Sectanţii

Vasile Ernu
Mică trilogie a marginalilor
SECTANȚII
9
POLI ROM 2015

www.polirom.ro Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; RO. BOX 266, 700506 Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53
ISBN ePub: 978-973-46-5450-5 ISBN PDF: 978-973-46-5451-2 ISBN prinţ: 978-973-46-2545-1
Coperta: Carmen Parii Foto copertă: din arhiva autorului Foto autor: Şerban Mestecăneanu
Această carte în format digital (e-book) este protejată prin Copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată.

Sectanţii

Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Sectanţii

Lectura digitală protejează mediul
Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro
eleFant

Sectanţii

VASILE ERNU este născut în URSS în 1971. Este absolvent al Facultății de Filozofie (Universitatea „Al.I. Cuza“, Iaşi, 1996) şi al unui maşter de filozofie (Universitatea „Babeş- Bolyai", Cluj-Napoca, 1997). A fost redactor fondator al revistei *Philosophy & Stuff* şi redactor asociat al revistei *Idea artă + societate.* A activat în cadrul fundațiilor Idea şi Tranzit şi al editurilor Idea şi Polirom. în ultimii ani a avut rubrici de opinie în *România liberă, HotNews, Timpul* şi *Adevărul,* precum şi rubrici permanente în revistele *Noua literatură, Suplimentul de cultură* şi *Observator cultural. A* debutat cu volumul *Născut în URSS* (Polirom, 2006, 2007, 2010, 2013), tradus în rusă, bulgară, spaniolă, italiană, maghiară şi poloneză. Cartea a fost nominalizată la Premiul de debut al revistei *Cuvîntul,* Premiul pentru roman şi memorialistică al revistei *Observator cultural* şi Premiul Opera
Prima al Fundației Anonimul şi a fost distinsă cu Premiul pentru debut al *României literare* şi cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România. A mai publicat: *Ultimii eretici ai Imperiului* (2009, Polirom; nominalizată la Premiul pentru eseu al revistei *Observator cultural* şi distinsă cu Premiul *Tiuk!;* tradusă în Italia şi în curs de publicare în Rusia); *Ceea ce ne desparte. Epistolarul de la Hanul lui Manuc* (împreună cu Bogdan-Alexandru Stănescu, 2010, Polirom); *Inteligheția rusă azi* (2012, Cartier); *Sîntunomde stingă* (2013, Cartier). A coordonat: *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu* (împreună cu Costi Rogozanu, Ciprian Şiulea şi Ovidiu Țichindeleanu, 2008, Cartier); *Ucraina live. Criza din Ucraina: de la Maidan la război civil* (împreună cu Florin Poenaru, 2014, Tact). Este unul dintre fondatorii şi coordonatorii proiectului www.criticatac.ro.

Sectanţii

Mai multe detalii pe www.ernu.ro şi www.nascutinurss.ro.

Sectanţii

Sectanții

Dedic această carte părinților mei

Să nu vă potriviți chipului veacului acestuia.
Romani 12:2

Sectanţii

Precizări

Biblie - autorul foloseşte varianta Dumitru Cornilescu, cea mai utilizată traducere de către sectanţii de limbă română.

Bugeac - regiune de stepă, teritoriul delimitat de Dunăre, Marea Neagră şi actualul hotar sudic al Republicii Moldova. De-a lungul timpului acest spaţiu a aparţinut Voievodatului Moldovei, Imperiului Otoman, Imperiului Rus, României, URSS-ului, Ucrainei şi Republicii Moldova. Mare parte a comunităţilor despre care se vorbeşte în această carte s- au aflat aici.

Eroi - chiar dacă au trăit şi trăiesc printre noi, ei nu trebuie căutaţi şi nici identificaţi. După cum se spune: asemănările sînt pur întîmplătoare.

Evrei mesianici - sectă, grup religios apărut din rîndul evreilor, dar extins şi la membrii altor confesiuni, care combină tradiţia iudaică şi credinţa creştină, încercînd să refacă creştinismul originar. în Imperiul Rus, iniţiatorul şi promotorul acestui curent este Iosif Davidovici Rabinovici, un evreu născut în gubernia Basarabia, la Rezina, care a locuit la Chişinău. Avea să devină cel mai important evreu mesianic din secolul al XlX-lea.

Fotografii - fotografiile folosite fac trimitere la eroii sau istoriile din carte, însă nu au neapărat un corespondent în „viaţa şi istoria reale".

Genul - putem numi genul folosit în acest volum „clezmer militant", definit de un stil simplu, militant şi angajat. Astfel se încearcă să se păstreze atmosfera acestor comunităţi. Cartea se bazează pe mărturii ale unor oameni care sînt încă în viaţă sau reproduce unele jurnale de familie ale unor membri ai acestor comunităţi. Am încercat să păstrez cît mai autentice mărturiile scrise şi orale culese de- a lungul timpului din aceste comunităţi.

Pocăit - numele popular dat sectanţilor în România. Atît termenul „sectant", cît şi termenul „pocăit" sînt mărci ale unui stigmat. Vezi *Sectă.*

Pravoslavnici - nume generic pentru creştinii ortodocşi. Biserica Pravoslavnică este Biserica Ortodoxă.

Putere - pentru sectanţi, puterea se manifestă sub trei forme: a. *puterea politică,* sub formă de stat, numit şi lumea Cezarului sau Leviatan; b. *biserica majoritară,* care în acest caz este Biserica Ortodoxă rusă sau cea română; c. *lumea aceasta,* nume generic dat puterii hegemonice culturale, sociale şi economice, indiferent de regim.

Rascol, Bunt - formă de revoltă specific rusească avînd rădăcini în ruptura şi conflictul dintre rascolnici şi Biserica Ortodoxă Rusă, apărută în urma reformei Patriarhului Nikon al Moscovei, în secolul al XVII-lea.

Rascolnici, staroveri, bezpopovţi,
molocani - secte, curente religioase marginale, ieşite din grupul majoritar pravoslavnic ca formă de revoltă faţă de reforma religioasă introdusă de Patriarhul Nikon al Moscovei în secolul al XVII-lea. Nikon al Moscovei (1652-1658) a propus în esenţă „reformarea slujbelor şi textelor slavone, cu scopul de a le alinia la practicile greceşti contemporane, diferite de cele vechi, primite de ruşi de la Sf. Vladimir din Kiev (anul 988 d.Hr.)“. Scopul era mai degrabă unul politic: transformarea Moscovei în cea de-a III-a Romă. Rascolnicii refuză radical, chiar şi cu preţul vieţii, acceptarea noilor dogme, rămînînd „de rit vechi". Va începe un amplu proces de prigonire a lor: vor fi omorîţi, exilaţi, suprataxaţi. O parte din ei se vor refugia la gurile Dunării. Lipovenii de aici sînt urmaşii acestor comunităţi.

Sectă - grup marginal şi radical
religios din fostul Imperiu Rus şi URSS, numit astfel de grupul majoritar: stat, biserică majoritară sau grup laic. în carte nu are conotaţia negativă şi peiorativă dată de majoritari, nu se referă la un grup anume, ci e un termen descriptiv generic.

Transnistria - teritoriu situat între Bug şi Nistru. Este regiunea care a rămas în componenţa URSS şi în perioada interbelică, devenind RASS Moldovenească. în prezent este o enclavă teritorială numită Republica Moldovenească Nistreană. A fost un loc de refugiu pentru multe comunităţi marginale. O parte a evenimentelor au loc aici.

Cronologie

1899 moare Iosif Davidovici Rabinovici
1903 are loc Pogromul din Chişinău
1917 are loc Revoluţia Bolşevică
1918 este adoptat calendarul gregorian în URSS. Este dat decretul care prevede libertatea religioasă în URSS. Are loc unirea Basarabiei cu România
1922 începe prima campanie antireligioasă din URSS
1923 în România este adoptată o nouă Constituţie, ce prevede la articolul 22 libertatea conştiinţei şi a libertăţii religioase. Biserica Ortodoxă şi cea Greco-Catolică sînt recunoscute drept biserici „româneşti", avînd întîietate faţă de celelalte confesiuni, cea ortodoxă fiind declarată „dominantă". Decizia ministerială nr. 5734/1925 reglementează pentru o scurtă perioadă situaţia confesiunilor desemnate drept „secte"
1924 guvernul sovietic creează pe teritoriile situate la est de fluviul Nistru Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM)
1929 sînt interzise sărbătorile religioase în URSS
1927 este înfiinţată Mişcarea Legionară
1930 în URSS încep primele valuri de represiune împotriva sectanţilor
1931 se interzic editarea şi comercializarea Bibliei în URSS

Sectanţii

1933 începînd cu acest an Mişcarea Legionară îşi înteţeşte violenţa îndreptată în mod special împotriva evreilor, dar şi a comunităţilor minoritare, precum romii, homosexualii şi „sectanţii"
1940 România cedează Basarabia URSS-ului
1941 trupele Germaniei fasciste şi ale aliaţilor săi invadează URSS-ul. Basarabia intră din nou sub administraţie românească
1944 trupele sovietice recuceresc Basarabia
1947 se instaurează regimului comunist în România
1948 în România apare Legea pentru regimul general al

cultelor religioase. Este redus numărul de culte recunoscute oficial de la 60 la doar 14

1950 în URSS încep cea de-a doua campanie antireligioasă şi al doilea mare val de represiuni

1953 moare Stalin

1960 în URSS încep cea de-a treia campanie antireligioasă îndreptată în mod special împotriva sectanţilor şi ultimul mare val de arestări

1961 statul sovietic încearcă să controleze sectele şi impune cîteva reglementări foarte severe. începe un val de revolte şi o parte din comunităţi trec în ilegalitate totală

1966 peste 500 de delegaţi ai

sectelor din URSS protestează la Moscova în faţa CC al

1970

PCUS
„pocăiţii români" încep să protesteze virulent împotriva regimului comunist. în 1973 apare „Memoriul celor 50", adresat lui Nicolae Ceauşescu şi semnat de 50 de lideri religioşi, în care sînt condamnate abuzurile regimului

1985

1988

1989
vine la putere Gorbaciov şi începe perestroika URSS serbează 1.000 de ani de de la creştinarea Rusiei anul revoluţiilor anticomuniste. Cade regimul Ceauşescu

Prolog

Deci ce am văzut şi am auzit, aceea vă vestim şi vouă, ca şi voi să aveți părtăşie cu noi.
1 Ioan 1:3

Sînt zile în care, cînd te trezeşti, ai un sentiment straniu. O presimţire. Ceva intim, ascuns adînc în tine, îţi spune că se va întîmpla ceva neaşteptat. Nu ştii ce şi încerci confuz să-ţi dai seama. încerci să ignori acest sentiment straniu, incomod. De obicei fugi de el pentru că aşa e mult mai comod. îl ignori şi te refugiezi în problemele mărunte care te înconjoară şi te macină zi de zi şi ceas de ceas. Iar cînd evenimentul se întîmplă, ai uitat deja acel presentiment straniu. E ca un vis pe care ţi-l aminteşti imediat după ce te-ai trezit, despre care ai o imagine clară, şi în doar cîteva secunde totul se risipeşte şi dispare. Simţi cum începi să uiţi, dar nu poţi să faci nimic. Mai ai uneori cîte un mic dejâ-vu. îţi mai aminteşti ceva important, cîte o străfulgerare din acel vis venită într-un moment total nepotrivit. Şi iar fugi şi uiţi. Poate pentru că vrei să uiţi.

Exact această presimţire am avut-o într-o dimineaţă de început de vară, luminoasă, caldă, tihnită. Şi brusc am avut un presentiment ciudat. Ştiam ce urma fără să pot explica. De data aceasta nu am fugit însă, ca de obicei, ci am aşteptat, am meditat şi am încercat să înţeleg. Eram sigur de ceea ce se va întîmplă şi vedeam deja filmul evenimentelor ce aveau să se desfăşoare.

A sunat telefonul. Ştiam deja cine e la capătul firului, ce urma să mi se spună. Ştiam deja fiecare frază. Era un sentiment pe care aveam impresia că l-am retrăit de nenumărate ori în mintea mea. Deşi ceea ce simţeam părea veridic, presimţirea aceasta profundă nu avea cum să înlocuiască realitatea, întotdeauna mult mai puternică.

Mama avea să mă anunţe cu o voce tremurîndă, dar resemnată că s-a întîmplat ceea ce aşteptam. Era vocea ei obişnuită, dar ceva mai emoţionată decît de obicei.

Iniţial nu am plîns, pentru că am fost educat să văd moartea ca pe un lucru normal, ca pe ceva la fel de real şi de natural ca şi lumea în care trăim, ba chiar ca pe o eliberare. Ştiam de mic că sîntem doar „nişte călători", că moartea este o simplă despărţire temporară şi că ne vom revedea cu toţii într-un loc mai bun şi mai drept. Ce înseamnă asta? Nu pot să vă spun cît de mult m-a ajutat tot ce am învăţat de mic, de la ai mei şi de la comunitatea în care am trăit, să trec peste acest fenomen care în general este considerat tragic. Noi nu-l înţelegeam şi nu-l trăiam astfel.

Sentimentele sînt totuşi mai puternice decît tine, mai puternice decît toată educaţia primită. Sînt emoţii pe care uneori nu poţi să le stăpîneşti.
Lacrimile curg, pentru că ele nu ascultă de nimic şi de nimeni. Nu se supun nici unui postulat moral sau unei analize raţionale. Sînt mai puternice decît credinţa care ţi-a fost inoculată de mic şi pe care nici tu nu mai ştii dacă o ai sau ai pierdut-o de mult. Am plîns fără să mă vadă nimeni. Chiar dacă aş fi fost în public, probabil că nu m-aş fi putut abţine. Aş fi avut aceeaşi reacţie, pentru că plînsul e ceva foarte personal şi nu ascultă nici măcar de tine.

Mama mi-a dat cîteva indicaţii scurte, în buna tradiţie a familiei şi a comunităţii din care provin. Aceste lucruri le ştiam însă de mic: cum să mă îmbrac, ce trebuie să fac, cum trebuie să mă comport. Erau deja automatisme. In comunitatea mea, ele se repetă cu o exactitate farmaceutică. Tu le ştii foarte bine, nu mai ai nevoie de sfaturi. Indiferent de vîrsta pe care o ai însă, tu rămîi copilul, iar mama, tatăl sau bătrînii comunităţii îţi amintesc mereu nişte lucruri pe care le ştii de la 4-5 ani. Şi de fiecare dată, după ce ţi se aduc ritualic la cunoştinţă aceleaşi detalii, ţi se spune că aceste lucruri nu contează cu adevărat. Altele sînt lucrurile ascunse ce dau adevărata valoare şi te vor salva. Aceste mărunţişuri trebuie totuşi făcute ca un indiciu vizibil al lucrurilor importante care nu se văd. Şi le făceam ori de cîte ori ajungeam acasă. Natural, fără efort şi, mai nou, mai puţin revoltat în sinea mea decît în adolescenţă.

De data asta însă, mai aveam o misiune de îndeplinit. De fiecare dată cînd moare cineva drag, mai ales unul dintre părinţi, un membru al familiei trebuie să ţină o cuvîntare de rămas-bun. Fireşte, ritualul este mai lung, totul se derulează pe parcursul a două zile, vorbeşte multă lume, se cîntă, dar cineva din familie trebuie să spună „cuvîntul de adio". E predica de adio.

La mine în familie totul era stabilit de multă vreme. Aşa e tradiţia noastră. Cel care trebuia

să ţină acest speech eram eu, „oaia neagră" a familiei şi a întregii comunităţi, pe care o părăsisem de multă vreme, dar în care eram primit de fiecare dată ca un „fiu risipitor", cu multă dragoste, căldură şi un deosebit respect, ceea ce mă făcea să mă simt foarte stînjenit. Mă cuprindea o jenă teribilă. Şi, credeţi-mă, aveam destul de multe motive să mă simt stînjenit şi jenat de această primire, dar asta e o cu totul altă poveste.

Ştiam însă că am această obligaţie. Ştiam că tatăl meu nu mai are mult de trăit şi nopţi la rînd mă trezeam brusc, obsedat de această idee: ce voi spune? Voi fi capabil să vorbesc în faţa celor dragi? Ce să le spun? Ce nu ştiu ei şi ştiu eu? Cum să vorbesc în faţa unei comunităţi pe care am părăsit-o de ani de zile, pe care am iubit-o şi am respectat-o, dar pe care am şi trădat-o, am urît-o şi am desconsiderat-o, pe care am tratat-o cu o superficialitate şi o ignoranţă demne de tot dispreţul? Ce să le spun eu celor faţă de care am nişte sentimente greu de explicat, confuze? Ce să le spun celor pe care îi privesc acum mai degrabă cu o sinceră invidie pentru că sînt ce sînt şi pentru că eu nu am putut să fiu niciodată ce ar fi trebuit să fiu? îi privesc cu vinovăţie, dar şi cu o falsă compasiune uneori.

Prin minte îmi trec tot soiul de amintiri, poveşti spuse de ai mei sau de bătrînii comunităţii. Intîmplări din viaţa comunităţii, din viaţa părinţilor, din viaţa mea. îmi amintesc primele texte citite, primele poezii învăţate, primele cîntece. Văd partituri şi ţin minte cum cîntam la mandolină. Simt şi acum durerea din vîrfurile degetelor mele de copil, care apărea după ore întregi de apăsat pe corzile metalice pentru a scoate melodia dorită. îmi stăruie şi acum în urechi sunetul inconfundabil al vechii noastre „fizgarmonii" la care tata ne-a învăţat pe toţi să cîntăm şi melodiile pe care le intonam strînşi în jurul acestei
„regine a casei". Fiecare îşi cunoştea partitura şi cîntam pe patru voci distincte, cu acompaniamentul tatei, care avea o voce de tenor inconfundabilă. Erau cîntece de neuitat.

Muzica a fost poate cel mai important element al educaţiei mele după citirea şi interpretarea textelor religioase, exerciţiu considerat fundamental în educaţia noastră. Cel mai important lucru era însă lupta. Eram pregătit să lupt, să lupt şi iarăşi să lupt. Preferabil împotriva întregii lumi, alături de comunitatea mea. Iar dacă nu aveai pe nimeni alături, trebuia să-ţi găseşti companioni şi să lupţi în continuare. Acesta era

crezul comunității în care am crescut. Noi eram copiii războiului, crescuți și educați ca niște partizani lăsați în spatele frontului, conștienți că sîntem înconjurați de dușmani. Noi eram însă chemați nu să-i înfrîngem pe dușmani, ci să-i salvăm. Deviza noastră era „Luptă lupta cea bună".

De mic, de foarte mic, știam cîteva lucruri fundamentale. îmi erau întipărite în inimă și în minte. Am știut dintotdeauna că m-am născut ca să duc o bătălie împotriva unor lumi care se văd și a unora care nu se văd. Bătrînii și patriarhii noștri m-au învățat că trebuie să lupt pe cel puțin trei fronturi. Știam din scutece că ne naștem într-o lume a Cezarului și, chiar dacă trebuie să-i dăm „ce este al lui", el rămîne dușmanul cu care trebuie să ne luptăm pe viață și pe moarte. Noi, cei aleși, făceam parte dintr-o altă împărăție și eram ultima fărîmă de lumină într-o lume pierdută, care se închină doar Cezarului. Știam că ne vom lupta cu Leviatanul și trebuia să ne comportăm ca și cum el nu ar exista, iar dacă ne atacă, nu trebuie să ne temem de el, ci să-l înfruntăm și „să-i legăm limba".

Mai știam că sînt în exilul din Egipt, eram în ceea ce noi numeam „lume", cu tentațiile ei nemărginite, cu imaginile și culorile ei sclipitoare, ce te seduc

mai puternic chiar decît Cezarul. Dacă lupta cu împărăția Cezarului părea mai uşoară sau cel puțin mai directă, bătăliile cu „ispitele acestei lumi“ erau mult mai dificile, mult mai anevoioase, pentru că se duc clipă de clipă, în cele mai banale şi mai intime părți ale ființei tale. Pe steagul nostru scria: „Nu vă potriviți chipului veacului acestuia".

Şi mai aveam un front pe care luptam - cu „lupul în chip de mieluşel". Este vorba despre biserica pravoslavnică, religia majoritară, ai cărei membri pentru noi erau nişte închinători la idoli şi parte a Leviatanului. Ei erau mai răi decît păgînii.

Ce mai ştiam? Mai ştiam că, pentru a reuşi să învingem, trebuie să arătăm că sîntem cei mai buni, că sîntem cei aleşi. Că putem să trăim în comunitate, la marginea societății, rupți de tot ce contează pentru această lume, după legile noastre şi împotriva regulilor şi orînduirii Cezarului şi ale acestei lumi. Şi lupta pe toate aceste fronturi se ducea sub presiunea timpului: sfîrşitul bate la uşă, Apocalipsa este aproape - dacă nu cumva a început deja -, chiar dacă nimeni nu ştie clipa. Noi trăiam sub imensa presiune a urgenței, a sfîrşitului. „Venirea" putea să aibă loc în orice clipă şi de aceea noi trebuia să fim mereu pregătiți. Eram într-o veşnică expectativă. In orice clipă trebuia să putem răspunde cu demnitate: noi nu am acceptat să fim sclavi şi nu am acceptat să facem „cărămizi de lut“ Faraonului. Noi nu ne-am închinat lui Baal sau Viţelului de Aur, ci am încercat să facem imposibilul. Să trăim într-o comunitate mică, radicală şi marginală, fiind considerați de toată lumea nebuni. Sau aproape nebuni. Pe noi nu ne duce apa rîului, pentru că ştim să înotăm doar în amonte.

Ce să le spun oamenilor, căci ei ştiu mult mai bine decît mine totul?

Aceste amintiri îmi vin în minte pentru că trebuie să vorbesc la înmormîntarea tatălui meu, care a fost unul dintre cei mai respectați lideri ai comunității din care provin. Şi, chiar dacă această educație a rămas undeva în urmă, uitată şi prăfuită în cotloanele minții, ani şi ani de studiu şi practică au creat în mine nişte automatisme de care nu mai pot să mă debarasez. Pot fi cel mult îmblînzite.

Toate acestea le voi povesti însă pe îndelete.

Da, sînt *sectant*, pentru că aşa ne-a botezat Cezarul, aşa ne strigau dregătorii şi cărturarii „lumii acesteia", aşa ne etichetau majoritarii pravoslavnici. Da, sînt „oaia neagră" a unei *secte* radicale şi marginale. Sînt la a patra generație de *sectanți* care de-a lungul a peste o sută de ani au trăit în Bugeacul Basarabiei, în patru țări diferite, chiar dacă nu ne-am mutat prea mult. Am trăit sub atîtea regimuri şi dregătorii într-un veac, încît le-am uitat numele. Ei însă nu ne-au uitat şi ne-au numit mereu cu ură şi dispreț: *sectanți.*

In cele ce urmează vă voi mărturisi - atît cît am aflat şi mi s-a spus, atît cît ştiu şi eu din experiența directă - Tora sau Pentateuhul *sectei* mele. Să pornim la drum, în față ne aşteaptă stepa Bugeacului şi Cărțile lui Moise repovestite prin istoria familiei şi comunității mele: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii şi Deuteronomul.

Prima carte

Geneza

Culachi şi rascolnicii

Pe drum, cînd s-a apropiat de Damasc, deodată a strălucit o lumină din cer în jurul lui.
Faptele Apostolilor 9:3

Nimeni nu-şi mai aminteşte exact cînd şi cum a început totul. Doar mici frînturi ale unor poveşti de familie mă mai ajută să înțeleg cum au reuşit ai mei să se molipsească de această stranie pasiune pentru cele mai neobişnuite şi mai marginale grupuri din zona noastră. Să fi fost ceva în aer pe atunci, să fi fost ai mei mai sensibili la astfel de lucruri care pentru mai toți oamenii acelor vremuri, „de la vlădică la opincă", erau anatema şi stîrneau mai degrabă frică, ură şi înflăcărări necontrolate? Să fi fost ei oare împinşi spre cele mai izolate segmente ale societății din pricina condiției lor sociale, a contextului în care trăiau sau

poate erau atraşi datorită unei curiozităţi ieşite din comun sau unei frămîntări interioare de nestăvilit? Nu pot să dau un răspuns. Cert e că această dorinţă de a trăi total diferit şi în contradicţie cu tot ce se întîmpla în jur a fost cea mai mare patimă a familiei mele. O patimă pentru care avea să plătească un preţ mare. Dar poate că tocmai această patimă a salvat-o şi a făcut ca rudele mele să moară împăcate şi chiar fericite. Sînt lucruri pe care azi aproape că nu le mai înţelegem.

Ani de zile am încercat să adun informaţii din familie, din comunităţile în care au trăit ai mei, din cărţi şi din diverse alte surse, pentru a pune cap la cap succesiunea evenimentelor. Pentru a construi un puzzle care să mă ajute să înţeleg. Să am o imagine de ansamblu a poveştii, dar şi detaliile acesteia, deseori mai fascinante decît întregul.

începuturile au fost stranii, poate şi pentru că nu avem prea multe informaţii. Sau poate şi pentru că nu îi cunoşteam atît de bine pe acei oameni care azi mi se par aproape aidoma eroilor Greciei antice. Sau mai mult. îmi amintesc de eroii copilăriei mele, cei cu care am trăit zi de zi, ca de marii patriarhi veterotestamentari. Cei care au făcut minuni, şi-au scos poporul din robia Egiptului, l-au purtat prin pustiu şi au luptat cu vitejie în acele vremuri glorioase. In mod bizar, pildele din Biblie se amestecau cu cele din viaţă, cu poveştile părinţilor despre bătrînii noştri.

Primul mare patriarh al familiei mele şi al poveştii ce urmează este străbunicul meu, despre care legenda spune că ar fi „coborît din Ardeal". Sau, mai bine zis, că ar fi venit pe meleagurile noastre, în sudul Basarabiei, parte a imperiului ţarist atunci, din Imperiul Habsburgic. Cum a venit, de ce şi mai ales motivul pentru care a rămas aici rămîn pentru mine un mister. Am nişte vagi bănuieli şi explicaţii, dar nimic concret. Pe baza informaţiilor de care dispun, pot doar să reconstitui un drum ce are o anumită logică şi o raţiune a faptelor care compun viaţa „normală" a unui om din acele vremuri. Cum sectanţii nu sînt însă oameni foarte normali, ci se consideră „nebuni" pentru o cauză ce depăşeşte raţiunea şi logica elementară, încerc să nu mă aventurez prea departe. Ce poate fi obişnuit în viaţa unui sectant? Doar nebunia.

Cred că străbunicul meu Culachi, căci acesta era numele lui, a ajuns în zona noastră nu din întîmplare, ci pentru că munca lui era legată de comerţ.
Se spune că se pricepea la negustorie. Cred, dar nu bag mîna în foc că facea comerţ cu vite şi grîne. Nu era un om bogat, ci mai degrabă un aventurier cu ceva experienţă în domeniu, care încerca lucruri noi. Imperiul din care venea începuse în acea vreme să scîrţîie din toate balamalele, iar afacerile în Viena sau Budapesta erau preluate şi controlate de oameni de cu totul altă anvergură. In astfel de vremuri nu mai rămînea loc pentru micii întreprinzători care visau să dea lovitura. Pentru a-şi împlini acest vis, el trebuia să rişte, să încerce altceva, să străbată alte teritorii şi să cunoască altfel de oameni. Şi ce alte variante mai avea? Exista posibilitatea de a-şi încerca norocul în zona Moldovei şi a Ţării Româneşti, frămîntate de confruntări şi mari probleme interne. Aici însă l-ar fi ajutat limba şi diversele relaţii de breaslă cu cărăuşii şi cu micii întreprinzători care treceau lună de lună munţii spre oraşele şi tîrgurile din Ardeal.

Ceva l-a împins însă mai departe. Spre o zonă pe care nici nu o cunoştea, nici nu o înţelegea prea bine. Culachi a încercat să arunce nada afacerilor lui cit mai departe. Poate, poate va avea momeală bună şi va prinde peştele cel mare. Un pariu mare, un risc imens, o aventură inconştientă? Aşa a ajuns în Ismail, un frumos port la Dunăre, la marginea Imperiului Rus, unde în acea vreme activităţile comerciale erau destul de intense. Norocul lui era că ştia româneşte, germană şi puţin idiş, limbi cu care te puteai descurca în zonă. Rusa avea s-o înveţe repede.

Străbunicul meu era un bărbat înalt, frumos, cu nişte trăsături care sugerează mai degrabă o origine orientală decît una valahă. Asta se poate distinge în singura fotografie ce a mai rămas în patrimoniul familiei. In ultima vreme însă, tot uitîndu-mă peste fotografii vechi, am înţeles un lucru: pozele vechi adesea mint. Sau poate că nu mai ştim noi cum să le privim, în această eră a imaginii digitale, repetitivă şi agasantă. De fapt, ele nu mint, ci spun o poveste, lucru pe care nu-l mai face fotografia de azi. Se pare că noi am uitat că fotografia contează doar în măsura în care spune o poveste. Cînd se pierde povestea, fotografia moare.

Dar să revenim. Tînărul Culachi, căci era încă destul de tînăr şi, lucru important, neînsurat, nu avea cum să ştie că această aventură, o mică haltă în viaţa lui, avea să-i schimbe viaţa pentru totdeauna. De unde să ştie că micul port Ismail, în care intenţiona să poposească doar cîteva luni, avea să devină casa lui pentru toată viaţa? Avea să se însoare, să facă copii şi să moară aici, în stepa aspră a Basarabiei, în Bugeacul plin de colb şi de ciulini, cu un soare necruţător, dar atît de drag celor care au stat măcar o vară aici.

Spre bătrîneţe, înainte de moarte, cînd stătea de dimineaţă pînă seara pe prispa casei, sorbind din ceai sau mîncînd dulceaţă cu apă rece, privea în zare şi deseori lăcrima. Maică- mea, fiind încă o copilă, îl întreba de ce plînge. El spunea că ar vrea să mai meargă o dată să-şi viziteze casa. Asta e povestea mamei despre ultimele lui zile. Am încercat de multe ori să aflu care era „casa“ lui, dar maică- mea nu reuşea nicicum să-şi amintească exact locul de unde venea bunicul ei Culachi, primul patriarh al sectei pe care avea să o păstorească.

Cel mai important lucru care i s-a întîmplat însă străbunicului meu nu a fost nici rămînerea în Ismail şi Bugeac, nici căsătoria cu o femeie de o frumuseţe rară, dar cu aproape 13 ani mai tînără, ceea ce avea să-i complice mult viaţa, nici apariţia copiilor. Aceste lucruri, într-o formă sau alta, aveau să se întîmple oricum. Fac parte din cursul obişnuit al vieţii unui om. Aşa ne învaţă şi înţeleptul Solomon. Aici însă avea să i se întîmple minunea, revelaţia. După cum spune povestea de familie, aici avea să treacă şi el, asemenea apostolului Pavel, pe „drumul Damascului", pe care Saul avea să

devină Pavel.

In acei ani, pe la sfîrşitul secolului al XlX-lea, afacerile străbunelului meu Culachi se desfăşurau în mare parte în sudul Basarabiei şi Ucrainei. Activitatea lui de bază se desfăşura între Ismail, Cetatea Albă, Bolgrad, Reni, Cahul şi Galaţi. Mai apăreau însă ocazii speciale şi atunci se îndrepta şi spre oraşe mai mari, precum Iaşiul, Chişinăul, Odessa şi Tiraspolul.

In oraşele acestea mai mari se ducea numai cînd avea comenzi speciale de marfa sau cînd se iveau ocazii deosebite, cum ar fi tîrgurile specializate în produse

agricole şi vite.

Culachi, chiar dacă venise de pe alte meleaguri, şi-a dat seama foarte repede cu cine se poate lucra şi cu cine se pot face afaceri sigure, cu cine trebuie să fii precaut şi cu cine e bine să nu ai de-a face. Nu-i prea plăcea să lucreze cu tîrgoveţii moldoveni, pe care-i considera leneşi, neserioşi şi zgîrciţi. Avea rezerve foarte mari faţă de ruşi, dar aceştia lucrau cu sume importante şi erau destul de slobozi la pungă, de aceea îi prefera dacă avea o astfel de ocazie. încerca să-i ocolească pe negustorii greci, care controlau o bună parte a comerţului din zonă şi dispuneau de un capital impresionant. Ei lucrau în reţea şi regula era simplă: dacă ieşeai în cîştig cu unul, sigur pierdeai dublu la următorul. Erau foarte bine organizaţi şi de unul singur nu aveai nici o şansă în faţa lor. Cu evreii se lucra bine, dar cu o singură condiţie: să ştii să negociezi şi să le cunoşti logica lunecoasă şi foarte întortocheată pentru un om crescut mai degrabă după rigorile habsburgice. Oricum, pe ei nu aveai cum să-i eviţi, pentru că erau cei mai importanţi şi mai puternici din breaslă în această zonă. Insă de departe cei cu care se lucra cel mai bine erau *bezpopovţî,* o sectă mai aparte. Tînărul Culachi a înţeles după primele tîrguieli cu ei că aceştia erau oamenii cu care putea să-şi dezvolte cu adevărat afacerile, fără riscuri prea mari pentru el. Erau cei mai corecţi oameni pe care îi întîlnise pînă atunci. Erau pur şi simplu deosebiţi.

Bezpopovţî, un soi de pravoslavnici fără popă, nu erau nimeni alţii decît o ramură a pravoslavnicilor de rit vechi: *staroveri* sau *rascolnici,* cum li se mai zicea. Istoria lor este destul de bine cunoscută astăzi. Practic, sînt cei care nu au acceptat reforma impusă în secolul al XVII-lea de patriarhul Nikon al Rusiei. în acelaşi timp, grecii erau strîmtoraţi din cauza turcilor şi au acceptat protecţia rusă şi mai ales importantele sume de bani. Au făcut un troc din care ambele părţi cîştigau: ruşii ofereau bani şi protecţie, grecii legitimau intenţiile moscovite. Au făcut sinoade, au organizat totul ca la carte. Toată lumea părea să accepte oferta reformei lui Nikon. Dar cineva s- a ridicat şi a spus un NU răspicat.

Acesta a pornit un tăvălug istoric pe care Rusia nu a mai putut să-l oprească pînă azi.
A fost prima revoltă importantă şi radicală împotriva puterii. Fără precedent. Mai toată lumea crede că aici se află sămînţa şi rădăcina acestui teribil sentiment rusesc: *buntul.* Să te ferească Dumnezeu de buntul rusesc, spune înţelepciunea populară. Cel care a rămas ferm pe poziţie, a condus acest prim *bunt* şi avea să devină icoana rascolnicilor a fost protopopul Avakum. Un om teribil.

Cum era de aşteptat, Biserica şi ţarul, cu puterile sale nelimitate, au început o amplă campanie de teroare şi represiune. Arestări, torturi şi exilări. Multe comunităţi mici care nu voiau să accepte reforma au luat calea exilului cu mult înainte de a ajunge la ei drujinile ţariste. S-au împrăştiat în toate direcţiile, cît mai departe de marile oraşe, de drumurile principale şi de centrele de

putere. Cît mai departe de mina lungă a ţarului, a patriarhului şi a oamenilor acestora. Au luat drumul Siberiei, al cîmpiilor Volgăi, al Caucazului. O zonă foarte atractivă era însă la gurile Dunării, la marginea Imperiului, în Basarabia şi sudul Ucrainei, la o aruncătură de băţ de Moldova şi Valahia. Au poposit aici şi şi-au construit comunităţi puternice şi bine organizate.

Dincolo de partea religioasă, care prezintă mai puţin interes pentru povestea noastră, ei au devenit foarte speciali nu atît datorită asemănării cu pravoslavnicii majoritari, cît mai ales diferenţelor faţă de aceştia. Cînd te uitai la ei, la port, la biserică, la rit, chiar dacă aveai ochiul format, cu greu îi distingeai pe bezpopovţi de rascolnici şi pravoslavnici. Aparent, erau identici. Era de ajuns să-i vizitezi însă în comunitate ca să-ţi dai seama că fac parte din o cu totul altă lume. Diferenţa era şocantă. Acelaşi sat şi acelaşi stil rusesc aveau aici cu totul altă orînduire şi alt mod de viaţă. Satele acestor rascolnici semănau mai degrabă cu coloniile luteranilor germani, destule în regiune. Ordine, disciplină, curăţenie şi lipsa totală a crîşmelor şi a alcoolului, lucru de neimaginat în satele şi comunităţile ruseşti, în care alcoolul era centrul universului.

A avut loc un fenomen foarte straniu: din dorinţa lor arzătoare de a-şi păstra obiceiurile şi de a fi diferiţi, au adoptat nişte rigori ce aveau să le modeleze comunitatea într-un mod foarte aparte faţă de cea din care au ieşit. Prin tot ce făceau, prin normele comportamentale, morale şi viaţa lor de zi cu zi, parcă doreau să strige: noi sîntem cei adevăraţi, cei autentici, iar viaţa şi lumea noastră dovedesc asta!

Intr-o perioadă nu foarte lungă, ei aveau să construiască nişte comunităţi prospere şi să joace un rol foarte important pentru imperiul ţarist. La doar a treia sau a patra generaţie controlau deja o mare parte din sistemul de comerţ şi finanţe al imperiului. Staroobrednicii, rascolnicii începuseră să devină protestanţii sau, mai degrabă, „evreii ruşi" ai imperiului.

In zona noastră din sud-vestul Imperiului Rus, această sectă, în diversele ei forme, prospera. Nu deranjau pe nimeni, autorităţile îi tolerau, pentru că aici erau departe de ochii puterii de la Moscova şi Sankt-Petersburg, iar populaţia majoritară începuse să- i respecte tot mai mult, pentru că ei contribuiau la bunăstarea întregii obşti. Foarte rar apăreau mici conflicte, de obicei fie din cauza unui jandarm sau a unui birocrat tîmp, proaspăt venit în zonă, care habar n-avea de datinile locului, fie din pricina vreunui neavenit local căruia i se năzărea cîte ceva. Mai era şi presa bulevardieră, care facea din cînd în cînd valuri pe aceste subiecte. Şi, fireşte, biserica majoritară, care îşi instruia şi îşi incita uneori enoriaşii la diverse acte nesăbuite. Oricum, datorită faptului că erau de o corectitudine exemplară şi mai ales izolării comunităţilor lor, aceste conflicte erau minore şi uşor de stins. Totuşi, în acea perioadă ei erau într-o situaţie ceva mai avantajată decît ştetlurile evreieşti, care erau destule în zonă şi care dădeau, prin simpla lor prezenţă, multă

bătaie de cap autorităţilor şi provocau reacţii stranii din partea populaţiei majoritare. Acestea fac parte însă dintr-o altă poveste.

După ce a descoperit această comunitate, străbunicul meu şi-a construit o mare parte a afacerilor în jurul ei. Totul era sigur, stabil şi riscurile aproape că nu existau. *Bezpopovţî* îşi respectau cu sfinţenie promisiunile şi înţelegerile pe care le făceau. Chiar şi atunci cînd aveau de pierdut sau cînd apărea vreo problemă, iar Culachi voia să mai schimbe datele înţelegerii pentru a-i ajuta şi pe ei, aceştia refuzau categoric. Ţineau mult prea mult la rigoare şi corectitudine pentru a se împiedica de o pierdere financiară. Totul, orice amănunt banal facea parte din marele proiect al salvării. Fiecare detaliu, fiecare cuvînt, fiecare literă contau. Asta avea să înţeleagă însă străbunelul meu mult mai tîrziu. Acum doar se minuna de această stranie sectă care începuse să joace un rol pozitiv în viaţa lui.

Insă evenimentul care avea să-i schimbe fundamental viaţa a fost cu totul ieşit din tipare. Radical. Violent. Tragic. Erau ultimii ani ai secolului al XlX-lea. Lumea îşi vedea de cursul ei firesc. Presa vremii scria diverse lucruri, dar, ca de obicei la răscrucea secolelor, începuse să publice tot mai multe ştiri alarmante legate de sfîrşitul lumii. Aşa se întîmpla la fiecare sfîrşit şi început de veac. Se termina o lume, iar presa bulevardieră construia scenarii, unele mai năstruşnice decît altele. Culachi, un om mai puţin religios, le citea cu oarecare detaşare. Era forma de divertisment a vremii, care nu s-a schimbat niciodată, ci doar s-a diversificat.

In acea perioadă, imperiul se pregătea să-şi numere cetăţenii: se anunţase marele recensămînt. Un eveniment rar pentru puterea centrală şi cu atît mai ieşit din comun pentru oamenii simpli din oraşele şi satele uitate de Dumnezeu de prin guberniile imensului imperiu. Pentru a pregăti populaţia, administraţia rusă se decisese să iniţieze un amplu proces de informare a populaţiei. In buna tradiţie rusească însă, astfel de iniţiative erau privite cu multă suspiciune. De fapt, ruşii priveau cu multă neîncredere şi teamă tot ce venea din partea puterii sau a statului. Cu toate acestea, erau foarte supuşi.

Dacă majoritatea populaţiei privea recensămîntul doar cu multă reţinere şi suspiciune, nu acelaşi lucru se poate spune şi despre *bezpopovţî.* Această veste a adus multă tulburare în comunitate. Bătrînii, cum nu aveau preot, s-au strîns şi au discutat aprins zile şi nopţi în şir despre acest eveniment. Ei trebuiau să răspundă ferm la o întrebare: care va fi poziţia noastră faţă de acest eveniment? Şi răspunsul nu trebuia să fie unul oarecare, ci trebuia să fie răspunsul Dumnezeului lor. Pentru aceasta au pornit un amplu proces de lectură şi de interpretare a Bibliei. Totul era amestecat cu cîntece şi rugăciuni fierbinţi în întîlniri care durau ore în şir.

Părerile erau împărţite. Unii susţineau că acest recensămînt nu aduce nici un prejudiciu comunităţii şi mai ales credinţei şi principiilor lor de viaţă. Alţii însă nici nu voiau să audă de acest lucru. Pentru ei, a accepta „numărătoarea" şi mai ales „actul de identitate" pe care îl oferea puterea nu era decît semnul supunerii faţă de Antihrist.

Cînd oamenii ţarului au început să se apropie de comunităţile lor, au reacţionat. Cel mai radical a reacţionat comunitatea familiei Kovaliov, nu departe de Tiraspol. Aceasta era o comunitate nu foarte mare, care avea în gestiune 70 de desetine de pămînt, o pielărie, o croitorie şi alte mici afaceri care-i ofereau un venit destul de bun pentru acele vremuri. Familia extinsă Kovaliov, după mai bine de un veac de fugă, exil şi puşcărie, după o lungă prigoană din partea administraţiei ţariste şi a Bisericii Ortodoxe ruse, reuşise în sfîrşit să se aşeze în gubernia Basarabia, pe malul Nistrului. Aici, într-o zonă tihnită, departe de ochii şi vigilenţa puterii centrale, în scurt timp, a început să prindă o brumă de prosperitate şi tihnă. Lucrurile păreau să intre în normalitate după atîţia ani de pribegie. Acest recensămînt care se anunţa a tulburat însă comunitatea. Brusc, totul parcă luase foc.

Zile şi nopţi de lecturi, polemici, rugăciune şi post. Totul părea să ducă spre vechea soluţie: bagajul şi din nou fuga spre necunoscut, departe de mîna lungă a puterii, care părea să ia chipul apocaliptic al Antihristului şi care voia cu orice chip să pecetluiască răul şi soarta acestor ultimi „copii ai Domnului".

De data aceasta nu a fost însă aşa. Ce s-a întîmplat, cum s-a ajuns aici nici astăzi, după atîta timp, nu este foarte clar. Cert este că lucrurile au luat o cu totul altă turnură. De data aceasta nu le mai era sortit să fugă în pribegie, ci avea să se întîmple ceva groaznic. Ceva care a cutremurat cel mai mare imperiu al acelor vremuri. Şi acest lucru urma să fie punctul de cotitură în viaţa străbunicului meu Culachi, cel care avea să devină patriarhul şi întemeietorul sectei noastre.

Ce credinţă, ce pasiune sau nebunie i-a împins spre ceea ce avea să se întîmple? în aparenţă, căci nimeni nu poate înţelege cu adevărat tragedia prin care au trecut aceşti oameni deosebiţi, lucrurile, conform surselor vremii, s-au petrecut în felul următor. în ultimul moment, familia Kovaliov şi întreaga ei comunitate au decis să schimbe modul de acţiune. Au decis să nu mai fugă, să nu mai hălăduiască, ci să refuze direct şi fără drept de apel oferta puterii. Şi cum puteau să o facă mai bine şi mai vehement decît prin moarte? Aşa că familia şi-a săpat un mormînt, s-au îmbrăcat toţi în hainele de sărbătoare, au făcut slujba de înmormîntare şi s-au îngropat de vii în mormîntul săpat chiar de ei. Pe parcursul cîtorva săptămîni, în comunitatea lor au avut loc trei astfel de înmormîntări de grup, ale unor oameni frămîntaţi şi chinuiţi de o teribilă îndoială: oare au ales calea cea bună pentru a înfrunta puterea celui care vrea să-i ducă la pierzanie?

Ultimul lor mesaj a fost: „Nu vrem să acceptăm nici o altă putere, nu vrem să ne scriem altfel numele şi prenumele. Pentru noi Isus este şi nume, şi Patrie. Iar pe noi legea voastră ne îndepărtează de credinţa noastră adevărată şi ne îndepărtează de ţară, căci Patria noastră e Isus.
Nu vom putea niciodată să ne supunem legilor voastre şi vrem să murim pentru Hristos". Şi au decis să moară toţi

îngropați de vii. Astfel au fost curmate aproximativ 25 de vieți.

Vestea a făcut înconjurul lumii. Toată lumea vorbea despre aceşti „nebuni" pe care nu-i înțelegea mai nimeni. Un freamăt apocaliptic începuse să adie prin tot imperiul şi totă lumea vorbea numai despre asta, de la mujicul şi tîrgoveţul de rînd pînă la intelectualul şi aristocratul de la curte. Străbunicul meu Culachi a simțit un şoc pentru prima dată, a fost cuprins de un sentiment pe care nu l-a mai trăit niciodată.
Nu putea să şi-l explice, să-l

controleze. I-a cunoscut pe aceşti oameni, a lucrat cu ei, a stat la masă cu ei şi avea cele mai bune gînduri şi sentimente pentru ei. Ce s-a întîmplat? Cum a fost posibil? Nu putea să-şi explice. Şi mai ales nu putea să răspundă la o întrebare mult mai imperativă şi mai dureroasă: ce se întîmplă cu el? A simțit că, fără să se poată împotrivi, a devenit brusc un alt om.

Şi a deschis pentru prima dată Biblia.

Germanii colonişti din Bugeac

Mă veți căuta, și Mă veți găsi, dacă Mă veți căuta cu toată inima.
Ieremia 29:13

Orăşelul Ismail, numit Smil în Evul Mediu, este acum administrat de regiunea Odessa şi aparţine Ucrainei. Istoria acestuia este însă destul de confuză. Nu se ştie prea bine cine şi cum l-a construit. Ştim doar că există de foarte mult timp şi niciodată nu şi-a schimbat locul, ci doar stăpînii şi înfăţişarea.

Ismailul se află pe malul Dunării, pe braţul Chilia, la doar 80 de kilometri de vărsarea acestuia în Marea Neagră. Au trecut pe aici şi grecii, despre care se spune că l-ar fi ctitorit, şi tîrgoveţii genovezi, care se pare că i-ar fi făcut prima haină strălucitoare, şi boierii Moldovei, care au vrut să-l facă cetate de hotar, dar şi turcii, care nu prea ştiau ce este un hotar. Pe aici au mai venit şi ruşii, care i-au izgonit pe turci şi, după ce i-au învăţat semnificaţia hotarului, adică locul veşnic schimbător, au decis să nu mai plece. Ei au dat Ismailului înfăţişarea pe care o păstrează şi azi, cu mici retuşuri moderne făcute de sovietici şi, mai nou, de Ucraina postcomunistă.

Şi românii au trecut pe aici, fireşte, odată cu formarea României Mari, însă nu au reuşit să lase în urmă decît monumente şi urme modeste ce aveau să fie îndepărtate cu prima ocazie de valul schimbărilor sovietice. Astăzi, după toate zorzoanele

comerciale, termopanele strălucitoare şi noile construcţii „euromodel", amprenta Rusiei ţariste rămîne cea mai puternică, dîndu-i un aer inconfundabil. Odată ajuns aici, ştii că te afli într-un oraş de gubernie rusă. Are un aer inconfundabil, mai ales după ce l-ai privit şi respirat măcar o dată. Pe străzile acestui orăşel-port aveau ai mei să-şi ducă traiul timp de cîteva generaţii.

In anul în care a ajuns aici străbunicul meu Culachi, Ismailul era un important tîrg pe malul Dunării, cu o arhitectură centrală bine proporţionată, cu magazine şi spaţii comerciale destul de dezvoltate după standardele vremii. Faimoasele mahalale se întindeau pînă în afara oraşului. în una din cocioabele de lut acoperite cu stuf din aceste mahalale se aşezase şi eroul nostru.

După ultimul recensămînt al acelor vremuri, în oraş locuiau fix 22.245 de oameni: 8.271 de maloruşi, 7.797 de velicoruşi, 2.736 de evrei, 1.589 de moldoveni, 936 de bulgari şi 503 greci. Culachi urma să fie probabil cel de-al 22.246-lea cetăţean, trecut în categoria „alte noroade". Casa în care a trăit strămoşul meu o bună perioadă, din păcate, nu mai există astăzi. Toată mahalaua a fost dărîmată în anii '60, cînd a avut loc un amplu proces de modernizare şi industrializare a zonei. Doar părinţii meu au mai prins-o, iar în albumul meu de familie există cîteva poze de o calitate destul de proastă, din care nu se mai înţelege mare lucru. In copilărie, cînd mergeam prin zonă şi cînd aveam ocazia să intrăm în oraş, tatăl meu avea grijă să-mi arate de fiecare dată locul: „Uite, aici a locuit bunelul". Şi-mi povestea cîte ceva din viaţa lui pentru a nu uita. „Eu l-am apucat în viaţă." Aşa începea de fiecare dată povestea. „Se spune că în tîrg era unul dintre cei mai cunoscuţi negustori de grîu, vite şi peşte. îl cunoştea mai toată lumea şi se bucura de un mare respect. El era «tîrgoveţul sectant» care nu bea, nu fură şi nu minte. Calităţile astea erau rare pentru o astfel de meserie şi pentru o astfel de zonă“, îmi tot explica tata.

Culachi se pare că s-a adaptat destul de repede acolo. Ii plăceau oamenii şi locul, cu toate că-i înţelegea mai greu. Poate din cauza limbii sau a obiceiurilor destul de diferite. Cum afacerile avuseseră un start bun şi se dezvoltau rapid, a decis să rămînă aici un timp, „pînă mai prinde cheag". Era convins că Ismailul este doar o mică haltă în viaţa lui, care-l va ajuta să se întoarcă acasă şi să se aşeze în unul dintre oraşele mai mari din Transilvania, acolo unde-i erau

casa şi obîrşia. Poate din acest motiv încă nu se gîndea la însurătoare, cu toate că ajunsese la o vîrstă care pe vremea aceea impunea un anumit statut. Burlăcia de la o anumită vîrstă nu mai inspira nici siguranță, nici un statut social respectabil, mai ales într-o meserie pretențioasă cum e cea de negustor. în societatea de atunci erai privit cu suspiciune dacă la o anumită vîrstă nu erai căsătorit. A fi căsătorit însemna să ai un statut, era un semn al stabilității. Oferea celor din jur încredere şi siguranță, calități fundamentale pentru această breaslă.

După evenimentul tragic din familia Kovaliov însă, Culachi era

tot mai tulburat şi confuz, începuse chiar să se intereseze de lucruri inimaginabile pentru el înainte. Căuta să discute cu oameni pe care nu avea obiceiul să-i frecventeze. Gestul fără precedent al familiei rascolnicilor îl frămînta, ridicînd o mulțime de întrebări la care nu avea răspunsuri.

Mergea tot mai des la biserică, dar nimic nu-l mulțumea aici, pentru că totul i se părea confuz, vag şi mort. Aceleaşi slujbe interminabile, acelaşi aer, aceleaşi fraze care nu- i spuneau nimic. Aceleaşi ritualuri fără viață care nu se adresau nimănui şi cu atît mai puțin frămîntărilor lui. Aceiaşi

oameni care nu aveau nici un Dumnezeu, mai ales cînd îi compara cu familia Kovaliov. Era imposibil să faci o comparaţie, întrucît ceea ce a văzut la rascolnici aparţinea unei alte lumi.

De la o vreme începuse să-şi cumpere cărţi, cu toate că citea destul de greu în rusă. Cele mai multe erau cărţi religioase sau legate de problemele sufleteşti care-l frămîntau. A făcut rost şi de o Biblie în limba germană de la unul dintre pastorii din satele coloniştilor luterani germani din apropiere. în zonă erau numeroase colonii germane şi elveţiene şi el făcea afaceri cu mulţi dintre ei. Erau oameni de
încredere şi aveau gospodării foarte bogate, de unde puteai cumpăra grîu şi vite de bună calitate.

Culachi vizita diverse comunităţi de acest fel din cu totul alte motive decît cele financiare. Căuta răspunsuri la anumite întrebări care pentru el erau probleme de viaţă şi de moarte. Ori afla răspunsul şi viaţa lui căpăta sens, ori nu afla nici un răspuns şi atunci viaţa lui era o frămîntare în zadar, fără nici un sens.

Comunitatea cu care Culachi făcea tot mai multe afaceri în ultima perioadă era cea a coloniştilor germani, aşa-numiţii „colonişti varşovieni", care se stabiliseră în Bugeac pe la începutul secolului al XlX-lea şi întemeiaseră aici comunităţi destul de mari şi puternice. Zona Bugeacului era foarte pestriţă la acea vreme, cu peste 20 de etnii importante şi religii diverse. Aici găseai şi ruşi, şi moldoveni sau ucraineni, dar şi evrei, polonezi, bulgari, germani, elveţieni, găgăuzi sau greci. Din punct de vedere religios, chiar dacă pravoslavnicii erau vizibil dominanţi, lumea începuse să se obişnuiască şi cu aceşti venetici bizari care s-au aşezat de-a lungul timpului pe aici. Mulţi dintre ei erau mult prea stranii pentru obiceiurile locului. Această „pace" confuză şi tihnită era posibilă însă şi pentru că puterea tolera şi uneori chiar avea interese directe ca lucrurile să se petreacă într-un anumit fel. Cînd puterea schimba regulile jocului, avea alte interese politice, economice şi sociale şi atunci apărea şi „războiul" dintre diverse comunităţi. Un joc lung, care în timp a dus la formarea unor adevărate strategii de luptă şi apărare ale comunităţilor, atît în raport cu statul, cît şi în relaţiile dintre ele.

Dacă iniţial coloniştii germani primiseră din partea puterii pămînturi şi măsuri fiscale preferenţiale, cu o protecţie şi o autonomie destul de mari, la sfîrşitul secolului al XlX-lea, odată cu asasinarea ţarului reformist şi foarte liberal Aleksandru al II-lea, lucrurile au luat o întorsătură neaşteptată. La putere a venit ţarul Aleksandru al III-lea şi, odată cu el, un întreg val de naţionalism şovin şi panslavism s-a abătut asupra întregului imperiu. Norii negri au ajuns şi deasupra acestei zone mult prea amestecată şi diversă pentru gustul şi tendinţele noii puteri. în Imperiul Rus, cînd puterea devine confuză şi bîntuită de fantome, poporul turbează şi nebunia se abate asupra lui. Nu ştiu cum e în alte părţi, dar în Imperiul Rus există o legătură ciudată între putere şi popor. Sînt ca doi fraţi siamezi.

Cînd puterea bea, poporul se îmbată, iar cînd poporul se trezeşte, puterea are greţuri şi e mahmură. Poate de aceea comunitatea noastră nu voia să facă parte în nici un fel din corpul politic. II ignoram, îl dispreţuiam, îl uram şi luptam împotriva ambelor părţi ale aceluiaşi corp imens, unit printr- o mutaţie de neînţeles.

Să revenim la Bugeac. Pe vremuri, cînd te plimbai prin Bugeac, vedeai de la depărtare dacă satul care-ţi iese în cale este moldovenesc sau nemţesc. Satele moldoveneşti erau împrăştiate pitoresc prin tot soiul de văgăuni şi pe dealuri, după o logică greu de explicat. Căsuţele mici de lut, acele bordeie înfipte în pămînt, semănau de la depărtare cu nişte ciuperci răsărite doar parţial. Le priveai şi nu ştiai clar care e partea construită de om şi care e cea lăsată de la Dumnezeu.

Casele ţăranilor erau adunate de- a valma, ca un muşuroi, ca o ciupercărie mică, şi fiecare casă era înconjurată de garduri din nuiele, trestie sau diverse împletituri. Străzile erau întortocheate, fără o ordine clară, dar te duceau unde trebuie. Moldovenii erau însă singurii care ştiau unde trebuie să ajungă. Pentru un străin totul era confuz, dar nimeni nu se temea că se va pierde, pentru că oricum nimereai în cele din urmă în casa unui suflet de om. Iar la moldoveni greu ajungeai, dar şi mai greu plecai. Aveau reguli chiar mai neclare decît mahalalele lor. Cu ei era însă foarte uşor să conviețuieşti.

Satele germane arătau însă cu totul altfel. Iţi săreau în ochi în primul rînd liniile drepte şi modul ordonat în care erau aşezate casele. Se vedea foarte clar că totul este făcut după un plan bine stabilit şi corect executat. Casele, la rîndul lor, aveau o înfăţişare mult mai semeaţă, mai verticală: ridicate parcă în picioare, şi nu îngenuncheate şi pitite precum cele ale moldovenilor. Mai puţin pitoreşti, dar mai impunătoare.

Zidul era cel care impresiona cel mai mult. Fiecare casă avea un zid ce o înconjura, asemenea unei mici fortăreţe. Satele lor arătau ca o armată aranjată în mici batalioane fortificate şi gata de luptă. Dacă satele nemţeşti păreau gata să plece la război, satele moldoveneşti păreau gata să se ascundă şi să se facă una cu pămîntul. Treptat, începuseră să se integreze în regiune şi să se obişnuiască unii cu alţii.

Culachi s-a îndrăgostit repede de ei. îi aduceau foarte mult aminte de Transilvania, de obiceiurile saşilor de acolo şi-l mai ajuta pe deasupra foarte mult şi limba. De la o vreme începuse să umble prin satele lor şi fără treburi, doar pentru a merge la o slujbă, pentru a sta la poveşti cu diverşi amici şi parteneri de afaceri sau cu pastorul evanghelic, căruia îi purta un respect deosebit şi în care avea mare încredere. îl atrăgeau foarte mult muzica şi slujbele lor de duminică.

Nu au rămas foarte multe mărturii din acele vremuri. în familie se spune că dragostea noastră pentru muzică şi excesul de reguli şi ordine de acolo ni se trag. Aici a avut loc un declic, s-a întîmplat ceva care a făcut din Culachi alt om, unul care avea să impună în familia sa cu totul alte reguli şi alte obiceiuri, în strînsă legătură cu cele ale locului.

Păstrăm şi astăzi în familie un vechi volum pe care scrie mare *Carte creştină de cîntări pentru comunitatea evanghelică din Rusia de Sud* şi *Die deutschen Gemeinden in Bessarabien*. Din *Odessaer Gesangbuch, Cartea de cîntări,* cum îi spuneam noi, editată de Bottinger pe la 1823, am învăţat cînd eram foarte mic prima mea cîntare, pe care o mai ştiu şi astăzi. Pe la 5 ani dădeam adevărate spectacole cu cîntecul *In meinem Herzen*. Mult mai tîrziu, familia mea avea să-şi cumpere o „fizgarmonie", un soi de orgă de cameră, adică un pian care scoate sunete pe bază de aer produs cu nişe pedale. Pe rînd, trei generaţii de copii au făcut şcoală şi au

pedalat o grămadă la acest aparat pentru a învăța să cînte la el. Dar despre „fizgarmonie", regina casei noastre, vă voi povesti cu altă ocazie.

Străbunicul nu a lăsat nimic scris, dar din cea de-a doua carte veche am aflat numeroase lucruri despre acele vremuri şi ea m-a ajutat să-mi imaginez mersul lucrurilor pe atunci. Iată o zi obişnuită de duminică:
Duminica era serbată, de regulă, astfel: dis-de-dimineaţă avea loc învăţătura timpurie, la ora 10 - principalul serviciu divin, la ora 2 - învăţătura pentru copii, seara - rugăciunea de seară în sala de rugăciuni. în timpul învăţăturii pentru copii, oamenii se adunau în diferite case, întărindu-se cu cuvîntul Domnului şi cu rugăciunea în comun sau asistau la învăţătură împreună cu copiii. După învăţătura pentru copii, dacă era vreme bună, tineretul ieşea din sală ţinîndu-se de mînă, formînd şiruri lungi, cîntînd un cîntec religios, şi făceau o plimbare prin colonie, tinerii într-o direcţie şi tinerele în alta. La o anumită depărtare de colonie, ei se aşezau pe iarba verde, mai cîntau cîteva strofe, citeau un capitol, unul dintre cei mai mari spunea o rugăciune în genunchi, apoi urma un cîntec de încheiere şi toţi plecau liniştit acasă (Kludt, *Die deutschen Gemeinden in Bessarabien*).

Este surprinzător pentru mine să regăsesc în această descriere a unei duminici din acea lume uitată o zi absolut asemănătoare

cu duminicile copilăriei mele. E o zi care după aproape 70-80 de ani avea să se repete în viaţa mea, păstrînd nu doar cele mai importante elemente ale ritualului duminical, ci şi stilistica şi modul exact de împărţire a timpului. O sută de ani, duminică de duminică, zi de zi, oră de oră, ritul acela al evanghelicului german avea să devină pentru familia mea ritmul vieţii. Totul s-a reprodus cu o exactitate uimitoare. Nu degeaba grupul iniţial de sectanţi, al cărui patriarh a fost străbunicul meu, a fost „botezat" de băştinaşi *Stundişti* (de la *Stunde,* însemnînd „oră"). Intr-un loc în care timpul şi spaţiul sînt nemăsurate, unde totul curgea altfel, aceşti sectanţi începuseră să împartă viaţa după nişte ritmuri nemaipomenit de exacte. E greu de spus astăzi cum s-a transmis această tradiţie.
Cum şi cît a stat Culachi printre aceşti colonişti germani e iarăşi greu de apreciat. Cert este că aici şi-a găsit el refugiul într-o primă fază. Aici frămîntările şi neînţelegerile lui primeau răspunsuri şi soluţii, întreaga tulburare primea alinare. însă necunoscute sînt căile Domnului. Iar necunoscutele căi abia urmează.

Evreii mesianici şi patriarhul Rabinovici

Moise a făcut numărătoarea în pustiul Sinai, cum îi poruncise Domnul.
Numeri 1:19

Tot încerc să ajung cu povestea la străbunica mea şi nu reuşesc. Apar mereu în drum mici popasuri, mici devieri care trebuie povestite. Aşa sînt drumurile „stepei" basarabene şi mai ales ale Bugeacului şi ale sudului prăfuit - aparent drepte, cu dealuri neclare, cu văi neconvingătoare şi cu foarte puțină umbră. în arşița şi colbul Bugeacului, fîntînile şi micile tufişuri sau copacii care fac cît de cît umbră sînt ca oazele în deşert. Vara mergi agale, soarele dogoritor te arde pînă-n rărunchi, colbul, care uneori îți acoperă picioarele pînă mai sus de „țurloaie", se ridică şi lasă în urma ta un nor gros. Aerul fierbinte tremură deasupra pămîntului ca fumul sau ca o flacără incoloră, iar prin pîlpîirea lui transparentă vezi în zare salvarea, umbra şi apa care vor opri arşița şi te vor alina.

Aceste drumuri le-a străbătut ani şi ani la rînd Culachi, drumuri cu care, dacă la început le ura, începuse cu vremea să se obişnuiască şi să i se pară chiar deosebite. începuse să le îndrăgească. Mai tîrziu, cînd avea să plece pe perioade mai lungi prin diverse colțuri ale imperiului, aceste drumuri aveau să-i apară deseori în vis şi chiar să le ducă dorul. Patru generații la rînd aveau să străbată aceste drumuri de nenumărate ori. în copilărie le-am străbătut şi eu, mai puțin cu piciorul, dar nimic nu se compară cu plăcerea de a merge cu tălpile goale prin stepa Bugeacului, pe care nimeni n-o poate străbate însă în august desculț.

De la Ismail pînă la Bolgrad,
drumul nu e foarte lung.

O azvîrlitură de băț. Dar în acele vremuri, pînă şi un drum de vreo 40 de kilometri era greu fiindcă altele erau condițiile, iar metodele de deplasare erau diferite. Timpul curgea însă altfel.

Acest drum îl poți parcurge de-a lungul lacului Ialpug, care se întinde ca un peşte, de la brațul Dunării, din apropierea Ismailului, pînă în buza orăşelului Bolgrad. Priveliştea este splendidă de pe malul pe alocuri abrupt al lacului. Poți să te opreşti ca să te odihneşti şi să bei apă rece din fîntînile care se găsesc în orice sat de pe drum.

O altă cale este prin cîmpie, care este asemenea celorlalte drumuri ale Bugeacului: arse de soare şi pline de colb vara, aspre, geroase şi cu vînt năprasnic iarna.

Bolgradul acelor vremuri era un un orăşel mult mai mic decît Ismailul. Pe atunci avea puțin peste 12.000 de locuitori. In cea mai mare parte, oraşul era populat de coloniştii bulgari, de la care probabil îi venea şi numele. Pe lîngă bulgari, aici mai locuiau, în relativă pace şi armonie, velicoruşi, moldoveni şi găgăuzi. Oraşul mai avea şi o comunitate evreiască puternică, aşa cum era în mai toate tîrgurile din gubernia Basarabia şi Odessa. Evreii erau de mult oameni ai locului şi ne obişnuiserăm cu ei,
chiar dacă ne irita mai tot ce făceau. Dar ce nu făceau?

Intrarea în oraşul Bolgrad era ca în oricare din orăşelele şi tîrgurile din zonă şi poate de pe cuprinsul întregului imperiu. Un drum prost, plin de praf sau de noroi, în funcție de anotimp, şi neapărat cu multe gropi. Toamna, cînd ploua, drumurile deveneau insuportabile mai ales din cauza gropilor pline de apă, colbul transformîndu-se într-un nămol vîscos care se lipea de roțile căruțelelor şi ale trăsurilor şi făcea aproape imposibilă deplasarea. Insă Bolgradul avea şi ceva diferit față de celelalte oraşe din zonă. E vorba despre Mausoleul Inzov, care stătea ca
un „sfînt protector" nu departe de intrarea în oraş.

Pentru coloniştii bulgari, generalul Inzov este un soi de „părinte întemeietor", căruia i se datorează apariția acestor colonii, numite de ei uneori „Noua Bulgarie". Inzov a fost de fapt responsabilul cu problemele „străinilor" din partea țarului în această parte a imperiului. Şi se pare că acest Inzov a fost destul de înțelept în deciziile lui, din moment ce a rămas în memoria comunității ca un salvator. Lucru mai rar întîlnit aici. Legenda chiar spune că, după moartea generalului, coloniştii bulgari nu au acceptat ca el să fie adus de la Odessa la Bolgrad (o distanță de peste 200 de kilometri) cu trăsura pentru a fi înmormîntat aici, ci au cerut să fie purtat de membrii comunității pe brațe. Bulgarii i-au dus în brațe catafalcul pe o distanță de 200 de kilometri, pentru că el le întemeiase noua patrie. Nimeni nu poate confirma această poveste, însă bulgarii sînt convinşi că e adevărată. Şi noi îi credem. Numai catîrii sînt mai îndărătnici pe aici decît bulgarii.

Culachi vizita aceste orăşele şi tîrguri strict în interes de afaceri. Orăşelul Bolgrad nu-i făcuse o impresie aparte, însă îi plăcea foarte mult. Catedrala era impunătoare. în stilul clasicismului imperial rus, ea

trona impunătoare deasupra oraşului. Iar dinspre ea curgeau străzile, ca nişte fluvii care aveau drept scop să umple de lume acest spațiu. Pe străzile largi ce porneau dinspre centru, unde era catedrala, erau construite în ordine, în linie dreaptă, clădirile administrative, casele celor mai importanți oameni ai urbei, magazinele, crîşmele, hotelurile şi tot aşa, pînă spre mahalalele oamenilor de rînd. Totul în imperiu se ordonează după *cin,* adică după statutl social dat de administrația țaristă. Ierarhie în societate, ierarhie în administrație, ierarhie în urbanistică. Asta doar în centru însă, căci la periferie şi în mahala

este cu totul altă viaţă - şi altă orînduire.

In ultima perioadă însă, Culachi începuse să vină tot mai des pe la Bolgrad, nu doar pentru afacerile lui, ci şi din interes personal. Şi acest interes, pe care-l tăinuia şi care nu ştia încă dacă reprezenta ceva serios sau doar o ispită temporară, era legat de vizitele făcute familiei lui Abraam Moskovici, unul dintre cei mai buni meşteri cizmari din regiune. O cizmă sau un pantof bun le găseai numai la dugheana lui Abraam Moskovici. Nu încălţările erau însă cele care-l făceau pe Culachi să viziteze familia Moskovici, ci, dacă e să ne luăm după urmările din viaţa străbunicului meu, mezina cizmarului. Dacă e să credem mărturiile celor care au cunoscut- o, fie şi mult mai tîrziu, atunci Katrina, căci aşa o chema pe tînăra Moskovici, era de o frumuseţe rară. Exista însă un inconvenient şi acesta nu era religia, cum ar fi fost de aşteptat. Singura problemă pentru această posibilă „combinaţie" era vîrsta: o diferenţă de aproape 13 ani faţă de Culachi. O diferenţă mare, poate chiar un lux pe care şi-l permiteau, în acea vreme, doar aristocraţii şi cei foarte bogaţi, ceea ce nu era cazul străbunicului meu.

Pentru a afla deznodămîntul poveştii de dragoste dintre
Culachi şi Katrina, ar trebui să facem din nou un mare ocol. Aşa e şi viaţa, imprevizibilă. Cu multe suişuri şi ocolişuri. Trebuie să spun cîteva cuvinte despre Abraam Moskovici şi să explic de ce religia nu era, cum ar fi fost de aşteptat, un impediment

Ştim deja că Moskovici era un bun cizmar, renumit pentru priceperea lui. După cum îi spune şi numele, este mai mult decît evident că era evreu, iar meseria pe care o avea ne spune că, din punct de vedere social şi economic, era mai degrabă apropiat de pătura de mijloc a meşteşugarilor. Insă nu partea aceasta ne interesează în mod special acum. Se pare că soţia lui

nu era evreică, ceea ce schimba mult datele problemei din punctul de vedere al poziţiei sale în comunitatea evreiască, dar şi în raport cu celelalte comunităţi sociale şi religioase. Nu ştim sigur dacă era moldoveancă sau bulgăroaică, însă ştim cu certitudine că soţia lui Abraam era creştină, iar o căsătorie între cei doi a fost posibilă fie printr-o rupere totală de comunităţile din care proveneau, fie printr-o negociere complicată în urma căreia se ajunge la un compromis din partea unuia sau altuia. De obicei, compromisul era făcut de cel a cărui comunitate avea o putere mai mică. Deseori, astfel de căsătorii aduceau după sine
excluderea din comunitate sau, în cel mai bun caz, marginalizarea.

Aceste lucruri pot fi deduse din informaţiile pe care le avem şi din ceea ce-am mai citit despre acele vremuri. Ceea ce ştim însă sigur şi e foarte important în povestea noastră este că, pe la sfîrşitul secolului al XlX-lea, atunci cînd Culachi dădea tîrcoale casei Moskovici fiindcă îi căzuse cu tronc mezina familiei, cizmarul Abraam avea reputaţia de a fi unul dintre ucenicii faimosului Iosif Davidovici Rabinovici. Iar acest lucru schimbă din nou datele problemei, pentru că un Moskovici trecut prin şcoala lui Rabinovici, a legendarului Iosif

Davidovici, nu mai era nici iudeu, nici grec şi nici Dumnezeu nu ştie ce mai era.

O să mă întrebaţi: cine, mă rog, este acest Rabinovici şi de ce este el atît de faimos? Şi o să vă răspund după obiceiul locului. Dar cine nu ştie de el? Iar dacă nu ştiţi, atunci cu siguranţă nu e problema lui Iosif Davidovici, care, fîe-i ţărîna uşoară, a murit de mult, însă numele şi toate realizările lui au rămas în memoria colectivă, pentru că puţini evrei, la acea vreme, s-ar fi încumetat să facă ceea ce a făcut marele Rabinovici.

Se spune că Iosif Davidovici Rabinovici s-ar fi născut undeva pe la Rezina, mic tîrg din gubernia Basarabia, pe malul drept al Nistrului, într-o familie de rabini hasidici. Se mai spune că educaţia ar fi primit-o chiar pe linia faimosului rabin din Şepetovka, Iankl Şimşn. Şi nu doar a lui Iankl, ci şi a altui rabin, nu mai puţin faimos, Reoba Raşkevera. Foarte tînărul Rabinovici, pe lingă educaţia de acasă, a urmat şcoala în Orhei, un alt tîrg majoritar evreiesc din Basarabia, la picioarele lui Iosif Kivovici. Pentru tînărul Iosif, lectura şi interpretarea textelor din *Mişna, Ghemara* şi *Raşi* erau lucruri obişnuite.

Insă, aşa cum spune şi cartea cea bună: unde e multă înţelepciune, este şi mult necaz.

Şi el a venit în forme neaşteptate pentru tînărul erudit din Rezina. La o vîrstă foarte fragedă, tînărul Iosif s-a întîlnit cu Ihil Ţvi Meerovici Gherşenzon, care i-a pus în braţe traducerea Noului Testament, editată undeva prin Londra. Acesta avea să fie un moment de cotitură în viaţa lui Iosif Davidovici. După ce a citit această culegere de texte, a devenit alt om. A lăsat baltă misticismul hasidic cu care se delecta şi s-a dedicat cu totul altor lecturi. A început cu lecturi din Maimonide, trecînd prin diverse texte creştine şi terminînd cu lecturi ceva mai laice, din moda vremii. Multe cărţi franţuzeşti, nemţeşti şi ce
mai ajungea în rusă de la Sankt- Petersburg.

Iosif Davidovici Rabinovici începe încă de timpuriu o carieră în publicistică şi debutează cu prima carte de limbă ivrit şi idiş din Imperiul Rus, *GaMeliţ,* editată la Odessa de Aleksandr Osipovici Ţederbaum. Lucrurile se succedă cu repeziciune. In scurt timp îşi deschide prima şcoală la Orhei, unde începe să se dedice educaţiei copiilor, şi cam în aceeaşi perioadă devine membru al organizaţiei care se ocupa de educaţia evreilor din regiune, ce avea ca scop lichidarea analfabetismului în rîndul evreilor mai nevoiaşi. Se ocupă mai ales de copiii acestor evrei săraci.

Va deveni curînd şi singurul evreu din regiune ales în forumul de conducere local. Cum îi stă bine unui Rabinovici, pe lîngă educaţia strălucită, el are şi reale aptitudini şi cunoştinţe în domeniul juridic şi economic. Acest lucru îi va permite să intre repede în afaceri, ocupîndu-se de comerţul cu zahăr şi ceai şi devenind unul dintre jucătorii economici importanţi din zonă. Spre sfîrşitul secolului al XlX-lea însă, cînd mişcările antisemite se înteţesc, şi mai ales odată cu primele pogromuri din regiune, Iosif Davidovici Rabinovici intră într-o criză profundă, înţelegînd că toată munca lui de „iluminist" în rîndul populaţiei este în zadar. Că efectele educaţiei sînt contrare aşteptărilor şi că totul pare a fi deşertăciune.

Pe acest fond al frămîntărilor şi căutărilor unor soluţii, îi moare fiica cea mică în timpul unei epidemii de holeră. Rămîne însă cu celelalte trei fiice şi un fiu. Din disperare, Iosif Davidovici se implică în nenumărate activităţi, în încercarea de a-şi alina durerea şi de a-şi înăbuşi suferinţa. Scrie tot mai mult la *GaMeliţ,* care, între timp, se mută la Sankt- Petersburg. Scrie şi în *HaBoker.* Scrie texte tot mai radicale şi mai curajoase, care îi vor aduce multe bătăi de cap. Intre timp, este tot mai convins că evreii, mai ales cei tineri şi din păturile mai sărace, trebuie educaţi şi atraşi la munca pămîntului, ocupaţie nu foarte răspîndită în rîndul evreilor, şi nu din cauză că aceasta era străină de „neamul" lor, ci mai ales din cauza legilor şi a raportului legal stabilit de administraţia ţaristă între evrei şi pămînt. Asta este însă o poveste mai lungă, căreia merită să-i dedicăm mai mult spaţiu.

In acest context, între suferinţă şi confuzie personală, presiuni şi pogromuri, dezamăgiri şi întrebări fără răspuns, Iosif Davidovici Rabinovici începe să fie atras tot mai mult de ceea ce se numea pe atunci „palestinofilie", iar mai tîrziu „sionism". Se hotărăşte să viziteze una dintre coloniile evreieşti din Palestina, construite din banii amărîtei comunităţi de evrei din Basarabia.

Ce s-a întîmplat acolo nu ştim. Ce-a văzut, ce-a înţeles, ce experienţe nemaiîntîlnite l-au marcat? Ştim doar că de acolo a venit schimbat. Foarte schimbat. Unii spun că a avut o revelaţie, alţii că a fost convins de un mistic din Ierusalim ce „cale trebuie să apuce". Alţii spun că l- ar fi şocat sărăcia în care trăiau evreii acolo şi, mai ales, contrastul dintre acea sărăcie şi dîrzenia cu care luptau pentru viaţa şi religia lor aceşti oameni

sărmani, în condiţii vitrege. Cert e că Iosif Davidovici a revenit cu ferma convingere că, pentru a-şi îndeplini misiunea pentru care sînt lăsaţi de Iahve pe această lume, calea de urmat a „copiilor lui Israel" nu este nicidecum hasidismul, ci iudeocreştinismul. A venit convins că misiunea lui este de a crea o comunitate naţională iudeocreştină, aici, în Basarabia. Aici se va naşte Noul Ierusalim, în cîmpiile mănoase ale Basarabiei, unde curge lapte şi miere. E adevărat că aici nu e piatră şi nisip, ca în Ţara Făgăduinţei, ci colb, ţărînă şi arşiţă din plin. Dar ce nu face posibil o idee, un vis? Mai ales dacă acest vis încolţeşte în

mintea lui Iosif Davidovici Rabinovici.

Totul a început cu publicarea unei cateheze, scrisă în ivrit, cu titlul *Douăsprezece teze despre credință,* după modelul *Principiilor credinței iudaice* ale lui Maimonide, în care încerca să combine elemente din crezul creştin cu unele din tradiția iudaică. Pune bazele primei şcoli iudeocreştine din imperiul țarist, iar în 1884, cu ajutorul pastorului evanghelic Faltin, deschide la Chişinău o „casă de rugăciuni" iudeocreştină: Adunarea Israeliților Noului Testament.

Slujba se ținea în idiş, iar la început întîlnirile aveau loc de Sabat, în buna tradiție iudaică,
dar cu un conținut aproape protestant. După o perioadă însă, multe lucruri aveau să se schimbe. Cert este că această nouă comunitate, condusă de Rabinovici, avea să fie prigonită şi detestată de evrei şi de creştini de toate confesiunile, de ruşi, moldoveni şi alte comunități mai mari. Dar mai ales de stat.

Ultimii zece ani din viață Iosif Davidovici Rabinovici şi-i dedică misionariatului şi bate cu piciorul toată regiunea, vizitînd tîrgurile, orăşelele, satele şi ştetlurile locale, vorbind cu oameni de toate religiile, etniile şi clasele sociale. Iosif Davidovici avea acest dar de a vorbi cu oricine şi oricînd. Şi se spune că a fost un predicator de excepție. Puteai să-l asculți oricît şi nu te săturai. Avea un singur cusur: era sectant.

Iosif Davidovici Rabinovici avea să moară chiar la cumpăna dintre veacuri. în 1899 moare bolnav de malarie. Imaginați-vă că necrologul unui sectant evreu din Basarabia, care supăra pe toată lumea cu „nebunia" lui, a fost scris de nimeni altul decît cel mai important filozof rus al acelor vremuri: Vladimir Soloviov. Acesta avea chiar să-i dedice eroului nostru cartea *Israelul noutestamentar*.

Acesta a fost ocolul nostru, nu foarte mic, dar foarte important pentru a înțelege unde mergea străbunicul meu Culachi şi cu cine vorbea. Cînd mergi de la Ismail la Bolgrad ca să te întîlneşti cu cizmarul Abraam Moskovici, trebuie mai întîi să treci pe la Rezina şi Orhei, pe la Chişinău, Odessa şi Sankt- Petersburg, ca să afli cine a fost Iosif Davidovici Rabinovici.

De ce? Pentru că Moskovici era omul lui Rabinovici, convertit şi el la crezul celui care i-a fost ca un tată, pentru care era gata să sacrifice tot. Rabinovici era patriarhul pe care-l urma, fără nici cea mai mică îndoială şi temere, cizmarul din Bolgrad, Abraam Moskovici, care avea o fată, Katrina, şi care urma să-i fie foarte curînd tată şi lui Culachi.

Sectanţii

9

Şi nu doar tată.

Katrina, fiica cizmarului Moskovici din Bolgrad

Căci Hristos este sfîrşitul Legii, pentru ca oricine crede în El să poată căpăta neprihănirea.
Romani 10:4

Sectanţii

După acest ocol atît de mare, să revenim la drumul nostru de la Ismail la Bolgrad pe care Culachi începuse să-l facă tot mai des, dar de data aceasta nu în căutarea unor răspunsuri la întrebări religioase presante, ci pentru că simțise că se aprinsese ceva în sufletul lui după ce vizitase cizmăria lui Moskovici şi după ce o zărise pe frumoasa Katrina, mezina familiei Moskovici, şi schimbase cîteva vorbe cu ea.

In familia Moskovici se vorbea în mod obişnuit idiş, limbă care-i suna familiar lui Culachi, fiindcă se asemăna cu germana. Limba folosită în afaceri şi discuții cotidiene cu neevreii era însă limba rusă. Bătrînul Abraam Moskovici se mai descurca binişor în alte cîteva limbi, însă le folosea doar ocazional, cînd era nevoit, pentru o mai bună înțelegere. Cum soția lui vorbea un idiş destul de stricat, fiind, după bănuială noastră, mai de grabă o „corcitură" de moldoveancă cu cine ştie ce altă etnie din zonă, mai folosea în discuțiile cu ea limba rusă şi pe cea moldovenească sau română, cum îi spunem azi. Katrina, la rîndul ei, le amesteca pe toate cu dexteritate şi o jovialitate naturală, de nici nu mai ştia care e limba ei maternă. Mai degrabă toate erau materne. Acest amestec lingvistic era o trăsătură a zonei. Existau mahalale în micile tîrguri şi oraşe în care limbile rusă, idiş şi moldovenească formau un cocktail greu de descompus, dar care avea un gust şi o aromă fascinante. Acest cocktail lingvistic nu era compus doar dintr-un amestec de cuvinte din mai multe limbi, ci şi din sintaxe diferite, adesea modificate. Din construcții, calchieri, mutații lingvistice care numai în zone periferice se pot naşte. Astăzi, ele sînt aproape uitate şi puțini le mai ştiu. A dispărut acea lume, a dispărut şi acea limbă unică.

După cîteva vizite în care-şi reparase tot ce avea de reparat, Culachi a înțeles că trebuie să găsească un motiv serios pentru a-şi justifica vizitele la familia Moskovici. Altfel ar fi dat de bănuit. E greu să vizitezi aşa, tam-nisam, o familie de evrei, fie ea şi amestecată. Tu, un tînăr care, după cum căscai gura, se vedea că nu eşti de-al locului, vii la cizmarul Moskovici? Şi fără să observe Abraam cel care doar aparent se uita spre cizme? Pentru bătrînul Abraam însă lucrurile erau deja clare de ceva vreme. După ce-a de-a doua vizită, faimosul cizmar din Bolgrad înțelesese că nu încălțările îl mînau pe Culachi la el, ci cu totul altceva. Bătrînul avea însă suficientă înțelepciune şi tact. In stilul propriu evreilor din zonă, el putea să pună tot soiul de întrebări retorice sau să direcționeze orice discuție acolo unde-l interesa.

Abraam a înțeles repede că temele predilecte de discuție ale lui Culachi sînt politica şi religia, aşa că avea loc de manevră destul de mare. Evreii, mai ales familiile

tradiționale, erau foarte reținuți în a discuta politică. Cu străinii refuzau să vorbească pe aceste subiecte. Cînd erau totuşi nevoiți să discute, să-şi exprime opiniile politice, stăpîneau o adevărată artă a simulării, a răspunsurilor care să ofere mai multe portițe de scăpare, cu multiple sensuri. Niciodată nu ştiai dacă ceea ce spuneau era întrebare sau răspuns, dacă era soluție sau problemă. Această artă venea tocmai din nevoia de a se proteja, din lunga tradiție a exilului şi a veşnicelor prigoniri. Au pățit-o de atîtea ori în istorie, încît aveau o înțelepciune care-i transforma în adevărați cameleoni. Doar aşa puteau să facă față unei realități

dure şi violente. Nu acelaşi lucru se putea spune însă despre tot mai mulţi tineri evrei ieşiţi din aceste familii tradiţionale, care în ultima perioadă începuseră să se emancipeze. Pe cît de reţinuţi şi de cameleonici erau părinţii şi bunicii lor, pe atît de radicali şi de angajaţi păreau cei din noua generaţie, care nu mai împărtăşeau deloc strategia înaintaşilor. Ei urmau să aibă însă o funcţie şi o soartă istorică diferite în această regiune, pe care le vom discuta cu altă ocazie.

Chiar dacă bătrînul cizmar era foarte precaut în privinţa temelor politice, mai ales cînd era vorba despre străini, de data asta îşi permitea să sondeze opiniile tînărului Culachi în legătură cu diverse probleme cotidiene.

Discutau ultimele ştiri apărute în presa vremii, despre legi şi impozite, despre ce se mai întîmplă în lume. Multe lucruri generale, dar şi chestiuni punctuale, care-i vizau direct pe ei. în privinţa temelor religioase, Abraam Moskovici, ca membru activ al evreilor mesianici şi ucenic al lui Iosif Davidovici Rabinovici, avea o deschidere totală. Aici se simţea ca peştele în apă. Ba chiar o facea din dorinţa de a duce mai departe *Besora Tova,* adică Vestea cea Bună, Evanghelia. Şi încerca să-l treacă pe Culachi prin marele teme iudaice şi creştine, la început din obligaţie misionară, ca orice membru al comunităţii din care făcea parte. încerca mai ales să afle care este nivelul lui de educaţie religioasă.

Din experienţa sa, cel mai complicat e să vorbeşti despre aceste lucruri cu pravoslavnicii, fie ei ruşi sau moldoveni. Nivelul de incultură religioasă aproape că-l îngrozea.

în ce cred oamenii aceştia dacă nu ştiu nimic în afară de *Tatăl nostru*? Cum e posibil să nu citească nici măcar Evangheliile? în general, cum e posibil să creadă ceva? Ce-i învaţă biserica şi preoţii lor? Erau întrebări retorice pe care şi le tot punea
Abraam.

Şi Abraam nu se referea la oamenii simpli de prin satele din jur, ci la preoţii şi cărturarii cu care se tot intersecta. Dacă cu evanghelicii germani avea ce discuta, pentru că erau buni cunoscători ai Bibliei, iar la catolici, care erau foarte puţini, măcar clericii aveau cunoştinţele de bază necesare, în mediul ortodox era pur şi simplu beznă. O mică rugăciune învăţată pe de rost care cu siguranţă era neînţeleasă în mare parte. Şi poate *Crezul,* care era mai degrabă rostit fără nici o noimă. Ca evreu care şi-a petrecut ani buni din viaţă citind din cărţile sfinte, ştia că pentru a găsi un pravoslavnic bun cunoscător al Bibliei trebuia fie să mergi în centrele teologice de elită, fie pe la mănăstiri, unde textele se amestecau destul de straniu cu tot soiul de legende şi poveşti mistice greu de înţeles pentru un evreu. In rest, a găsi un pravoslavnic cunoscător al textelor sacre era o minune. Ei bine, Culachi făcea parte din această minoritate-minune. De unde şi cum a ajuns Culachi la o cunoaştere atît de bună a textelor sacre, Abraam nu-şi putea imagina. Cert este că avea în el un interlocutor redutabil pe teme religioase.

Abraam Moskovici a început cu poveştile clasice din Talmud, cunoscute în mare sub diverse forme şi nume şi creştinilor, încercînd să treacă prin toate elementele specifice iudaismului. Discutau despre toate. Despre istoria fascinantă a patriarhilor, despre fuga din Egipt, despre marele Abraham şi Moşe, despre Şabat, Pesah, Roş haşana, Şavuot, lom Kipur, Sukkot, Hanuka şi toate cele bine-cunoscute în lumea cărţilor sfinte. Despre rostul şi semnificaţia acestor nume, ritualuri şi sărbători. Ii plăcea să repete mereu: „Noi sîntem evrei nu pentru că ne-am născut din părinţi evrei, aşa cum cred mai toţi cei care nu ne cunosc, ci pentru că facem şi îndeplinim toate cele scrise în Cărţile Sfinte".

Treptat, Abraam Moskovici începuse să-l ducă şi spre o zonă interzisă pentru evrei, cea a Noului Testament, terenul pe care creştinii se simţeau mult mai bine. Ii explica felul cum vede el credinţa şi salvarea prin Moşiah, Mesia creştinilor, cel promis de Dumnezeu pentru salvarea lumii. Iar surpriza dezvăluirii consta în faptul că bătrînul Abraam susţinea că Moşiah a venit deja pentru toată lumea, inclusiv pentru poporul Israel. Numele lui este Ieşua, Isus din Nazaret.

Aceasta era o mare noutate pentru Culachi, care ştia cu totul altceva despre evrei şi despre credinţa lor. Iar ce-l şoca şi mai mult pe Culachi era faptul că Abraam susţinea că religia creştină, în felul cum e promovată de marile biserici creştine, este de fapt o erezie a iudaismului, iar iudaismul, la rîndul lui, este o credinţă ce nu a fost dusă pînă la capăt. In realitate, susţinea Abraam cu multă convingere, orice om, indiferent de etnie şi poziţie socială, se poate salva prin Moşiah. Aceasta era *Besora Tova,* Evanghelia, Vestea cea Bună care trebuie dusă mai departe. Trebuia să se revină la Biserica primară, de pe vremurile cînd evreii erau creştini, iar creştinii evrei. Astfel se va rezolva, susţinea bătrînul cizmar, şi marea problemă evreiască ce macină de atîta timp Europa şi, mai nou, Imperiul Rus. El era convins că, dacă evreii vor deveni creştini şi creştinii evrei, cum spune Vestea cea Bună, toate problemele vor dispărea şi toţi se vor salva.

Aceste discuţii îi dădeau o stare de linişte şi aduceau o pace interioară pe care Culachi de mult nu o mai avusese. Aşa că începuse să meargă tot mai des la diverse întîlniri ale grupului condus de Abraam Moskovici, să studieze şi să discute ore în şir despre cărţile sfinte. Aflase tot mai multe despre grupul Israeliţii Noului Testament sau „secta lui Rabinovici", cum i se mai spunea în popor. Aflase destul de multe despre „noul patriarh" Rabinovici, cel care scrise multe texte, cel mai important fiind cel legat de „cateheza lui Rabinovici". Acesta era un text care sintetiza crezul comunităţii.

Cu timpul a început să meargă şi la întîlnirile extinse ale comunităţii, acele slujbe şi ritualuri pe care le organizau o mînă de oameni. în mare parte erau evrei, dar veneau şi cîţiva neevrei. încăperea unde se adunau era amenajată simplu, cu nişte scaune, băncuţe, cîteva „ţoale" ţesute din cîrpe, cum era specificul zonei, aşezate pe jos şi diverse lucruri

obişnuite pentru încăperi de acest fel. Pe perete erau scrise sau tapiţate pe pînză albă şi înrămate versete biblice, cum ar fi: „Căci Hristos este sfîrşitul Legii, pentru ca oricine crede în El să poată căpăta neprihănirea" (Romani 10:4) sau „Să ştie bine, dar, toată casa lui Israel că Dumnezeu a făcut Domn şi Hristos pe acest Isus pe care L-aţi răstignit voi“ (Faptele Apostolilor 2:36).

Tot ce se întîmpla aici îi aducea aminte foarte mult de comunităţile germane şi de slujbele lor religioase, de zilele de duminică petrecute acolo.

Slujbele celor de aici aveau foarte multe lucruri în comun cu tot ce văzuse la colonişţii germani. Insă rigorile etice, chiar dacă semănau

foarte mult, aveau ceva mult mai fierbinte şi pasional. Asta îi amintea mai degrabă de rascolnici, cei fără de popă, care s-au îngropat de vii pentru credinţa lor.

Treptat, lucrurile au intrat pe un fagaş normal. Nici Culachi şi nici Moskovici nu mai ştiau de unde a pornit totul şi dacă ceva mai este legat de fiica cea mică, Katrina. Culachi începuse pe neobservate să devină parte a familiei, a comunităţii şi parcă era aici de o veşnicie.

Era ultimul an al secolului al XlX-lea. Culachi se pregătea să se însoare cu tînăra şi frumoasa Katrina. Familia Moskovici a încuviinţat fericită această căsătorie. Era o primăvară frumoasă, cînd vestea rea a venit brusc, aşa cum vine orice moarte. Neanunţată. In acel mai din 1899 avea să se stingă din viaţă patriarhul evreilor mesianici, cel care a încercat să schimbe soarta evreilor din imperiu, să-i împace pe creştini cu evreii, Iosif Davidovici Rabinovici. Un om deosebit despre care a scris un faimos necrolog Vladimir Soloviov, cel mai mare filozof rus al vremii, cu care comunitatea avea să se mîndrească multă vreme. El sună aşa:

Iosif Davidovici RABINOVICI
(t 5 mai 1899)
Aidoma evreilor primului veac care

l-au primit pe Hristos şi s-au dedicat zămislirii creştinismului, Iosif Davidovici, un om ca noi toţi, educat în spiritul Scripturii, a predaniilor Sfinţilor Părinţi şi a înţelepciunii din veac ascunse - orale cîndva, scrise şi chiar tipărite acum (cabala) -, a ajuns să priceapă că rabinul galileean, cîndva executat la Ierusalim, prin acuzele formulate de cărturarii evrei şi prin judecata procuratorului roman din Pont, era împăratul lui Israel - cel promis de prooroci, născut în chip minunat, iar după moarte înviat în trupul său transfigurat. Încredinţîndu-se de acest lucru, Iosif Davidovici s-a botezat, dar nu a încetat să rămînă un patriot al cauzei evreieşti. Patriotismul său îi punea pe umeri o nouă sarcină: propovăduirea între fraţii evrei a credinţei în adevăratul Mesia, aceasta fiind singura cale a salvării, nu doar pentru un om, ci pentru întregul popor evreu, împreună cu celelalte neamuri.

L-am cunoscut personal pe Rabinovici şi de aceea nu am nici o ezitare să mă pronunţ în privinţa sincerităţii sale şi că sufletul lui era aidoma firii evreilor din veacul întîi - sufletele apostolilor. Doar că în realitate lucrurile stau cu totul diferit. La suprafaţă, misiunea părea uşoară, pentru că noului propovăduitor nu mai avea de ce să-i fie teamă nici de dinţii leului, nici de securea lictorului. în interior însă era tragică şi împovărătoare. Pentru că nu puteau nici dobitoacele circului, nici oţelul soldatului roman să separe atît de mult sufletul credinciosului de Dumnezeu cum îl îndepărtează acum aglomerarea minciunilor şi a răului acumulate

în istorie pe tot cuprinsul lumii creştine. Este vădit cu osebire că sincretismul acesta este resimţit mai ales de evrei. Duhul bate unde voieşte, e drept; cei aleşi, grupurile mici de indivizi cu o mobilizare religioasă fermă, pot trece peste aceste obstacole istorice. Dar cu ce drept (fără a arăta cu degetul la cineva anume) putem pretinde acest lucru oricăruia dintre evrei sau majorităţii acestora sau chiar unei minorităţi semnificative? Devine clar că evreitatea vede în lumea creştină ceea ce prin faptele lor le arată cei ce se numesc pe sine creştini; mai mult, cu totul o fantezie ar fi să credem şi să sperăm că evreii ar îmbrăţişa creştinismul, acceptîndu-l dintr-o profundă convingere religioasă, numai pentru că este o religie a iubirii, aflată sub vacarmul pogromurilor evreieşti şi a

Sectanţii

apelurilor „creştineşti": „Moarte jidovilor! Arde-i pe jidani!".
Nu trebuie să ne mire prin urmare că propovăduirea lui Rabinovici nu a produs un larg ecou, ci să ne mirăm că totuşi i-a reuşit ceva, şi anume să pună pe picioare o comunitate (la Chişinău) numită *Israeliții Noului Legământ,* cu un lăcaş în care se făceau slujbe în limba vechilor evrei.
A primit botezul creştin la Berlin, printr-o persoană care aparţinea unei secte americane independente. Nedorind să se alăture nici creştinismului, nici luteranismului, Iosif Davidovici a amînat un timp îndelungat legitimarea statutului său religios, dar a izbutit în cele din urmă recunoaşterea de facto a caracterului creştin al comunității create de el. Aceasta există de aproape două decenii. Iosif
Davidovici a debutat în activitatea religioasă pe la începutul anilor '80, fiind un om matur. L- am cunoscut în 1885, era un om îmbătrînit, dar cu un duh fierbinte şi plin de elan. Cele cîteva conversaţii avute cu el mi-au lăsat urme de neşters. Particularitatea concepției sale se coagula din evreitatea creştină a primului veac: „Eu propovăduiesc evreilor pe Mesia - spunea el - din exact punctul în care s-a oprit protomartirul Ştefan, membrul celei mai vechi comunități creştine din Ierusalim". Fără îndoială, activitatea național-misionară a lui Rabinovici rămîne un grăunte viu şi o chezăşie a viitoarei unități dintre evrei şi creştini. Dar evoluția acestei activități, *în acelaşi timp,* nu poate continua în condițiile date, lucru pe care i l-am expus şi propovăduitorului.
Greşeala lui era pricinuită de faptul că le cerea evreilor să se raporteze la creştinism ca şi cum ar fi deja nişte creştini autentici, capabili să ierte orice rău pe care l- au suportat de pe urma creştinilor. El, ca patriot evreu, le-a iertat din tot sufletul acest rău fraților săi romano-catolici, precum şi slavilor ortodocşi. Acelaşi lucru li-l impunea şi celorlalți evrei, uitînd parcă să menționeze că propria iertare era *precedată* de împărtăşirea prin credința în Hristos, ceea ce pentru majoritatea evreilor rămîne o imposibilitate, şi psihologică, şi morală, cîtă vreme atitudinea față de ei în lumea creştină rămîne inadecvată.
Dacă Iosif Davidovici greşea în evaluarea practică a momentului istoric, acest lucru nu ne opreşte să-i apreciem, la superlativ, efortul individual. Valoarea adevărată a

Sectanţii

omului este determinată de orientarea şi măsura mobilizării propriei voințe. Acestea îi motivau competențele morale prin care se va înfăţişa la Judecata de Apoi. „«Da», zice Duhul, «ei se vor odihni de ostenelile lor, căci faptele lor îi urmează»."
Vladimir Soloviov

Sectanţii

Prin credință Avraam, cînd a fost chemat să plece într-un loc pe care avea să-l ia ca moştenire, a ascultat şi a plecat fără să ştie unde se duce.
Evrei 11:8

Sectanţii

Visul străbunelului meu avea să se împlinească în scurt timp.
A mai bătut de cîteva zeci de ori drumul dintre Ismail şi Bolgrad, a poposit zile în şir la familia Moskovici, participînd tot mai activ la citirea şi tălmăcirea cărţilor sfinte. începuse să se implice în diverse activităţi ale comunităţii şi, pe nesimţite, devenise aproape parte a familiei. Bătrînul cizmar a înţeles destul de repede ce fel de om este, fiind impresionat mai ales de pasiunea lui Culachi pentru tot ce ţinea de „viaţa duhovnicească" şi cărţile sfinte. Părea că nimic nu mai putea sta în calea fericirii lui Culachi. Mai rămăsese simpla formalitate de primire în cadrul comunităţii „Israeliţii Noului Testament". Trebuia să devină oficial sectant. Şi a făcut asta fără urmă de remuşcare, teamă sau suspiciune, chiar dacă ştia deja ce-l aşteaptă.

Asta se întîmpla în primii ani ai secolului XX. După primirea oficială în comunitatea „israeliţilor mesianici" s-a căsătorit cu tînăra Katrina.

Poveştile din familie spun că străbunicul ar fi iubit-o pe Katrina foarte mult, însă cu timpul, mai ales la bătrîneţe, îşi sfătuia fiii şi mai ales nepoţii să nu cumva să se însoare cu fete prea tinere. Asta era convingerea lui şi o spunea oarecum dojenitor şi plin de subînţelesuri. Din generaţie în generaţie s-a povestit că străbunica mea era foarte frumoasă, toţi susţin asta, dar şi foarte comodă şi pretenţioasă. Era, cum spuneau oamenii simpli din zonă, „prea boieroaică". Prefera să se dedice doar treburilor casnice şi mai mereu „se dădea" bolnavă. Bunica povestea că dacă dimineaţa striga cu voce ascuţită şi miorlăită „Cuuu-laaa-chiiii!" era clar.
Katrina era iar bolnavă. Astfel de poveşti ne spunea bunica atunci cînd rămîneam la ea peste noapte. Aceste legende se terminau de obicei cu o frază celebră în familie: „Numai ce nu a făcut Culachi pentru Katrina! I- a adus pînă şi spumă de mare şi lapte de pasăre!".

Dincolo de aceste poveşti spuse în familie mai degrabă cu umor, noi le purtam un respect deosebit străbunicilor noştri. Katrina a rămas pentru noi o emblemă a feminităţii, de o distincţie şi o frumuseţe rare, pe cînd Culachi era cel muncitor şi înţelept, în jurul căruia se învîrtea tot. Era un amestec de patriarh şi apostol, iar dacă-l aveai aproape, nimic nu ţi se putea întîmpla. Alături de el puteai să porţi orice bătălie, pentru că ştiai că ai un sprijin puternic.

Cert este că străbuncii mei s- au iubit şi au fost fericiţi, chiar dacă aveau să treacă prin multe greutăţi împreună. Cele mai multe necazuri au venit nu din cauza vremurilor grele, care se abăteau ciclic asupra lumii în acea perioadă, asemenea anotimpurilor, ci din pricina faptului că erau „altfel", nişte sectanţi pe care nu-i accepta aproape nimeni. în regiunea în care trăiau, ţi se ierta aproape tot, însă cu o singură condiţie: să nu fii diferit de restul comunităţii.

In zona Bugeacului, toamnele sînt foarte frumoase, cîmpurile devenind arămii odată cu frunzele de vie. Nopţile încep să fie mai răcoroase, însă nu prea tare, încă mai poţi să dormi în „pologul" din curte, dacă-ţi arunci pe tine un „iorgan" mai gros. In astfel de nopţi, cerul e foarte senin, iar luna şi stelele strălucesc atît de tare, încît poţi străbate orice drum şi potecă fără a avea nevoie de felinar. Nici nu ştii dacă sînt nopţi albe sau zile întunecate.

Cel mai limpede semn al venirii toamnei în regiune nu sînt nici culorile diferite ale peisajelor, nici soarele, mai roşiatic şi mai mare, şi nici nopţile răcoroase şi senine, luminate de lună şi de stele, scăpărătoare pe cerul întunecat, ci mirosul ce învăluie toate satele, cătunele şi tîrgurile amărîte de aici. Un miros pe care, odată simţit, nu-l vei mai uita niciodată. Este vorba despre aroma de strugure zdrobit cu tot cu ciorchinele şi frunzele de viţă- de-vie, care iniţial e dulce, iar în cîteva zile devine dulce-acrişoară, uşor acidă, anunţînd că tulburelul a început să „fiarbă" şi că mustul „dă în clocot". Curînd, în beciurile oamenilor mustul va fermenta şi se va transforma în vinul cel nou, bucuria ţăranului, a negustorului şi a beţivului, în general. Asta e „vestea ce bună" a acelui popor. Un popor plin de viaţă, care, odată cu toamna, se schimba la faţă şi la port. Era „vestea cea bună" pe care doar sectanţii mei nu o împărtăşeau, puritani şi insensibili la alcool, acest flagel şi păcat de moarte, cum ziceau ei. Mirosul însă, acel miros, îl îndrăgeam cu toţii, an de an şi generaţie după generaţie.

Pentru a înţelege însă farmecul acestui miros, trebuie explicat întregul proces, care e mult mai complicat. Acesta porneşte de la cules, cînd mîinile îţi devin lipicioase şi negre de la colbul care se aşază şi se lipeşte atît de tare de pielea îmbibată de

sucul de struguri, încît ai impresia că porţi mănuşi de cauciuc. Continuă cu linul, teascul, spălatul butoaielor şi se încheie cu adăpostitul butoaielor pline în beciurile reci. Pe lîngă această mireasmă inconfundabilă, aici mai întîlneai un miros specific perioadei: cel al fumului de toamnă. In acest anotimp, cînd străbaţi cîmpiile Bugeacului sau ale Basarabiei, vezi grămezi de frunze şi crengi care fumegă zi şi noapte. Ard mocnit, cu un firicel de fum albăstrui, care uneşte pămîntul şi cerul într-un dans lasciv de cadînă. Şi acest miros e inconfundabil şi memorabil, format dintr-un amestec de frunze uscate, crengi

şi diverse plante din grădinile ţăranilor, care sînt arse. Era ceea ce un mare filozof rus care a călătorit prin zonă numea *balkanski dîmok,* fum balcanic. Noi încă nu eram în Balcani, ci eram doar o poartă pentru călătorul slav în drumul său spre Balcani. Mirosul era însă divin.

Bunicul meu avea să folosească deseori în predica lui această imagine. Noi, sectanţii, pricepeam mult mai aspru şi mai direct lucrurile, emoţiile noastre erau altele, gîndurile şi viaţa noastră se organizau altfel, cu toate că aveam aceeaşi sensibilitate la aceste miresme ademenitoare. în predicile sale, bunicul meu, apoi şi alţi predicatori faimoşi de pe la noi, pe care i-am cunoscut şi i-am ascultat, ori de cîte ori ajungea la capitolul 3 din Apocalipsa după Ioan, avea grijă să-l ilustreze cu acest exemplu de „fumegare". Mi-l amintesc şi acum, stînd în amvonul bisericii, cu fruntea lui semeaţă, cu ochii albaştri, mari şi expresivi, care te ţintuiau, cu pometi puternici, proeminenţi, cu mîinile ciolănoase şi uscate, gesticulînd şi ţinînd predica specifică pentru comunitatea noastră:

— Oare Dumnezeu ne vrea să fumegăm? Oare Hristos la asta ne cheamă? Am fost chemaţi să ardem şi noi fumegăm, aşa cum ne-au obişnuit datinile locului?

Oare nu această stare a „fumegatului" devine proprie culturii noastre, bisericii noastre, vremurilor de pe urmă? Aş putea zice că noi avem o cultură a fumegatului, nu a focului. La noi, din cînd în cînd mocneşte ceva. Flacăra nu se vede, se zăreşte doar fumul plutind şi se simte un miros amestecat. îl vezi şi îl simţi mai ales prin satele noastre. Nu e nici foarte puternic şi nici neplăcut, dar uneori te face să lăcrimezi cînd îţi intră în ochi. Are şi un miros amestecat de crengi, frunze de pomi fructiferi şi copaci de tot soiul. Nu poţi distinge nici măcar despre ce fum e vorba? Cam aşa e şi cu creştinii noştri: ştiu să producă acest foc mocnit şi acest fum fără noimă. Noi nu ardem, ideile nu ard, faptele noastre nu ard, noi doar fumegăm. Am început să fim nişte fumigene! Nu prea ne place focul, adică riscul, adică asumarea totală. Ce ne spune apostolul Ioan, fraţi şi surori?! Să deschidem Sfînta Scriptură şi să citim cu toţii. Iată ce spune îngerul Bisericii din Laodiceea!

Să ne ridicăm cu toţii în picioare şi să citim: „Ştiu faptele tale: că nu eşti nici rece, nici în clocot. O, dacă ai fi rece sau în clocot! Dar, fiindcă eşti căldicel, nici rece, nici în clocot, am să te vărs din gura Mea".

Şi învăţătura continua în jur de jumătate de oră. Nu-mi mai amintesc foarte bine, dar aşa îmi imaginez eu scenele acelea, pentru că ştiu bine cum se derulau mai toate ritualurile şi predicile de la noi. Un amestec de retorică şi „coregrafie", cum glumeam eu cinic atunci cînd, în adolescenţă, începusem să mă îndepărtez de secta mea. Nici ironia, nici îndepărtarea, nici despărţirea nu te ajută însă să uiţi ceea ce ai fost învăţat de mic atît de strict. Iar predicile bunicilor se uită cel mai greu. Ele reapar ca în vis, te urmăresc ca o fantomă. De ele nu scapi niciodată.

Intr-o astfel de toamnă frumoasă de început de secol XX, Culachi, străbunicul meu, s-a căsătorit cu aleasa inimii lui: Katrina. Despre acest eveniment se ştiu puţine lucruri. A rămas o fotografie din care nu se mai înţelege mare lucru. Ştim sigur însă că străbunica mea, pretenţioasă cum era, a adus pe lume cinci copii: patru băieţi şi o fată. Aceştia au supravieţuit şi au avut viaţă lungă. Spun aceste lucruri pentru că, după cum se ştie, în acele vremuri mortalitatea în rîndul copiilor era foarte ridicată. Abia după anii '60, mortalitatea infantilă a scăzut substanţial şi în zona noastră. Aveam să aflu că şi în familiile noastre a fost un număr destul de mare de copii morţi prematur. Despre aceste lucruri însă nu se prea vorbea. Cei bătrîni nu ne spuneau mai nimic despre acest fenomen, iar cînd povesteau cîte ceva, vorbeau cu detaşare, ca despre ceva „normal". Acest tip de moarte părea să facă parte din viaţa lor obişnuită.

Despre ce s-a întîmplat în perioada următoare sînt foarte puţine informaţii. Am pierdut urma anilor ulteriori căsătoriei. Poveştile din familie nu m-au mai ajutat. Comunitatea are pete albe pe care nu le pot acoperi. Nici măcar cărţile şi arhivele nu m-au ajutat prea mult. Poate au fost ani de pribegie, poate au fost ani paşnici, plini de bunăstarea şi fericirea unei familii tinere care se bucura de un nou început...

Dincolo de toate cele povestite, mai ştiu cu siguranţă că străbunelul meu a întemeiat în acea perioadă una dintre cele mai importante secte din regiune, care avea să se extindă pe cuprinsul întregului imperiu şi să influenţeze o mulţime de alte grupuri religioase. Această sectă a schimbat radical soarta multor oameni.

Firea străbunelului meu era un amestec straniu între credinţa neclintită, dîrzenia şi revolta radicale ale rasolnicilor, etica puritanistă şi rigoarea evanghelicilor germani şi ceva din nebunia mistică şi aventura iudaică ale evreilor mesianici. Acestea au fost ingredientele de

bază care au produs o poţiune greu de imaginat într-un singur flacon. în ciuda locului vitreg şi a vremurilor tulburi, el a avut totuşi cîteva realizări extraordinare.

Cartea a doua

Exodul 176 din 882

Sectanţii

Revoluţia şi sectele

Nebun ce eşti! Ce semeni tu nu învie, dacă nu moare mai întîi.
1 Corinteni 15:36
Anul 1903 a început ca orice

alt an. Comunitatea noastră a celebrat, după obicei, atît sărbătorile de iarnă creştine, cît şi pe cele iudaice, după calendarul acelor vremuri. Se anunţau însă vremuri mai tulburi decît înainte. De ceva timp pornise o amplă campanie de intoxicare în presa locală de prin tîrgurile guberniei basarabene, ţinta defăimării fiind cu predilecţie evreii.

De Paşte s-a întîmplat marea nenorocire care avea să se numească „Pogromul de la Chişinău". Atunci aveau să se dezlănţuie toată ura, teama şi neputinţa, provocînd o enormă suferinţă. Autorităţile au închis ochii, biserica majoritară la fel,

lumea bună a oraşului a privit cu ignoranţă. Crima nu este pricinuită doar de criminal, ci şi prin complicitatea celor care ignoră, tac, închid ochii. Atunci a scris Haim Nahman Bialik poemul *Oraşul măcelului.* Iată un fragment:

Du-te în oraşul măcelului şi intră în curţile sale,
Să vezi sîngele cu propriii tăi ochi şi să-l pipăi pe garduri cu mîinile tale,
Să-l pipăi pe copaci şi pe pietre şi pe tencuiala zidurilor,
Este sîngele închegat, unit cu creierii zburaţi ai martirilor.
Şi de acolo ai ajuns la ruine şi ai sărit peste gropi şi pietre Şi ai trecut pe lîngă ziduri dărîmate şi pe lîngă

sfărîmate vetre,
în locul cel mai distrus, cu gropile lărgite,
întunericul pietrei negre şi goliciunea cărămizii arse, murdărite,
Care arată ca cicatrici deschise peste răni grave, înnegrite,
Ce nu mai pot fi vindecate, lecuite. Iar picioarele tale s-au scufundat între pene risipite şi s-au lovit de metal făcut bucăţi,
De cioburi, sfarîmături aruncate, rupturi de cărţi.
Vezi chin şi suferinţe, distrugere totală, lume sfărîmată Şi nu vei putea să suporţi, vei pleca de acolo deîndată.
Şi au înflorit salcîmii şi mirosul florilor lor
îl simţi ca un miros de sînge, îngrozitor.
Pentru că Dumnezeu primăvara şi

măcelul împreună le-a chemat, Soarele a strălucit, salcîmul a înflorit, ucigaşul a înjunghiat.
Şi ai fugit şi ai venit în curte, iar în curte este un dîmb rău,
Dîmb pe care au fost decapitați doi: evreul şi cîinele său.
O secure le-a tăiat capetele şi apoi i-au azvîrlit la gunoi Şi în seara măcelului porcii le-au scormonit trupurile şi le-au rostogolit în noroi.
Mîine va ploua şi apa îi va tîrî în pustiu, în zăvoaie Şi sîngele lor nu va mai striga din gunoaie,
Căci în adîncuri vor creşte spini, ciulini fără rost
Şi totul va reveni ca înainte, aşa cum a fost.
Nu despre acest măcel

Sectanţii

îngrozitor vreau să vă povestesc aici. Nu vă voi detalia cauzele şi efectele acestui eveniment teribil. Să vă spun că administraţia a închis ochii la tot ce s-a întîmplat? Să vă povestesc cum poliţia a dispărut de pe străzi şi totul a degenerat, iar evreii au fost scoşi din locuinţe şi omorîţi, iar casele lor au fost devastate şi arse? Cum au fost omorîţi evreii? Şi cum, în momentul în care evreii au început să se organizeze pentru a riposta, pentru a se apăra şi chiar pentru a se răzbuna, forţele de ordine au reapărut ca prin minune? Să vă spun că moartea evreilor i-a unit pe moldoveni, ruşi, bulgari şi armeni? Ura e uneori un liant foarte puternic. Să vă spun că vinovaţi au fost găsiţi, ca de obicei, cei morţi? E mult de povestit. Sînt multe întrebări de pus. Poate voi spune această poveste cu altă ocazie, aşa cum le-a fost povestită străbunicilor mei de cei care au fost acolo şi aşa cum mi-a fost povestit şi mie. Noi iertăm, dar nu uităm, spune cîntecul, de aceea recitim cu regularitate cărţile şi poeziile despre aceste tragedii.

Atunci, această ştire a făcut înconjurul lumii. Presa din întreaga lume, de la Moscova la Sankt-Petersburg şi de la Berlin, Londra, Paris pînă la New York, a relatat despre acest tragic eveniment. Pe primele pagini ale faimoaselor cotidiene apărea scris mare: *Bessarabia* şi *Kishinev.* Aici au ajuns mulţi ziarişti. Pînă şi marele Lev Tolstoi a luat apărarea evreilor, condamnînd dur cele întîmplate. Această tragedie avea să aibă însă un efect devastator nu faţă de comunitatea rusă şi moldovenească, ci asupra comunităţii evreieşti, numeroasă în tîrgurile şi oraşele din regiune. In Chişinău, aproape jumătate din populaţia oraşului era formată din evrei.

Suferinţa şi tragedia, în loc să- i întărească şi să-i unească, aşa cum se întîmpla de obicei, de această dată a avut un efect invers. Comunitatea a început să se divizeze, să se împartă în

grupuri, urmînd o perioadă marcată de frămîntări şi polemici. In final, comunitatea avea să se scindeze în două părţi radical opuse, fără cale de întoarcere şi fără posibilitatea unei eventuale împăcări. O parte a comunităţii, tot mai convinsă că trebuie să-şi confirme evreitatea ca factor central, susţinea că trebuie să se organizeze şi chiar să se înarmeze pentru a se apăra. în acest grup aveau să se nască un naţionalism şi un fundamentalism religios care, în final, vor contribui la formarea nucleului dur al sionismului european. Celălalt grup, care a urmat o cu totul altă cale, credea că trebuie să se renunţe la acest

particularism al evreității, al tradiției şi religiei, şi că trebuie să lupte alături de ceilalți pentru drepturi egale şi universale. Pentru ei, evreitatea trebuia să rămînă ceva particular şi secundar. Mulți dintre ei renunțaseră deja de ceva timp la tradiția iudaică, la limbă şi la alte elemente specifice comunității lor. Din acest grup aveau să provină Partidul Socialist Bund şi mai toți socialiştii, anarhiştii şi revoluționarii evrei celebri din Imperiul Rus şi Polonia. Ei aveau să devină elemente-cheie ale mişcărilor progresiste din Europa Centrală şi de Est, fiind printre cei mai implicați şi mai devotați membri ai acestor mişcări.

Primul pogrom din epoca modernă, din necunoscutul oraş Kishinev, avea să dea naştere celor două grupări radical diferite provenite din sinul comunității evreieşti şi avea să marcheze secolul XX.

Comunitatea noastră de evrei mesianici, din care mai faceau parte şi alte naționalități ce mai tîrziu aveau să înființeze diverse alte secte, a fost prinsă la mijloc într-o primă fază. Prima comunitate de evrei, sioniştii, o respingea aproape natural, fiindcă o considera o adunătură de trădători care nu respectă lungul şir de elemente tradiționale. Pentru ei era mai periculoasă decît evreii socialişti.

Cu cea de-a doua comunitatea noastră împărtăşea mai multe idealuri, dar rămînea obstacolul reprezentat de poziția lor politică şi relațiile pe care le întrețineau cu statul. Ceea ce le apropia însă era modul în care înțelegeau elementul etnic. Pentru cele două comunități, etnia nu avea nici o importanță, trebuia dizolvată o dată pentru totdeauna. In fața lui Hristos nu existau nici iudei, nici greci, nici români, nici moldoveni sau ruşi, ci doar o credință ce trece deasupra acestor impedimente mărunte. Credința e universală şi oferă acces egal la salvare. In ceea ce priveşte statul, acesta era un rău necesar care era ignorat şi pe care ar fi fost fericiți să-l vadă dispărut, însă nu într- un mod violent. La evreii socialişti

Sectanţii

însă, în acest domeniu era încă talmeş-balmeş. Erau prea sofisticați în teorie şi prea simpli în practică.

Evoluția celor două grupuri este destul de complicată, însă fascinantă: ele au jucat roluri foarte importante atît în apariția statului Israel, cît şi în apariția statului sovietic. Acest lucru este însă, din păcate, prea puțin studiat pînă în prezent. Dar aceasta e, din nou, o altă poveste lungă şi dureroasă.

Cert este însă că comunitatea noastră, prin poziția sa apropiată celui de-al doilea grup, avea să atragă grupări necunoscute pînă atunci şi, prin urmare, pe care nu era încă pregătită să le primească. Şi nu doar atît. în acele vremuri tulburi, în care se auzeau voci tot mai curajoase, iar marile puteri începuseră să apună, ideile politice radicale începuseră să atragă mai mult chiar decît ideile religioase. Era vremea marilor pasiuni politice. Mulți din comunitatea noastră erau atraşi şi ei de acest duh al vremurilor. Erau vremuri în care lumea se ghida după alte principii, ajungînd la raționamente ce conduceau spre război.

— Am intrat deja într-o logică a războiului, ne spunea rabinul devenit pastor. Nu simțiți? Peste tot miroase a praf de puşcă.

— Cum adică? se întrebau ceilalți nedumeriți.

— Ştiți cum se deosebeşte omul care trăieşte în vreme de pace față de cel care trăieşte în vreme de război?

— Cum?

— Omul în vreme de pace încearcă măcar să mai negocieze, să înțeleagă, să-şi mai explice cine-i vinovat şi cine nu. Caută nuanțe. Pentru omul aflat în timp de război tot ce-i important, tot ce contează e să stabilească cît mai clar, mai repede şi mai bine cine-i prieten şi cine-i duşman, cine-s „ai noştri" şi cine-s „ai lor". Dispar nuanțele şi adevărul. Totul se împarte în „duşman" şi „prieten".

Rabinul avea însă o altă logică. Şi în mare nu greşea. în perioada de după pogrom au avut loc foarte multe transformări. Puterea nu mai reuşea să urmărească şi să controleze tot. Aşa că se concentrase doar pe urmărirea grupurilor tot mai numeroase de terorişti, de extremişti de tot felul, care comiteau atentate pe tot cuprinsul imperiului. Nu era an în care să nu fi fost un atentat care să zguduie din temelii imperiul şi să şocheze opinia publică. Mîna lungă a eserilor era deja cunoscută. Ei nu puteau fi opriți. Nimeni din administrație nu mai era în siguranță, iar asta făcea puterea să pară tot mai

slabă, iar neputința o facea să devină tot mai violentă şi mai nesăbuită.

Conducerea centrală începuse să se refere în acei ani pînă şi la secte ca la nişte organizații politice teroriste. Teama şi incapacitatea de a reacționa o făceau aproape irațională. Reformele întîrziau, liberalii erau neputincioşi, iar singurele care aduceau un suflu nou erau toate aceste grupări ce se înmulțeau cu o repeziciune uimitoare în tot teritoriul. Pînă şi în sectele noastre, care erau departe de frămîntările politice ale vremii, începuse să bată vîntul spiritului revoluționar. Erau grupări care interpretau Scriptura în cel mai marxist şi mai revoluționar mod. Apăruseră chiar grupuri milenariste care cereau o schimbare a puterii, o revoluție care va aduce împărăția lui Dumnezeu pe pămînt şi care proorocea că vom trăi cei o mie de ani în pace şi egalitate.

A fost o perioadă foarte complicată, mai ales din cauza confuziei generale. Iar cum statul țarist nu era capabil să distingă nuanțele, toți erau tratați aproape la fel: interzişi, persecutați, exilați. Puterea nu mai avea timp să umble cu finețe, să ofere drepturi, să protejeze. Intrase şi ea în logica războiului.

Şi el avea să vină. Mai întîi primul război, prin care am trecut într-o relativă linişte față de alte regiuni. O parte au fost mobilizați, însă noi am avut foarte puțini morți printre apropiați. In definitiv, eram obişnuiți cu greul. Cel mai dificil pentru un evreu sau pentru un sectant în armată era să suporte tratamentul impus atît de comandament, cît şi de majoritari. Armata imperială nu făcea diferențiere de rasă, religie, cultură. De ce? Pentru că ea era făcută pe calapodul unei culturi, religii, rase dominante. Dacă nu te încadrai pe acest calapod, erai distrus. Dacă rezistai, erai umilit în ultimul hal. Cel mai greu în astfel de unități militare era pentru evrei, musulmani şi sectanți. Nu se respectau în nici un fel regimul alimentar diferit, sărbătorile şi ritualurile diferite.

Sectanţii

Şi deodată a venit Revoluția, pe care unii au întîmpinat-o cu mult scepticism, iar alții au îmbrățişat-o cu entuziasm. Revoluția bolşevică avea să aducă la început multă libertate pentru comunitatea noastră. Istoria este însă puțin mai lungă şi mai complicată. La începutul secolului XX, mişcările progresiste şi revoluționare şi-au construit diverse forme de organizare socială care nu erau sub controlului statului. Sectele erau o atracție aparte pentru ei, chiar dacă mai toate mişcările socialiste erau foarte critice față

de religia dominantă. Unul dintre liderii mişcărilor socialiste ruseşti, care urma să devină şi unul dintre liderii noului stat sovietic, avea să fie un apropiat al comunităţii noastre. Se spune că străbunicul meu s-a întîlnit cu el la un congres al sectanţilor la Sankt-Petersburg, iar unul dintre liderii comunităţii noastre a corespondat o perioadă mai lungă cu acest om deosebit: Vladimir Dmitrievici Bonci- Burevici.

Vladimir Dmitrievici a fost un foarte cunoscut revoluționar socialist, etnograf, om de știință și un intim al lui Lenin. Unul dintre lucrurile care-l pasionau însă foarte mult, dincolo de obsesia pentru revoluție, erau sectele. El își dedicase foarte mult timp studiului diverselor secte și orientări religioase marginale din imperiu. îl preocupa în mod special tot ce ține de organizarea lor, de modul lor de funcționare, de felul în care-și construiesc mecanismele sociale și economice. Era convins că mișcarea revoluționară rusă are de învățat enorm de mult de la aceste comunități. De multe ori, în polemicile cu Lenin și anturajul acestuia, Bonci-Burevici dădea exemple de organizare și tactici de luptă ale sectanților:

— Acești oameni pot să ne învețe mai multă democrație decît toate organizațiile liberale sau social-democrate, acești trădători care-și urmăresc numai interesul, susținea el în cuvîntări.

Ii ura pe liberalii și pe social- democrații europeni, așa cum îi disprețuiau mai toți socialiștii pursînge. Bonci-Burevici era însă un om foarte echilibrat. Lenin îl ironiza deseori:

— Vladimir Dmitrievici, dacă cu dumneavoastră pot să mor de plictiseală, să știți că nu același lucru pot să-l spun și despre Lev Davidovici, care îmi produce un infarct aproape de fiecare dată cînd polemizez cu el. Dar sectanții dumneavoastră să știți că mă interesează. Totuși, nu fac prea mult abuz de democrație? Cum naiba iau decizii la comun, împart totul și n-au nici o ierarhie și o proprietate clară?

Sectanţii

Păi, dacă ei nu sînt nici marxiști, nici bolșevici, nici menșevici și au asemenea idei radicale, atunci noi ce sîntem, Vladimir Dmitrievici? In ochii lor arătăm ca niște jivine liberal-burgheze amărîte. Niște amărîți de deviaționiști... înțeleg eu ceva greșit, Vladimir Dmitrievici? Bine că nu renunță ăștia la Dumnezeu, că ne luau pîinea de la gură și mie, și lui Lev Davidovici, și tuturor celor care se dau mari radicali, își continua Lenin scurta prelegere rîrîită, după care chicotea așa cum numai el știa.

— Vladimir Ilici, încetați cu ironiile dumneavoastră

răutăcioase. De la oamenii aceştia chiar putem învăţa ceva.

Am citit corespondenţa dintre Vladimir Dmitrievici Bonci- Burevici şi liderii comunităţii noastre din anii de dinaintea Revoluţiei. Sînt multe discuţii interesante, iar Vladimir Dmitrievici pune multe întrebări, ca un culegător de folclor, ca un antropolog modern. Insă pe el nu folclorul îl interesează, ci un soi de antropologie politică, socială şi economică a comunităţii noastre.

Vladimir Dmitrievici aminteşte undeva de un moment foarte important. La Congresul al II-lea al PSDMR din 1903, Lenin a ţinut o prelegere ce se numea „Rascolul şi sectanţii în Rusia", în care vorbeşte despre sectanţi ca fiind una dintre cele mai democratice mişcări sociale şi politice. Lenin se pare că era foarte familiarizat cu elementele centrale ale grupurilor noastre. Asta cu siguranţă i se datorează lui Vladimir Dmitrievici Bonci- Burevici, despre care străbunicul meu spunea că e unul de-al nostru rătăcit printre nişte nebuni.

Cînd a venit Revoluţia, au început să curgă pe bandă rulantă decretele. Unele mai bune decît altele: pămînt, electrificare, educaţie, libertate. Viitorul arăta prea frumos ca să fie adevărat. Au început să apară decretele privind libertatea de conştiinţă şi libertăţile religioase. A apărut decretul de separare a Bisericii de stat. Pentru noi, cei care am fost mereu într-un soi de ilegalitate, totul suna mult prea bine.

Biserica majoritară avea să treacă însă în acei ani nebuni prin prima ei criză profundă. Noi însă nu am băgat de seamă, pentru că nici nu-i consideram creştini şi nici nu făceam prea mare distincţie între biserica pravoslavnică şi puterea ţaristă. Probabil nici ei nu făceau această distincţie.

Sectanţii

In scurt timp, Vladimir Dmitrievici a venit cu ideea de a face comunităţi organizate de soviete sectante, care să permită comunităţilor noastre să se autoadministreze, să primească pămînt şi să-şi creeze propria comună. Această ofertă venea ca un proiect destinat mai multor comunităţi pe care noul regim voia să le integreze în propriul discurs, practicînd politica într-o manieră mai puţin violentă. Era un proiect care dorea să rezolve conflictul dintre vechea lume şi cea nouă şi aducea la pachet toate ideile de modernizare, emancipare, eliberare. El se adresa în mare parte comunităţilor marginale, minoritare, radicale, precum cele ale sectanţilor, ţiganilor, evreilor. Era o ofertă foarte tentantă, mai ales că se promitea o autonomie totală. Ni se oferea multă

libertate, poate şi pentru că noua guvernare avea alte priorități acum, iar noi trebuia să-i oferim liniște şi să o asigurăm de loialitatea noastră.

Inițial s-au format un soi de soviete, colhozuri, „kibutzuri", organizate la fel ca mai toate comunitățile noastre. Doar că aici, în aceste „kibutzuri" sovietice, aveam avantajul de a ne rupe total de cei din jur, de cei care nu făceau parte din comunitatea noastră. Aici puteam s-o luăm de la zero.

O lume nouă.

La doar zece ani de la Revoluție, în URSS existau deja peste 25.000 de „comune sectante", care aveau autonomie

şi o viteză de dezvoltare foarte mare. Poate şi asta l-a făcut pe Rene Fulop-Miller să scrie faimoasa carte numită *Spiritul şi chipul bolşevismului,* publicată în 1926, în care susţinea că bolşevicii ar fi o sectă religioasă cu rădăcini în una dintre mişcările rascolnicilor, numită „hlîstî". Total fals. Cert este că ei s-au folosit şi de comunităţile religioase marginale în acţiunea lor politică, însă acest tandem nu avea să dureze prea mult, pentru că dumurile celor două entităţi urmau direcţii radical diferite.

Una dintre primele comunităţi în care au trăit ai mei se numea Poarta raiului, iar alta, unde erau mai mulţi evrei, se numea Sînul lui Avraam. Nu departe de noi era şi un colhoz pentru ţigani, pe care au încercat să-i scoată din şatră şi să le construiască locuinţe, să-i organizeze. Se numea Noua şatră. Noi îi ziceam ironic Ultima şatră. Se spune că a existat chiar o comunitate de acest tip dedicată minorităţilor sexuale, care pînă atunci erau foarte aspru pedepsite. Bolşevicii le-au dat voie să-şi facă propria comunitate, numită Jos ruşinea. Ei predicau abolirea hainei ca rămăşiţă burgheză şi renunţarea la stigmatul sexual. Vara umblau goi prin sate şi oraşe. Mergeau în grupuri mari, pînă au supărat pe cineva de la centru care probabil i-a lichidat. Tot atunci, în regiune au apărut şi scopiţii, cei care îşi tăiau organele sexuale pentru a scăpa de păcat. Făceau ravagii în anumite zone. Erau vremuri revoluţionare.

Comunitatea noastră a început să înflorească foarte repede. Totul era organizat după principiul distribuirii şi toate bunurile erau la comun. Nu aveam conducere centrală, ci doar una pur funcţională, fără şefi şi superiori. La asta ne pricepeam foarte bine, căci aşa am funcţionat noi de cînd ne ştim. Totul se vota, se trăgea la sorţi, se discuta şi se negocia. Ne alegeam liderii foarte uşor, prin vot pe care trebuia să-l respectăm odată decis.

Sectanţii

După cum era de aşteptat însă, visul a durat puţin. Curînd aveam să intrăm în conflict cu noua putere. Mai întîi a fost Războiul Civil, în care mai toate comunităţile noastre au refuzat să lupte. Pe atunci ne declaram pacifişti şi eram împotriva oricărei forme de violenţă şi război. Acceptam doar să organizăm grupuri de întrajutorare materială, medicală şi spirituală. Puterea avea însă nevoie de ostaşi, de arme, de moarte. Noi însă nu. Al doilea conflict a venit odată cu perioada NEP, noua economie politică, care semăna mai degrabă cu regimul economic de dinaintea

revoluţiei. Era perioada marelui haos. în scurt timp aveam să ne arătăm adevărata faţă. Mai toate sectele socialiste care au avut pînă atunci funcţia unor „tovarăşi de drum" ai primilor ani au început să arboreze la intrarea în comunitatea Poarta raiului lozincile: Soviete fără comunişti, Soviete doar cu creştini, Sovietele noastre sînt doar cu Isus.

Puterea ne-a mai lăsat o scurtă perioadă în pace, pînă şi-a rezolvat problemele mai urgente. Întîi i-a trecut prin malaxorul represiunii pe majoritarii pravoslavnici, după aceea au început cu grupurile mai periculoase din punctul lor de vedere: grupurile privilegiate economic, grupurile politice, grupările radicale naţionaliste. După care ne-a venit şi nouă rîndul. Nu a durat foarte mult acest „proces de integrare". Puterea a înţeles foarte repede că „integrarea" eficientă se face nu prin „organizare, emancipare şi educaţie", ci prin distrugere definitivă sau printr-un amplu şi lung proces de reeducare în puşcăriile siberiene. Şi aşa a făcut. Blestemul lor era graba, ei nu aveau niciodată timp şi au pornit într-un iureş nebun să zdrobească şi să schimbe fundamental totul. Singurul lucru de care nu au ţinut cont a fost că, spre deosebire de majoritari, care aveau ce pierde, noi, sectanţii, nu prea aveam, iar cînd am pierdut ceva, noi de fapt am cîştigat. Nu au ţinut cont că sectanţii au şapte vieţi şi, pe deasupra, mult timp. Ei aveau la dispoziţie eternitatea.

în anul 1935, Editura de Stat pentru Literatură Antireligioasă publică una dintre cele mai importante cărți, după care avea să se ghideze mai toată lupta antireligioasă din URSS. Cartea se numea *Rolul politic şi tactica sectelor.* Volumul este semnat de F.M. Putințev, despre care se spune că a fost „unul de-ai noştri" care a devenit „un Iuda" şi care a trecut de partea puterii. El ne cunoştea şi ne înțelegea foarte bine, pentru că provenea din comunitățile noastre din Transnistria, zonă care nu a intrat în componența României în perioada interbelică. Manualul lui avea să fie însă şi pentru noi un bun material care ne-a ajutat pe noi, cei rămaşi în URSS, să rezistăm în fața puterii. Iată scurta lui introducere:

„Mulți dintre liderii sectelor religioase se declară acum în mod ipocrit prieteni ai puterii sovietice şi adepți ai socialismului. Despre ei se poate spune că, deşi şi-au schimbat

aparența, au rămas la fel de periculoşi. Prin intermediul apelurilor lor la a-i ierta şi a-i iubi pe duşmani, aceştia încearcă să împiedice procesul de lichidare definitivă a elementelor capitaliste. Atunci cînd apără sentimentele şi obişnuințele burgheze, aceştia doresc să oprească eliminarea definitivă a cauzelor care nasc diferențe de clasă şi exploatare. Prin intermediul luptei contra ateismului şi a tot ce e progresist, aceştia încearcă să păstreze rămăşițe ale capitalismului în economie şi în mintea oamenilor. Prin intermediul apelurilor lor la o existență «în afara politicii», ei

speră să slăbească actualul proces de transformare rapidă a întregii populaţii muncitoreşti a ţării în cetăţeni conştienţi şi constructori activi ai societăţii socialiste fără clase.

Masele pleacă de sub influenţa bisericii şi sectelor. Scopul nostru este să accelerăm acest proces de îndepărtare a maselor de religie. Trebuie să demascăm întreaga minciună şi întregul pericol al declaraţiilor sectante despre iertare pentru toţi şi dragoste faţă de duşmani. In lupta cu cei pe care liderii sectelor i-au considerat sau încă îi consideră duşmani, ei nu au urmat şi nici nu urmează, desigur, această învăţătură a dragostei pentru duşmani. Sectanţii afirmă de obicei că sînt împotriva participării la viaţa politică. Totuşi, în toate ţările capitaliste liderii sectelor au o atitudine favorabilă faţă de participarea la viaţa politică dacă aceasta aduce folos burgheziei.

E suficient să menţionăm cîteva nume ale unor sectanţi cunoscuţi pentru a înţelege că sectele condamnă nu orice fel de activitate politică, ci doar pe cea revoluţionară. De exemplu, admiterea generalului chinez Chiang Kai-Shek în secta metodiştilor a fost sărbătorită de baptişti şi metodişti într-o atmosferă festivă. Astăzi, Chiang Kai-Shek este nu doar căpetenia «cămăşilor albastre» - o organizaţie fascistă chineză ci şi protector al prietenilor lor, sectanţii-misionari în China. Accederea baptistului Theodore Roosevelt în funcţia de preşedinte al Statelor Unite între 1901 şi 1909 a fost apreciată în presa sectantă în mod pozitiv[1]. în mod similar, faptul că metodistul Coolidge şi quakerul Hoover au fost aleşi în funcţia de preşedinte al SUA a fost de asemenea apreciat pozitiv. Activitatea baptistului Lloyd George în calitate de politician în Anglia a fost recepţionată cu multă admiraţie de sectanţii ruşi în timpul Războiului [Primul Război Mondial - n.tr.].

Insă conducătorii statelor capitaliste menţionaţi mai sus nu au fost în nici un fel tolstoişti- pacifişti. Theodore Roosevelt este iniţiatorul anexării unei părţi din teritoriul Republicii Columbia în 1908 şi apărător înflăcărat al intervenţiei militare în Mexic, el fiind de asemenea şi avocat al participării SUA în Războiul Mondial. Chiang Kai-Shek este organizatorul sîngeroaselor expediţii contrarevoluţionare împotriva sovietelor din China. Cît despre Lloyd George, acesta a fost unul dintre iniţiatorii Războiului Mondial, precum şi al intervenţiei antisovietice. Lloyd George nu este o persoană oarecare în sectantism şi politică - el este de asemenea unul dintre liderii partidului liberal englez, a cărui bază electorală principală încă o constituie sectele protestante[2]. Desigur, organizaţiile religioase, inclusiv sectele, joacă la momentul actual un rol politic mult mai mic decît anterior. Religia pierde tot mai mult, în epoca contemporană, influenţa asupra maselor. Dar au fost timpuri cînd organizaţiile religioase, inclusiv sectele, au jucat un rol important în lupta pentru putere a diferitelor clase. Aceasta a fost în epoca luptei burgheziei împotriva feudalismului şi bisericii feudale, cu începere din secolul al XlI-lea pînă în secolul al XVII-lea. De la sfîrşitul secolului al XVII-lea, lupta burgheziei împotriva feudalismului nu mai avea un caracter religios. Dar pînă în secolul al XVII-lea masele muncitoare au fost educate doar cu hrană religioasă, aşa încît ele şi-au exprimat nemulţumirile în formă religioasă. Filozofia, medicina, matematica dreptul şi celelalte ştiinţe se aflau sub tutela grea a bisericii şi, din acest motiv, de lupta împotriva bisericii feudale erau interesaţi şi reprezentanţi ai culturii şi ştiinţei care la acea vreme căpătaseră deja un puternic caracter burghez. Engels scria: «Orice luptă împotriva feudalismului trebuie atunci să ia forma demascării religioase orientate în primul rînd împotriva bisericii»[3].

Sectanţii

Lupta maselor împotriva feudalismului şi bisericii lua în primul rînd forma sectelor protestante şi a «ereziilor». Să te lupţi cu feudalismului şi să nu te lupţi cu biserica era imposibil, pentru că biserica reprezenta o puternică organizaţie internaţională ce apăra întregul sistem feudal.

«Dogmele bisericii - spune Engels - au fost deopotrivă şi axiome politice, iar textele biblice aveau în orice instanţă de judecată forţă de lege»[4].

In aceste condiţii, orice luptă împotriva feudalismului sau în favoarea lui căpăta nuanţe religioase. Războaiele religioase din acea vreme, precum şi primele revoluţii burgheze s-au petrecut sub lozinci şi steaguri religioase. De exemplu, marele război ţărănesc din Germania (1525) şi revoluţia engleză (mijlocul secolului al XVII-lea) s- au petrecut în mare parte sub lozinci sectante. Masele truditoare s-au arătat a fi cele mai hotărîte în această luptă. Burghezia a fost indecisă - pe la spatele maselor aceasta încerca să se înţeleagă cu biserica, aristocraţii şi regii pentru împărţirea puterii. Odată ajunsă la putere, burghezia l-a ruinat pe fostul său aliat - ţăranul. Ea a
încheiat o tranzacţie cu biserica deoarece biserica îi era necesară pentru manipularea maselor. Sectele protestante de tip burghez au obţinut drepturi egale cu biserica catolică oficială, iar micile grupuri de ţărani-sectanţi considerate a fi prea radicale au fost persecutate şi s-au destrămat.

De la sfîrşitul secolului al XVII-lea, sectele nu au mai fost capabile să ofere o formă religioasă strădaniilor vreunei clase progresiste. Sectele s-au transformat într-un căpăstru pentru popor. De acum încolo lupta claselor progresiste a început să ia forme progresiste. Acest proces a fost favorizat de
mai multe circumstanţe, inclusiv de creşterea ateismului. Marea Revoluţie Franceză a luat forme laice, nu religioase. Ajunsă la putere, burghezia, cu toate eforturile ei, nu a putut să limiteze creşterea ateismului, seminţele căruia ea însăşi le-a sădit în mase pe cînd era revoluţionară.

Lupta maselor împotriva burgheziei se va purta de acum încolo sub conducerea proletariatului revoluţionar şi din acest motiv nu mai putea îmbrăca forme religioase. Dimpotrivă, lupta de clasă distruge stereotipurile religioase ale maselor. Burghezia este foarte conştientă de căderea autorităţii

religiei printre mase şi în ajutorul preceptelor biblice vin destul de laicele teorii social-trădătoare şi mitralierele, topoarele şi bastoanele fasciste. Aceasta nu înseamnă nicidecum că burghezia subapreciază rolul util al bisericilor şi sectelor pentru sine. Dimpotrivă, ea încearcă să treacă organizaţiile religioase într-un registru laic, adoptînd preceptele biblice la nivelul şi necesităţile orăşenilor şi altor grupuri de truditori. Popii şi predicatorii protestanţi deschid în spaţiile de rugăciune cinematografe, cabarete, clase de dans. Conducători religioşi fac un efort deosebit pentru a elimina influenţa comuniştilor în mase.

Pentru a-i sustrage pe truditori de la lupta revoluţionară, ei sînt gata să se numească pe sine ori pe Hristos ori pe Hitler sau pe oricine socialişti. In acest sens, putem aplica faţă de organizaţiile religioase maxima lui K. Marx: «Ceea ce s-a învechit încearcă să revină şi să se consolideze în cadrul formelor noi»[5].

Masele truditoare se îndepărtează de religie, iar fenomenul creşterii ateismului se observă nu doar în URSS, ci şi pe străzile capitaliste. Este evident că în condiţiile dictaturii proletariatului acest proces al îndepărtării maselor de religie are loc mult mai rapid decît în condiţiile capitalismului, de

aceea la noi sectele se mişcă mai grăbit spre «stingă». De exemplu, acum zece ani, sectanţii din URSS au publicat o declaraţie mincinoasă de-a dreptul, în care căpetenii ale sectelor precum Tregubov, Pavlov, Lebscac şi alţii îl declarau pe Hristos comunist, iar pe Lenin şi Engels apărătorii lor. Făcînd trimitere la acest document, unii sectanţi străini au ajuns aproape să-l considere pe Lenin adept al sectelor. Căpeteniile sectante încearcă să- şi atribuie sieşi şi tuturor sectelor un trecut revoluţionar, aşa încît se declară continuatori ai cauzelor lui Munzer, ai husiţilor, ai taboriţilor, ai albigenzilor etc. Ateistul-propagandist trebuie să

cunoască deosebirea dintre sectele noi şi cele vechi, de mult dispărute - altfel el va fi pus într- o situaţie dificilă şi poate să dea o tălmăcire incorectă rolului politic al sectelor contemporane. Fiecare propagandist trebuie să cunoască ce şi cînd a scris despre secte Lenin, ce şi în ce condiţii congresele şi organizaţiile de partid au adoptat rezoluţii pe tema sectanţilor. Ateistul- propagandist trebuie să cunoască bine istoria organizaţiilor religioase. Atunci cînd un predicator sau altul afirmă că el şi secta sa au fost întotdeauna comunişti şi i-au ajutat pe bolşevici, ateistul-propagandist trebuie să demaşte, prin exemple

concrete, ipocrizia şi neadevărul unor asemenea afirmaţii; trebuie să arate că toate ideile sectelor au fost şi rămîn reacţionare, duşmănoase în esenţă faţă de comunismul revoluţionar. Toată puterea şi influenţa lor căpeteniile sectante le consacră luptei cu ateismul, materialismul şi clasa muncitoare. Popii şi poliţia le-au permis cu multă îngăduinţă sectanţilor să publice şi să distribuie broşuri de genul *Tristeţea celui care se închină la maimuţe.* în broşurile şi revistele lor, căpeteniile sectante îi arătau pe atei şi pe revoluţionari ca fiind destrăbălaţi şi hoţi, capabili să-l rănească şi să-l ucidă pe primul om întîlnit în cale. Acest rol

reacţionar al sectelor s-a intensificat mai ales după 1905. Pînă la revoluţia din 1905, sectele erau în multe cazuri o mişcare democratică şi în opoziţie cu Biserica Ortodoxă şi rămăşiţele iobăgiei. Sectele atrăgeau burghezia rurală şi cea urbană, care avea în acele vremuri o orientare liberală pînă la un punct şi asta nu putea să nu aibă efect asupra comportamentului sectelor. în 1905 şi ceva mai tîrziu, liberalismului burgheziei urbane şi al culacilor, speriat fiind de creşterea mişcării proletare, a început să se evapore rapid, ceea ce a condus la mişcarea înspre dreapta a sectelor. Conducerea

sectelor se compunea şi se compune încă în toate ţările din agenţi ai burgheziei, care în epoca imperialismului a îmbrăţişat din nou reacţiunea.

Sectele au fost şi au rămas dintotdeauna o mişcare neomogenă. Engels remarca la sectele din epoca Reformei două direcţii: burgheză-moderată şi plebee-revoluţionară. Această diviziune a sectelor în două grupuri era atunci inevitabilă, deoarece elementele revoluţionare nu aveau unde să meargă în altă parte decît în sectele revoluţionare cu componenţă plebee- revoluţionară. In afara sectelor, alte mişcări politice de masă care

Sectanţii

ar fi luptat contra feudalismului nu existau. Organizațiile religioase puteau fi şi au fost în acea epocă şi de dreapta, şi de stînga, şi extremiste, şi moderate. Nu e acelaşi lucru în epoca imperialismului, cînd cele mai progresiste, mai revoluționare elemente ale mişcării muncitoreşti se adună sub stindardul marxismului. In epoca imperialismului şi chiar mai devreme, vechea distincție a organizațiilor religioase între stînga şi dreapta, între moderați şi extremişti a început să se şteargă şi chiar a dispărut cu totul. în epoca noastră, orice organizație religioasă a oricărei țări imperialiste poate să încerce

oricît să se descrie ca fiind de stînga, cînd de fapt ea este mult mai periculoasă decît oricare altă organizație a Sutanelor Negre. «Stîngismul» sectelor manipulează masele, le înşală. Să luăm un exemplu: în SUA, în statul Louisiana, senatorul baptist Hugh Long a declarat «redistribuția averilor». Consilierul lui Long, Smith, predicator baptist, a declarat că programul lui Long este în conformitate cu doctrina religioasă. Mulți fermieri sărăciți, baptişti şi nebaptişti, au crezut în «stîngismul» lui Long şi Smith.

De fapt, Long e un fascist frenetic care vrea să ajungă la putere pentru a înăbuşi mişcarea revoluționară în SUA şi pentru a consolida poziția capitaliştilor. Long a promis că îi va da fiecărui muncitor fără nici un fel de revoluție o sumă de la cinci mii la cinci milioane de dolari venit pe an. După asasinarea lui Long, în 1935, adepții acestuia aproape că l-au declarat sfînt.

Dacă l-am compara pe baptistul-fascist Long cu Munzer, la care sectanții fac referință ca fiind un predecesor al lor, nu am găsi nimic care să-i lege. Munzer a fost un revoluționar remarcabil pentru epoca sa, ale cărui viziuni se apropie de comunism şi ateism, pe cînd Long e un reacționar deschis, a cărui retorică fascistă nu se deosebeşte

cu nimic de retorica altor fasciști. Munzer a trăit într-o epocă în care masele se luptau cu feudalismului sub conducerea burgheziei revoluționare, iar Long a trăit într-o epocă în care burghezia este reacționară şi aceasta se aliază cu toate forțele Evului Mediu pentru a lupta împotriva maselor muncitoreşti revoluționare. în timpul lui Munzer, unele secte au fost persecutate pentru că luptau contra feudalilor. Acum însă sectele activează peste tot în mod legal şi peste tot burghezia le ajută să facă propagandă, însă sectele nu mai au influență printre muncitorii şi țăranii cît de cît conştienți, deoarece clasa a

cărei armă au fost şi sînt sectele - burghezia - pierde tot mai mult influenţa asupra maselor.

In dorinţa ei de a menţine masele sub influenţa sa, burghezia sprijină naţional-«socialismul», «socialismul» creştin şi, de asemenea, socialismului baptistului Long. Predicatorii sînt gata, la prima solicitare a burgheziei, să declare toate sectele religioase drept socialiste. Dar timpul dominaţiei sectelor asupra minţilor muncitorilor a trecut de mult. Chiar dacă mai există pe undeva grupuri sectante constituite din muncitori, ele în nici un caz nu reflectă orientarea tuturor muncitorilor şi în orice caz nu sînt socialiste. Marx a luptat contra oricărei forme de sectă: «Dezvoltarea sectelor socialiste şi cea a mişcării muncitoreşti adevărate - scria Marx - se mişcă întotdeauna în direcţii opuse. Sectele îşi găsesc utilitatea (istorică) atît timp cît clasa muncitorească nu s-a maturizat suficient pentru o mişcare istorică autonomă. Cum însă aceasta ajunge la o astfel de etapă de maturitate, toate sectele devin în esenţă reacţionare»[6].

Aici Marx vorbeşte despre sectele socialiste, nu religioase, dar descrierea sa se aplică cu atît mai mult sectelor religioase, pentru că ultimele sînt mai diferenţiate şi mai reacţionare

decît sectele laice. Pericolul existenţei sectelor în cadrul mişcării muncitoreşti Marx îl vedea mai ales în faptul că acestea sustrăgeau muncitorii de la lupta de clasă, trezind credinţa în tot felul de talismane speciale şi soluţii utopice cu ajutorul cărora omenirea ar fi putut, cică, să se salveze de la nevoi şi rău fără a recurge la violenţă asupra exploatatorilor, adică la o revoluţie socială.

«Socialismul» sectar nu se deosebeşte prin nimic de «socialismul» popilor. Ultimul era perceput de Marx şi de Engels ca fiind una dintre formele cele mai reacţionare ale socialismului feudal[7]. Programul Cominternului nu distinge în nici un fel organizaţiile sectante de alte organizaţii religioase şi consideră «orientările confesionale printre muncitori colorate religios»... «produsul cel mai clar al captivităţii ideologice a unor straturi ale proletariatului»... iar pe conducătorii lor - «detaşamentele cele mai reacţionare ale duşmanului de clasă în rîndurile proletariatului»[8].

Sectanţii au încercat de multe ori să-şi realizeze visele despre trecerea paşnică, liniştită, nonviolentă la «împărăţia lui Dumnezeu pe pămînt», dar toate încercările au fost şi sînt sortite eşecului. Doar la noi, în URSS, se realizează adevăratul comunism la care nici un sectant nu putea visa. Mulţi sectanţi au priceput minciuna religiei şi au rupt-o cu ea. Dar încă rămîn, în rîndul sectelor, mulţi muncitori pe care ar trebui să-i ajutăm să se rupă din captivitatea religiei. Greutatea politică a sectelor în viaţa noastră publică nu e mare. Nici un fel de organizaţii duşmănoase nouă nu vor putea schimba ceva în orînduirea sovietică, dar ele ne dăunează şi ne pot dăuna încă prin faptul că manipulează unele credinţe şi orientări învechite, inclusiv credinţe religioase, printre anumite grupuri de muncitori. în ţara noastră sînt create condiţii extrem de favorabile pentru eradicarea oricăror rămăşiţe ale capitalismului. Doar iresponsabilitatea şi adormirea vigilenţei de clasă la anumiţi muncitori pot explica cazurile de revitalizare a activităţii predicatorilor sectanţi în unele regiuni. CC al PCUS(b) remarcă, într-un decret publicat pe 10 octombrie 1934 în *Prav da,* că în Kineşma, regiunea Ivanov, «în rezultatul slăbirii muncii printre mase, a vigilenţei bolşevice, a stării de luptă a fiecărui bolşevic, unii predicatori religioşi sectanţi au reuşit să pătrundă în grupurile mai înapoiate ale muncitorilor».

Sectanţii

URSS e o ţară enormă şi asemenea cazuri, deşi nu într-o formă atît de vizibilă ca în Kineşma, se mai pot întîmpla. Presa noastră, mai ales *Pravda,* a adus mai multe exemple de slăbire a vigilenţei de clasă şi a muncii de educaţie a maselor în unele organizaţii sovietice şi de partid. In unele regiuni, propaganda antireligioasă e organizată extrem de prost, întreaga noastră construcţie socialistă, întreaga noastră cultură sînt ateiste ca spirit şi din acest motiv creşterea ateismului are lor continuu, chiar şi acolo unde nu există celule ale Uniunii Ateilor Militanţi. Dar în acest caz, ca şi în altele, nu trebuie să ne lăsăm doar în nădejdea inerţiei şi a creşterii stihinice.

Creşterea şi dezvoltarea ateismului trebuie organizate şi accelerate.

Munca de reeducare a unor grupuri precum sectanţii cere, pentru succes deplin, cunoştinţe speciale. Organizaţiile religioase, inclusiv cele sectante, şi-au pierdut ponderea politică de odinioară, dar şi-au păstrat într-o oarecare măsură influenţa şi posibilităţile organizaţionale de a influenţa ideologic unele straturi ale masei muncitoreşti. Predicatorii sectanţi abordează în discuţiile şi declaraţiile lor teme diverse şi uneori foarte actuale precum: ce e statul, proprietatea, patria, datoria? Cum trebuie să trăim? Cum trebuie să construim

o familie şi să educăm copiii? Are nevoie URSS de apărare? Vom construi socialismul şi dacă el e necesar pentru salvarea sufletului? Păcătuieşte sau nu lupta de clasă din punctul de vedere al dragostei faţă de aproape? Putem să despărţim un bărbat şi o femeie dacă pe ei i-a unit Dumnezeu?

Cu cît mai puţin unele organizaţii ale statului şi partidului se vor ocupa de munca educaţională, inclusiv munca antireligioasă, cu atît mai multe posibilităţi pentru sectanţi, cu atît mai mare influenţa elementelor contrarevoluţionare asupra sectanţilor de rînd.

In cartea de faţă voi acorda o atenţie deosebită demascării esenţei reacţionare a viziunilor sectanţilor asupra revoluţiei, socialismului, statului sovietic, gospodăriilor colective, apărării, proprietăţii socialiste, culturii proletare. Sperăm că în aceste chestiuni vom reuşi să adunăm cele mai clare fapte şi exemple din viaţa şi literatura sectanţilor.

Consider o datorie să le mulţumesc tovarăşilor Kammari şi Lukacevski, care au citit cartea mea încă în manuscris şi de notiţele cărora am ţinut cont la redactarea versiunii finale.

Mulţumesc în mod deosebit tovarăşului Krasikov, unul dintre bolşevicii cei mai vechi şi ateu activ. Voi fi bucuros dacă cititorii vor dori să-mi scrie pentru a-mi împărtăşi impresiile lor, observaţii din viaţa sectanţilor, urări pentru autor şi editură.

F. Putinţev"

1. Theodore Roosevelt a murit în 1919. în protocoalele Primului Congres al baptiştilor s-a păstrat o poză a acestuia de cînd era pastor.
2. Conferinţa pentru «pace şi reconstrucţie» organizată de Lloyd George în iulie 1935 s-a bazat, conform deciziilor sale, în primul rînd pe organizaţiile «nonconformiste» (care nu aparţin de biserica anglicană oficială). «Consiliul de acţiuni» creat în

Sectanţii

cadrul acestei conferinţe cheamă, în conformitate cu spiritul sectant, la depăşirea «dezacordurilor de partid» în numele «unităţii naţionale» la viitoarele alegeri din Parlament (vezi articolul lui Maiorski «David Lloyd George salvează civilizaţia», *Pravda,* 8 iulie 1935). Activitatea semifascistă a lui Lloyd George a stîrnit ecouri pozitive printre fasciştii englezi.

3. Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere alese*, voi. 1, 1933, p. 311.
4. *Volumul Ideile lui K. Marx şi F. Engels despre religie şi lupta cu ea.*
5. Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere,* voi. XXVI, Partizdat CC al PCUS(b), 1935, p. 174.
6. Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere,* voi. XXVI, Partizdat, 1935, p. 174.
7. Karl Marx, Friedrich Engels, *Manifestul Partidului Comunist, Partizdat, 1932.*
8. *Programul Cominternului, capitolul*

VI, §1, Partizdat, 1935.

Despre legionari şi cimitirul-ghetou

Iacov s-a sculat dis-de- dimineață, a luat piatra pe care o pusese căpătîi, apus-o ca stîlp de aducere aminte şi a turnat untdelemn pe vîrful ei.
Geneza 28:18

Cît de diferită este memoria oamenilor? Cît de diferit funcționează ea? Sînt surprinzătoare aceste diferențe. Fiecare individ reține altfel evenimentele din viața lui decît cel de lîngă el. Asta poate pentru că fiecare trăieşte şi înțelege altceva? De grupuri şi pături sociale ce să mai vorbim? Cît de diferit trăim noi viața cotidiană, tot ce se întîmplă în jurul nostru? Aceleaşi întîmplări istorice sînt trăite şi percepute într-un fel de țărani şi cu totul altfel de muncitori, într-un fel de intelectuali şi cu totul altfel de funcționari sau dregători. Cu toții trec prin aceleaşi evenimente sociale, politice şi economice atît

de diferit, încît, dacă am încerca să construim o singură istorie oficială a unui eveniment, nu am reuşi decît să încropim o poveste în care nu se regăseşte nici una dintre aceste categorii. De aceea, cum bine ştim cu toții, istoria oficială nu e decît varianta, uneori adevărată, alteori falsă, propusă de cel care o scrie, cel puternic, cel care a învins. Celelalte voci, nedreptățite, sînt voci pe care azi nu le mai auzim. Au dispărut în neant. Auzim doar vocea arogantă, plină de ifose, a unor intelectuali care scriu pentru dregătoriile şi cezarii vremurilor noastre. Dacă vreți însă să înțelegeți cel mai bine istoria, nu mergeți

niciodată pe variantele oficiale şi mai ales nu aplecaţi urechea la cronicarii vremurilor, cei care sînt plătiţi de dregători pentru a croşeta o variantă oficială. Acolo nu veți găsi nici adevărul şi nu vă veți regăsi nici pe voi şi nici grupurile din care faceți parte.

De multe ori însă, din păcate, cei care sînt excluşi din acea istorie o citesc, o adoră şi se supun tocmai pentru că vor să ajungă şi ei acolo sus. Visează să devină şi ei stăpîni şi se amăgesc citind şi luînd minciuna drept adevăr. Dacă vreți totuşi să înțelegeți cu adevărat sensul evenimentelor dintr-o perioadă istorică, cercetați grupurile marginale, cei care au, poate, cel

mai acut simț al istoriei şi al realității. Istoria povestită de cel vînat este mult mai adevărată decît cea povestită de vînător. Vînatul trăieşte şi citeşte istoria prin prisma morții, prin prisma ultimei clipe din viață, a speranței că se va putea salva. Pentru a se salva însă trebuie să vadă şi să înțeleagă totul.
E ultima lui şansă. Vînătorul citeşte şi trăieşte istoria doar prin prisma puterii de a apăsa pe trăgaci şi de a visa la ospățul ce-l aşteaptă. Un simplu foc şi acelaşi ospăț al ignoranței şi îmbuibării autosuficiente. Cine oare înțelege şi trăieşte mai multe? Cine e mai aproape de adevăr? Cel care vînează sau cel vînat?

^

In acest sens, sectații sînt o mină de aur. La ei, istoria miroase a praf de puşcă. Acolo poți lua pulsul realității, al istoriei mici şi mari. Nu doar de la ei însă. Ii mai avem şi pe bandiți, şi pe evrei, şi pe țigani, şi pe femei, şi pe bolnavi, şi mulți alți străini şi marginali care hălăduiesc prin preajmă. Oare de ce Isus era mereu înconjurat de aceştia?

De la bătrînii mei am aflat despre una dintre cele mai tragice perioade ale istoriei trăite de ei, în privința căreia eu îmi formasem o părere idilică, romantică şi de care eram fascinat, pentru că citisem istoria oficială din cărțile intelectualilor

la modă. Nu vorbesc nici despre perioada brejnevistă, nici despre cea țaristă sau mai ştiu eu care epocă mai liniştită şi mai aşezată. Mă refer la perioada interbelică din România, care în imaginarul nostru colectiv a rămas ca „epoca de aur“. Aceasta a fost, fără îndoială, „epoca de aur“ pentru o mînă de dregători, afacerişti, intelectuali şi birocraţi. Pentru comunitatea noastră a reprezentat însă cel mai dur şi mai monstruos interval de timp, care a lăsat în memoria grupului nostru o rană adîncă ce sîngerează şi astăzi, după atîţia ani. Da, nu epoca stalinistă cu teroarea ei fără margini şi cu maşinăria de produs cadavre a

fost cel mai negru moment al nostru, ci perioada interbelică.
E un adevăr greu de acceptat astăzi.

Poate sună prea dur. Pentru mine cu siguranță aşa a sunat. M- a nedumerit profund această constatare. Eu eram convins că nimic nu poate fi comparat cu epoca stalinistă. Toate informațiile indică însă că aceasta a fost cea mai întunecată epocă prin care a trecut comunitatea noastră, dacă excludem „marea foamete" şi războiul, care oricum sînt stări excepționale şi care ne- au testat în mare măsură limitele umanității. Astfel de manifestări există însă - e drept, sporadic - peste tot şi în toate perioadele,

indiferent de regim.

Să începem cu începutul. In ianuarie 1918, după haosul produs de Revoluția Bolşevică, gubernia Basarabia îşi proclamă independența, iar în martie devine parte oficială a României. După o perioadă de schimbări confuze, noul regim începea să-şi intre în drepturi şi să-şi impună propria administrație şi propriile reguli. Oamenii simpli îşi vedeau de treaba lor şi se bucurau că au scăpat de haosul care se anunța în fostul imperiu țarist şi de Războiul Civil ce cuprinsese toată vecinătatea de est. Veştile ce veneau de dincolo de Nistru erau tulburătoare şi atunci pacea şi stabilitatea din noua țară erau

preferabile. Mai exista şi fobia antibolşevică ce facea furori pe atunci în regiune.

Primele schimbări în orăşelele şi satele din Bugeac erau mai degrabă administrative şi legate de forţele de ordine. Peste noapte, în satele şi orăşelele din zonă au apărut feţe noi, cu un grai foarte diferit de cel al localnicilor şi cu nişte obiceiuri şi haine neobişnutie pentru cei de- ai locului. înţeleg, din ce îmi povestesc ai mei, că, după o lungă administraţie rusească, administraţia românească era foarte diferită. Cel puţin aşa o percepeau ei.

Au plecat ruşii şi au venit românii, mare schimbare a avut loc, comenta ironic prietenul bunicului meu, care era foarte slobod la gură. Era mai dulce bătaia luată de la jandarmul român, că măcar înţelegeai ce spune şi de ce te bate şi te înjură. Pe rus nu-l prea înţelegeai, continua el. Că-i român, că-i rus, biru-i bir, trăgea el concluzia.

Din acea perioadă de început au rămas nişte amintiri paradoxale. Pe de o parte, avem o imagine plină de respect faţă de ceea ce se va numi în limbajul popular „şcoala românească" sau „patru clase la români". Deseori auzeai cîte un bătrîn spunînd cu mîndrie: „Măi, eu am făcut patru clase la români, nu-mi da tu lecţii!". Sintagma „patru clase la români" a rămas în folclorul din Basarabia ca semnul suprem al calităţii în educaţie. E adevărat că toţi îşi amintesc şi de bătăile din şcoli, unde pedeapsa corporală era la ordinea zilei, însă asta nu ştirbea cu nimic respectul pe care-l aveau pentru cele „patru clase la români". Toţi ai mei născuţi în perioada interbelică au trecut prin această faimoasă şcoală. Nivelul alfabetizării era însă destul de scăzut, din simplul motiv că mare parte din populaţia de ţărani refuza să-şi dea copiii la şcoală, pe care o considerau un lux. Pe atunci, copiii erau o forţă de muncă absolut necesară în economia ţărănească, iar încercarea statului de le impune şcolarizarea copiilor o priveau ca pe un rău care le destabiliza viaţa aşezată după ritmul muncii la cîmp şi al treburilor din gospodărie. Şi nu prea se ofereau compensaţii în acest sens. Statul român interbelic nu a reuşit să rezolve problema educaţiei, Basarabia rămînînd una dintre regiunile cu cel mai înalt nivel de analfabetism ale României Mari.

Pentru sectanţii mei, lucrurile erau mai simple, pentru că educaţia se făcea în cadrul comunităţii şi încercarea statului de a-i educa pe copii era considerată un ajutor necesar şi bine-venit, dar care trebuie privit cu suspiciune. Educaţia se face în familie şi în biserică, asta era regula noastră de aur.

Pe de altă parte, noua administraţie, românească, era percepută ca străină, deşi România se prezenta ca un stat al tuturor românilor, inclusiv al basarabenilor, pe care în discursurile oficiale îi numea „fraţi" şi cărora le spunea că i-a salvat de jugul ţarist rus sau de „ciuma bolşevică". Din acest motiv s-a ajuns la o adevărată situaţie de conflict între noua administraţie şi locuitorii satelor şi orăşelelor de la noi. Oare de ce?

Am încercat de multe ori să vorbesc cu ai mei, cei mai în vîrstă, despre perioada interbelică

şi despre felul cum vedeau ei lucrurile atunci. întotdeauna porneau de la o constatare ironică, devenită aproape o metaforă a modului în care înţelegeau ei schimbările de putere de atunci. „Ştii cînd ne-a fost cel mai bine nouă, basarabenilor? Cînd ruşii plecaseră, iar românii încă nu veniseră../' Aproape toţi cei cu care am vorbit mi-au oferit acest raţionament, devenit folclor. Aveau mai ales o amintire foarte clară despre reprezentanţii puterii „aduşi la noi să ne conducă" şi despre jandarmul satului „adus să ne bată". Toată lumea, chiar dacă nu luase niciodată bătaie de la „jandarmul

român", îl vedea mai străin decît pe „soldatul rus", devenit o prezenţă obişnuită în ani de convieţuire. Ii deranja vorba, comportamentul, felul lor de a fi. Ii deranja tot ce ţinea de această nouă administraţie.

Populaţia băştinaşă nu avea să se obişnuiască niciodată cu această administraţie „adusă din România să ne conducă". Asta a fost poate una dintre cele mai proaste decizii ale puterii de la Bucureşti în politica de administrare a Basarabiei.

A tratat acest spaţiu mai degrabă ca pe o colonie. Oamenii simpli nu pot fi prea uşor amăgiţi, pentru că au un simţ foarte acut al realităţii. Mai ales cînd e vorba despre putere.

Cum e posibil să schimbi administraţia din sate şi orăşele cu oameni aduşi din regiuni unde realitatea este percepută cu totul altfel, care nu cunosc cutumele locului, care vorbesc o limbă cu o sonoritate foarte diferită şi care se percep singuri drept străini? Nu am înţeles niciodată de ce nu au implicat mai mult populaţia locală în administrarea regiunii, chiar dacă asta ar fi dus la un control mai slab al acesteia... Dar nu aceasta e tema poveştii noastre.

In mentalul colectiv, administraţia românească din perioada interbelică a rămas „ceva străin". In acest sens, administraţia sovietică a fost mult mai eficientă şi a reuşit să mobilizeze populaţia din interior spre a o folosi în aparatul său de administraţie şi control, iar în anii '60-'70 a construit o nouă elită pe toate palierele, formată din populaţia autohtonă ce mai tîrziu avea să se răzvrătească şi să contribuie la distrugerea regimului care a format-o.

Acesta era contextul general în care trăiau ai mei în raport cu noua putere. Nu erau cele mai tragice lucruri care se puteau întîmpla într-o zonă obişnuită cu schimbările de putere şi regimuri. Pentru ei contau viaţa de zi cu zi şi pîinea pe care puteau să le-o aducă seara copiilor. Pentru ai mei însă, lucrurile erau ceva mai complicate, deoarece nu pîinea era pe primul loc.

Greul aveau să vină abia în anii 30, în special la finalul acestei perioade. La început, noua administraţie îi tachina pentru că sînt „ruşi", comunitatea noastră fiind destul de pestriţă din punct de vedere etnic, iar limba rusă era des folosită în zonă. Aceasta era lingua franca pe teritoriul acela atît de mic, dar care era un adevărat Babei lingvistic şi religios. Acest lucru era însă inacceptabil pentru o administraţie nouă ce trimisese oameni de pe la Craiova, care nu văzuseră în viaţa lor lipoveni, evrei, găgăuzi, nemţi, elveţieni, tătari, ruşi, ucraineni şi moldoveni convieţuind, majoritatea fiind şi de religii diferite. Iniţial, sectanţii noştri nu ieşeau prea mult în evidenţă. Pe noua administraţie toate acestea o deranjau însă, pentru că nu puteau fi ţinute în frîu aşa cum credea ea de cuviinţă. De aici au izbucnit o mulţime de conflicte.

Vremurile negre erau abia la început. De fapt, nu erau negre, ci verzi, pentru că administraţia românească şi noii lideri din zonă începeau să poarte cămăşi tot mai verzi ce aveau să devină o adevărată obsesie pentru mulţi.

Acest element de noutate era straniu pentru zona noastră, în care diversitatea etnică şi religioasă era un lucru firesc, iar asocierile pe grupuri şi comunităţi se făceau pe cu totul alte criterii decît cele propovăduite de ei. Cuvinte precum *sînge, neam, patrie* începeau să fie tot mai des auzite, iar regulile pentru cei ca noi erau tot mai aspre.

Alor mei li s-a interzis să se mai adune pentru slujbele religioase sau în orice alt scop religios. Sînteţi români şi trebuie să mergeţi la biserica ortodoxă din sat. Orice altă formă de întîlnire religioasă este interzisă, iar dacă nu vă veţi supune, veţi fi pedepsiţi, i-a anunţat jandarmul care mai nou începuse să umble prin sat însoţit de un activist legionar călare.

Vestea a părut la început un soi de glumă. Ai mei erau obişnuiţi cu diverse restricţii, pentru că sectanţii nu erau priviţi bine nici pe vremea administraţiei ţariste.

Interzicerea „oricărei forme de întîlnire" era însă deja prea mult şi nici nu li se mai impusese vreodată să meargă la biserică.

Au primit însă instrucţiuni simple: sînteţi români, deci sînteţi pravoslavnici şi veţi respecta toate rînduielile bisericii majoritare.

Ce părere aveau ai mei despre

biserica pravoslavnică? Orice sectant cit de cît educat şi care-şi asumă credinţa are convingerea fermă că ortodoxia este de fapt un soi de păgînism cu elemente creştine. Chiar dacă e învăţat să-l respecte pe aproapele său, „să-l iubească ca pe sine însuşi", pentru el, ortodoxia este de esenţă păgînă: de la ritualuri, de la biserică şi icoane pînă la comportament. De aceea, datoria lui intimă şi sinceră e de a-l salva pe pravoslavnicul de lîngă el. Aşa a fost crescut şi educat fiecare copil sectant. Şi aşa va rămîne pînă la moarte, pentru că o astfel de convingeri bine înrădăcinate, dobîndite în copilărie, sînt greu de schimbat. Eu şi astăzi, după ce

am citit şi am aflat cam tot ce se putea în materie de teologie, cînd am atîţia prieteni ortodocşi şi am trecut printr-un profund sistem de reevaluare a grilelor religioase, fiind mai aproape de agnostici decît de sectanţii mei, am îndoieli serioase legate de creştinismul ortodox. Şi îmi dau seama că aceste îndoieli de acolo vin. Sînt înrădăcinate în copilăria şi educaţia mea.

Fireşte, vorbele legionarilor nu au prea fost luate în serios de cei din comunitatea mea, care au continuat să-şi vadă de întîlnirile lor. Viaţa lor paşnică nu avea să dureze însă foarte mult, pentru că în anii ce au urmat aceasta s-a transformat într-un adevărat

calvar.

— Şi totuşi, de ce interdicţiile şi violenţa legionarilor au fost, după voi, mult mai dure decît cele staliniste? căutam eu explicaţii de la bătrînii mei.

Un unchi mi-a povestit odată această întîmplare:

— Comunitatea noastră a pătimit mult şi a cunoscut multă violenţă. Nu ne mai speriem noi aşa uşor. Nu ne mai sperie nici lagărele de concentrare, puşcăriile şi greutăţile pe care le putem întîmpina. Cu regimurile de tot felul ne-am obişnuit repede şi am învăţat cum să ne comportăm şi să găsim soluţii. Am stat în puşcărie sub ţar, sub ruşi, sub comunişti. Toate puterile ne-au băgat în puşcării. Ce au reuşit însă legionarii nu a reuşit nimeni, nici măcar Stalin, cu tot aparatul său de propagandă şi violenţă.

Legionarii au izbutit mai întîi să întoarcă împotriva noastră nu doar tot aparatul represiv al statului, ci şi populaţia. Nu e nimic mai violent decît o comunitate, în totalitatea sa, care se întoarce împotriva unui mic grup. Poţi să suporţi cea mai mare violenţă a unui regim, însă, cînd simţi că cel de alături e solidar cu tine, în neputinţa ta devii puternic, ţi-e mai bine, mai uşor. Uneori aproapele se solidarizează cu tine doar din priviri, dar tu o simţi şi înţelegi că nu eşti singur şi capeţi puteri să mai rezişti. Insă, cînd restul lumii te urăşte, te arată cu degetul şi nu ai unde să te ascunzi, nu ai un gram de solidaritate umană lingă tine, ci doar ură şi blestem, atunci te apucă disperarea. Atunci îţi seacă speranţa şi îţi pierzi controlul şi credinţa. Nu crezi că ura poate cuprinde tot, dar, cînd vezi că ea devine întuneric care se înstăpîneşte, atunci şi tu intri în întuneric şi nu mai ai putere să luminezi cît de puţin. Atunci cînd tu şi familia ta nu puteţi ieşi în stradă, atunci cînd copiii tăi sînt loviţi cu pietre pentru că sînt altfel, cred altfel decît majoritatea, totul devine insuportabil. Excluderea totală din comunitate, ura înverşunată îndreptată împotriva noastră nu am trăit-o sub Stalin. Acolo luptam cu un monstru puternic, cu o forţă copleşitoare, dar întotdeauna simţeam căldura celor din comunitate, deşi ascunsă sub multe straturi de frică şi disperare. Aici, sub legionari, ne simţeam goi şi neputincioşi în faţa mulţimii care ne huiduia şi ne arăta cu degetul. Erau oameni pe care-i cunoşteam şi îi iubeam. Aceeaşi comunitate s-a comportat într-un fel sub Stalin şi altfel sub legionari. Acesta e paradoxul. Noi eram „izgoi“, străini, ca şi evreii. Şi ei au trecut prin acest proces al urii colective. în acest caz, putem spune că noi eram „cei aleşi" dintre „izgoi". Noi, sectanţii, eram trataţi mai „special", pentru că, dacă ei erau „izgoii", străini, veniţi de nu se ştie unde, din alt neam şi altă rasă, altă religie şi cultură, noi eram trataţi ca „izgoii noştri". Iar „izgoii noştri" au o vină şi mai mare, pentru că sînt altfel nu din cauza faptului că s-au născut diferiţi, ca evreii, ci pentru că au ales să fie diferiţi. Pentru că, aşa cum interpretau ei, au ales să trădeze „sfintele valori ale neamului şi ale adevăratei credinţe". Iar acest lucru nu se iartă. Căci, dacă de evrei poţi scăpa prin ghetoizarea şi omorîrea lor, pentru sectanţi moartea este prea puţin. Moartea nu e cel mai înfricoşător lucru. Mai ales în cazul sectanţilor, pentru care moartea e doar ultima staţie în drumul spre fericirea finală şi veşnică. Suferinţa şi moartea sînt doar exerciţii finale ale salvării. Sînt lucruri mult mai groaznice decît moartea, iar aceste lucruri le-au trăit ei în perioada legionară: interdicţii peste interdicţii, pedepse corporale permanente, umilinţe publice regulate. Ne-au botezat pînă şi copiii cu forţa... Şi mai e ceva, îmi povesteşte bătrînul meu, ce nu a făcut nici o putere şi de care nu s-a atins nici măcar Stalin. Legionarii s-au atins de moarte. Nimeni, niciodată, nu a îndrăznit să se atingă de felul în care ne plîngem sau ne îngropăm morţii, de ritualurile religioase şi ce om mai avea noi acolo. Indiferent de regim, indiferent de puterea politică, fiecare îşi îngropa şi îşi plîngea mortul aşa cum ştia el şi cum credea de cuviinţă. Moartea era un subiect tabu pentru putere. Era o zonă liberă pentru cel care îşi plîngea şi îşi îngropa mortul. Legionarii au încălcat această lege nescrisă şi au intervenit în ritualurile morţii. Ei au fost primii şi ultimii, pînă acum, care ne-au interzis să ne îngropăm morţii, pentru că noi eram atît de degradaţi în ochii lor, încît spurcam pînă şi

pământul în care îi înmormîntam. Noi nu aveam ce căuta în cimitir: în ochii lor, nu mai eram nici măcar ființe umane, nici măcar nişte cîini. Locul nostru a fost în cimitirele de animale, pe cîmp sau în curțile noastre. Singurii solidari cu noi în acea vreme au fost evreii, care ne-au lăsat să ne îngropăm morții în cimitirele lor. După o lungă luptă şi negocieri, ne-au oferit totuşi un spațiu. Un soi de „cimitir-ghetou".

Au trecut anii şi m-am tot gîndit la întîmplările acestea povestite de bătrîni. Au trăit nişte vremuri foarte grele. Cu timpul au reuşit să-şi reabiliteze statutul, relațiile cu cei din localitățile în care trăiau. A mai

trecut şi un război care, în această privinţă, a avut mai degrabă rolul de a vindeca. Localnicii majoritari s-au schimbat şi ei şi s-au trezit din nebunia colectivă care-i copleşise. Au uitat cu totul ce s-a întîmplat. Nimeni nu-şi mai aminteşte. Ba chiar toţi neagă acest capitol din istorie. Poate şi pentru că o astfel de amintire ar fi prea ruşinoasă şi prea dureroasă. Doar cimitirul reţine cu exactitate şi încă mărturiseşte ceea ce s-a impus în acei ani cumpliţi: morţii majoritari sînt la dreapta, morţii sectanţi sînt la stînga. Niciodată nu trebuie amestecate cele două grupuri, nici măcar azi, după atîta timp.

Cimitirul ne aminteşte cu exactitate că odinioară a fost trasată o linie între „izgoi" şi localnici, între „trădători" şi adevărați, între răi şi buni, iar această linie trebuie să despartă şi să ne facă străini definitiv. Cimitirul-ghetou păstrează şi astăzi vie memoria acestei răni adînci.

Sectanţii

Despre marea foamete sau cum să nu-ți mănînci copiii

Omul nu trăieşte numai cu pîine, ci cu orice cuvînt care iese din gura lui Dumnezeu.
Matei 4:4

Tatăl meu nu îşi amintea prea multe despre războiul cel mare. Poate şi pentru că amintirile lui din acea vreme sînt legate de copilărie, cea mai frumoasă perioadă, indiferent de context.

— în război, spunea bunicul, cea mai mare grijă este cum să-ți protejezi copiii. Ei trebuie protejați primii, pentru că sînt cei mai neajutorați şi cei mai nevinovați. Ei trebuie să simtă cel mai puțin această mare tragedie şi nebunie violentă a războiului.

Şi bătrînii trebuie să fie protejați, însă copiii sînt cei mai vulnerabili şi de aceea uneori, pentru binele lor, trebuie să renunți la ei şi să-i trimiți undeva în spatele frontului. Doar războiul te poate

face să te despărți de bunăvoie de copii pentru a-i proteja, avea să- mi repete mereu bunicul.

Tatăl meu are mai degrabă amintiri romantice despre această perioadă, pentru el războiul fiind compus din simple poveşti nevinovate. în ele nu se vede grozăvia războiului, fiindcă probabil a fost suficient de bine protejat. Amintirile lui seamănă cu un joc exotic, în care soldățeii de lemn sau de plumb capătă viață printre copiii din mahala. Sau poate şi pentru că în regiunea noastră nu s-au dus lupte prea dure şi a fost doar o zonă de tranzit, fără prea multe bătălii şi explozii.

Ca pentru orice familie din

Est însă, războiul a lăsat urme adînci, chiar dacă noi am fost ceva mai feriți, iar din familie au fost puține pierderi pe front. Nu a murit nici unul dintre bunici, nici unul dintre oamenii foarte apropiați, ci doar cîțiva unchi mai îndepărtați. La război au participat însă toți adulții. La noi în regiune, la fiecare a treia casă era cîte un mort jelit ritualic. Acest ritual al jelirii celor morți pe front devenise sacru, aşa cum omagierea veteranilor de război era ceva sfînt. Am fost educați să- i respectăm, să-i ajutăm, să ne întîlnim cu ei de sărbători, iar ei să ne povestească din grozăviile războiului. Poveştile lor erau însă de o naturaleţe aparte. Ei ştiau să

îmblînzească şi să domesticească fiara războiului în aceste istorii ale lor. Copii fiind, ne plăcea să-i ascultăm.

Despre război noi, toți cei născuți după anii ’60, ştiam doar din povestirile lor. Am cunoscut războiul doar din memoria celor care l-au trăit. La ei am văzut şi primele fotografii-mărturie. Pe aceeaşi temă am citit mult şi am văzut în cinematografe nenumărate filme. Războiul din filme nu mai este însă război, ci o vagă imagine a unui conflict deseori trucat.

— Ah, ce ştiți voi, ce-ați văzut voi? Trăiți în puf şi habar n-aveți ce înseamnă războiul. Cine nu a luptat o zi măcar, cine nu a

mirosit praful de puşcă, cine nu a auzit glonţul cum şuieră pe la ureche şi cum se înfige în ţărînă, cine n-a văzut cum moare un tovarăş lîngă el nu înţelege ce e războiul şi ce e viaţa, îmi spunea deseori, abătut, unul dintre unchi cînd îşi amintea acele vremuri.

Deseori lăcrima cînd intra în vria amintirilor. De fapt, cel mai emoţionant moment legat de război era întîlnirea cu veteranii. Şi nu atît cu veteranii, cît cu rănile, cu urmele fizice lăsate pe corpul lor. Majoritatea acestora, îmbătrîniţi înainte de vreme, aveau cîte o rană vizibilă care se cicatrizase. Unii aveau un ochi de sticlă, alţii un picior sau o mînă lipsă. Se mişcau cu greutate din

cauza asta, cu cîrjele sub braţ, cu piciorul imens de lemn care înlocuia piciorul pierdut în război. Să vezi cum e legat piciorul de lemn, cu chingi de piele, de ciotul de sus al şoldului rămas teafăr. Să vezi acea mişcare ce semăna cu un mers de raţă sau un dans dezechilibrat de pinguin. Erau imagini care te marcau şi te sensibilizau profund.

Vedeai mîna de lemn sau de plastic în loc de mîna reală şi tocmai imitaţia atît de exactă şi totuşi lipsită de viaţă produce acel efect pervers asupra ta. Să vezi culoarea ei artificială, care nu poate aduce nicicum cu acea culoare vie a pielii pe care o ştim cu toţii. Aceste false organe,

substitute ale corpului, te făceau să simți pînă la dezgust artificialul. Simulacrul avea o putere enormă de a trezi emoții puternice şi stări necunoscute ce amplificau gravitatea tragediei. Imaginile te marcau şi te făceau să simți şi tu, direct, războiul, să simți intim tragedia şi durerea lui. Ei, veteranii, erau, prin intermediul acestor „organe lipsă", ultimele legături cu evenimentul tragic de care noi nu am avut parte şi sper să nici nu avem vreodată.

Veteranilor le plăceau cîntecele şi poeziile de război. Iar noi cîntam şi le recitam. Eu recitam cu mult patos această poezie, *Cămăşile,* pe care mi-o

amintesc şi azi:
A fost război.
Ecoul lui
Şi-acum mai este viu.
Cămăşi mai vechi, mai noi, Amară amintire de la fiu. De-atîtea ori fiind Pe la izvor spălate,
S-a ros de-acum uzorul
Şi, alb, bumbacul
S-a rărit în spate
Şi nu le-a îmbrăcat de mult
Feciorul.
Cămăşi mai vechi, mai noi,
A fost război.
Ci maica lui
De ani prea lungi de-a rîndul Tot vine la izvoare:
Ea şi gîndul.
Şi iar luînd cămăşile în poală, De cum ajunge sîmbăta,
Le spală.

Căci mîine
Fac băieţii horă-n sat
Şi fete multe-s:
Cîte-n flori albine.
Şi-atunci băiatul ei, cel drag băiat, Cu ce se-mbracă, bunul,
Dacă vine?

Amintirile de după război ale familiei noastre sînt legate însă de un alt eveniment tragic prin care am trecut. în comparaţie cu ceea ce a urmat, războiul rămîne un eveniment secundar şi mai puţin important pentru familia mea - sau cel puţin aşa l-am perceput eu din ceea ce mi s-a povestit. Aşa s-a construit istoria de familie ce mi s-a transmis. Pentru că a urmat poate cel mai teribil lucru ce mi-a fost dat să-l

ascult. A urmat marea foamete, care avea să schimbe totul.

— Mai tragică decît războiul este doar foametea, spunea mama ori de cîte ori aducea vorba despre acea perioadă.

Mama, spre deosebire de tata, care avea amintiri vagi şi în privinţa acestui subiect sau cel puţin nu prea voia să povestească despre acea perioadă, îşi amintea foarte exact şi avea un mod aparte de a explica lucrurile, aşa cum le-a înţeles. Asta i se trăgea, poate, şi din faptul că ea era cea care a dus greul, fiind cea mai mare în familie. Avea un frate mai mare, dar el era plecat la Odessa. Mama a dus povara unei familii cu opt copii. Ea ne-a

povestit o mulțime de istorii cutremurătoare despre cel mai cumplit eveniment pe care l-a trăit: marea foamete. Povestea însă cu atîta seninătate şi înțelegere, fără pic de ură sau încrîncenare, încît aveai impresia că a citit toate astea undeva. Cînd începea să povestească, parcă era ruptă din Cartea lui Iov. De unde această seninătate, numai ea ştie.

— Foametea a fost poate cea mai mare încercare a noastră.

E foarte greu să rămîi om într-o astfel de situație dusă la extrem, pentru că foarte puțini rezistă.

O foamete îndelungată învinge totul, te transformă în animal, ba mai rău, fiindcă nu te mai poți controla deloc. Doar anumite

instincte mai funcţionează. Puţini ştiu să controleze o astfel de stare, pentru că noi nu sîntem pregătiţi, nu mai avem memoria unei foamete absolute. Doar pustnicii mai ştiu ce-i aceea foamete, dar ei o fac de bunăvoie, asumîndu-şi acest gest radical pentru o cauză superioară lor. Ca să învingi foametea, îţi trebuie foarte multă credinţă, ne spunea mama, cu multă înţelegere.

Situaţia de după război nu era uşoară în regiunea noastră. Acum se tot caută vinovatul. Dar e greu să găseşti un vinovat pentru ceea ce s-a întîmplat într-o zonă în care, în decursul cîtorva ani, s-au perindat tot soiul de guverne, state, ideologii şi administraţii.

Oamenii simpli nu mai ţineau pasul cu schimbările. începuseră să devină imuni şi foarte puţin încrezători în dregătorii zilei. Plecau românii cu legea lor şi veneau sovieticii şi instaurau o altă lege şi o altă ordine, cu alte apucături şi ucazuri. Mai căutau şi duşmani şi mai şi pedepseau populaţia pentru diverse fapte imaginare. După care veneau românii şi nemţii şi instaurau o altă ordine, cu alte reguli, cu alţi duşmani imaginari şi cu alte pedepse. După care frontul iar se răsturna şi tot aşa: noi administraţii, noi reguli, noi duşmani, noi pedepse. Aici totul era într-un neîncetat provizorat. Doar pedeapsa, suferinţa şi sărăcia nu erau provizorii. Ele erau permanente aici.

După război, noua conducere, noua administraţie şi regulile care se înfiripau păreau să se aşeze pe o perioadă mai lungă. Lăsau impresia că nimic nu se va mai schimba. Dar absolut nimic. Cu timpul, mai toţi am început să credem că această nouă orînduire s-a instalat pentru veşnicie. După război însă lumea era fericită că această grozăvie a luat sfîrşit, iar sfîrşitul avea să aducă un strop de fericire şi speranţă pe un pămînt parcă damnat.

Nu a fost să fie aşa însă. Sfîrşitul era de fapt vestea unui nou început. A celor mai teribile lucruri prin care urma să treacă generaţia părinţilor mei: Marea Foamete. Ceea ce s-a întîmplat în 1946 şi 1947 e greu de descris în cuvinte.

Mîncarea este unul dintre elementele centrale ale războiului. Este una dintre cele mai de preţ resurse. Iar după război, această resursă fundamentală continua să aibă un rol central. Cu cît victoria e mai mare, cu atît nevoia de hrană sporeşte. Iar noi ieşiserăm învingători din cel mai teribil şi mai mare război. De unde atîta mîncare?

Această mare foamete a venit brusc. Unii spun că din pricina „vechii moşteniri burghezo- moşiereşti româneşti". Alţii acuză „noua putere criminală bolşevică", acest „diavol roşu" care a strîns toate grînele şi rezervele ţăranilor şi nu a lăsat mai nimic pentru consumul intern. Sînt oameni ce susţin că de vină sînt războiul şi haosul administrativ. Mai sînt şi cei care dau vina doar pe seceta ce se abătuse peste această zonă, în care nu a plouat timp de cîţiva ani şi nu a crescut nimic comestibil. Dar absolut nimic.

Nouă ne e foarte greu să vorbim azi despre foame.

E aproape imposibil, pentru că avem o cu totul altă industrie alimentară, pentru că societatea s-a schimbat profund, pentru că foametea nu mai este ceva cotidian, cel puţin nu în zona noastră. Intr-o zonă săracă însă, pentru o familie nevoiaşă, foametea vine întotdeauna brusc. Fiindcă mai întîi ţi se goleşte hambarul, care şi aşa e vai de el. După care se epuizează resursele şi posibilităţile de cumpărare. Atunci te întorci şi cauţi din nou în hambare şi drămuieşti ultimele resurse, ceea ce, de obicei, mai rezolvă problema hranei de pe o zi pe alta.

Urmează vînzarea şi trocul cu bunuri contra hrană, pentru că întotdeauna în societate va exista cineva care dispune de mai mult. Apoi se instaurează liniştea foamei. O linişte care devine tot
mai apăsătoare, un chin tot mai puternic.

Copiii sînt cei mai neajutoraţi, părinţii sînt cei mai dărîmaţi. Copiii cer de mîncare, fiindcă ei nu ştiu altceva, ei nu înţeleg restricţia, chiar dacă nu au cunoscut belşugul. Părinţii încep să caute soluţii disperaţi, dar ce soluţii îţi oferă o comunitate lihnită de foame care şi-a consumat ultimele boabe de grîu, porumb şi ovăz şi în care mămăliga devine un mare lux?

Dacă eşti norocos şi ai un animal mare, poţi spera că vei mai trăi cîteva luni. Că familia ta va avea ce să mănînce încă o scurtă perioadă şi că de undeva va veni salvarea. Tai calul sau vaca, dacă le ai. E bine să le tai din timp, căci altfel rişti să-ţi fie luate de noua putere sau să ţi le fure cineva din disperare. Regulile pe timp de foamete dispar treptat, pe măsură ce foamea creşte. Morala se dizolvă şi ea pe măsură ce foamea persistă şi nu apare nici o adiere de speranţă. Un om nemîncat, împins la o foamete extremă, nu mai poate respecta nici o regulă şi nu-şi mai poate permite luxul de a avea prea multe scrupule. Foametea este mai puternică decît toate legile şi toate postulatele morale.

După ce consumi tot ce se poate consuma dintre alimentele cu care eşti obişnuit şi după ce ai vîndut tot ce se poate vinde, liniştea foamei devine apăsătoare. Rămîi doar tu cu familia ta şi cu trupul care nu mai ascultă de nimic. Nu se mai supune, ci plînge permanent. Plînge şi-ţi cere de mîncare. Vrea orice, doar să mănînce. Stomacul vrea să mănînce trupul în care se află, fiindcă altfel moare. Iar tu vezi totul prin această imagine de autodevorare.

Vezi cum corpul tău se autodevorează în chinul foamei, într-o moarte liniştită, dar cumplită. E o linişte a disperării. Părinţii caută soluţii. Corpul intră încet-încet într-o stare de amorţeală, cu zvîcniri disperate din cînd în cînd, iar după ce se

zbate puțin, oboseşte, sleit de energie, şi revine într-o letargie neputincioasă. Copiii nu mai pot plînge, doar oftează. Ii vezi cum încep să ia forme tot mai monstruoase. Corpurile lor micuțe scot în relief scheletul. Prin pielea străvezie le vezi fiecare os, fiecare coastă. Le vezi pometii şi ochii afundați în orbite. După care, brusc, fețele încep să se umfle şi să le acopere lumina ochilor. Copiii intră în beznă, iar ca să vadă pe unde merg, sînt nevoiți să-şi țină pleoapele cu degetele. Merg prin casă ca nişte cadavre vii, cu capul şi burta umflate. Nu mai pot plînge.
Devin hrană tulpinile
ultimelor plante, se macină ultimele rădăcini de orice şi se fac din ele turte care se coc. Se mănîncă ceea ce imaginația noastră nici nu poate cuprinde. Sau mai degrabă se mestecă şi se înghite tot. In jur încep să rămînă doar liniştea şi moartea. Nu mai ştii dacă copilul pe care-l ții în brațe e viu sau mort. îl ții în brațe în speranța că trupul tău de părinte vlăguit şi neputincios îi va mai da un pic de căldură şi un strop de viață. Moartea cuprinde totul. Mori încet, disperat şi nu poți să faci nimic în privința asta. La unii mai apare un sentiment de speranță irațională. Oare să-ți mănînci copilul ca să mai trăieşti puțin sau să mori alături de el?

Asta e ultima dilemă morală a foametei. Vezi cea mai mare grozăvie. Vezi cum îți mor copiii de foame. Dacă reuşeşti să nu-ți mănînci copilul, ai învins.

Asta e foametea pe care am înțeles-o eu de la părinți. Şi nu e nimic exagerat. Ai mei susțin că pe ei i-au salvat comunitatea şi credința, chiar dacă doi dintre cei şapte copii ai familiei au murit. Nu ştiu cum e cu credința, însă ajutorul dat de comunitate îl înțeleg mai bine. Ei au reuşit, din ce-mi povesteşte mama, un anumit tip de organizare mult mai rațională şi mai economică.

Şi mai ales comunitară. E mult mai uşor să învingi foametea în grupuri mari, organizate, în

grupuri care se solidarizează, decît în grupuri mici.

Cînd eram mic, mama îmi povestea despre o mulțime de rețete de mîncare din te miri ce rădăcini. Despre cum se mănîncă mogîndanul. Nu ştiu ce e aia, dar ştiu cum se găteşte. Am înțeles că miroase foarte urît. Mama mi- a explicat cum se pot face mai multe mese dintr-un pumn de grăunțe, cum se pot folosi pentru mîncare diverse piei de animale. Aproape totul se poate mînca. Totul ține însă de organizare şi de solidarizare. Mama vorbeşte şi astăzi despre foamete ca despre o mare lecție învățată.

Cînd a împlinit 85 de ani, mama mi-a spus:

— Am prins vreo patru dregătorii, am prins un război groaznic şi o foamete teribilă.
Am văzut cum au venit şi au plecat regi şi preşedinţi: Carol al II-lea, regele Mihai, Stalin, Hruşciov, Brejnev, Andropov, Cernenko, Gorbaciov, Snegur, Lucinski, Voronin, Timofti şi cine o mai fi. Pe mare parte i-am îngropat, chiar dacă au încercat să ne îngroape ei primii. Eu mi- am văzut de comunitate şi de familie. Am crescut cinci copii, optsprezece nepoţi, opt strănepoţi şi numărătoarea continuă. Cea mai grea dintre toate a fost însă foametea. N-am crezut c-o să scap. Dar voiam să scap. Ce am înţeles însă este o lecţie pentru mine. Noi am murit mai puţin decît ceilalţi pentru că am ştiut să trăim împreună, să împărţim totul, pînă şi în cele mai grele momente. Minunile au loc numai dacă ştii să trăieşti împreună.

Eu sînt leneş. Sun rar. Nu-mi place să vorbesc la telefon. Ea însă mă sună. Cînd mă sună, îmi pune o singură întrebare. Ştiţi ce întrebare? Dragul meu, ai ce mînca? Mă uit în jur şi mă ruşinez, sînt jenat. E o întrebare care nu se mai pune. Mîncarea, în ziua de azi, a ajuns într-un cu totul alt tip de discurs. Aruncăm enorm de multă mîncare. Sîntem îmbuibaţi. Nu-l mai vedem pe cel flămînd. Sîntem ignoranţi în privinţa hranei. Nu avem nici cea mai vagă cultură a foamei, una dintre cele mai profunde culturi ale omului. Sînt jenat cînd mă întreabă asta, dar înţeleg că, pentru ea, mîncarea este fundamentul bunăstării şi ţine de esenţa vieţii. Şi, cînd mă gîndesc că prin mîncare ea înţelege o bucată de pîine, mă apucă o ruşine profundă...

Despre ritualuri şi molocani

Ferice va fi de voi cînd, din pricina Mea, oamenii vă vor ocărî, vă vor prigoni şi vor spune tot felul de lucruri rele şi neadevărate împotriva voastră!
Matei 5:11

Sectanţii

Demult, una dintre sectele noastre a fugit departe de lume. A venit reforma care a produs buntul staroverilor, iar ceva mai tîrziu, un grup radical s-a retras definitiv din această lume, departe de puterea şi mînia bisericii pravoslavnice şi a ohranei ţariste. înainte de a-i lua puterea ţaristă pentru a fi înfundaţi în puşcăriile siberiene, au plecat singuri. Tot în capătul
Siberiei.

Siberia este o imensitate. Aici nimic nu se măsoară în kilometri, ci în ore, zile şi ani. Aici spaţiul nu-şi are rostul. îşi pierde din conţinut, îşi pierde din prioritatea de a fi măsurat. De ce? Pentru că e un spaţiu nesfîrşit. E greu de pus într-o metrică cu care omul occidental raţional să-l poată cuprinde. Ce mai poate face el? Să apeleze la o altă metrică pe care să o aplice spaţiului. Şi apelează la măsurători temporale, care aici capătă alt sens. Aici nimeni nu spune cîţi kilometri mai are de mers, ci cîte ore, zile sau săptămîni. Sau cîţi ani are de stat. Aici se găsesc faimoasele puşcării şi gulaguri.

Şi a existat o sectă care s-a retras definitiv departe de lumea dezlănţuită a răului. Membrii ei erau convinşi că foarte curînd va veni Antihristul. Toate semnele prevesteau acest lucru. Şi pentru a se salva au plecat şi s-au aşezat undeva departe, fără să lase nici o urmă. A apărut apoi ceva, dar nu Antihristul, ci comunismul.

Au trecut ani, zeci de ani, un şir pe care nimeni nu-l mai urmărise. Lumea a uitat de ei. Prin anii '70 însă, cînd începuse goana după resurse naturale, o expediţie de geologi şi ingineri petrolişti hoinăreau prin necuprinsul spaţiu siberian în căutarea preţioaselor materii prime. La un moment dat au văzut ceva ce semăna cu nişte aşezări umane. Geologii s-au uitat pe hartă să vadă dacă e cu putinţă să fie o zonă locuită. Harta era albă aici, iar primele regiuni locuite erau la distanţe de zeci de zile.

Cînd s-au apropiat de aceste stranii locuinţe, au descoperit şi cîţiva oameni. Da, erau nişte locuitori care arătau precum cei din cărţile de istorie. Nişte mujici ruşi, îmbrăcaţi în haine împletite, ţesute manual, cu opinci, cu ustensile din lemn şi care vorbeau o limbă arhaică. Aceşti oameni stranii erau ultimii reprezentanţi ai unei secte despre care se credea că a dispărut prin

anii 1880. De aproape o sută de ani aceştia nu mai intraseră în contact cu lumea. Trăiau singuri, rupți de toate şi aşteptau fericiți sfîrşitul lumii.

Ce au descoperit însă antropologii care au venit imediat să-i cerceteze? Au găsit în jurnalul lor o serie de însemnări. Toată istoria lor se reducea la cîteva elemente legate de viața, moartea, naşterea cuiva. Sau de evenimente importante pentru ei: un an roditor, un animal mort, o vînătoare bună sau un accident la vînătoare. Acestea erau evenimentele în jurul cărora se învîrtea viața lor. îşi construiseră o lume a lor, cu o istorie, o viață socială şi economică, o

cronologie proprii. Aveau totuşi indirect o mică legătură şi cu lumea din exterior, cu marea lume pe care o părăsiseră.

„In anul X de la crearea lumii, anul în care roadele s-au făcut bine şi peştele a fost din belşug, pe cer am văzut o lumină mişcătoare." Sau: „în anul X de la crearea lumii, în care ursul ne-a mîncat o capră, iar Mişa şi-a rupt piciorul, am văzut pentru prima dată o pasăre mare, înfiorătoare, străbătînd cerul şi lăsînd în spate o dîră de fum". Să fi fost un sputnic, să fi fost o rachetă, să fi fost un avion?

Cam aşa sînt constituite în general cronologia şi istoria grupurilor mici şi marginale, rupte radical de grupul majoritar. Ele îşi creează o altă societate, o altă economie, o altă istorie. Dau o altă semnificaţie lucrurilor. Istoria mare capătă sens numai prin micile şi aparent nesemnificativele evenimente din viaţa lor. A privi lumea şi istoria mare prin lupa acestor comunităţi mici şi marginale e ca şi cum ai întoarce binoclul invers.

E o poveste pe care am auzit- o de la unul dintre prietenii noştri de familie, molocani, care ne vizitau des şi erau mari maeştri ai povestirilor. Poveşti foarte stranii.

Tot de la ei am auzit mult mai tîrziu o altă poveste care ţine de mitologia propriei comunităţi. în istoria noastră a rămas ceva nescris şi aproape nerostit, dar care pur şi simplu se ştie, cum că întemeietorul comunităţii noastre a decis să se boteze singur. De ce? Sînt multe speculaţii. Poate pentru a se delimita de toţi ceilalţi, poate pentru că nu avea la îndemînă pe cineva cu această autoritate, poate pentru că aşa sîntem noi. Nu ştim. Se spune însă că el s-a botezat singur. Pare în concordanţă cu spiritul nostru.

In legendele comunităţii noastre se spune că am preluat şi am învăţat multe lucruri de la molocani sau duhobori, cum li se mai spunea prin imperiu. Povestea auzită de la bătrîni spune că molocanii sînt numiţi aşa pentru că nu beau deloc alcool, doar lapte. Fireşte că, atunci cînd era nevoie, consumau apă. Chiar de la apariţia lor, prin secolul al XVIII-lea, au fost stigmatizaţi drept „eretici". Au fost trecuţi chiar în categoria specială „erezie deosebit de gravă". Această etichetă îi punea automat pe lista celor care vor fi reprimaţi şi expulzaţi cît mai departe de oraşele mari din partea europeană a Rusiei şi din oraşele importante din întregul imperiu. Se pare însă că ţarul Aleksandru I a fost puţin mai îngăduitor şi le-a dat anumite libertăţi. Conform bunei tradiţii ţariste însă, au fost expulzaţi cît mai departe de centru. Au ajuns să fie răspîndiţi prin diverse regiuni şi gubernii ale periferiei imperiului. Unele comunităţi au luat calea exilului şi au ajuns chiar pînă în Canada, SUA şi Turcia, dar şi prin Caucaz şi Basarabia. în Basarabia s-au aşezat aproape de gurile Dunării, prin oraşele din Bugeac: Ismail, Cetatea Albă, Bolgrad şi altele. Aici au pus bazele unor comunităţi destul de stabile, care au devenit la un moment dat foarte atractive şi pentru alte secte apropiate prin crez şi ritualuri. Molocanii urmau să aibă o influenţă foarte mare asupra sectelor cu orgini în spaţiul european şi nord-american, care aveau să apară la sfîrşitul secolului al XlX-lea şi în zona noastră.

In ciuda faptului că proveneau din comunitatea pravoslavnică majoritară, molocanii, ca şi rascolnicii, erau foarte diferiţi de tot ce era ortodox. Reprezentau despărţirea de comunitatea majoritară pravoslavnică, prin adoptarea modelului total opus rascolnicilor. Dacă primii aveau o abordare conservatoare, de păstrare a vechilor tradiţii autentice, opunîndu-se oricărei încercări de reformă, cei din urmă erau partizanii unei reforme radicale. Erau mai degrabă un soi de protestanţi ce negau cea mai mare parte a

tradiţiei şi comunitatea din care proveneau, fiind atraşi de stilul de citire şi interpretare a Bibliei în cheie protestantă. Nu acceptau nici o formă de ritual pravoslavnic, nici un simbol, precum icoana, crucea sau biserica înțelese în termeni tradiționali. Bisericile lor arătau ca orice casă obişnuită. Nu acceptau ierarhiile preoțimii, liderul fiind ales prin vot democratic unanim.

După ce-i cunoşteai mai bine, îţi dădeai seama că, la rîndul lor, erau destul de diferiți între ei. Unele comunități se situau în linia orientării talmudice, devenind foarte apropiate de interpretarea evreiască a cărților sfinte. Respectau în general regulile alimentare, comportamentul şi sărbătorile evreieşti. Erau un soi de molocani-adventişti. Alții erau însă mai exaltați, mai apropiați de mişcările charismatice şi se numeau duhobori, un soi de luptători ai duhului, punînd un mare accent pe Duhul Sfînt şi darurile acestuia.

In istoria nescrisă a familiei se povesteşte că străbunicul meu l- ar fi cunoscut pe Piotr Verighin, unul dintre liderii faimoşi ai acestei comunități şi bun prieten al lui Tolstoi. Se spune că celebrul scriitor, devenit unul dintre sfinții neoficiali ai sectanților în imperiul țarist, le-

ar fi dat bani celor din comunitatea lui Verighin ca să poată fugi în Canada şi să scape de represaliile ţarului. Dar nimeni nu poate dovedi acest lucru.

Molocanii s-au împrăştiat însă pe unde au apucat. Mulţi au plecat în Canada, care le amintea foarte mult de Rusia lor dragă. Alţii au plecat în Caucaz, încercînd să găsească o limbă comună cu armenii şi, culmea, chiar cu azerii de religie musulmană. Au mai fost şi cei care au poposit pe meleagurile noastre şi se pare că au devenit foarte influenţi în această zonă pentru o anumită perioadă. Nu ştiu cît este de adevărat, însă cert e că ei au avut o influenţă copleşitoare asupra alor mei.

In familie am păstrat doar cîteva amintiri de la ei. Cîteva fotografii, cîntece şi un samovar care se pare că e un cadou de la ei. Un samovar vechi de peste 100 de ani ce funcţionează pe bază de cărbuni aprinşi. îl păstrez şi astăzi. Alături de Biblia familiei, fizgarmonia şi abacul tatălui meu, samovarul face parte din relicvele valoroase ale familiei. Mai avem de la ei un soi de pînză albă dantelată, pe care e scris cu litere roşii croşetate un verset din Biblie: *Dumnezeu este dragoste* (1 Ioan 4:16).

în zona noastră, molocanii au dispărut sau au fost integraţi de

alte comunităţi cu care se asemănau. Eu nu i-am cunoscut, însă acum cîţiva ani am făcut nişte drumuri prin Caucaz. Ştiam de existenţa cîtorva comunităţi despre care citisem că s-au păstrat foarte bine aici. Am mers să-i văd şi să-i cunosc. Şocul pe care l-am avut a fost imens, pentru că m-am trezit în mijlocul unei comunităţi care semăna copleşitor cu tot ce am trăit cînd eram mic. Sau mai degrabă cu ce a trăit generaţia de dinaintea mea, o atmosferă pe care am prins-o şi eu puţin. Comunitatea bunicilor şi părinţilor mei era păstrată perfect, fără urme de schimbare. De la zugrăvitul pereţilor la scaunele simple de

lemn, aproape arhaice, de la ţoalele ţesute de mină şi pînă la modul în care se aşezau, cîntau, predicau sau se rugau, totul trimitea spre o lume apusă, dispărută pentru mine. Practic aici am avut parte de o reîntîlnire cu generațiile pierdute de mine, pe care le ştiam doar din poveşti sau pe care le-am prins foarte puțin, la apusul lor. Am trăit un dejâ-vu greu de povestit.

Să revenim însă la molocani şi la laptele lor. Băutura este foarte importantă în toată această poveste, un indiciu şi o marcă puternică ale comunității noastre, mai ales dacă ținem cont de contextul cultural şi social în care trăiam. în Imperiul Rus,

după cum am mai spus, ți se poate ierta orice. Rusul are suflet larg, cuprinzător şi iartă uşor multe. Ți se pot ierta uşor furtul, minciuna, beția, injuria, orice. Ți se pot ierta pînă şi păcatele de moarte. Pînă şi crima. Un lucru nu poate ierta însă rusul tipic din imperiu: să refuzi să bei. A nu bea este poate cel mai mare păcat care se poate comite în lumea rusă, pe sfîntul pămînt rusesc. în Basarabia şi în mod special în sudul ei, în Bugeac, acest reflex, acest tip de gîndire a fost preluat şi amplificat. Ba chiar a fost dus la extrem.

Imaginați-vă că în acest context apare o comunitate care nu bea. Ce poate fi mai

condamnabil? Ce poate fi mai rău, ce poate fi mai spurcat în această lume decît omul care nu bea? Lipsa băuturii produce o diferență care nu poate fi acceptată. Refuzul de a bea indică o diferență radicală. Doar străinul nu bea, cel care este diferit, cel cu care nu poți trăi alături, cel în care nu poți avea încredere, cu care nu poți împărți necazul şi bucuria, binecuvîntarea şi păcatul. Cînd nu poți împărți poate cel mai de preț dar al omului, alcoolul, atunci totul se năruie în jur. Dacă paharul nu poate fi împărțit, atunci nimic nu poate fi împărțit. Despre ce Dumnezeu mai putem vorbi? Paharul este elementul cel mai stabil al solidarității, liantul acestei societăți. Cînd acesta se rupe, totul e pierdut. Cine încalcă acest principiu sacru al solidarității devine „izgoi", cel mai străin personaj. Şi el trebuie exclus definitiv din comunitate.

Iar molocanii şi, mai tîrziu, noi nu beam nimic care să conțină alcool. Era regula noastră de aur. Ce însemna asta? însemna că noi purtam stigmatul de moarte al străinului, al țapului ispăşitor care trebuie adus ofrandă pentru a scăpa de toate relele acestei lumi.

în zona noastră, presiunea socială şi culturală legată de băutură era imensă. Pe lîngă tradiționala stigmatizare din

partea celor din jur, exista aici şi o puternică tradiţie vinicolă. Era un soi de rai al vinurilor, grădina edenului vinicol. Era „ţara făgăduinţei", unde în loc de lapte şi miere curgea peste tot vin.
Mult vin. Pretutindeni, cît vedeai cu ochii, se întindeau rîndurile lungi de viţă-de-vie. In Bugeac şi în sudul Basarabiei, via face parte din familie, aşa că fiecare ştie s-o îngrijească aşa cum face şi cu fratele sau cu sora mai mică. Toţi ştiu cînd e vremea ei de praşă, de curăţat sau de cules. Iar toamna e un adevărat regal vinicol, cu o mulţime de ritualuri. Aici toată lumea cunoaşte ritualurile, participă la ele şi la întregul proces de producere a vinului. De la culesul şi trecutul strugurilor prin teasc şi lin pînă la spălatul butoaielor şi aşezarea lor, pline, în beciuri. Aici, fiecare gospodar, oricît ar fi de amărît, are în beci cel puţin o tonă de vin care cu greu îl ajută să iasă din iarnă. Nu va rămîne însă el fără vin, căci aici acesta izvorăşte de peste tot. Vinul a devenit în această regiune un soi de apă care se bea la toate orele din zi şi cu toate ocaziile. Despre cantităţi nici nu are rost să vorbim.

A nu bea şi a nu produce alcool în acest context, în care presiunea cotidiană este atît de puternică şi vinul nu este doar apă, ci şi „sîngele lui Isus“, era pentru unii un act de blasfemie, iar pentru alţii un act de curaj nebun. Pentru a face faţă acestei presiuni şi tentaţii e nevoie nu doar de curaj şi de un caracter puternic, ci şi de adevărate strategii de rezistenţă şi luptă.
Nu o luptă solitară, ci în grup. Ai mei ştiau că în grup se poate învinge orice, pînă şi alcoolul, bătălie pe care aici o pierde aproape toată lumea. A pierdut-o pînă şi temutul regim sovietic, nu însă şi sectanţii mei.

De-a lungul timpului, comunitatea şi-a creat un întreg sistem de reguli şi tehnici de supravieţuire, împărţite de obicei în trei categorii. Ele erau gîndite în raport cu cele trei instanţe cu care comunitatea se confrunta:

statul, biserica majoritară şi lumea laică, numită simplu „această lume". Cu toate că astăzi se crede că lupta cea mai complicată e cea dusă cu puterea statală, cu regimurile totalitare şi alte forme autoritare de stat, bunicii şi părinţii mei, care au prins perioada stalinistă, dimpotrivă, cred că cel mai uşor e să te lupţi cu statul. Mai ales dacă acesta are reguli fixe şi stabile.

Bunicul meu era adeptul unei teorii îmbrăţişate de generaţia lui, pe care ne-a transmis-o şi nouă. Teoria lui spune că ultima mare epocă de aur a creştinismului este perioada stalinistă. Mi-a explicat de multe ori acest fenomen paradoxal, care azi sună a blasfemie. Argumentele şi povestea au însă o logică imbatabilă.

Ca orice grupare radicală marginală, noi am fost crescuţi şi educaţi în spiritul unei permanente stări de război şi ocupaţie, în care duşmanul este peste tot şi pîndeşte ceas de ceas, clipă de clipă să te corupă, să te ispitească şi să te distrugă. Iar în discursul comunist şi în mod special în cel stalinist, acest război era unul declarat, pe viaţă şi pe moarte, un război total. Pentru prima dată după o lungă „pace creştină", noi, adevăraţii urmaşi ai primilor creştini, chemaţi să-i salvăm de aceşti duşmani de moarte, sîntem puşi în faţa prigoanei şi martiriului.

Ce este prigoana şi martiriul, dacă nu o formă supremă de confirmare a credinţei şi luptei autentice? Martiriul este un soi de stare de excepţie a credinţei. Puţini sînt cei care au trecut şi vor fi trecuţi prin martiriu. Noi am avut acest privilegiu şi ferice de cei care au rezistat acestei încercări. Am fost puşi să repetăm soarta creştinismului originar, a creştinilor din catacombe care erau aruncaţi fiarelor, omorîţi. Stalinismul ne-a oferit marele privilegiu de a muri pentru credinţa noastră. Poate a fost ultima dată în istorie cînd am avut un astfel de privilegiu.

Trebuia să nu-l pierdem şi să ne ridicăm la înălţimea aşteptărilor acestor vremuri, îmi repeta mereu bunicul.

Dincolo de suferinţă, prigoană şi martiriu însă, foarte preţuite de secta mea, în încercarea de a- şi lega originile de generaţia primilor creştini, mai exista un mod total diferit de a înţelege relaţia cu statul şi mai ales de a crea tehnici de rezistenţă faţă de acesta.

Principiul libertăţii, aşa cum îl înţelegeau şi-l practicau ei, e specific probabil mai tuturor grupurilor marginale. Mai întîi, sectanţii nu cred într-un stat neutru sau bun, fie el comunist sau capitalist. Statul e o formă de

robie, de la care e bine să te sustragi. Nu trebuie neapărat să intri în conflict cu statul, ci să te eschivezi, să-ți creezi o lume paralelă. A lupta direct cu statul este pentru sectant ceva inutil: oamenii contează, nu statul în sine. Cel mai bine lupți cu el doar ignorîndu-l total. Statul acceptă însă orice, dar nu şi cetățeni nesupuşi. Ignorarea şi nesupunerea sînt armele cele mai puternice împotriva statului şi irită puterea cel mai mult.

Pentru noi, sectanții, libertatea oferită de stat nu e decît un rezultat al capacității noastre de a rezolva limitările şi interdicțiile venite de la acesta. Libertatea venită din partea oricărei forme de putere este falsă. în esență, îmi explica bunelul: cheia lecturii Cezarului nu este darul, nu este ceea ce-ți oferă el, ci ceea ce-ți ia, ceea ce-ți interzice.

într-un stat, mult mai importante decît drepturile care ți se oferă sînt ceea ce ți se ia şi ceea ce-ți este interzis. Statul trebuie citit, interpretat şi rezolvat prin intermediul interdicțiilor, iar în comunismul de tip stalinist acestea erau extrem de numeroase. Poate că e unul dintre cele mai interesante lucruri pe care le-am învățat de la comunitatea mea. E adevărat ca am învățat şi am înțeles asta destul de tîrziu. Şi nu am învățat- o de la nişte oameni care au citit tratate de politică, ci de la unii care probabil ar zîmbi ironic ascultînd predicile actualilor lideri religioşi trecuți cu arme şi muniții în barca liberală. Acest crez şi acest mod de înțelegere a lumii aveam să le întîlnesc mai tîrziu doar la bandiții care au dus aceste tehnici la o perfecțiune greu de imaginat. Despre aventura lor voi vorbi altădată.

Cei din generația părinților mei cred şi azi că perioada stalinistă a fost cea mai „binecuvîntată epocă" în care au trăit, pentru că atunci au avut privilegiul de a suferi şi, paradoxal, au avut poate şi cel mai mare succes. Ei au înțeles foarte repede că represiunea venită din partea regimului nu făcea decît să le scoată în evidență calitățile extraordinare, convingerile, stilul de viață care altfel ar fi putut fi remarcat doar de o mînă de oameni. S-au şi comportat ca atare. Aceşti marginali, necunoscuți mai de nimeni, prin simple gesturi care intrau în contradicție cu tot ce era majoritar şi cu puterea, scurtcircuitau deodată şi cele mai încuiate minți. Puteau să sensibilizeze şi cele mai obediente personaje. Curajul lor nebun într-o societate domesticită, înregimentată, laşă şi cuprinsă de frică nu avea cum să nu trezească ceva în inima şi
mintea unui om, fie el şi membru de partid.

Eu nu am fost niciodată mare simpatizant al „martiriului" de care facea caz generația din perioada legionară şi stalinistă şi din care anumite comunități îşi făcuseră chiar un titlu de glorie. Pentru unele dintre ele, devenise chiar un soi de program de credință care a continuat pînă în anii '90: confruntarea cu statul cu orice preț. Eu eram însă copil într-o perioadă deja liniştită, stabilă, cu constrîngeri moi din parte regimului. Presiunea celor din jur, a lumii, era mult mai puternică decît a statului. Eu sînt într-un fel reprezentantul unei generații mai leneşe şi poate mai „burgheze", iar martiriul este cel mai radical şi mai antiburghez act social şi politic.

Ai mei, cei din generația anterioară, aveau o calitate deosebită şi mai puțin întîlnită în mediile religioase pravoslavnice şi în sectele din zonă: ironia şi autoironia. O învățasem de la evreii mesianici. Ei ştiau să rîdă subtil şi să-şi ironizeze propria situație. Asta te salva cumva de prea multă seriozitate, dramatism şi, de multe ori, te salva de prea multă încredere în tine. Orgoliul e unul dintre păcatele specifice „speciei noastre de sectanți". Autoironia te face însă mai modest şi e un leac foarte bun pentru cei chemați să salveze lumea. Te şi ajută să înțelegi lucrurile dincolo de importanța persoanei tale.

Bunicul meu ironiza deseori subtil aceste obsesii ale suferinței şi martiriului. Pe lîngă celebra lui vorbă, cu un succes incredibil, „lacrimi şi muci", atribuită stilului plîngăcios al predicilor din comunitățile noastre, el mai avea şi o binecuvîntare adresată lui Stalin.

— Să-i dea Dumnezeu sănătate şi viață şi să-l țină în prostia şi ura lui. Să-i dea Dumnezeu timp să ne ia şi să ne ducă prin toate puşcăriile şi prin tot URSS-ul, că doar aşa mai putem îndeplini şi noi porunca domnului: *Cîntați laudele Lui pînă*

la marginile pământului. Vă daţi seama că el ne creează toate condiţiile, ne plăteşte biletele, iar noi trebuie doar să le propovăduim păcătoşilor. Unde s-a mai văzut asta? Să ne rugăm Domnului să-l binecuvînteze, mustăcea bunelul din colţul gurii...

Vorbele lui conţineau însă foarte mult adevăr. După al Doilea Război Mondial, după ce s-au mai liniştit puţin apele şi oamenii s-au aşezat pe la casele lor, a început un nou val de arestări ale unor lideri, aruncaţi apoi prin puşcării. O mulţime de reprezentanţi de seamă ai sectei noastre şi ai sectelor cu care colaboram au umplut puşcăriile

şi lagărele imperiului. Rezultatul avea să fie însă de-a dreptul halucinant. Efectul nu a fost blocarea, dezmembrarea şi desfiinţarea acestor grupuri, ci exact opusul. Au urmat o explozie şi o înmulţire fără precedent a acestor comunităţi radicale marginale. Gulagul nu a făcut decît să pună oameni de foarte bună calitate împreună, să- i organizeze, să le ofere posibilitatea de a se cunoaşte direct, de a fi împreună şi de a face schimb de experienţă. Acesta era factorul intern. Există şi un factor extern: comunitatea a fost pusă în situaţia de a ieşi din propriul mediu, de a se extinde spre alte grupuri, spre oamenii

din puşcării şi mai ales din oraşele şi satele în care erau trimişi membrii săi. în cîţiva ani, mici grupuri de sectanţi au apărut în zone în care înainte nici nu visam să ajungem: Asia Centrală, Asia Mijlocie, regiunea Volgăi, oraşele mari şi mici din Siberia. Gulagul şi Stalin, vorba bunicului, au fost o mare binecuvîntare pentru comunitatea noastră.

Deja în anii '60-V0, o perioadă mult mai liniştită, prin casa mea se perindau oameni din toate naţiile pămîntului, de pe tot cuprinsul statului sovietic. Cînd eram mic, ştiam de unde erau cei care ne-au vizitat după cadourile pe care mi le aduceau. Nimic nu mă impresiona însă mai mult decît fructele exotice asiatice.

Mai ales rodiile, smochinele şi alunele de pămînt. Copil fiind, chiar m-am chinuit timp de cîţiva ani să cultiv aceste plante. Am plantat un smochin, care a crescut destul de mare şi a făcut şi cîteva smochine. Am plantat şi o tufă de rodiu care, dacă-mi amintesc bine, înţepa destul de rău. Am cules cîţiva ani roadele alunelor de pămînt şi am descoperit că ele cresc precum cartofii. In mintea mea, ar fi trebuit să fie ca păstăile de fasole sau de mazăre. Pînă atunci nu mai văzusem nici rodii, nici smochine, nici alune de pămînt, ca să nu mai zic de modul în care cresc. Cursul vieţii începea să se îndrepte într-o direcţie tot mai confuză, dar entuziasmantă.

A venit perestroika, eram foarte bucuroşi, ne-am rupt hainele de pe noi de dragul libertăţii. Magazinele s-au umplut de rodii, smochine şi alune. Tufele s-au uscat de mult, pentru că nimeni n-a mai avut grijă de ele. De ce să le mai îngrijeşti cînd noua viaţă ţi-a oferit libertatea de a le consuma direct din magazin?

Bunelul a murit şi el demult. Nu a mai prins timpul marilor transformări. Cînd trec pe la casa copilăriei mele şi ajung în grădina unde au crescut tufele, văd că ceea ce pentru mine era rezultatul „binecuvîntărilor lui Stalin" nu mai există. Tufele şi copacii s-au uscat, însă vorbele bunelului mă pun mereu pe gînduri.

Stalinismul: ultima epocă de aur a creştinismului

Iată că pun în Sion o Piatră de poticnire şi o Stîncă de cădere: şi cine crede în El nu va fi dat de ruşine.
Romani 9:33
355 din 882

Sectanţii

Primul mare val de deportați a început să se întoarcă după moartea lui Stalin. Au fost mai multe valuri, fiindcă odată cu dispariția dictatorului a urmat o serie de evenimente confuze. Dar și deportați erau destui. Moartea lui Stalin a adus însă nu doar multă confuzie, ci și multă teamă. Oamenii se obișnuiseră cu el, știau la ce să se aștepte, învățaseră regulile și învățaseră cum să se apere, cum să se protejeze de mîna lungă a organelor de represiune. Pentru cei mai mulți, viața sub Stalin chiar devenise „mai bună și mai veselă". Sună cinic. Pentru alții însă, ceva mai puțini, valiza era întotdeauna lîngă ușă, pregătită pentru orice eventualitate.

Ai mei învățaseră o lecție foarte simplă de la evreii mesianici: tot ce ai trebuie să poți purta cu tine, trebuie să încapă într-o valiză mare de lemn pe care să o poți duce. Preferabil e să nu ai nevoie nici măcar de ea. Iosif Davidovici Rabinovici făcuse din acest principiu o adevărată artă.

— Noi sîntem mereu străini aici și oriunde am merge. Oricînd putem fi treziți în miez de noapte și izgoniți. De mii de ani facem asta. Sîntem pe drumuri, fugim mereu de ceva, de undeva spre nicăieri. Istoria noastră ne învață că pentru a rezista, pentru a supraviețui avem nevoie în primul rînd de o comunitate care să știe să trăiască împreună, după reguli fixe, clare, pe care toți trebuie să le respecte. Dacă nu putem trăi împreună, vom muri. Nimeni nu poate rezista de unul singur în veșnicul exil și veșnicul exod. împreună am părăsit robia Egiptului, împreună am rătăcit prin pustie, împreună am împărțit mana cerească, împreună am ajuns în Țara Făgăduinței. Doar uniți, doar împreună. Istoria de cîteva mii de ani de exod permanent ne învață așadar că tot ce avem de valoare trebuie să încapă într-o valiză, ca să fii gata oricînd să pleci și s-o iei de la capăt. Oare de ce sîntem buni violoniști, și nu pianiști?
Simplu: pentru că nu putem să ducem pianul cu noi. E un obiect care nu poate fi transportat ușor. E și scump pe deasupra. Trebuie să investim în primul rînd în noi înșine, în copiii noștri, în familia și comunitatea noastră. Noi trebuie să fim mai educați decît ceilalți, să cunoaștem mai multe decît cei de lîngă noi și să știm cît mai multe meserii. Nu vom avea niciodată pămînturi, moșii și conace. Nu putem investi în imobile și pămînturi. Putem investi însă în noi și în meseriile pe care le practicăm și de care cei lîngă care ne așezăm să aibă nevoie. Să aibă nevoie și noi să le facem mai bine decît ei. Se mai spune că evreilor le place aurul.

E o mare minciună. Lor nu le place aurul decît din punctul de vedere al mărimii. E una dintre valorile de dimensiuni atît de mici, încît le poți purta foarte uşor cu tine. Noi sîntem însă copiii lui Iahve şi urmaşii lui Ieshua şi ştim că, unde ne e comoara, acolo e inima noastră, iar comoara noastră nu sînt aurul şi argintul. Aşa că nu vă faceți comori mari pe care să nu le puteți purta cu voi. Să nu ne rămînă inima după ele şi să nu ne uităm îndărăt, ca să nu pățim ce a pățit nevasta lui Lot! Noi trebuie să trăim fiecare zi ca şi cum azi am pleca nu se ştie unde, de ce şi pentru cît timp. Fiți gata oricînd să plecați doar cu comoara pe

care o aveți în voi şi cu inima curată şi împăcată. Nu ne uităm niciodată în urmă, pentru că nu acolo e comoara noastră...

Asta era predica lui Iosif Davidovici, pe care ai mei o respectau cu sfințenie. După care cîntam cu toții solemn:

Doar o colibă aici, jos, îmi ajunge, Argint şi aur n-am în casa mea. Dar în oraşul strălucirii divine Numai în aur eu voi umbla.

Eu am locaşul dincolo-n mărire, în strălucirea ce n-o pot visa, Cîndva acolo voi sfîrşi alergarea,
Pe străzi de aur în slava Sa.

De vreo ispită îmi chinuie gîndul Şi ca profetul pe piatră adorm,
Eu ştiu că-n ceruri, dincolo de

stele,
Voi sta la masă lîng-al meu Domn.
Să nu mă credeți sărman şi nici
singur
Sufletul meu e de ceruri legat.
Sînt călătorul ce-şi caută țara
Unde-i lumină neîncetat!

Cînd s-au întors primii oameni din puşcăriile siberiene - căci pe atunci nu le ziceam încă Gulag mulți dintre ei erau de nerecunoscut, după ani de detenție. Imbătrîniseră înainte de vreme. Majoritatea aveau dinții stricați, sfarîmați din cauza condițiilor şi a proastei alimentații. Ceea ce se remarca însă la ei erau fețele scheletice, pomeții proeminenți, fălcile

supte şi ochii parcă adînciți în orbite. în ciuda faptului că arătau ca nişte fantome, ochii încă le sclipeau plini de speranță şi de poftă de viață. Unchiul meu, care a fost nouă ani în Sindeira, îmi spunea:

— La un deținut trebuie să te uiți la ochi. Să nu priveşti la corp, care te poate minți. Omul poate face față la atîtea, încît să nu-i dea Dumnezeu cît poate el duce. Omul e o fiară foarte rezistentă. Mult mai tare decît pare, pentru că rezistența nu ține atît de capacitatea lui fizică, cît de cea mentală, psihică. Un om cu psihic şi voință puternice poate rezista la toate grozăviile lumii acesteia. Un om cu o credință

puternică poate trece prin toate ororile şi violenţa posibile. Un om plin de speranţă devine aproape invincibil.

Am văzut oameni care au făcut minuni, care au rezistat celor mai crunte situaţii de viaţă. Pentru puşcăriaş, două lucruri sînt cele mai importante: sensul şi speranţa. Omul intră într-un dezechilibru psihic, poate să înnebunească uşor cînd ceea ce face nu mai are sens. Dacă vrei să înfrîngi un spirit puternic şi să-l distrugi treptat, răpeşte-i acelui om sensul a ceea ce este şi ce face. Indiferent ce fel de deţinut este, că e criminal în serie sau deţinut politic. Toţi se frîng treptat. Iar dacă vrei să-l duci la pierzanie, să-l faci să moară cu zile, atunci distruge-i speranţa. Speranţa este cea care-l ţine în viaţă pe om, indiferent în ce condiţii inumane ar trăi şi la ce chinuri diabolice ar fi supus. Nădejdea este mai puternică decît orice chin şi dă viaţă şi rezistenţă celui mai neputincios corp.

Iar sensul şi nădejdea se văd cel mai bine în ochii omului. Ochii care încă nu şi-au pierdut licărul, care încă sînt mărturie a vieţii sînt cei care pot ţine în viaţă orice corp vlăguit de greutăţi. Cînd lumina din ochii deţinutului se stinge, cînd aceştia nu mai transmit nimic, atunci sfîrşitul e aproape. Iar ai noştri sînt cel mai greu de înfrînt, pentru că noi sîntem plini de credinţă, de nădejde şi de dragoste. De asta se tem de noi, fiindcă ştiu că nu ne pot învinge...

Reîntîlnirile, chiar dacă sînt însoţite de multă bucurie, aduc şi multă durere. Aceşti oameni se întorc schimbaţi, cu altă istorie, cu altă viaţă, cu alte obiceiuri şi traume, care rămîn adînc imprimate în minte, suflet şi trup. Cei care au stat mai mult de cinci ani în lagărele de concentrare sovietice, lucru specific probabil şi celorlalte puşcării, capătă o aură aparte. Aveau chiar şi un miros specific. Unchiul îmi spunea că de la mîncare li se trage. E clar însă că pe corpul deţinutului siberian rămîne tatuat ceva invizibil, care strigă din toţi porii: eu sînt un *ZEK. Zek* era numele generic dat deţinuţilor, indiferent de coloratură şi pedeapsă.

Cel mai greu e pentru cei care au stat mulţi ani închişi, care au avut parte de un regim foarte sever, un ritm foarte diferit de cel din libertate şi un mod de viaţă inuman: odată ajunşi în libertate, le trebuie destul de mult timp să se adapteze. Mai întîi îi şochează schimbările din jur. Nu schimbările în sine, cît conştientizarea bruscă a timpului care a trecut.

In puşcărie nu ai spaţiu la

dispoziţie, însă ai enorm de mult timp. Acolo ţi se ia spaţiul, e redus la minimum, aproape că dispare intimitatea, însă ţi se oferă un timp nedefinit şi nelimitat. Nu ştii ce să faci cu el, chiar dacă există program şi munci istovitoare. Noţiunea timpului în puşcărie e foarte diferită de cea din libertate, adică din lumea şi din viaţa reale, de dincoace de gratii. Şi, cînd ieşi, brusc înţelegi că a existat un timp real, în care copiii tăi au crescut şi nici măcar nu te mai cunosc. Că nu ai fost prezent în viaţa lor şi că evenimentele cele mai importante s-au întîmplat în lipsa ta. Vezi cum soţia ta a îmbătrînit singură şi a devenit

foarte diferită de femeia pe care ai lăsat-o acasă. Vezi şi înţelegi brusc că ai lipsit din toată această viaţă reală, că totul s-a întîmplat şi s-a schimbat fără să te aştepte, fără să aibă milă şi răgaz cu tine. Brusc, toată această realitate care s-a schimbat în timp te loveşte violent şi cinic în adîncul sufletului: o simţi ca pe un cuţit care-ţi pătrunde pînă-n rărunchi. Iar tu nu poţi face nimic, decît să plîngi, pentru că te cuprinde neputinţa. Te cuprinde îndoiala. Cum poţi recupera totul? Cum poţi îndrepta nedreptatea istorică ce ţi s-a făcut? Şi vin frămîntările, şi vin insomniile, şi încerci să lupţi pentru a te adapta unei lumi pe care nu o cunoşti şi nu o mai

înțelegi. Ai rezistat cu atîta dîrzenie celei mai crunte violențe umane, prin credință şi speranță, şi brusc, după ce ai învins şi eşti liber, te cuprind frica şi deznădejdea.

Foarte mulți dintre cei care se întorceau deveneau nişte inadaptați, mai ales că pe umerii lor se punea şi o presiune socială foarte de mare. *Zek-ul* rămîne *zek* pe viață. Acest stigmat nu se mai şterge niciodată. Toată lumea ştie că nimeni nu stă în puşcărie degeaba, nici măcar cel neprihănit. Asta o ştiau foarte bine şi ai noştri. Noi aveam însă o altă comunitate şi ne tratam altfel „puşcăriaşii". Pentru noi, ei erau un soi de sfinți şi erau

trataţi ca atare.

Cînd eram mic, bunelul îmi spunea cu multă severitate în glas:

— Dacă ne-au băgat în puşcării, ştiau ei ceva. Dacă ne-au trimis în Siberia înseamnă că se temeau de noi. Asta înseamnă că ceea ce spunem noi ajunge la ţintă şi are putere. Atît timp cît ne bagă la puşcărie, totul e bine.
E un semn că noi ne facem bine treaba. Un regim care-şi bagă creştinii la puşcărie este unul care-i respectă. Să nu ne temem de suferinţă. Oare nu asta ne-a promis Hristos? Să ne temem de timpurile în care cuvintele şi faptele noastre nu vor deveni „arama sunătoare sau un chimval zăngănitor" şi nu vor mai trezi la viaţă, nu vor mai înfricoşa puterea şi vom fi trataţi ca nişte banali cetăţeni. Cînd nu vom mai fi „Piatra de poticnire şi Stînca de cădere", adică nu vom mai scandaliza pe nimeni, cînd puterea nu se va mai sinchisi nici măcar să ne trimită în puşcării va însemna că nu mai sîntem demni să ne numim fiii Lui.

In acest sens, ai mei au trecut cu mai multă uşurinţă peste toate traumele lagărelor, pentru că au privit detenţia şi pedeapsa ca pe nişte mari binecuvîntări. Puşcăria era un semn că ceea ce fac şi spun ei este corect. Era nu doar o binecuvîntare, ci şi un fel de legitimare şi un semn al calităţii credinţei şi faptelor lor. Dacă au deranjat marile dregătorii înseamnă că merg pe urmele creştinilor martiri, care au călcat şi ei pe urmele apostolilor Ştefan, Petru, Ioan şi, mai ales, Pavel. Pavel era feblețea noastră.

Pe lîngă acest avantaj moral şi experienţa de viaţă copleşitoare, puşcăriile sovietice mai făcuseră cîteva lucruri pe care minţile diabolice ale regimului nu le prevăzuseră. Ai mei veniseră din puşcării convinşi că lagărele de concentrare au contribuit enorm la răspîndirea creştinismului. Credeau cu putere că Dumnezeu le-a făcut posibile, că El a lăsat aceste minţi nebune să-şi ducă demenţa pînă la capăt tocmai

pentru a face imposibilul posibil.

Aici, la capătul Siberiei, s-au întîlnit sectanți din tot imperiul, de toate culorile şi neamurile. Fără a-şi propune asta. Aşa au aflat unii de alții şi au luat cunoştință de problemele celorlalți, de cum şi le rezolvă fiecare în comunitatea lui, în contexte foarte diferite. Una era să fii sectant într-un cătun din Basarabia sau într-un oraş precum Odessa şi cu totul altceva într-un chuşlac din Uzbekistan, un orăşel din Caucaz sau din republicile baltice. Au învățat unii de la alții enorm şi au avut timp pentru mii de ore de lecturi şi interpretări biblice, unele mai năstruşnice decît altele. In Gulag

aveau loc adevărate sinoade ecumenice ale tuturor sectelor din URSS. Aici se formau convingeri şi practici creştine năucitoare. Aici aveau ai mei să cunoască o lume nemaivăzută şi nemaiauzită şi să învețe lucruri pe care altfel nu aveau cum să le afle niciodată. Aici aveau să-şi construiască rețeaua cea mai puternică, pe care altfel nu ar fi reuşit s-o facă atît de eficientă şi de trainică. Această rețea se construise pe o experiență directă şi pe o viață trăită împreună în condiții inumane. Aceşti oameni au văzut împreună porțile iadului şi nimic nu avea să-i mai oprească. Şi aici aveau să-şi ducă misiunea pînă la capăt: să încerce să-i salveze pînă şi pe cei din fundul iadului, nu doar pe cei de la capătul lumii.

Cînd eram copil, prin casa mea se perindau tot felul de oameni. în comunitatea noastră tradiția impunea ca uşa şi poarta să fie deschise pentru oricine, iar pentru familia mea asta era o regulă de aur. Oamenii veneau şi plecau. La noi era mereu cineva în vizită. Iar rețelele noastre erau foarte bine organizate şi ştiam unde şi la cine putem să înnoptăm sau să poposim cîteva zile în fiecare colț al imperiului, în caz de nevoie. Ştiam familiile care pot să ne primească şi să ne ofere un pat şi o masă. Asta facea parte din viața noastră. Aşa cum ceilalți ştiu că au un sprijin în rudele apropiate sau prieteni, noi aveam această rețea pe care ne bazam. Nu erau cunoscuți, ci oameni care ne erau recomandați. Totul se baza pe autoritatea recomandărilor. In zona noastră, familia mea avea acest renume de gazdă perfectă. Şi atunci prin casa mea au trecut oameni de toate felurile: de la evrei mesianici la molocani ruşi din Azerbaidjan, de la unbeci adventişti la feodoriți siberieni, de la penticostali ucraineni la iakuți mormoni. Am cunoscut de mic toată această „faună" sectantă sovietică. Unii mai deosebiți şi mai interesanți decît alții.

Unul dintre personajele care m-au impresionat cînd eram mic a fost un neamţ rusificat. Cred că era la a patra generaţie în Rusia şi avea o credinţă foarte stranie, pe care tatăl meu o trata cu mult umor şi ironie. Fuseseră colegi de armată la Moscova şi au rămas prieteni pe viaţă. Tatăl meu îl aprecia enorm pentru caracterul şi devotamentul lui. Era genul de om care putea fi sunat în miez de noapte şi străbătea 10.000 de kilometri ca să te ajute.

Credinţa lui era însă mai neobişnuită. Tot ceea ce făcea, orice decizie lua trebuiau să fie „în concordanţă cu Biblia". Şi noi credeam asta, însă el avea un mod bizar de a lua deciziile. Noi spuneam că e vorba despre spiritul Scripturii. La el însă totul era mult mai direct. îşi punea întrebarea, deschidea Biblia aleatoriu şi punea degetul pe un verset. Cu ochii închişi. Citea versetul din Biblie şi spunea: Iată ce-mi vorbeşte Dumnezeu.

Uneori Dumnezeu „îi vorbea" atît de paradoxal, încît mintea unui om obişnuit raţional ar fi înţeles că nu e vorba despre Dumnezeu, ci despre o banală întîmplare. Pentru omul nostru din Vilnius lucrurile funcţionau altfel. El avea logica şi căile lui prin care înţelegea ce i-a vorbit Dumnezeu. Tatăl meu îl tot tachina şi îl ironiza:

— Frank, doar să nu cumva să

treci strada la Vilnius şi mai ales să nu te căsătoreşti cu astfel de decizii şi în felul în care „îţi vorbeşte Dumnezeu". Mai ascultă-ți şi inima, că Dumnezeu vorbeşte uneori şi altfel, nu doar prin versete din Biblie.

Pentru mine însă, Frank era o adevărată minune. Umbla mereu cu Biblia lui mare, învelită în piele, care se închidea cu un fermoar de metal şi pe care o deschidea de cîteva ori pe zi, cînd credea el că trebuie să-i „vorbească Dumnezeu". Cert este că lucrurile îi mergeau după o logică greu de înțeles. In ciuda acestor paradoxuri, omul nostru din Vilnius a dus o viață destul de liniştită şi împlinită. Cînd l- am vizitat, prin '91, la Vilnius, era deja destul de bătrîn şi nu prea mai înțelegea bine ce se întîmplă în URSS.

— In haosul ăsta, tinere, şi Dumnezeu a obosit să mai vorbească pe înțelesul meu, mi-a spus el la despărțire.

De departe cel mai mult m-a impresionat însă un alt om deosebit, care avea să lase urme adînci în comunitatea noastră.

E vorba despre Aleksandr Evghenevici, un lider al comunității „bisericilor din catacombe", numită şi „feodoriți", de la numele primului lor lider, Feodor. Comunitatea lor ieşise din rîndurile bisericii pravoslavnice ca protest împotriva cîrdăşiei acesteia cu puterea sovietică. Pentru ei, puterea sovietică venea să îndeplinească Apocalipsa şi era întruchiparea Antihristului pe pămînt.

Aleksandr Evghenevici era un personaj parcă ieşit din cărțile vechi despre istoria vechilor patriarhi. Avea o barbă lungă, era îmbrăcat mereu foarte sobru, cu o rubaşcă rusească încheiată strîns la gît. Purta numai haine făcute de mină. Adică nu avea pe el nimic cumpărat din magazin sau fabricat industrial. Impresionant la el era modul în care discuta şi interpreta lucrurile din jur. Pe ai mei încerca să-i convingă că nu nu merg pînă la capăt în credința şi lupta lor.

— Ca să putem să ne rupem de acest Antihrist care e statul sovietic şi de tot ceea ce e Cezar, nu e suficient să-l ignorăm. Ăsta e doar începutul. Ce faceți voi e doar un prim pas. Voi încă vă hrăniți cu lapte pentru copii. Trebuie să ne maturizăm. Trebuie să nu ne supunem şi să întrerupem orice formă de colaborare. Trebuie să tăiem din rădăcini orice posibilitate de colaborare cu ei. Trebuie să nu intrăm în magazinele lor, să nu acceptăm muncile lor. Să nu ne supunem legilor lor, să nu folosim banii lor. Trebuie să ne facem propria lume, care s-o spulbere pe-a lor, îi dojenea el.

întotdeauna vorbea calm, ca un înțelept. Venea cu argumente şi cu o retorică impecabile. Calmul lui te copleşea, mai ales în contextul polemicilor care deseori deveneau foarte înflăcărate. Calmul şi felul în care vorbea îi dădeau o putere şi o poziție superioară în fața oricărui adversar. Puțini îi puteau face față. El nu era însă insistent, nu voia să-şi impună punctul de vedere. Era în schimb seducător, îți rămînea în minte, iar vorbele lui lucrau în tine mult timp după aceea.

Comunitatea lor a avut o soartă foarte complicată. Ei chiar au boicotat orice formă de colaborare cu Cezarul. Nu au vrut să se înscrie în colhozuri, nu au vrut să participe la nici una dintre formele de organizare statale, de la cele sociale la cele economice. Nu intrau în instituțiile şi în magazinele statului. Nimic. Trăiau doar din munca pămîntului care le mai rămăsese sau ofereau diverse servicii. Cumpărau totul pe bază de troc. Ei au fost printre puținele secte care au renunțat total la familie şi la căsătorie. De ce să mai facem copii cînd trăim „zilele din urmă'? Citeau şi interpretau totul prin prisma Apocalipsei, cu o pasiune enormă. Căutau să găsească sensurile şi echivalentele istorice exacte. Vorbeau cu o exactitate matematică despre ceea ce s-a întîmplat şi cînd aveau să se întîmple cele de pe urmă. Fiecare verset avea un echivalent istoric real. Ştiau ziua şi ora sfîrşitului acestei lumi. Pasiunea apocaliptică pentru acest tip de lectură şi obsesia aflării zilei şi orei cînd va avea loc „răpirea Bisericii", a „doua venire" sau „sfîrşitul veacului acestuia" deveniseră o preocupare şi pentru o bună parte a comunității noastre. Sub influența lor. Ai mei respingeau însă vehement acest tip de lectură, pentru că ei erau convinşi că nimeni nu ştie ziua şi ora cînd va avea loc sfîrşitul. Ii simpatizam însă foarte mult pentru acest tip de trăire radicală şi de sentiment al unei vieți trăite atît de intens, ca şi cum sfîrşitul are loc acum, în fiecare clipă. Iar pentru asta, ei trebuie să fie mereu gata.

Comunitatea lor a umplut puşcăriile țării şi sub Stalin, pentru că existau. Şi sub Hruşciov şi Brejnev, pentru că se încadrau perfect în faimoasa lege a „parazitismului", care putea băga în puşcărie pe oricine nu avea un loc de muncă la stat. Aşa au dus-o pînă la destrămarea URSS-ului. îşi petreceau cam jumătate din viață în puşcării. Cînd ieşeau, umblau prin sate, îşi propovăduiau credința şi anunțau sfîrşitul lumii. în oraşe nu prea intrau. Acolo era deja locul pierzaniei. După căderea puterii sovietice, ceea ce nu a putut omorî Stalin a ucis capitalismul sălbatic. Cu cît veneau mai multe mărfuri şi bani, sfîrşitul lumii devenea mai puțin atractiv, iar ei erau considerați şi mai nebuni. Nu se încadrau în peisaj.

Pentru că nu aveau familii şi copii, nici măcar biologic nu au putut supraviețui. Multe dintre învățăturile lor au fost însă preluate de alte comunități, printre care şi a noastră. Pentru mine, el a rămas unul dintre cei mai misterioşi şi mai impresionanți oameni pe care i- am întîlnit în viața mea, căruia îi spuneam cu mult respect:

Aleksandr Evghenevici.

Poți tu să prinzi Leviatanul cu undița? Sau să-i legi limba cu o funie?

Fiecare epocă are o putere, un Cezar care guvernează. Unii apun şi alţii se ridică. Iar fiecare guvernare, fiecare stăpînire şi fiecare Cezar au o limbă dragă pe care o vorbesc şi prin care-şi consolidează puterea. în limbajul sofisticat filozofic, el se numeşte „discurs hegemonie" şi nu e nimic altceva decît limba oficială a puterii. Leviatanul nu doarme niciodată. E aici. Iar înţeleptul şi curajosul Iov ne învaţă. Şi noi repetăm după el:

Poţi tu să prinzi Leviatanul cu undiţa? Sau să-i legi limba cu o funie?
îi vei putea petrece papura prin nări? Sau să-i străpungi cu un cîrlig falca?

îți va face el multe rugăminți? îți va vorbi el cu un glas dulce?
Va face el un legământ cu tine ca să-ți fie rob pe vecie?
Te vei juca tu cu el ca şi cu o pasăre? îl vei lega tu, ca să-ți înveseleşti fetele?
Fac pescarii negoț cu el? îl împart ei între negustori? îi vei acoperi pielea cu țepuşe şi capul cu cângi?
Ridică-ți numai mîna împotriva lui şi nu-ți va mai veni gust să-l loveşti.
Iată că eşti înşelat în aşteptarea ta de a-l prinde: numai să-l vezi şi cazi la pământ!
Nimeni nu este atît de îndrăzneț ca să-l întărîte (Iov 41:1-10).

întotdeauna a fost aşa. Şi astăzi e la fel. Dacă privim în jurul nostru, observăm uşor cum

toleranța, corectitudinea politică şi alte valori liberale au pentru occidentalul contemporan au acelaşi rol pe care-l au pentru Rusia de acum valorile tradiționalismului şi ortodoxiei. Problema nu constă însă doar în faptul că avem de-a face cu ceea ce conceptual numim „discurs hegemonie", cel care legitimează actuala orînduire în diverse contexte politice. Astăzi, marea problemă e legată de o catastrofă intelectuală şi culturală de proporții: discuția despre fenomene este înlocuită cu cea despre noțiuni, iar în loc să discutăm despre fenomenele şi interesele puse în joc, noi discutăm abstract despre aşa- zisele „valori". Setul de valori poate fi diferit în funcție de specificul istoric, cultural şi social al fiecărei țări şi regiuni. In Franța, de exemplu, se pune mult accent pe o toleranță ipocrită. In Rusia se mizează cu la fel de multă ipocrizie pe valori precum tradiționalismul şi ortodoxia, iar elitele din țări precum Polonia, România sau Moldova jonglează în spațiul public cu ambele seturi de valori. în toate cazurile însă se constată un fenomen comun: creşterea politicii represive construite pe afirmarea şi aderarea publică la un set clar de „valori".

în toate aceste cazuri, nouă ni se cere recunoaşterea necondiționată a ideologiei dominante drept primă condiție de a fi acceptat în societatea respectivă ca membru integru, ca parte nealterată a corpului social şi statal. în Franța trebuie să fii corect politic şi eşti nevoit să ascunzi ura față de emigranții de la periferie, în Rusia trebuie să fii pravoslavnic şi conservator fără a ți se cere în mod obligatoriu să fii credincios, iar în Polonia, România sau Moldova trebuie să fii simultan catolic sau ortodox şi să aderi la valorile liberale, chiar dacă ele se bat cap în cap. în Arabia Saudită trebuie să mimezi perfect cerințele islamului medieval, chiar dacă tu ai alte convingeri intime. Peste tot,
Leviatanul îți cere să fii cu majoritatea, parte a ei, şi să vorbeşti limba ei. Nu e loc pentru eretici şi sectanți. Cine eşti tu să- i legi limba cu o funie Leviatanului?

Să revenim însă la istoria noastră. Odată l-am rugat pe bunelul meu să-mi explice cum vede el puterea sovietică. Ce este puterea sovietică? Electrificați eram deja de mult.

— Ce este puterea sovietică? Bună întrebare. Ştii, dragul meu, puterea nu este ceva unitar, identic, la fel pentru toată lumea. Ea poate fi bună sau foarte bună pentru unii, neutră pentru alții şi rea sau foarte rea pentru ceilalți. In aceeaşi comunitate, în acelaşi

timp, ea poate fi diferită. Pentru noi însă, problema nu este „cum e puterea sovietică", ce reprezintă ea, ci cum ne comportăm faţă de ea, cum o tratăm. Problema nu e deci ce face puterea pentru noi, ci ce facem noi pentru ea. Dumnezeu, cînd ne-a chemat, nu ne-a promis „lapte şi miere", ci ne-a spus că vom fi izgoniţi, persecutaţi şi batjocoriţi. El aduce război, nu pace, scandal, nu linişte. Deci, dacă noi spunem şi facem ce trebuie, puterea ne va pedepsi. Orice putere. Rostul puterii sovietice, pentru noi, e de a distinge, de a alege şi de a despărţi grîul de neghină. Puţine puteri o pot face şi au facut-o aşa de clar cum o face puterea sovietică. Aici nu e locul prielnic pentru a creşte griul şi neghina laolaltă. Să ne ferească Dumnezeu de puterea care face posibil aşa ceva! Cînd nu vom mai putea alege griul de neghină, atunci totul s-a terminat. Iar noi trebuie să ne folosim de acest privilegiu istoric. Dacă puterea sovietică ne bagă la puşcărie ce înseamnă? Că ea face ce trebuie şi mai ales că noi facem ce trebuie.

Spre finele perioadei comuniste aveam să înţeleg ceva mai mult din ce mi-a spus atunci bunelul. Imperiul scîrţîia din toate încheieturile. Mişcările de stradă se intensificau. Eu

aderasem trup şi suflet la mişcările studenţeşti de luptă politică anticomunistă, iar de comunitate mă îndepărtasem de mult. în acele vremuri l-am cunoscut pe unul dintre liderii radicali ai unei grupări cu care ai mei fuseseră cîndva foarte apropiaţi, dar de care s-au despărţit în anii '60. Ştiam foarte puţine despre această ruptură, care, din ce aveam să înţeleg mai tîrziu, semăna în istoria noastră mică cu „marea schismă" dintre cele două biserici creştine.

Gruparea aceasta era mai mică, dar mai bine organizată decît a noastră şi devenise cea mai radicală în raport cu statul: ea nu accepta nici o formă de
colaborare cu statul. Era în ilegalitate, însă avea nişte reţele care funcţionau impecabil. Putea să rezolve orice cu o viteză şi o eficienţă cum numai organele speciale ale unui stat puternic erau capabile să o facă. Membrii ei reuşeau însă cu mijloace destul de precare şi cu resurse umane foarte puţine. Cel mai interesant nu era faptul că puteau din cîteva mişcări să ajungă şi să rezolve ceva în ultimul cătun din Siberia, la mii de kilometri de oraşele mari, ci că puteau rezolva probleme grave în instituţii statale - de exemplu, în puşcării, unde se aflau mulţi membri ai comunităţii lor. Aceasta era deja o mare performanţă! Doar

bandiții mai aveau astfel de puteri „magice" şi rețele.

Vladimir, fiul faimosului lor lider, era cu cîțiva ani mai mare decît mine, însă avea o experiență mult mai vastă în acest tip de organizație. Era clar că de mic fusese aruncat în vîltoarea luptei. îmi aduc aminte că la un moment dat aveam nevoie de nişte cărți anticomuniste scrise de americani. Pe atunci mi se păreau excelente. Mai tîrziu mi-am dat seama că erau de o prostie la fel de mare ca şi cele scrise de sovietici despre americani. El mi-a explicat că nu se ocupă de aşa ceva, dar că nu e complicat de făcut rost. Şi în două zile mi-a

dat un bilețel cu adresa de unde pot să ridic pachetul. Peste puțină vreme m-am întîlnit din nou cu Vladimir, pentru că îl tot băteam la cap să-mi facă rost de un reportofon. Pe atunci era una dintre minunile tehnicii. Prin '88, alături de cîțiva prieteni, încercam să facem un ziar clandestin şi aveam nevoie de reportofon. Ne visam jurnalişti. Mi-a făcut rost în cîteva zile. Un aparat cam cît o carte, un Panasonic. Nu mai văzusem aşa ceva. în timp ce studiam minunea, el m-a întrebat ironic dacă mai citesc cărți anticomuniste proaste. Şi atunci mi-a spus ceva ce pe vremea aceea era o mare noutate pentru

mine - pentru unii şi astăzi e o mare noutate, mai ales pentru intelectualii specializaţi în comunism:

— Nu e cazul să cădem pradă atît de uşor discursului lor. Discursul comunist despre capitalism este în mare parte adevărat. La fel şi discursul capitalist despre comunism. însă amîndouă devin false nu prin ceea ce spun, ci prin ceea ce trec sub tăcere. Tocmai prin ceea ce nu spun, ele sînt arme propagandistice. Scopul lor nu e să spună adevărul, ci să înlocuiască o putere cu o alta. Noi trebuie să înţelegem bine acest lucru. După ce vom „dărîma" comunismul, vom

realiza că de fapt nimic nu a fost dărîmat şi nici nu va fi, pentru că vom avea de dărîmat ceva mult mai greu de distrus. O să-ţi dau un exemplu. Urmăreşte cum se construieşte acest discurs liberal în jurul eroilor anticomunişti, rezistenţa din URSS. Cine sînt ei? Vei constata ca sînt doar cei care le convin promotorilor acestui discurs. In următoarea perioadă vom vedea cum un mic grup de intelectuali sau disidenţi, unii respectabili, alţii discutabili, vor fi transformaţi în nucleul dur al celor care au luptat cu puterea sovietică. Spune-mi un nume de disident important şi eu îţi dau alte o sută, oameni care au luptat cu puterea, mai importanţi, de

care tu şi toată societatea nu aţi auzit şi nici nu veţi auzi vreodată. Comunitatea noastră stă prin puşcării de 60 de ani, permanent, şi ştim tot ce mişcă în acest domeniu. De ce despre noi nu se scrie nimic nici în presă şi nici în tratatele ştiinţifice? Şi nici despre grupările naţionaliste ai căror membri au putrezit cu zecile de mii în Siberia. Şi nici despre grupările radicale de stînga care au adus cea mai bună critică comunismului şi de care sînt pline puşcăriile. De ce Bulgakov şi Soljeniţîn sînt peste tot şi Platonov abia dacă e amintit? Pentru că aşa convine noii puteri. De ce lipsim noi? Pentru că noi am fost cel mai bine organizaţi,

am fost singurii în stare să înfrunte deschis şi organizat regimul fără a vrea să facem politică de stat. Pe bandiţi unde-i încadrăm însă? Mulţi bandiţi sînt închişi nu pentru că au fost prinşi încălcind legea, ci pentru că ideea de banditism ar fi căpătat o semnificaţie ideologică şi politică ce ar intra în contradicţie cu linia oficială a Partidului. Pentru Partid, a fi bandit înseamnă a fi mai întîi un element antisovietic şi abia pe urmă un infractor, un penal, cum se mai spune. Unde citim noi toate acestea? Liberalii, occidentalii fac şi ei ce au făcut şi comuniştii. Rescriu istoria după interesele lor, încercînd şi ei să ne reformateze memoria. In timp

ce imbecilii de comunişti o făceau brutal, tăiau aproape tot, ăştia lucrează chirurgical, mult mai fin şi mai pervers. In acest caz, ei legitimează doar o parte din disidenţi şi scot din joc cele mai importante grupuri care au existat în această luptă. Acum se vor rescrie toate aceste poveşti.

Şi trebuie să fim conştienţi că noi trebuie să rămînem marginali, aşa cum am fost şi pînă acum. Dumnezeu a ales lucrurile slabe ale lumii ca să le facă de rîs pe cele tari. Mai discutăm peste treizeci de ani...

In curînd se fac treizeci de ani. Nu ne-am mai văzut din acei ani. Va trebui să ne revedem probabil. Să facem un mic bilanţ.

Ce s-a ales din tot ce a fost?

Atunci mi se părea o exagerare tipică vîrstei şi sectei din care făcea parte. Ei erau într- adevăr nişte luptători de temut. De fapt, de aici ar trebui să pornesc. Cred însă că ceea ce mi- a spus el atunci avea să se confirme cu vîrf şi îndesat. Aveam să asist în anii '90 la primul val de anticomunişti, de istorici ce povesteau o istorie a comunismului în care noi nu ne găseam nici locul, nici rostul. în anii 2000 avea să vină al doilea val. Era istoria lor, scrisă şi reprezentîndu-i pe toţi de-a valma. Am văzut în toţi aceşti „ani de tranziţie" mutaţii nemaivăzute: foşti politruci

transformaţi în specialişti în comunism, oameni care se declarau disidenţi şi-şi ofereau medalii de merit doar pentru că au avut curajul să tacă. Am văzut o adevărată bătălie pentru monopolul adevărului, al înţelegerii şi explicării acestui fenomen. Nici comuniştii nu au reuşit să controleze atît de drastic istoria cum au facut-o intelectualii liberali şi conservatori de tranziţie. Iar cine nu acceptă această istorie este, fireşte, declarat comunist, chiar dacă a stat în puşcăriile comuniste. Nişte aberaţii fără margini! Aşa am ajuns să fiu şi eu adeptul poziţiei lui Dovlatov: după comunişti, cel mai

Sectanţii mult îi

urăsc pe anticomunişti.

Să revenim însă la subiect. In URSS au fost mai multe valuri de propagandă antireligioasă şi arestări masive. Primul,
„ateismul triumfalist", a avut loc în anii '20-30 şi s-a răsfrînt mai ales asupra bisericii pravoslavnice majoritare. Ea a avut cel mai mult de suferit atunci, pentru că era singura instituţie văzută de putere ca un real pericol. Un al doilea val mare, „ateismul ştiinţific", a început în anii '50 cu perioade mai intense sau mai liniştite. Acest val a lovit în toate direcţiile, dar mai puţin în biserica majoritară, care odată cu cel de-al Doilea Război Mondial intrase sub protecţia puterii.

Venirea lui Hruşciov la cîrma URSS-ului a însemnat, în pofida unui soi de acalmie socială care părea intrarea într-o perioadă a „dezgheţului", o nouă campanie antireligioasă, extrem de virulentă pe toate planurile. Noutatea a fost lupta fără precedent împotriva „sectelor".
In doar cîţiva ani, statul a produs în jur de douăzeci de lungmetraje dedicate acestei teme: sectanţi perverşi, care urmăresc scopuri meschine, seduc tinere sau bătrîni naivi; copii abrutizaţi şi spălaţi pe creier de fanatici religioşi care, în plus, urmăresc şi interese străine şi complotează împotriva statului sovietic. Comunismul sovietic e brusc în pericol din cauza acestor „secte fanatice", cu „ritualuri barbare". In toate şcolile şi cinematografele din marile oraşe, pînă în ultimele cătune ale URSS-ului, filmele sînt vizionate, analizate şi dezbătute, iar sectanţii sînt denigraţi public. Au loc adevărate procese publice ale acestora.

Aceasta era însă doar suprafaţa. Cu astfel de lucruri eram obişnuiţi, mai ales cei care trăiseră teroarea legionară. însă pe sovieticii anilor '60 îi omora formalismul şi poate de aceea loviturile de suprafaţă nu erau aşa dureroase. Au urmat însă cîţiva paşi propagandistici foarte inteligenţi ai puterii sovietice, care a reuşit într-o perioadă foarte scurtă să creeze o imagine stereotipă a sectantului, cu un impact foarte puternic asupra populaţiei. Doar rostirea cuvîntului „sectant" trezea în rîndul oamenilor un amestec de teamă, dispreţ şi ură. Totul mergea cam pe aceeaşi linie a discursului antisemit în varianta lui soft, dar care oricînd se poate transforma într-o forţă violentă reală. Sectanţii erau în esenţă nişte „străini ai societăţii comuniste", leneşi şi speculanţi, „paraziţi sociali" care nu vor să trăiască şi să muncească cum o facem noi, ceilalţi, şi care, mai mult, slujesc intereselor străine, fiind conectaţi la resurse externe şi avînd acces la literatură străină. Sovieticii au înţeles destul de bine unde era puterea şi, în acelaşi timp, slăbiciunea comunităţilor noastre în contextul social al acelor vremuri. Cum a dovedit-o şi perioada legionară, comunitatea noastră putea să lupte şi să pună în încurcătură orice regim politic, oricît de puternic ar fi fost, însă era foarte greu să lupţi cu întreaga societate dacă aceasta este îndreptată împotriva ta. Acest mecanism te transformă într-un soi de partizan, te trimite în ilegalitate totală, ceea ce presupune o altă formă de organizare şi de luptă. Sau se produce o ghetoizare radicală.

Sectanţii

Să ne apropiem de istoria
„schismei". Ceea ce a destabilizat comunitatea noastră în acea perioadă a fost „Scrisoarea instructivă" pe care puterea ne-a trimis-o, prin care impunea un număr de condiţii şi obligaţii comunităţilor noastre. Ce să facem, cum să facem şi ce trebuie să ne asumăm că facem. Condiţiile puse de regimul sovietic erau nu doar inacceptabile, ci şi aberante. Ne indicau pînă şi vîrsta la care să fie botezaţi enoriaşii. Ne interziceau să aducem copiii în biserici, să facem predici publice, să acceptăm străini în casă, să ne întîlnim cu alt scop decît pentru slujbele religioase, să vizităm alte comunităţi, să organizăm forme de întrajutorare socială şi economică etc. Practic, puterea ne-a trimis un document cu caracter neoficial, mult mai dur decît toate prevederile legale existente, pe care comunitatea noastră trebuia să-l semneze şi să-l respecte dacă doream linişte şi pace. Era un pact-compromis, pe care noi şi puterea trebuia să-l semnăm şi deci să-l respectăm. Un pact social în care noi ofeream loialitate, dacă voiam stabilitate şi garanţia unei linişti sociale lipsite de represiuni.

Scrisoarea a creat în comunitatea noastră o reacţie foarte dură. Apele s-au tulburat rău. In jurul nostru, peste tot lumea vorbea despre „dezgheţ",

intelectualii liberali jubilau şi deveniseră tovarăşi devotaţi de drum ai comunişţilor pe care-i disprețuiau înainte, dar nouă ni se întîmpla ceva ce intra în contradicție cu spiritul timpului.

Au urmat un şir de polemici lungi în cadrul comunității din care a reieşit clar că nimeni nu e dispus să accepte o astfel de situație. De puşcărie şi ani în Siberia nu se temea nimeni. Ba chiar pentru noi, după cum am mai spus, arestarea creştea respectabilitatea în comunitate. Problema care se punea era însă legată de modul în care trebuia să respingem această ofertă. Cum răspundem? Care e strategia?

Unii susțineau o reacție

ponderată. Alții doreau o reacție dură. După cîteva sinoade s-a decis o variantă mai puțin agresivă: nu semnăm, dar nici nu ne confruntăm direct cu puterea. Un răspuns politic evaziv pentru a minimiza pierderile şi violența.

Această decizie strategică a dus la cea mai mare „mică schismă sectară" apărută în URSS. Grupul care pleda pentru un răspuns radical şi pentru confruntarea puterii frontal a decis să se despartă de grupul moderat-majoritar şi să treacă de tot în ilegalitate. Pentru ea, statul devenea un duşman total. Pentru cei rămaşi, majoritari, el era un duşman ce trebuia ignorat şi confruntat numai în caz de

Sectanţii

necesitate excepțională. Din momentul „schismei" din anii '60, cele două comunități au avut strategii diferite. Pînă la urmă, nu atît de diferite însă cum păreau la prima vedere.

Bunelul meu, care a rămas de partea majorității în acest caz, îmi spunea deseori:

— Noi am ales o cale mai înțeleaptă. E mai greu să ignori Leviatanul decît să-l înfrunți direct. Puterea iartă orice formă de revoltă, de confruntare, dar nu iartă indiferența. Nu-i place să fie ignorată. Asta doare mai mult. Confruntarea îi dă putere Leviatanului, ignoranța îl slăbește.

Astfel s-a născut această nouă aripă care a rămas în ilegalitate, avînd un număr imens de enoriaşi în puşcăriile sovietice. Pe mine mă impresionau însă spiritul lor de revoltă - adevărați rascolnici - şi modul lor impecabil de organizare. Ei aveau să devină şi cei mai buni traficanți de biblii şi de literatură interzisă. Ei au avut primele tipografii clandestine. Şi tot ei aveau să formeze cea mai puternică organizație clandestină care se ocupa cu întreținerea şi ajutorarea familiilor celor ce se aflau în lagărele de concentrare pe motive religioase şi politice. Un grup atît de marginal, atît de oprimat şi care să fie atît de bine organizat şi atît de eficient eu nu am mai întîlnit. Avea să-i rezolve şi pe ei liberalizarea din anii '90: i-a topit ca pe un bulgăre de zăpadă într-o zi însorită de primăvară. Istoria lor este însă fascinantă şi ea ne arată că o astfel de rezistență e posibilă, indiferent cît de autoritar e regimul.

Dacă veți citi despre cele mai importante realizări ale disidenților, cu siguranță veți găsi tot felul de alte evenimente organizate de diverse grupuri, dar nu de calibrul celor organizate de ei. Despre ei nu veți afla mai nimic. După calculele mele, disidenții liberali, care în literatura de specialitate reprezintă nucleul dur al

disidenței sovietice, nu cred că au depășit 15% din totalul disidenților. Iar evenimentele și acțiunile lor sînt, ca forță și importanță, net inferioare unor evenimente organizate de alte grupări. Nu muncitorii, nu marginalii, nu sectanții și bandiții scriu însă istoria.

De exemplu, cînd vorbim despre protestele din anii '60, ni se dă mereu exemplul celui din Moscova din '68, cînd a avut loc „Primăvara de la Praga". Atunci, în Piața Roșie au ieșit, spre rușinea inteligheției sovietice liberale foarte active la acea vreme, doar cîțiva oameni. Ii numărai pe degete.

Care a fost însă, cu adevărat,

cel mai mare protest organizat în anii '60 în Moscova? Este vorba despre un eveniment organizat de sectanți. Pe 16 mai 1966, un grup de aproximativ 500 de delegați ai comunităților sectanților din 130 de orașe de pe întregul teritoriu al Uniunii Sovietice a ajuns la Moscova. Inițial se adunaseră în jur de 1.300, dar mare parte din ei au fost arestați pe drum. Veniseră cu mormane de acte - hîrtii, fotografii, documente - care atestau că ei și comunitățile lor sînt persecutați. Trimiseseră în prealabil o scrisoare adresată prim-secretarului CC al PCUS, Leonid Ilici Brejnev, în care cereau o audiență. Veniseră la
Moscova pentru o întrevedere cu Brejnev în cadrul căreia să-i înmîneze dovezile persecuției în masă.

La 9 dimineața, cînd toți birocrații mergeau spre birourile lor, cei 500 de delegați îi așteptau cu dosarele în mînă în fața Comitetului Central. Li s-a spus că nu pot fi primiți pe loc. Ei au răspuns că vor aștepta. Au stat o zi pe scările Comitetului Central. Au stat și noaptea următoare. în URSS, așa ceva nu se mai văzuse, nu se mai auzise și nici nu se imaginase vreodată.

în ziua următoare, la ora 13, în fața sectanților și-au făcut apariția generalul Semiceastnîi, șeful KGB-ului, și generalul
Kazlov, ministrul Ordinii Publice. I-au întrebat ce doresc. Li s-a răspuns că vor o întrevedere cu tovarășul Brejnev.

— Tovarășul Brejnev este în vizită de lucru în regiunea Primorsk.

Sectanții au răspuns ferm:

— Vom aștepta pînă se va întoarce.

— Nu vă vom permite să faceți asta! a strigat Semiceastnîi. E suficient să trimit peste voi muncitorii de la uzina metalurgică și vă fac praf!!! Dacă va fi nevoie, vom folosi și tancurile, să fie clar!!! a tunat generalul KGB, ca să fie auzit de toată lumea.

— Vom lua o decizie acum,
democratic. Dacă frații noștri vor să se întoarcă acasă, noi vom respecta dorința lor. Dacă vor să rămînă sau chiar să moară e tot decizia lor, a spus unul dintre lideri. Frați și surori! Plecăm de aici sau murim?! a întrebat liderul mulțimea delegaților.

— MUURIIM!!! au răspuns cei prezenți la unison.

Kazlov i-a somat pe protestatari să se împrăștie în zece minute. Nimeni nu s-a mișcat din loc și un cor puternic de 500 de voci a început să cînte un imn religios în fața temutului Comitet Central, avîndu-i în fața lor, ca pe niște dirijori, pe capii celor mai temute servicii de represiune din lume. 500 de oameni au îngenuncheat, refuzînd să plece. Ce s-a întîmplat apoi e deja o altă poveste. Au urmat sute de arestări și intrarea comunității într-o formă de ilegalitate și mai radicală. Bunul meu profesor de muzică avea însă perfectă dreptate: zidurile înalte de la Ierihon se pot dărîma uneori ușor cu un singur strigăt sau cu un simplu imn.

Redescoperirea RSR: Bizanţul comunist rural

Moise s-a hotărît să locuiască la omul acela, care i-a dat de nevastă pe fiica sa Sefora.

Ea a născut un fiu, căruia el i- apus numele Gherşom „căci“, a zis el, „locuiesc ca străin într-o țară străină

Exodul 2:21-22

Cînd presa sovietică a anunţat că URSS va semna un pact cu Germania nazistă, faimosul Pact Ribbentrop-Molotov, primii care au înţeles despre ce era vorba au fost evreii. Era de neimaginat pentru noi un astfel de pact?
Greu de spus. Pentru ei însă era începutul sfîrşitului. Nu greşeau crezînd asta, chiar dacă lucrurile s-au desfăşurat puţin diferit faţă
de previziunea lor. Ce a urmat a fost iadul pe pămînt. Toţi am văzut şi am trăit acest iad, însă ei au atins străfundurile iadului.

Necunoscute sînt căile dictatorilor şi cu atît mai mult ale lui Iahve. După război, Stalin avea să fie un soi de Moise comunist, cum spunea folclorul, pentru că i-a scos aproape pe toţi evreii din Comitetul Central şi din conducerea ţării. Asta avea să fie doar o parte din poveste. Represaliile antisemite din perioada stalinistă tîrzie nu aveau să atingă cote foarte înalte, pentru că Stalin nu a mai apucat să-şi ducă planul pînă la capăt. Spre norocul evreilor, el a murit la timp. Are şi Dumnezeu nişte

limite în a-şi pune la încercare „poporul ales“. După moartea lui Stalin şi după o perioadă de confuzie, „poporul ales" a început să plece spre „ţara promisă". Treptat, comunitatea lor a început să se transforme, să se topească şi să dispară. In timpul perestroikăi au plecat alte valuri masive de evrei. în anii '90 au plecat şi ultimii dintre ei.

După destrămarea URSS-ului şi transformarea fostelor republici surori în ţări independente, vecinul meu Şalom Isakovici, cel care m-a învăţat să cînt la pian, a decis să plece în Israel. Chemarea strămoşilor. Noi locuiam aici de patru generaţii. El era la a şasea.

Noi eram „localnici", ei, fireşte, „venetici". Intr-o zi, acest ultim evreu rămas pe uliţa noastră m-a anunţat solemn:

— Acum, că aveţi şi voi ţara voastră, e timpul să mă retrag şi eu în ţara mea, pe care nu a văzut-o nimeni din moşii şi strămoşii mei.

Şi a plecat. Mai tîrziu mi-a scris o poveste din care am reţinut o situaţie emblematică pentru oamenii din zona noastră. Intîmplarea a avut loc la Biroul de Paşapoarte. Merge omul la acest birou şi acolo începe un interogatoriu cum numai instituţiile evreieşti actuale ştiu să facă.

— Locul naşterii?
— Imperiul ţarist.
— Şcoala?
— România Mare.
— Muncă?
— URSS, profesor de muzică.
— Pensia?
— Republica Moldova...

— Sînteţi umblat prin lume, cetăţene Şalom Isakovici, constată domnul de la biroul de paşapoarte.

— Da de unde? răspunde abătut bătrînul evreu. Nu am părăsit cartierul nici măcar o singură dată în toată viaţa mea. Acum am ieşit prima dată din oraş...

Cu ai mei lucrurile au stat însă altfel în această perioadă în care regiunea trecea de la o putere la alta şi peste noapte ne transformam într-o altă ţară, cu alţi dregători, alţi bani, alţi birocraţi, alte ritualuri şi aşa mai departe. Cînd s-a anunţat că vin sovieticii, evreii din România Mare s-au bucurat, pentru că teroarea legionară facea ravagii şi ei erau gata să accepte pe oricine care le promitea un minimum de siguranţă şi stabilitate. Cine a trecut printr-o astfel de teroare generalizată, cînd devii un paria asupra căruia se revarsă toată ura şi violenţa, înţelege. E greu să pricepi acest fenomen doar din cărţi şi din filme. Trebuie să guşti măcar un pic din această licoare amară a disperării ca să poţi înţelege cît de cît.

Grupurile noastre sectante din regiune erau însă ceva mai precaute, chiar dacă treceau şi ele printr-un proces similar de represiune legionară. Au aflat că dincolo situaţia este mult mai complicată decît spun ziarele prosovietice, afişele şi materialele ilegaliste care circulau peste tot. Erau informaţi pentru că aveau o foarte bună legătură cu „lumea de dincolo", cu fraţii lor din regiunile Ucrainei de Sud, cu liderii comunităţilor din Odessa. Ştiam foarte bine că ne vom confrunta cu un regim foarte dur, anunţat ateist.

Atît asupra noastră, cît şi asupra evreilor plana ideea generală că sîntem probolşevici şi antinaţionali. E adevărat că ambele grupuri, şi evreii, şi sectanţii sau pocăiţii, cum li se mai zicea în România, erau imune la naţionalism şi fascism. Ba chiar promovam un soi de „internaţionalism" făţiş, care intra total în contradicţie cu discursul oficial al României Mari, al legionarilor şi al Bisericii Ortodoxe majoritare. Pentru noi, crezul era simplu, aşa cum spunea şi apostolul Pavel (Galateni 3:28): „Nu mai este nici iudeu, nici grec; nu mai este nici rob, nici slobod; nu mai este nici parte bărbătească, nici parte femeiască, fiindcă toţi sînteţi una în Hristos Isus“. Al nostru era însă ca o ocară adusă crezului oficial. Asta mirosea a comunism, a bolşevism. Noi eram împotriva fiinţei neamului şi a identităţii naţionale şi pentru asta trebuia să fim stîrpiţi.

Şi-i mai deranja enorm de mult şi felul nostru de a fi, de a ne organiza, de a ne manifesta public. Dacă pentru bolşevici grupurile noastre reprezentau un adevărat model de „democraţie interioară, solidaritate economică şi socială", demn de urmat şi mai ales de utilizat în lupta lor politică, pentru legionari modelul nostru însemna o adevărată molimă comunistă care putea afecta „simfonia eternă şi sfîntă a poporului român ortodox". De aceea trebuia să fim distruşi cu orice mijloace.

Se anunţau schimbări majore. Veneau sovieticii în locul administraţiei româneşti. Ce era de făcut? Să plîngem, să ne bucurăm, să plecăm sau să rămînem şi să înfruntăm realitatea.

O bună parte a elitei moldoveneşti - de la intelectuali la preoţi - şi-a făcut bagajele şi a fugit în interiorul României, cît mai departe de hotar, în ambele momente de cotitură. Unii au rămas. Comunitatea noastră şi liderii noştri au decis să să nu plece pentru că aveau de dus o altă luptă, aveau de înfruntat şi alte puteri. Au fost foarte puţini din familia şi comunitatea noastră locală care au rămas pe teritoriul României. Majoritatea au facut-o accidental. Aşa s-a întîmplat şi cu o ramură a familiei noastre. Unul dintre fraţii bunicului a rămas în România şi despre el nu aveam să mai ştim nimic pînă la sfîrşitul anilor ’70.

Lucrurile s-au întîmplat în felul următor. Tatăl meu avea o mare slăbiciune: călătoriile. Vară de vară călătorea undeva departe, cît îi permitea URSS-ul, a cincea partea din uscatul acestui pămînt. El m-a molipsit şi pe mine de boala asta. Cred şi acum, în sinea mea, că undeva în istoria familiei noastre este ascuns un strămoş hun sau mongol din vechea Hoardă de Aur. Noi sîntem îndrăgostiţi de spaţii şi de explorarea lor, sîntem curioşi şi însetaţi de nemărginire. Nu putem suporta spaţiile înguste, în toate formele lor.

Să vă explic. Cînd ne pregăteam pentru o călătorie mai lungă, aproape că nu dormeam. Mă foiam în pat cele cîteva ore pînă în zorii zilei cînd urma să plecăm. Vara - pentru că atunci ne plăcea să călătorim de obicei - plecam cel tîrziu pe la ora 4.

Afară e încă întuneric şi se mai văd stelele, te urci în maşină şi porneşti. Mergi tot înainte şi, cînd începe să „mijească de ziuă", ai trecut deja dincolo de cîmpiile cu vii moldoveneşti şi de mica stepă a Bugeacului, traversezi văile ceţoase ale bălţilor de la gurile Dunării, treci Nistrul şi în faţă începe să se deschidă spaţiul. Un spaţiu imens, infinit, care nu- ţi oferă nici un deal, nici un munte, nici un obstacol asupra căruia să se oprească privirea. In dreapta e Marea Neagră, un alt spaţiu deschis, de care te desparţi încet, iar în stînga e stepa la fel de nemărginită.

Afară se luminează, soarele iese din ascunziş şi tu vezi minunea întinderii prin care ai de mers ore şi zile. Acest spaţiu nemărginit are o putere fascinantă asupra ta. Inspiri adînc, simţi cum aerul rece de afară, încă puţin umed, începe să se usuce şi să se încălzească, priveşti nemărginirea şi te simţi liber. Mintea îţi zboară la depărtări.

In România mai am astfel de momente cînd merg în sud. Singurul loc de aici în care mă mai simt ca un călăreţ al Hoardei de Aur este Bărăganul. Cînd îl traversez. Insă e doar o formă îmblînzită. Aici mă simt ca un mongol prins în cuşcă. O cuşcă mai mare care imită stepa nesfîrşită.

Această obsesie a tatălui meu pentru călătorii a ridicat o problemă la un moment dat. Mai degrabă o întrebare. Ce fel de „ostaş al hoardei" era dacă se oprea la hotare? Pentru un călător adevărat sau mai degrabă pentru un explorator adevărat, căci asta înţelegea tata prin călătorie, hotarul este de neconceput. Pînă şi URSS-ul devine mic dacă pasiunea explorării este nestăvilită.

E timpul să mergem „peste hotare", şi-a spus el. Şi unde să meargă dacă nu în ţara vecină, România?

Atunci a început un amplu proces de cercetare şi documentare. Istoria familiei şi experienţa copilăriei în România Mare îi ofereau o bază de cunoaştere destul de mare. Trecuseră însă peste 30 de ani de la ultima schimbare de regim şi trecerea regiunii noastre sub administraţie sovietică. Dincolo era o altă lume? Noi deveniserăm o altă lume?

Tata a primit cu greu paşaportul, a făcut rost de adresele foştilor noştri vecini, preotul şi copiii acestuia, cu care a copilărit şi care se stabiliseră undeva în zona Brăilei. Scopul lui era însă cu totul altul. De data aceasta nu mai conta doar călătoria, ci găsirea rudelor cărora le pierduse urma.

Mult mai tîrziu am citit jurnalul lui de călătorie din România şi am remarcat cîteva lucruri. A ajuns la foştii vecini, o faimoasă familie de preoţi care au slujit în biserici importante din Bugeac şi cu care tatăl meu s-a

înțeles foarte bine, dincolo de diferențele religioase. Ce avea să- 1 uimească însă era faptul că în statul comunist român, marcat de dictatura ceauşistă, de neînțeles pînă şi pentru noi, preoții erau plătiți cu bani de la stat, ca orice alt slujbaş bugetar.

„Cum e posibil aşa ceva? Un stat comunist, declarat ateu, vă plăteşte salariile, vă întreține bisericile şi mănăstirile? E de neimaginat", nota tatăl meu în jurnal.

„Aici le zice la ai noştri «pocăiți», aşa cum la noi le zice «sectanți». Aceeaşi atitudine, aceeaşi situație. Bine măcar că «pocăiții» nu iau bani de la stat. M-am liniştit»", scria în alt loc tata.

Un alt lucru care l-a surprins era legat de viața religioasă din mediul pravoslavnic. A făcut nenumărate călătorii pe la diverse mănăstiri, grupuri religioase, preoți şi alți oameni din mediul ortodox. A observat şi a notat.

„Este impresionant numărul de biserici ortodoxe şi mănăstiri. Peste tot vezi biserici pline de oameni şi, în toate județele, ai mănăstiri. Cum e posibil ca în toată Uniunea Sovietică să ai doar 15 mănăstiri şi în România socialistă să ai sute de mănăstiri şi schituri? E de neimaginat. Un adevărat nou Bizanț comunist.
De neimaginat pentru un cetățean sovietic."

Niciodată nu m-am gîndit la aceste detalii, dar din însemnările tatălui meu reiese clar că a avut un mic şoc. L-a impresionat foarte mult acest nou Bizanț care s-a conservat foarte bine şi chiar a înflorit sub regimul comunist. Venind dintr-o țară precum URSS, unde Biserica a fost destul de persecutată în primii anii sovietici, pînă la al Doilea Război Mondial, după care a urmat un amplu proces de laicizare, România părea dintr-o altă lume.

Din însemnările lui mi-a mai atras atenția un lucru. Pe lîngă această imagine surprinzătoare, puțin romantică a unui spațiu religios ortodox medieval, m-a surprins un soi de redescoperire a satului românesc, a unui mediu rural care la noi părea că apune, dar care în România se păstra foarte bine. Scria în notițele sale:

„Urbanizarea excesivă care a avut loc la noi aici pare abia la început. Satul tehnicizat şi tendința generală spre industrializare trăiau aici primele momente. Satul de aici l-am găsit ca în tinerețea mea, arhaic, un sat dintr-o lume uitată. Aici pînă şi oraşele păreau aglomerate cu oamenii de la sate. Un fenomen care la noi se pierduse. In România comunistă am descoperit un adevărat Bizanț rural. Un fenomen extraordinar".

Acestea erau opiniile unui om
care explora şi voia doar să înțeleagă. Un om foarte curios. Nu erau observații răutăcioase, ci pline de uimire şi nedumerire. Descoperise aici o lume foarte diferită de cea din URSS, mai ales în domeniul care-l interesa. Mai tîrziu aveam să mă conving şi eu că multe dintre observațiile lui de atunci erau foarte adevărate. Da, actuala mea țară este prinsă în această capcană a unei forme de conservare, în care un anumit tip de Bizanț rural cu multe alte ingrediente nu poate nicicum să intre în modernitate, chiar dacă- şi schimbă hainele şi limbajul. România - rezervația Bizanțului rural. în toate există şi lucruri bune, oricît de tragic ar părea.

Totuşi, tatăl meu voia să-şi găsească o ramură a familiei care rămăsese aici în anii '40 şi căreia i-a pierdut urma.

într-un final i-a găsit pe cei pe care-i căuta. Metoda lui de căutare era simplă. Dacă rudele noastre rămăseseră în comunitate, în sectă sau „pocăiți", cum erau botezați în România, el trebuia să-i găsească pe acelaşi fir. Trebuia să găsească o comunitate într-un oraş mare, după care să înceapă căutarea după nume şi date biografice.

Comunitățile „pocăiților" erau peste tot construite cam după aceleaşi rigori şi funcționau pe baza unor principii asemănătoare. Grupurile

marginale şi minoritare au reţele de informare şi autoorganizare destul de bune. Cum era de aşteptat, în foarte scurt timp a făcut rost de adresele cîtorva dintre ei. Familia fratelui bunicului meu se pare că se mărise destul de mult. Cîţiva se stabiliseră în Oradea, Arad, Timişoara, iar alţii în Iaşi şi Suceava. Erau, practic, zonele în care comunităţile de „pocăiţi" se organizaseră cel mai bine.

Viaţa celor de aici a curs oarecum pe aceleaşi ritmuri, mecanisme şi scheme, deşi au păstrat proporţiile şi specificul locului. Ei dezvoltaseră mai bine unele lucruri, noi altele. De exemplu, noi eram mult mai buni

la muzică, pe cînd ei erau mult mai sofisticaţi şi mai bine pregătiţi pentru studiul biblic. Existau deja diverse „şcoli", cu diverse orientări. în rest, aveam multe lucruri în comun. Cu siguranţă, faptul că trăiam cu toţii sub acelaşi tip de regim şi istoriile noastre se întretăiau ne apropia foarte mult.

Era totuşi o diferenţă esenţială între noi, chiar dacă în timp avea să se estompeze: rădăcinile noastre erau destul de diferite. Mai întîi, aici, în România, comunităţile noastre îşi aveau rădăcini în diverse orientări protestante care veneau pe linia revoltei îndreptate împotriva Bisericii Catolice majoritare. Apoi împărtăşeam şi experienţa emigraţiei masive în SUA, o experienţă unică în felul ei, comunităţile noastre împrumutînd multe obiceiuri de acolo. Era o întîlnire cu un creştinism organizat şi construit cu totul altfel, rupt de practica şi lupta cotidiene din Europa şi mai ales din România. Mai tîrziu aveau să vină misionarii americani. Toate acestea aveau să lase aici urme adînci. Cert este că în perioada legionară şi în cea comunistă comunităţile au trăit o istorie proprie care s-a dezvoltat autonom şi independent de tendinţele comunităţilor din spaţiul occidental. închiderea aproape totală a creat fenomene unice.

Fireşte că exista şi influenţa pravoslavnică de sub care ieşiseră majoritatea celor din mediul nostru „pocăit". Paradoxal însă, Biserica Ortodoxă a lăsat în sufletele foştilor săi enoriaşi mai puţine urme decît noile influenţe pe baza cărora îşi construiau aceste grupuri organizarea.
A lăsat mai degrabă nişte influenţe vagi legate de ritualuri şi unele influenţe indirecte asupra muzicii şi versurilor. însă cele din urmă par mai degrabă să aibă origini în folclor.

De ce ortodoxia românească nu a lăsat urme adînci în sufletele foştilor enoriaşi? Azi am o singură explicaţie: lipsa aproape totală de educaţie religioasă în rîndul ortodocşilor. Vă pot spune cu multă siguranţă şi sinceritate că într-un an de educaţie în cea mai banală grupare „pocăită" se învaţă mai multă religie decît în 20 de ani în comunitatea ortodoxă. în familia „pocăită", educaţia religioasă e permanentă, zi de zi, în toate acţiunile cotidiene. Această educaţie e o prezenţă aproape obsedantă. în familiile ortodoxe ea lipseşte cu desăvîrşire şi e înlocuită de nişte ritualuri pe care nimeni nu le pricepe. Biserica, la rîndul ei, nu face mai nimic pentru a-şi educa enoriaşii. Fireşte că există şi excepţii, însă sînt destul de rare.

Noi, sectanţii din fostul Imperiu Rus, proveneam dintr-o tradiţie absolut diferită. Noi aveam rădăcini în grupurile rascolnicilor ieşiţi din rîndurile pravoslavnicilor. Ei, rascolnicii, erau un soi de protestanţi conservatori ieşiţi din biserica majoritară, nu catolică, ci pravoslavnică. Aveau o cu totul altă tradiţie şi o altă experienţă de viaţă religioasă, statală şi socială.

A doua rădăcină puternică era cea a evreilor mesianici, un soi de protestanţi iudaici, ieşiţi din comunitatea iudaică, cu o experienţă religioasă, socială şi politică total diferită de toate celelalte grupuri. Ei erau oaia neagră a tuturor comunităţilor: marginalii marginalilor. La finalul listei se găseau influenţele grupurilor protestante nemţeşti şi abia apoi a celor de sorginte americană sau engleză. Aceste origini ne făceau speciali şi diferiţi. Istoria comună din următoarea perioadă avea să subţieze însă diferenţele. Legionarii aveau să ne unească definitiv.

In perioada interbelică, după ce am scăpat de furia oarbă a legionarilor, am dat cu toţii peste malaxorul sovietic şi comunismul românesc autohton, care avea de- a lungul timpului să varieze ca stilistică de la o epică la alta şi să sfîrşească în cazul României într- o dictatură oribilă, iar în cazul sovietic într-o reformă care a dus la dispariţia URSS-ului. In tot acest timp, ai noştri, cei rămaşi în România, şi-au văzut de ale lor: şi-au întemeiat familii, şi-au construit case şi, fireşte, au făcut ce ştiau ei mai bine, biserici de „pocăiţi". Tot ce s-a întîmplat în această perioadă s-a dezvoltat cam după acelaşi model ca şi la noi. Nu erau la fel de radicali ca noi, însă erau la fel de bine organizaţi.

Tatăl meu avea să-şi găsească aripa pierdută, rătăcită a familiei. De fapt, nu era nici pierdută, nici rătăcită. Era la fel de vie ca şi cei care rămăseseră acasă.

Bătrînul familiei a avut o

singură rugăminte. Să i se cînte un imn pe care îl intonau ei cînd erau tineri, în română, rusă şi idiş: *Sînt un pribeag*. Eu aveam să aflu mai tîrziu că este un vechi cîntec al negrilor americani. Varianta mea preferată era cea cîntată de Johnny Cash, *Wayfaring Stranger*. Nimeni nu reuşea să o cînte însă ca ai mei.

Bătrînul familiei a luat Biblia şi a citit din Exodul 2:21-22:

Moise s-a hotărît să locuiască la omul acela, care i-a dat de nevastă pe fiica sa Sefora. Ea a născut un fiu, căruia el i-a pus numele Gherşom „câci", a zis el, „locuiesc ca străin într-o țară străină".

Şi au cîntat ca pe vremuri...

Sînt un pribeag fără de țară
Rătăcitor prin lung pustiu,
Dar am în ceruri o comoară,
Că țara mea-i în veşnicii.

Mă-ndrept spre cer să-l văd pe tatăl,

Să nu mai fiu un peregrin,

Căci, după ce-am să trec Iordanul, Se va sfîrşi al meu suspin.
Voi lepăda a mea povară,
Eliberat de crucea grea.

Nădejdea mea nu o să moară Şi voi intra-n odihna Sa...

Tu vezi ce grea e-naintarea Mă lupt să biruiesc mereu!

Un dor nespus mă cheamă acasă: E dorul după tatăl meu!

Şi voi parcurge calea toată,

Şi voi ajunge-al meu sfîrşit... Primit voi fi cu bucurie Acasă, cînd voi fi sosit!

Un creştin este mult mai mult decît un anticomunist

Nu mai este nici iudeu, nici grec; nu mai este nici rob, nici slobod; nu mai este nici parte bărbătească, nici parte femeiască, fiindcă toți sînteți una în Hristos Isus.
Galateni 3:28

La începutul anilor '90, cînd comunitatea noastră din România trecea prin mari transformări, ca mai toată ţara şi tot fostul bloc estic, unchiul exilat în America în anii comunismului românesc s-a întors în ţară. Era un om împlinit, dar părea foarte trist, puțin descumpănit. Nu mai era rebelul din anii ’70, gata să înfrunte toate grozăviile lumii, dispus să facă orice sacrificiu. Să fi fost vîrsta de vină? In comunitatea noastră procesul era mai degrabă invers. Vîrsta nu te făcea mai moale, ci mai dîrz. Bătrînii noştri erau ca vinul învechit, ca o stîncă ce a rezistat şi în faţa picăturii chinezeşti, şi în faţa şuvoiului de ape năprasnice.

In exilul american, el a avut o viaţă aproape perfectă: o familie reuşită, cum spunem noi, copii extraordinari, care învăţau la cele mai bune universităţi americane, şi o slujbă foarte bine plătită. I-au lipsit doar ţara şi grupul din care a plecat. Comunitatea de acolo nu era suficientă, se lupta cu aceleaşi frămîntări şi aceleaşi probleme cu care se confruntase acasă, dar care pe pămînt american nu mai aveau nici o relevanţă, nici o noimă. Dacă vrei să cunoşti România anilor '60, '70, ’80, mergi în SUA şi vizitează comunităţile religioase plecate în anii aceia. Doar hainele şi casele arată altfel. Ei au rămas aceiaşi. Preocupările lor au rămas acolo, în acei ani.

Asta m-a şocat cel mai mult. Cînd prieteni ai mei, emigraţi în anii '80 sau '90, vin şi discută, mă întreabă despre probleme şi teme din perioada cînd au plecat. Noi am evoluat, ne-am schimbat. Şi noi, şi întreaga societate. Au apărut alte probleme. în raport cu locul de unde au plecat, ei nu

s-au schimbat. Au luat cu ei lumea de aici şi de atunci, au dus-o în State şi au conservat-o. Astfel au apărut nişte monştri greu de controlat.

Cînd unchiul meu a revenit, noi l-am întîmpinat ca pe un erou. Toţi cei rămaşi acasă, pe „tărîmul blestemat", am fost fericiţi să-l vedem, fie doar şi în vizită. El a revenit „de dincolo", din Ţara Făgăduinţei, unde curg laptele şi mierea binecuvîntării.

O lume a bunăstării, a mărfurilor, a libertăţii. O lume pe care noi nu o cunoşteam şi nu o înţelegeam, dar de care eram fascinaţi. Atunci, în comunism, puteam da totul doar pentru a mesteca o gumă din acele

Sectanţii

ţinuturi fantasmagorice. Acea lume „de dincolo" începuse să semene în imaginarul nostru cu cea de „dincolo de mormînt". Un soi de „sînul lui Avraam". De acest vis nu aveam să ne lecuim însă niciodată. Această lume avea să vină peste noi cu o putere mai distrugătoare decît toate gulagurile lui Stalin şi violenţa legionară pe care am trăit-o. Dar avea să fie mai tîrziu.

Atunci însă, unchiul meu mi-a spus cîteva lucruri care aveau să mă obsedeze ani de-a rîndul. Aveam să înţeleg mult mai tîrziu ce voia să zică de fapt.

— Nu vă faceţi iluzii. Ce vine peste voi este mult mai nimicitor. Vom plînge după ce am trăit,

dacă vom înțelege ce am trăit şi ce trăim. Pentru că e mult mai înălțător şi mai uşor să lupți cu un regim care-ți ia, care-ți pune interdicții direct, brutal, fără scrupule. Şi e mult mai greu să lupți cu un regim care-ți dă, careți împlineşte şi poftele pe care nu le-ai visat. Cel care-ți dă te poate înrobi mult mai uşor decît cel care-ți ia. Asta ne-au învățat şi bătrînii noştri, şi Scripturile, dar noi tot uităm. Curînd însă, foarte curînd, veți vedea că tot ce am reuşit noi, generații la rînd, va fi spulberat într-o clipită. Fără ca nimeni să sufere, sub aplauzele noastre, cu zîmbetul pe buzele noastre îmbuibate şi sub privirile noastre sătule. Iar de aici pînă la a-ți pierde credința e doar un pas. Şi mai am un lucru să vă spun, a adăugat unchiul. Nu noi, cei care am fugit dincolo, cei care am avut o viață prosperă şi liberă, am cîştigat, ci voi, cei care ați rămas aici, ați suferit şi ați plătit un preț mare. Noi, cei care am plecat, am pierdut definitiv. V-o spune un om „foarte realizat" după standardele americane. Oricine pleacă pierde, oricine rămîne cîştigă.

Cu unchiul din America am discutat mulți ani. Am încercat să-l înțeleg. Cert este că acolo, în străinătate, s-a produs o dramă greu de înțeles azi. E cert însă că, dacă azi ar fi puşi în fața situației de a emigra din dictatura ceauşistă în State, ar alege fără nici o rezervă să rămînă. Chiar cu riscul de a plăti cu ani grei de temniță. Această atitudine am mai întîlnit-o doar la cîțiva disidenți ruşi şi la mai toți sectanții din spațiul sovietic.

Preferatul meu pe linia familiei rămase în România comunistă rămîne însă mult mai tînărul unchi Dan, un adevărat „mînz nărăvaş", cum îl numea tata. Neîmblînzit, inconştient de curajos, slobod la minte şi la gură şi cu un spirit al dreptății nealterat, adolescentin, pe care şi l-a păstrat şi în ziua de azi.
A îmbătrînit puțin între timp, dar e la fel de zbuciumat ca la prima tinerețe. Ba aş spune că s-a radicalizat. Doar că o face cu mai multă înțelepciune şi echilibru, chiar dacă îl irită puțin acest termen. El ar zice: „Un măgar mort e perfect echilibrat".

Ca şi atunci, şi acum e mereu pe drumuri. Agenda lui arată ca registrul serviciului de informații al aeroportului Heathrow din Londra. Ori de cîte ori îl sun, aflu că, dacă nu e în Iaşi, e în Georgia sau Armenia, dacă nu e în Caucaz, atunci sigur e în Albania sau Bosnia, iar dacă nu e nici acolo, sigur e pe undeva prin țările din Asia. Cum zicea bunelul: cu neamul nostru călător, nici Duhul Sfînt nu mai ține pasul.

In tinerețe a visat să se facă marinar, să conducă vapoare.
Apa, peştele, nava, cîrma sînt o veche boală „pocăită". Vă mai amintiți de *Moby Dick?* Bisericile noastre sînt făcute cam după acelaşi calapod. O corabie, marinari, un amvon-cîrmă de unde se predica-naviga prin valuri şi furtuni spre a salva echipajul de furia acestei lumi- ocean. Toți ne visăm Ahab cînd ieşim la amvon sau în lume după peşte, balene şi alte ființe pierdute pe care dorim cu orice preț să le salvăm.

Tînărului meu unchi nu avea să i se îndeplinească visul însă. Nu a fost să fie. Ochii l-au trădat. Nu vedea bine catargul, dar aşa sînt miopii: compensează cu alte simțuri. Cum zicea un pastor de pe la noi: ăştia rupți de realitate care nu văd nimic în jur au un simț prea puternic al viitorului. Cumva era valabil şi la unchiul Dan: nu vedea bine la distanță, dar vedea în zare şi în viitor. Sînt unii cu daruri nespuse nici în Scripturi.

A vrut să devină şi psiholog, să meargă spre ştiințele sociale, dar în acea perioadă, la începutul anilor '70, avea nevoie de o recomandare de la UTC. Da, „pocăiții" din România, spre deosebire de „sectanții" din URSS, acceptau să intre în Uniunea Tineretului Comunist. La noi, comunitatea nu accepta ca adolescenții să depună jurămînt într-o organizație precum cea comsomolistă.
Pentru ei, pentru comunitatea noastră din România, era o formalitate. Noi, cei rămaşi în URSS, puneam însă problema mai radical. Aceasta e însă o altă discuție. Era, în definitiv, alegerea lor. Unchiul meu nu avea cum să primească această recomandare pentru că pe fruntea lui scria „pocăit", iar aceştia nu primeau recomandări de la UTC. Şi s-a ales cu o facultate de economie. Bună şi aia!

Cum îi stă bine unui mînz nărăvaş, s-a îndrăgostit de timpuriu de un soi de marxism care nu mai era de mult gustat de regim. Ba chiar putem spune că, în țara în care „marxism- leninismul" era ideologia oficială, Marx începuse să fie pus la index. Exista o mantră oficială care se rostea, una dogmatică, goală de conținut şi sens; în acelaşi timp, cărțile lui Marx nu se mai găseau în librării şi nici în biblioteci. Era citit doar cu permisiune specială. Au fost şi astfel de vremuri paradoxale: Marx interzis în comunism. în URSS, de exemplu, grupurile cele mai radicale şi cele care au construit o disidență mult mai solidă decît grupurile liberale au fost cele marxiste, ignorate total de istoriografia liberală. Această pasiune a unchiului nu a durat însă prea
mult. A trecut ca o ploaie moldovenească de vară. Intens, dar repede. Şi a revenit la dragostea dinții. Evangheliile şi „pocăiții" lui.

In acea vreme erau cîteva personalități care aveau să devină emblematice pentru România socialistă, „frații" Iosif şi Liviu. Erau poate cei mai buni predicatori pe care i-a avut comunitatea noastră în anii comunismului. Primul fusese student eminent la Oxford şi se întorsese în țară cu gînduri mărețe. Al doilea avea harul de a face ceea ce la noi se numeşte „mari treziri". Pe unde trecea el, totul căpăta viață, iar bisericile şi comunitățile „dădeau în clocot".
Amîndoi aveau o putere incredibilă de a pune în mişcare oamenii, de a-i organiza şi de a le da o direcție. Acest tip de lideri erau adorați în comunitățile noastre. Şi unchiul Dan a fost cît pe ce să li se alăture, să devină în scurt timp vîrf de lance, unul dintre lupii tineri ai „pocăiților". Asta avea să se întîmple ceva mai tîrziu însă.

Comunitățile noastre din România aveau o foarte bună legătură cu comunitățile internaționale, ceea ce noi, cei din URSS, nu am avut niciodată. Imperiile sînt autosuficiente, nu au nevoie de nimeni din afara lor, iar acest spirit ni s-a

transmis şi nouă. Iosif avea însă să schimbe

cu totul faţa relaţiei comunităţilor noastre cu cele internaţionale şi mai ales relaţia comunităţilor noastre din România cu statul. Aveau să se întîmple lucruri nemaiauzite şi nemaivăzute pe la noi.

Nu veţi mai auzi această istorie, pentru că anticomuniştii români de după ’89 vor monopoliza întregul discurs şi vor transforma anticomunismul într-o marfă, bîtă ideologică şi resursă pentru putere. în realitate, disidenţa românească tîrzie, spre deosebire de cea din anii '50, este în mare parte o invenţie, cu mici excepţii care trebuie respectate şi menţionate permanent. Cum e cazul lui Paul
Goma şi Doina Cornea, de exemplu. Insă o disidenţă sistematic organizată au avut-o doar sectanţii, „pocăiţii" români, despre care probabil că nu aţi citit mai nimic. Ei nu fac obiect de studiu, nu sînt pe lista beneficiarilor. Acest adevăr nu e în interesul noilor politruci, iar marea problemă a lor, a „pocăiţilor", e că nu au ştiut niciodată să-şi scrie istoria, să-şi prezinte interesele, să-şi povestească aventura unică.
Poate asta e marea lor dramă.
O imensă experienţă de luptă şi organizare, ce a durat aproape 80 de ani, o comunitate care a trecut prin două regimuri represive necruţătoare, cel legionar şi cel comunist, şi care nu ne-a lăsat aproape nimic din experienţa şi istoria grupului. Memoria lor nu a fost externalizată. Şi nici experienţa şi istoria lor. Poate că ţine de felul lor de a înţelege lumea, poate că ei trăiesc într-o altă istorie, poate văd acest gest al lor doar ca pe un privilegiu, ca pe o datorie, şi nu ca pe o afirmare sau o reuşită istorică. Cert este că fenomenul de disidenţă cel mai important al anilor ’bO-’SO, pe lîngă cîteva proteste muncitoreşti majore, este trecut cu vederea în România. Istoriografia tace.

Sectanţii

După întoarcerea în ţară, obsesia unchiului Iosif, căci aşa am început să-i zic după ce l-am cunoscut mai tîrziu, a fost de a lupta pentru acordarea mai multor drepturi comunităţilor noastre. Regimul lui Ceauşescu începuse să ia amploare, apăreau tot mai multe restricţii şi el, om umblat prin spaţiul occidental, a venit cu această hotărîre: vrem mai multe libertăţi religioase.
Pînă atunci, aceste restricţii le priveam ca pe un dat şi căutam strategii de luptă sau mai degrabă de sustragere faţă de acest „dat".

In acea perioadă însă, unchiul Iosif devenise liderul unui nou val de lupi tineri ai comunităţii. Nişte tineri foarte bine instruiţi, în şcoli superioare, buni cunoscători de limbi străine şi cu talente oratorice cum numai în

mediile noastre se mai pot găsi. Aceşti oameni puteau vorbi ore în şir unei mulţimi nu doar fără să plictisească, ci chiar producînd adevărate frenezii de masă.

Lucrurile au luat o întorsătură neaşteptată la începutul anilor '70, cînd unchiul Iosif a scris o broşură în engleză şi în română intitulată *Cine îşi va pierde viaţa,* în care descria situaţia reală din comunităţile noastre, conflictele şi problemele cu care ne confruntam şi mai ales problemele pe care le aveam cu regimul ceauşist. Spus direct şi tranşant.

Această broşură a fost mai tîrziu sintetizată într-o scrisoare, semnată de 50 dintre liderii noştri şi expediată însuşi tovarăşului Nicolae Ceauşescu.

A fost trimisă după toate regulile birocratice, fiind depusă la registratura Comitetului Central. Avea să fie o adevărată bombă, căci pentru prima dată o astfel de scrisoare, cu un astfel de conţinut, semnată de un număr atît de mare de lideri ai unor comunităţi, îi era trimisă direct „tovarăşului".

Cum era de aşteptat, aceasta a apărut imediat şi în Occident, tradusă în engleză. „Intîmplarea" face ca ea să apară în toiul pregătirilor faimoasei Conferinţe Europene de la Helsinki şi chiar în perioada în care Washingtonul purta tratative cu Bucureştiul pentru acordarea clauzei naţiunii celei mai favorizate României. Să fi fost o întîmplare? Nu cred. Ai noştri erau prea bine organizaţi ca să lase lucrurile în voia sorţii. In timp ce o parte a intelectualilor, scriitorilor, oamenilor de creaţie îi aduceau osanale „tovarăşului", iar o altă parte „rezistau prin cultură", ai noştri trimiteau această scrisoare şi înfăptuiau acte extrem de îndrăzneţe pentru acea vreme. Rezultatul? Ca prin minune, puterea comunistă a acceptat să negocieze cerinţele liderilor noştri, mare parte fiind acceptate. Şi acesta era doar începutul. Şi pentru noi, şi pentru regimul Ceauşescu în relaţia cu noi.

Sectanţii

Dacă credeţi că ai noştri, mai ales unchiul Iosif, s-au mulţumit doar cu atît, vă înşelaţi! Vorba populară tranşantă de la noi „Pocăiţi-vă, că vă ia dracu'" are un temei în felul nostru de a fi.

In următorul an, Iosif publica în Anglia *Manifestul creştin,* un soi de raport despre „locul creştinismului în socialism". Un exemplar i-a fost trimis lui Ceauşescu, aşa cum se cuvine. Puterea a făcut însă de data asta ceea ce facea de obicei: percheziţii, defăimare în presă şi arestarea unchiului Iosif pentru „propagandă ce pune în pericol securitatea statului".

A urmat o lungă perioadă de luptă: eliberare, confruntări,

dezbateri, arestări. Istoria e lungă şi complicată. Nici de data aceasta însă nimic nu prevestea finalul. A urmat o lucrare în care unchiul Iosif denunța persecuțiile şi modul în care sînt tratate comunitățile noastre. Aceasta a fost semnată de şapte lideri ai celor mai importante comunități ale noastre. A ajuns la ambasada SUA din Bucureşti, precum şi la cea a Marii Britanii. Textul a fost difuzat imediat la Radio Europa Liberă. Concluzia: România, chiar dacă a semnat Convenția de la Helsinki, nu respecta nimic din ce s-a angajat. Documentele trimise de comunitățile noastre aveau să devină parte a dosarului Comisiei Helsinki privind
România, care s-a reunit la Belgrad în 1978.

Cum era de aşteptat, a doua zi după difuzarea materialului toți semnatarii au fost arestați. Motivul? „Pentru acțiuni reacționare/' Asta se întîmpla cu cîteva zile înainte de faimoasa arestare a lui Paul Goma şi Vlad Georgescu. După ani de temniță, o parte din liderii noştri aveau să fie exilați în Occident la presiunea mai multor organizații internaționale. Primul final.

începe un alt capitol. Cînd a ajuns în Occident, unchiul Iosif a zis scurt: noi am făcut ce trebuia să facem, ei, comuniştii, au făcut ce trebuia să facă. E o luptă, iar bătălia abia acum începe. Am venit aici să luptăm, nu să ne plîngem. Şi a început de acolo o altă luptă, din exil, care e o altă poveste, dar mai puțin interesantă.

Să revenim după acest mare ocol la unchiul meu Dan, căci despre el era vorba. Fireşte, el nu putea fi altundeva decît în sînul acestei lupte. In prima linie. Era nelipsit de la întîlniri, dezbateri, organizarea de evenimente şi acțiuni de tot felul. Pe atunci însă acțiunile anticomuniste de protest îl fascinau cel mai mult. Se vedea deja pe el ştampila puşcăriei, se întrezăreau hainele vărgate de puşcăriaş. Poate şi pentru că era prea nărăvaş, tînăr şi lipsit de protecție şi de
experiență în fața maşinăriei Securității, cei mai în vîrstă au decis să-l protejeze şi să-l împingă spre alte domenii.

Comunitatea noastră avea nevoie în acea perioadă de mulți „învățători", acei exegeți ai Bibliei. Comunitatea se dezvolta, vremurile erau în schimbare şi, cum Biblia era axul nostru central, era o nevoie imensă de astfel de oameni. Cei mai buni erau împinşi spre acest domeniu. Atunci, în acele momente zbuciumate, cînd unchiul Dan era pe muchie de cuțit, prin intermediul unchiului Iosif au „debarcat" pe malurile rîului Bahlui din tîrgul Ieşilor faimoşii „navigatori". V-am spus că noi avem ceva cu apele şi navigația.

„Navigatorii" era o grupare din spațiul american, specializată în studiul biblic şi în ceea ce în tradiția creştină se numeşte ucenicie. Totul se facea conspirativ, clandestin, după nişte rînduieli numai de ei ştiute. E cam greu să ascunzi un american de ochii Securității într- un regim ceauşist. Ei aveau însă tot soiul de tactici: unii se înscriau la universitate pentru studii, alții îşi motivau prezența în țară prin diverse activități, iar alții veneau pentru vacanțe la munte, unde de fapt organizau tabere de studiu. Mai mult de zece ani au durat aceste studii intense cu aventuri demne de

filmele polițiste americane şi dramele ruseşti.

La început au fost opt ucenici ai navigatorilor, după care au rămas doi. în fiecare an, cei care terminau ucenicia îşi construiau propriile grupuri pe care le creşteau şi pe care le trimiteau la rîndul lor să pregătească alte grupuri. în munca lor de zece ani şi în perioada de după aveau să construiască adevărate rețele şi grupări. Acestea erau formate din oameni extraordinari, devotați, şi împînzeau toată țara şi, mai tîrziu, toată lumea. Ei au făcut adevărate minuni. Cînd i-am cunoscut, mult mai tîrziu, după '90, am văzut cît de puternică şi de eficientă poate

deveni o astfel de reţea. Printr-un simplu mesaj se pune în mişcare o maşinărie şi o reţea umană invizibilă, dar reală, construită din oameni concreţi, care activează în sectoare foarte diverse, dar cu o forţă ce poate realiza lucruri inimaginabile. Aşa ceva se construieşte greu, cu un efort suprauman, cu un devotament şi cu nişe aptitudini speciale. Doar cunoscînd astfel de oameni începi să înţelegi cum o mînă de pescari amărîţi din Iudeea au urmat „un nebun" şi au schimbat total faţa acestei lumi. Ei reproduceau cumva în miniatură acel model. Şi funcţiona perfect.
Unchiul Dan avea să se
căsătorească în Iaşi cu o moldoveancă avînd origini evreieşti, cum era specificul tîrgurilor moldoveneşti. O femeie deosebită, cu un talent şi o putere de a duce, cum glumeam noi, „pînă şi această cruce": de fapt, de a-l suporta cu toate pasiunile lui, cu toate drumurile şi plecările neîncetate, cu transformarea casei într-un spaţiu comun, cu o viaţă instabilă şi fragilă, mereu în primejdie. Asta se întîmpla totuşi în anii ’yO-’SO.

In casa lor aveau acces toţi oamenii care trecuseră pe acolo. In buna tradiţie a familiei noastre, uşa nu se închidea, iar ultima felie de pîine o

împărțeam. Aceasta e marea noastră fericire. Iar un „pocăit" poate deveni cu adevărat mare şi radical doar dacă are o soție pe măsură. Unchiul meu avea mare nevoie de un anumit tip de mediu şi de libertate, pe care numai o femeie ca soția lui putea să i le ofere.

Talentul cel mai mare al unchiului Dan nu era însă cel de a organiza grupurile de studenți şi ucenici, deşi facea minuni cu oamenii. îi transforma. Le dădea un sens şi speranță, le inspira pasiune şi motivație. Realizarea lui fascinantă, privită drept ceva riscant la noi, care eram o comunitate destul de închisă, era de a pune la un loc oameni de orientări, naționalități, idei şi tipologii foarte diferite. La el puteai să te întîlneşti şi cu faimoasa familie de maghiari protestanți din Ardeal, Visky, şi chiar să-l cunoşti pe renumitul Ferenc Visky (Feri bâcsi), puteai să-i întîlneşti pe liderii mişcării Oastea Domnului, dar şi preoți catolici, filozofi sofisticați, teologi liberali, mistici stranii, călugări neînțeleşi, traficanți de biblii, medici şi ingineri hermeneuți, rockeri şi punkişti, americani nonconformişti, arabi şi evrei creştinați, danezi şi francezi călători şi cîți alții. Ei bine, toți aceşti oameni care altfel ar fi avut şanse minime să stea la aceeaşi masă şi să se accepte unii pe alții, aici, în mica garsonieră din cartierul Alexandru din Iaşi, pe care o dedica întîlnirilor, sub bagheta lui magică deveneau prieteni. Aici se întîlneau şi discutau la o cană de ceai pînă uitau de ei.

îmi amintesc două poveşti din această perioadă.

Feri bâcsi m-a provocat pentru prima dată să gîndesc altfel puterea şi chiar comunismul. El este cel care mi-a spus foarte devreme în serile lungi, pline de poveşti şi învățăminte: nu este legitim pentru un creştin să fie anticomunist. Un creştin este mult mai mult decît un anticomunist. A fi anticomunist e

atît de simplu! Nu avem mulți, e adevărat, dar e simplu. Cei din jurul nostru care ar trebui să fie anticomunişti nu sînt. Pentru noi e puțin mai complicat. Noi spunem: urăşte păcatul şi iubeşte-l pe păcătos. Numai că aceasta o poate face doar Dumnezeu. Deci, spunea el, în realitate, în practică, nu poți să urăşti comunismul şi să-i iubeşti pe comunişti. Or, dacă anticomunismul tău te împiedică să-i iubeşti pe comunişti, atunci ți-ai ratat chemarea de creştin. Noi trebuie să-i iubim atît de mult, încît să-i scandalizăm pe toți, să-i facem să se revolte față de toată nedreptatea din jur. Noi nu putem fi anticomunişti, însă

actele noastre sînt infinit mai anticomuniste decît toată disidența la care visează toți.
Asta m-a pus pe gînduri.

A doua poveste e legată de un alt om care, indirect, m-a salvat de la exil. La sfîrșitul anilor '70, Comitetul Creştin Român pentru Apărarea Libertății Religioase şi de Conştiință (ALRC), al cărui membru ar fi trebuit să devin, condus de prietenul meu Pavel, şi în acelaşi timp navigatorii, după un an de relație cu ei, m-au pus în fața unei alegeri: ori rămîi în disidența religioasă şi părăseşti mişcarea navigatorilor, ori alegi să rămîi în mişcarea de ucenicie, dar atunci trebuie să pleci din disidență, căci cele două nu sînt compatibile. Nu era vorba despre o problemă ideologică. Pur şi simplu mişcarea de disidență era publică şi avea drept scop confruntarea cu Securitatea. Apartenența la aceasta ar fi pus în pericol mişcarea navigatorilor, care era prin excelență subterană. In vara aceea, înainte ca ALRC să devină public, Pavel mi-a spus:

— Sfatul meu este să nu intri în comitet decît după ce îți dai lucrarea de diplomă, ca să nu rişti ceea ce am pățit eu.

El fusese exmatriculat din Facultatea de Filozofie cu două săptămîni înainte de absolvire.
Eu eram încă la facultate. Deci am luat, în acord cu el, hotărîrea să aştept pînă în octombrie, cînd aveam examenul. In vara aceea însă am avut confruntarea cu navigatorii şi după cîteva luni de frămîntări am hotărît să nu mai intru în ALRC, deşi am păstrat în continuare relația şi un respect extraordinar pentru Pavel. Cred că motivul pentru care sînt în România şi astăzi - iar acesta e un dar de la Dumnezeu pentru mine - este că nu am intrat în acel comitet. Cei mai mulți dintre cei care au devenit membri ai comitetului au fost forțați de Securitate să plece.

Unchiul Dan nu a scăpat prea uşor. Avea să-şi piardă postul de economist. Avea să fie dat afară de la muncă şi să lucreze ani de zile ca un simplu cioplitor în

piatră la un cimitir din Iaşi. Aşa l- a prins Revoluția din '89. în final, el avea să fie învingătorul, şi nicidecum unchiul care a ajuns în SUA. Şi astăzi amîndoi ştiu foarte bine această istorie. De fiecare dată cînd ne vedem, cîntăm împreună acelaşi imn. Ei de fiecare dată lăcrimează. Cei tineri înțeleg tot mai greu motivul care- i face să plîngă.

Lacrimile de durere cînd se vor sfîrşi?
O, poporul meu, liber cînd vei fi? Lanțul greu sfărmîndu-1,
Ca un şoim să zbor aş vrea,
Să zbor spre țara mea.
Inima zboară spre ceruri Gîndul se-avîntă departe...
Acolo-i țara mea!
Oare-atîtea chinuri grele cînd se vor sfîrşi?
Oare pentru noi dreptatea va- nflori?
Lanțul greu sfărmîndu-1,
Ca un şoim să zbor aş vrea,
Să zbor spre țara mea.

Să nu juri strîmb şi să scrii corect

Aţi mai auzit iarăşi că s-a zis celor din vechime: „Să nu juri strîmb; ci să împlineşti faţă de Domnul jurămintele tale[u]. Dar Eu vă spun: să nu juraţi nicidecum... Felul vostru de vorbire să fie: „Da, da; nu, nu“; ce trece peste aceste cuvinte vine de la cel rău.
Matei 5:33-34, 37

N-am ştiut niciodată dacă era o binecuvîntare sau un blestem. Asta era însă lecţia lui Iosif Davidovici Rabinovici pe care bunicul o rostea mereu cînd era vorba despre putere.

— Să-i ţină Dumnezeul nostru Iahve cît mai departe de noi!...

Bunelul meu era adeptul acestei teorii. Iar din experienţă ştia că statul vine singur după tine, nu trebuie să te duci tu după el.

— Cînd vor avea nevoie de noi, vor veni ei, nu vă faceţi griji, nu scăpăm aşa uşor. Deocamdată, cît ne lasă în pace, să-i lăsăm şi noi în pace.

Această relaţie stranie îţi dădea impresia unei superiorităţi. Priveai statul cu toleranţă. Erai educat să-l tolerezi. El există, e răul necesar lăsat de Dumnezeu pe acest pămînt şi acest rău trebuie tolerat. în nici un caz însă nu trebuie să i te supui. îl accepţi doar în măsura în care nu-ţi dăunează. Cu el trebuie să te intersectezi minimal. Dacă se poate, e preferabil să nu te intersectezi cu el niciodată.

— Trebuie să ne comportăm ca şi cum nu ar exista. Trebuie să-l ignorăm. Doar aşa îl facem neputincios faţă de noi. Doar aşa îşi pierde avantajul. Puterea lui asupra noastră este dată de noi. Statul are atîta putere asupra noastră cîtă îi oferim noi. El are nevoie de noi, nu noi de el. Nu trebuie să ne fie frică de el, lui trebuie să-i fie frică de noi. Doar aşa îl putem supune. II putem învinge doar ignorîndu-1, îmi explica deseori bunicul.

Asta era o linie de interpretare, cred eu, mult mai radicală decît cea care urmărea o confruntare directă cu Leviatanul.

Cum Leviatanul nu voia să asculte de sfatul rabinului şi să se ţină cît mai departe, încercam să ne îndepărtăm noi cît mai mult de el. Ai mei făceau tot posibilul să nu se intersecteze cu el. Cum? îşi organizau singuri timpul, comunitatea, munca, resursele, şcoala. Tot. Dacă statul ar fi dispărut, nici nu am fi simţit asta.

Ca să-l ţii pe Leviatan cît mai la distanţă, trebuie să fugi cît mai departe de tot ce înseamnă putere. La margine, la periferie. Pentru asta trebuie să te îndrepţi în direcţia opusă faţă de cea spre care merge societatea. Dacă societatea şi oamenii ei vor să acceadă la un serviciu mai bun, la un statut privilegiat, să evolueze în ierarhia socială, să obţină mai multe resurse, mai mulţi bani, funcţii, tu, ca un bun sectant, trebuie s-o iei în direcţia opusă. Trebuie să mergi în jos, în subteran. Trebuie să te deplasezi spre margine, la periferia societăţii.

Ai mei ştiau foarte bine: cu cît înaintezi mai sus, spre centru, spre resurse şi funcţii, cu cît eşti mai aproape de Cezar, cu atît devii mai vulnerabil. A fi în centru înseamnă a fi vulnerabil, înseamnă a fi neputincios, înseamnă a fi parte a puterii pe care tu nu trebuie s-o slujeşti. Cezarului trebuie să-i dai ce-i al Cezarului. Ce e însă al Cezarului? Ca să nu-i fii dator,

trebuie să nu ai nimic din ce-i al Cezarului. Datoria este cel mai periculos lucru pe care-l poți avea şi te face rob al puterii. Noi putem să-i învingem doar fiind diferiți de ei, doar fiind rupți total de ei, doar oferind ceva fundamental altfel, acesta era crezul simplu al comunității mele.

In ciuda acestei relații speciale cu statul, tatăl meu era un împătimit al analizei şi discuțiilor politice. Citea toată presa, asculta tot ce se poate la radioul nostru. Aveam un radio VEF, de producție baltică, foarte bun. Prindea mai tot ce se putea prinde în bandă lungă şi scurtă. La el ascultam de toate.

Acest apetit pentru politică i s-a deschis în perioada stagiului militar, satisfăcut la Moscova, unde din cauza scrisului lui foarte special a devenit „pisari" şi transcria actele oficiale ale unor ştabi militari. Mama spune că Moscova l-a schimbat foarte mult. Un provincial din Bugeac, cu o minte ascuțită, cu o educație foarte severă, odată ajuns în cancelariile militarilor sovietici, s-a pus pe învățat. Şi a învățat.

începuse să vorbească o rusă mai specială, foarte diferită de cea din zona noastră, care era amestecată cu tot soiul de moldovenisme şi evreisme.
A renunțat la accentul sudic, iar rusa lui a început să se cizeleze,
căpătînd un puternic accent moscovit, care pe noi, cei din sud, ne deranja. Aceasta era însă o marcă a „lumii bune". A venit cu alte haine, a început să poarte costume, fără cravată însă, căci aceasta era un însemn al puterii pe care comunitatea noastră nu l- a acceptat niciodată. Abia după căderea comunismului cravata a intrat şi în vestimentația noastră. Dar ce nu a fost acceptat după '90?

A început să-şi cumpere pălării. Eu nu l-am văzut niciodată cu capul gol pe stradă, întotdeauna avea o pălărie elegantă pe cap. în tinerețe avea şi pasiunea motocicletelor. La fiecare cîțiva ani îşi schimba motocicleta. Mama susține că se plictisea cam repede de ele. Eu, copil venit destul de tîrziu în familie, am prins foarte puțin din perioada lui motorizată. Am prins doar un IJ-Planeta cu ataş. Ataşul era locul meu, pentru că eram prea mic ca să stau pe şa, în spate.

Pasiunea pentru motociclete a moştenit-o doar fratele meu mai mare. Erau anii în care motocicleta era un mijloc de transport obişnuit şi foarte folosit în oraşele şi satele din Basarabia. Acum a devenit o raritate, pentru că toată lumea a trecut la maşini. Motocicleta are însă un farmec aparte. Iar vara prin stepa Bugeacului este o desfătare să mergi pe ea. Un drum de cîmpie întinsă, soarele apune agale spre Dunăre, aerul fierbinte se ridică din țărîna aurie, vîntul cald îți bate cu putere față, iar în spatele tău se ridică colbul cernoziomului devenit pulbere. Tata conduce cu viteză, dar foarte atent, ocoleşte cu prudență toate gropile drumului vechi, iar tu stai în ataş şi priveşti apusul de soare şi te bucuri că drumul nu se mai termină.

Să revenim la paradoxurile tatălui meu, care ținea mult la principiile comunității de a nu ne amesteca în treburile Cezarului, dar care însă îmi prezenta şi-mi explica toate dedesubturile
politicii interne şi externe şi mă lăsa să stau alături de el cînd asculta toate ştirile pămîntului.
Pe el cel mai mult l-au ajutat să priceapă politica mare nu atît şcoala şi ucenicia moscovită, cît mai ales experiența călătoriei şi deschiderea enormă față de nou.

Era un om foarte curios. Avea o pasiune nebună pentru călătorii. Iar slujba îi permitea şi chiar îi oferea posibilitatea de a-şi împlini această mare pasiune. De țară ce să mai zic? Era totuşi a „cincea parte a uscatului" de pe întregul glob, cu o diversitate amețitoare. După ce am împlinit 7 ani a început să mă ia şi pe mine în escapadele lui din verile însorite. Am vizitat, cînd eram mic, țările baltice, am străbătut cîmpia europeană a țării în lung şi-n lat, am văzut pădurile Belarusului. Pe la 15 ani cunoşteam foarte bine mai toată partea europeană a Uniunii Sovietice. Cel mai mult m-au fascinat însă Crimeea, Caucazul şi partea asiatică. Uzbekistanul rămîne şi azi pentru mine cel mai frumos loc pe care l-am văzut.
Un tărîm de poveste. Acolo aş vrea să mor, ar spune cîntecul.
De Uzbekistan şi Afganistan familia noastră este foarte legată sentimental, dar aceasta este o altă poveste.

Eu am crescut cu aceste lucruri. Am fost educat să ştiu, să înțeleg politica în forme destul de sofisticate pentru vremurile şi locul în care trăiam prin intermediul acestor lungi călătorii.

— Trebuie să înveți să asculți, să observi, să cunoşti. Trebuie să fii curios. Explorarea necunoscutului este cel mai bun învățător. Cartea şi drumul. Trebuie să învățăm mai întîi să mirosim, să auzim, să vedem şi să pricepem. Vorbim mai tîrziu, după ce am învățat toate acestea, mă povățuia tata în lungile drumuri cu trenul sau cu maşina.

Apoi mi se puneau întrebări. Mi se dădea harta ca să explic unde mergem. Trebuia să citesc despre locurile, geografia şi istoria popoarelor pe care le vizitam. în acelaşi timp mi se explica faptul că trebuie să resping ferm orice formă de colaborare cu statul.

Revenind însă la poveste, marele paradox al relației noastre cu statul era următorul: cu cît încercam noi mai mult să ne îndepărtăm de centrul puterii, să mergem spre margine, să boicotăm statul şi să nu avem nici o poziție politică, statutul nostru devenea pentru putere tot mai politic. Uneori, micile noastre gesturi marginale apolitice căpătau o forță politică pe care nici un discurs disident nu o putea produce.

Comunitatea mea s-a confruntat pentru prima dată cu o astfel de situație la începutul perioadei staliniste. Era o vreme în care multe lucruri nu erau încă foarte clare în regiune. Scăpaserăm de teroarea legionară, considerată cea mai grea perioadă a scurtei noastre istorii de peste 100 de ani, am scăpat de războiul şi foametea teribile şi am început să ne

adaptăm noului regim, cu regulile lui severe şi exacte. Intr- un stat cu reguli exacte, noi ne adaptăm repede, pentru că experienţa ne spune că nu trebuie să ne temem de reguli şi de violenţa statului, ci de instabilitate şi de absenţa legilor, care produc violenţă la o scară mult mai mare.
In jurul nostru, oamenii începuseră şi ei să se adapteze.
Iar pentru aceasta toţi ştiam că cel mai uşor e să accepţi discursul oficial, să te supui noii puteri şi mai ales s-o slujeşti. Cu cît o slujeşti mai înflăcărat, cu atît mai sigur este pentru tine un viitor mai bun şi mai uşor. Asta e de cînd lumea şi pămîntul: stăpînul, Cezarul, vrea sclavi docili, harnici şi devotaţi. Unii chiar făceau exces de zel. Şi asta nu e o noutate.
In regiunile de periferie, situaţia e şi mai vizibilă, pentru că aici procesele se accelerează, rezistenţa e minimă, principiile sînt lunecoase. De ce? Nu pentru că oamenii sînt altfel, ci pentru că la

periferii instituţiile nu rezistă, puterile se succedă cu viteză, legile sînt negociabile şi fluide. Aici, la periferie, eşti ca pe nisipuri mişcătoare. Ca să rezişti, trebuie să ai o capacitate mare de adaptare şi de schimbare. Totul e trădare şi contrabandă, cum zicea bunicul meu. Rezistă şi reuşeşte numai cel care poate trăda şi care poate face contrabandă. Asta este esenţa politicii de periferie. Despre aceste principii se poate scrie o carte aparte.

Noi condamnam însă ferm aceste lucruri. La noi, „da trebuie să fie da, şi nu, nu“. Nu ne închinăm puterii, Cezarului. Şi mai ales nu depunem jurămînt decît unui singur Domn.
Jurămîntul a fost prima noastră mare confruntare directă cu puterea sovietică.

In acea perioadă se intra masiv în rîndurile Partidului Comunist. Oamenii îşi aranjau viaţa cum puteau, iar intrarea în Partid era un bilet care aducea un plus de garanţie pentru călătoria spre o lume mai bună, mai îmbelşugată. Şi oamenii se avîntau mai puţin din convingere şi mai mult din oportunism spre această ofertă a puterii. Comunitatea noastră a decis însă ferm: nici un membru nu poate să depună jurămînt Partidului. Oricine acceptă este exclus automat din rîndurile comunităţii. Ori cu Partidul, ori cu „adunarea", cum ziceam noi bisericii noastre. Nu puteam accepta o astfel de colaborare şi mai ales noi nu depuneam jurămînt în faţa nimănui. Celor care au uitat, le reamintim că la intrarea în rîndurile Partidului Comunist exista un ritual prin care noul membru depunea un jurămînt în faţa tovarăşilor că va sluji Partidul pînă la moarte. Astăzi se pare că aceia care au depus acest jurămînt au uitat, iar ideea de trădare nu-i chinuie, nu- i frămîntă. Era însă un jurămînt echivalent celui militar, iar pentru trădare în armată ştim care este pedeapsa. Noi cu aceste lucruri nu ne jucam. Pentru noi, viaţa nu era un joc al aparenţelor sau o luptă pentru acumulare şi bunăstare. Aceste lucruri erau ultimele care ne interesau. Jurămîntul era însă considerat fundamental. Dacă ai făcut jurămînt, trebuie să-l respecţi cu preţul vieţii.

Dacă pentru adulţi lucrurile erau mai simple, complicaţii mari au apărut odată cu introducerea în şcoală a ritualurilor de accedere în structurile comuniste de tineret. Ele se împărţeau în trei categorii: oktombrel (şoim al patriei) în primul an de şcoală, pionier în clasele trei-patru şi comsomolist (UTC-ist) după clasa a şaptea. Şi aici se depunea jurămînt. Cum rezolvăm această situaţie?

Problema a stîrnit o dezbatere aprinsă în comunitatea noastră. Bătrînii afirmau cu tărie că trebuie să ne retragem copiii din şcoală. Comunitatea avea suficientă putere încît să-şi crească şi să-şi educe copiii în afara sistemului de stat. în mare parte, ea facea acest lucru oricum. Alţii susţineau că ar fi o mare greşeală dacă am retrage copiii din şcoli. Nu ne putem retrage total „din lume", pentru că avem o misiune de îndeplinit aici. Cine-i va mai salva pe cei din jur, dacă nu noi? Asta era marea noastră obsesie. Iar sfîrşitul e foarte aproape. O altă obsesie cu care am crescut.
Icoana comunităţii noastre era

imaginea unui ceas care arăta ora 12 fără cinci minute, reprezentînd sfîrşitul iminent şi cea de-a doua venire a Mîntuitorului. Care va veni „ca un hoţ în miez de noapte", atunci cînd ne aşteptăm cel mai puţin. Tocmai de aceea trebuie să fim pregătiţi şi să-i salvăm pe cei din jur. Noi trăiam într-o veşnică „stare de excepţie" politică, un soi de salvare de urgenţă. Iar în jur trebuia salvat tot.

La final, comunitatea noastră a luat următoarea decizie, zic eu foarte înţeleaptă: copiii pot intra în organizaţiile de oktombrei şi de pionieri, pentru că toate acestea sînt o joacă de copii. Ei nu sînt responsabili de ritualurile

şi jocurile la care sînt expuşi. Cum nu credeam şi nu acceptam botezul copiilor, tot aşa nu acceptam şi nu recunoşteam jurămintele copiilor.

Comunitatea este însă responsabilă să le explice şi să-i protejeze de ceea ce se întîmplă. Copiii comunității, care la 13 ani deveneau maturi, nu vor intra însă în organizația de comsomolişti pentru că e un jurămînt rostit la maturitate, de care sîntem responsabili fiecare în parte. Iar jurămîntul este interzis. Singurele jurăminte acceptate de noi erau cel medical, pentru cine ajungea medic, şi cel militar, care avea pentru noi o altă semnificație. în rest, toate

jurămintele erau şi sînt interzise. Cu atît mai mult jurămîntul acordat puterii comuniste şi oricărei alte forme de putere.

— Noi nu ne închinăm lui Baal, nu îl dăm pe nici unul dintre copiii noştri să fie dus jertfa lui Moloh, noi nu ne închinăm la idoli, îmi tot repeta bunelul, facînd trimiteri la cărțile lui Moise, pe care le citeam cu regularitate.

Această decizie aparent minoră, luată la finele anilor '40, începutul anilor '50, avea să creeze un şir întreg de probleme comunității şi mai ales adolescenților şi tinerilor sectanți, care abia începeau să cunoască viața. Noi nu intram în comsomol nu din motive sau prevederi şi convingeri politice. Nu. Politicul era exclus din viața noastră în forma pe care o are azi. Noi procedam aşa din convingeri strict religioase, însă acest gest aparent banal producea un efect politic de o radicalitate greu de măsurat. Regimurile politice, mai ales cele de tip autoritarist, pot ierta orice. Le este foarte uşor să înăbuşe orice formă de critică. Pot deveni violente şi pot face presiuni subtile, distrugînd orice formă de rezistență. Ceea ce nu vor ierta şi nu vor accepta niciodată este însă indiferența față de regim. Acesta nu tolerează să fie ignorat. A te sustrage regimului, a nu-l băga în

Sectanţii

seamă este actul cel mai grav de negare a lui. Aşa ceva nu poate ierta. De aceea are mare grijă să ne amintească acest lucru. Zi de zi, ceas de ceas.

Stigmatul neparticipării la viața colectivă în toate formele ei comsomoliste cotidiene ne urmărea permanent. Nu participam la o mulțime de întruniri şi acțiuni pentru că nu eram membri ai acestei organizații din care toată lumea - dar absolut toată lumea - făcea parte. Singurii aflați în afara organizației erau nişte copii de sectanți. Iar privirea tuturor celor din jur te arde şi lasă semne adînci. Treptat, ne obişnuiam, dar trebuia plătit un preț. Chiar dacă mulți dintre noi erau cei mai buni copii din şcoală, cu rezultate excepționale la învățătură, pentru care orice universitate din țară şi- ar fi deschis porțile, în fața noastră acestea se închideau definitiv. Universitățile ne erau inaccesibile nu pentru că nu eram suficient de pregătiți, ci pentru că nu eram membrii unei organizații în care intrau toți de-a valma, ceea ce la un moment dat a devenit o simplă formalitate nesemnificativă, însă un ritual obligatoriu. Pentru ei era o organizație cu ritualuri banale, pentru noi însă nu. Drumurile noastre spre centru se închideau înainte să înceapă. Oare nu asta ne şi doream?

Cînd am crescut mai mare, acest lucru mă deranja şi chiar mă irita. Ii replicam deseori tatălui meu:

— De ce trebuie să fim ca nişte călugări? De ce comunitatea noastră trebuie să fie ca o mănăstire ascunsă? De ce ne comportăm de parcă am fi sub ocupaţie străină?

Tata, cu un umor nespecific comunităţii noastre şi o ironie fină, îmi răspundea:

— Sîntem sub ocupaţie, dar nu trebuie să ne temem, pentru că noi şi Dumnezeu formăm majoritatea.

Eu eram convins că „noi şi Dumnezeu cream majoritatea" şi mă comportam ca atare, cu

riscurile de rigoare.

Ori de cîte ori aveam întrebări, ai mei scoteau Biblia şi începeam să „studiem problema". Toată viaţa noastră de-a lungul mai multor generaţii s-a învîrtit în jurul unei singure cărţi. Aceasta dădea răspunsul la toate întrebările şi frămîntările noastre, dădea coerenţă şi coeziune grupului nostru aparent fragil. Tot ce se întîmpla sau avea să se întîmple în viaţa noastră trebuia armonizat cu ceea ce scrie în această carte destul de stufoasă, complicată şi deseori neclară. Nu doar viaţa noastră trebuia să aibă sens şi să se armonizeze cu ea, ci întreaga istorie trecută, cea care se întîmpla sub ochii noştri şi cea care avea să se întîmple. Orice se petrecea pe uscat sau pe mare, în orăşelul nostru de provincie sau la Moscova şi New York trebuia să aibă un sens, o explicaţie cuprinsă în cele 66 de cărţi ale Bibliei, adică între Geneză şi Apocalipsă.

De mici eram învăţaţi să avem această atitudine. In Biblie învăţam literele, pe ea exersam citirea. Ii învăţam şi îi cunoşteam istoriile complicate încă din anii preşcolari şi creşteam cu poveştile patriarhilor Avraam,
Isac şi Iacov aşa cum trăiam cu bunicii şi părinţii noştri. Nu făceam mare distincţie între ei. Cu timpul învăţam s-o citim şi să-i înţelegem tainele şi modul în care ea, această carte unică, ne călăuzeşte viaţa şi mai ales ne pregăteşte viitorul, un viitor apocaliptic, mereu în criză de timp şi gata să se termine, iar pentru acest final trebuie să fii pregătit zi de zi, ceas de ceas şi clipă de clipă.

Pe cît de mult ţineam la această carte, pe atît de greu aveam acces la ea. Vremurile nu au fost prea blînde cu noi în această privinţă. In casă aveam două Biblii. Una în limba rusă şi una în limba română. Despre cea în limba rusă se spune în familie că ar fi cumpărat-o unul dintre bunicii mei şi pentru ea a dat în schimb o vacă. Pentru mine, în

anii ’70, o epocă foarte diferită din punct de vedere economic şi social de a bunicilor mei, o vacă nu însemna mai nimic. Nu am avut, nu am crescut, nu ştiam decît cum arată, iar orice interacțiune a mea cu o vacă era pur accidentală. Văzusem cînd eram mic cîteva, iar după plecarea mea la oraş nu am mai văzut decît în filme. Modul în care povesteau ai mei această istorie şi accentul pe care-l puneau pe această parte a poveştii - „Bunelul tău a dat tocmai o vacă pentru această carte" - mă făceau să înțeleg că e vorba despre un preț foarte mare. O mică avere. Sau, în termenii mei de comparație pe atunci, cît

o maşină Lada. Aşa îmi explica tata ca să înţeleg. Deci foarte mult.

Ediţia rusă era din anii de dinaintea Revoluţiei Bolşevice.
E vorba de o ediţie de pe la 1907. Era o ediţie veche şi destul de greu de citit, pentru că avea nişte litere stilizate care mă iritau. Nu ştiu de ce. Literele ruseşti arhaice stilizate, precum şi literele gotice îmi creau un disconfort. De fapt, nu puteam citi texte tipărite cu astfel de litere. Doar la nevoie. Acea Biblie avea însă ceva special. Mai tîrziu, în casă avea să pătrundă şi una mai nouă, editată, cred, în anii '70 undeva în Occident.

Biblia în limba română era

însă cartea principală a familiei. Această Biblie din care am învăţat eu să citesc era una în traducerea lui Dumitru Cornilescu, editată prin anii '50 undeva în Elveţia, pe acea faimoasă „foiţă de Biblie". Mai tîrziu, ca să reziste în timp, tatăl meu i-a învelit coperţile cartonate în piele neagră de viţel. Era o ediţie de buzunar, formatul preferat în comunităţile noastre. Aproape fiecare familie avea un exemplar din acesta. Cînd se căsătoreau tinerii, cadoul special al comunităţii era o Biblie din aceasta. Era un format foarte comod, uşor de purtat la tine, însă avea litere destul de mici şi le crea dificultăţi de citire bătrînilor care începuseră să-şi

piardă vederea.

Nu am prea multe informaţii pe acest subiect de la începuturile familiei mele. Ştiu doar acea istorie cu Biblia, una dintre primele ajunse în familie, cumpărată cu preţul unei vaci bune de lapte. Asta se întîmpla în tîrgul de la Ismail, pe malul Dunării. Cert este că odată cu venirea bolşevicilor la putere totul părea să intre într-un aparent rai al libertăţii. Unul dintre primele decrete date de ei în 1918 era cel legat, după cum am mai amintit, de libertatea de conştiinţă şi credinţă. Ei aveau de dus alte bătălii, iar aceste drepturi oferite ne-au luat iniţial minţile. Aveam însă să ne revenim repede, pentru că în 1922, pentru cei rămaşi în URSS, a început prima mare campanie antireligioasă, îndreptată mai întîi împotriva majoritarilor pravoslavnici, iar mai tîrziu şi împotriva celorlalte comunităţi religioase. în 1929 se interzic sărbătorile religioase, precum Crăciunul şi Paştele.

Valurile de interdicţii continuă. în 1931, comuniştii interzic editarea şi comercializarea Bibliei pe întregul teritoriu al noului stat. Aceste lucruri au fost valabile pentru o parte a comunităţii care a rămas dincolo de Nistru. Familia mea era deja în acele vremuri pe teritoriul României
Mari, fără să fi părăsit zona în care trăia. Vremurile erau în plină schimbare, frontiera se mişca în permanenţă. Iar aici, în România Mare, nu am avut problemele pe care le-au întîmpinat cei din URSS în anii 30. Cum mai toţi eram însă foarte strîns legaţi de comunităţile din zona Odessei şi Transnistriei, eram la curent cu dificultăţile lor. Ei aveau de dus nişte bătălii teribile, iar noi aveam să purtăm alte bătălii cu alţi monştri treziţi din hibernare.

In perioada interbelică, lucrurile au fost complicate pentru noi nu pentru că nu aveam acces la cărţi, ci pentru că ne erau interzise practicile

obişnuite. De fapt, eram interzişi noi. După război însă, odată cu trecerea regiunii noastre în gestionarea şi administrarea sovietică, lucrurile s-au complicat destul de mult. După Marele Război, Stalin este nevoit să îmbuneze şi să mulţumească într-un fel biserica pravoslavnică majoritară pentru contribuţia la victorie şi îi oferă mai multe libertăţi. în 1946, chiar înfiinţează Editura Patriarhiei, unde încep să apară diverse cărţi de cult. Prima Biblie editată însă de Biserica Ortodoxă rusă va apărea abia în 1956, cu un tiraj de doar 25.000 de exemplare. Pentru o ţară ca URSS, acest tiraj este derizoriu. Următoarele ediţii

ale Bibliei „pravoslavnice" au fost următoarele: în 1968 apar 25.000 de exemplare, în 1977 se editează 50.000 de exemplare, în 1979 apar tot 50.000 de exemplare, iar în 1983, 75.000 de exemplare. Tirajele şi ritmul sporesc şi mai mult în perioada lui Gorbaciov, cînd totul ia brusc o altă turnură.

Surprinzător este faptul că în anul 1979 puterea permite importul din spaţiul „duşman capitalist" a 30.000 de exemplare, iar în 1985, 100.000 de exemplare de biblii „sectante". Oricum, tirajele erau mult prea mici în comparaţie cu dimensiunea populaţiei şi a instituţiilor care aveau nevoie de această carte. Pe piaţa neagră, o

Biblie costa un salariu mediu pe economie.

Anii foarte grei au fost cei de după război. Numărul Bibliilor din comunitate era destul de mic, mai ales ţinînd cont de faptul că în acei ani comunitatea începuse să crească în ritm alert, în ciuda tuturor greutăţilor şi represiunilor de tot felul. După foametea cea mare şi după o perioadă de sărăcie lucie, spre sfîrşitul epocii staliniste comunitatea începuse uşor să se stabilizeze. Oamenii reintraseră într-o rutină, regulile începuseră să fie din nou cunoscute, iar acest lucru le permitea liderilor comunităţii să găsească noi forme de adaptare.

Penuria de volume de tot felul, de la Biblii la cărţi de cîntări şi altă literatură auxiliară, a impus căutarea unor soluţii. Cum atunci nu aveai acces la astfel de cărţi, singura soluţie era de a învăţa pe de rost texte sau de a transcrie de mînă. Am prins şi eu bătrîni care puteau să recite ore în şir versete din Biblie. Mai tîrziu au început să copieze. Ai mei, fără să ştie, au revenit la practica medievală a memorării şi copierii de dinaintea inventării tiparului. Şi se copia tot. Zi şi noapte, zeci şi sute de ore, echipe întregi de oameni stăteau şi copiau pe hîrtie. Cu peniţa şi călimara în faţă, copiau texte din Biblie, cîntece şi poezii religioase.

Sectanţii

Scrisul începuse să devină o adevărată artă şi îndeletnicirea unei părţi a comunităţii, pentru că nu toţi aveau această capacitate, răbdare şi pricepere.

Tatăl meu a fost „pisari", omul de cancelarie care scrie şi copiază acte, în perioada serviciului militar pe care l-a satisfăcut în Moscova. Pentru o astfel de slujbă trebuia să ai un scris caligrafic şi cunoştinţe temeinice de gramatică. Trebuia să treci oricum printr-o pregătire specială, pentru că redactarea actelor oficiale, după modelul pe care sovieticii îl preluaseră în mare de la perioada ţaristă, presupunea un anumit tip de standardizare stilistică şi o tipologie caligrafică. Tatăl meu scria ca în scrisorile de epocă, ca în actele oficiale ale ţarului sau ale lui Stalin. O caligrafie de o frumuseţe rară. O scriere pictată. Acest scris aveam să-l recunosc imediat cînd mai puneam mîna pe diverse caiete şi texte scrise de mînă în anii ’SO-'âO, pe care timpul le îngălbenise şi le transformase în nişte relicve. Frumuseţe scrisului tatălui meu ieşea în evidenţă. Cine nu ar fi vrut să aibă un „caiet de cîntări" scris de tata? Din păcate, el nu a copiat atît de multe texte pentru că a avut alte priorităţi şi era o muncă prea istovitoare, făcută de obicei noaptea, cînd toţi ceilalţi dormeau. A dedicat mult timp însă transcrierii textelor cîntecelor şi partiturilor muzicale, pentru care erau necesare cunoştinţe specializate, iar pe atunci erau puţini cei ce se pricepeau la asta. Dar el şi prietenii lui au transcris în anii '5CV60 sute de cărţi cu partituri muzicale. Păstrez cîteva şi azi.

Eu aveam să mă fac mai tîrziu traficant de Biblii, dar asta este o altă poveste.

Sectanţii

Abacul şi munca

Să nu primeşti daruri; căci darurile orbesc pe cei ce au ochii deschişi şi sucesc hotărîrile celor drepţi.
Exodul 23:8

Sectanţii

Unul dintre cele mai dragi şi mai preţuite obiecte din casa noastră este un vechi abac care astăzi pare să aparţină lumii antice. A ajuns în familia noastră după război, chiar la sfîrşitul cumplitei foamete. Tatăl meu şi-a început ucenicia şi a învăţat cu ajutorului lui să socotească de la un evreu bătrîn. Abacul a fost certificatul meseriei pe care avea să o practice toată viaţa. Bătrînul Isaac Grunberg i-a făcut cadou acest abac, care a devenit obiectul cel mai întrebuinţat şi mai reprezentativ pentru tatăl meu şi pentru familia noastră. Numai vechea fizgarmonie îi mai făcea concurenţă. Pînă şi pentru mama tata a rămas, în amintirile ei din tinereţe, „băiatul ăla cu abacu'". Asta pînă la căsătorie.

Tata şi abacul erau nedespărţiţi. Din anii '50 pînă prin '93 avea cu el acest instrument mereu: de dimineaţă pînă seara facea calcule. Numere, sume interminabile. Cum făcea contabilitate pentru instituţii comerciale regionale, sumele şi cifrele erau nesfîrşite: vorbim de regiunile din sud-vestul URSS- ului. în anii '80, cînd au apărut noile maşini de calcul, tata a fost convins că e un regres teribil şi nu a acceptat niciodată să facă socoteli altfel decît cu abacul. Pentru generaţia abac, generaţia calculator era una care nu ştie ce înseamnă cifrele şi socotelile.
O tolera însă. Pe tata nu-l impresiona deloc viteza de lucru a maşinii electronice. Calculele cu abacul aveau alt ritm şi alt ritual. Abacul, creionul şi hîrtia ofereau o siguranţă pe care calculatorul nu o putea da niciodată.

Chiar dacă a învăţat să lucreze şi cu instrumentele electronice moderne de calcul, tata a rămas fidel abacului şi ritmului de lucru cu acesta. Avea cîteva principii simple şi ţinea mult la ele. Era convins că sistemele clasice de calcul sînt superioare celor noi şi nu credea în superioritatea tehnologiei: pentru el calculatoarele erau simple instrumente care nu aveau cum să ofere un conţinut. Considera că abacul te ajută să înţelegi ce faci. Calculatorul nu face asta însă. Te ajută mai degrabă să uiţi ce înseamnă cifrele şi relaţiile dintre ele.

Le reproşa deseori celor mai tineri:

— Eu ştiu să fac ceea ce faceţi voi, pe cînd voi nu ştiţi să faceţi ce fac eu!

Cînd eram mic, îi furam abacul ca să mă joc cu el. Uneori chiar pe post de cărucior. A avut de suferit puţin, iar urmele se văd şi azi. Acel cadru frumos din lemn, îmbătrînit, dar sobru, e puţin ieşit din îmbinările de pe la colţuri. I-a dispărut o vergea de metal, pe care stăteau bilele de lemn, cîteva negre şi restul de culoarea cadrului, şi e prea şubrezit pentru a mai putea funcţiona la capacitate maximă. Acum stă pe biroul meu ca un bătrîn neputincios, dar încă demn de istoria lui. Iar defectele lui nu fac decît să-mi reproşeze şi
să mă dojenească pentru că nu ştiu să lucrez cu el. Probabil că nu ştiu să-l apreciez la justa lui valoare. Abacul stă înţelept pe biroul meu, iar eu sînt conştient că acum e singurul obiect care mă leagă de o lume dispărută.

Partea deranjantă a prezenţei lui în familie era însă sunetul pe care-l scotea odată pus la muncă. Sunetul, muzica abacului e ceva aparte. Ore întregi, seară de seară, auzeam ciocănitul bilelor de lemn, care se mişcau în stînga şi în dreapta vergelelor metalice cu o viteză nemaipomenită şi se loveau de carcasă, tot din lemn. Sunete fascinante. Degetele tatălui meu se mişcau cu o dexteritate şi o exactitate de pianist. Andrei Ivanovici, cum i se spunea la locul de muncă, cînta la pian şi fizgarmonie cu două mîini, iar la abac cu o mină. Era un virtuoz al mînuirii abacului. Cu timpul, m-am obişnuit şi chiar adormeam mai uşor pe sunetele acelea din furtuna muncii. In fiecare seară ascultam cu pasiune această „artă a fugii". începusem să ştiu atît de bine acele sunete, că puteam deja să interpretez cantitatea de bile puse în mişcare Adică puteam spune după sunet dacă e vorba despre cifre mari sau mici.

Acest obiect care a hrănit şi a legănat cîteva generaţii la rînd stă acum cuminte pe post de relicvă şi „madlenă". Mi-am adus aminte

de el pentru că l-am recuperat de puțin timp. Abacul şi jurnalul tatălui meu.

Am fost foarte pasionat de munca părintelui meu. Am discutat puțin despre asta cu el. Ştiam din diverse discuții detalii, frînturi. In jurnalul lui am descoperit o mulțime de note din anii '50 şi '60. Aflu că mai mulți membri ai comunității au fost propuşi pentru posturi importante şi de răspundere, pe care nu le-au obținut pentru că refuzaseră să devină membri ai Partidului. Lucrurile par a fi însă mai complicate. Depindea mult de oamenii care luau decizii. Puteai să ai noroc de oameni inteligenți, care să manevreze aceste situații cu multă delicatețe, sau puteai să ai drept superiori nişte imbecili dogmatici care să te arunce direct în puşcărie.

Descifrată, povestea e cam aşa. Spre sfîrşitul anilor '50, cînd tatăl meu se întorsese, după trei ani, de la Moscova, unde făcuse armata, a primit un post bun în rețeaua medicală din oraş. El avea deja experiență de lucru cu hîrtiile birocratice, precum şi în domeniul economic. Doi din cei trei ani de armată i-a petrecut făcînd muncă migăloasă în cancelaria armatei moscovite. Avea experiență şi recomandări foarte bune, iar înainte de armată făcuse şi cursuri de economist-

contabil şi lucrase alături de Grunberg. După război, astfel de oameni erau o comoară, mai ales la marginea imperiului şi în provincie, unde nivelul de analfabetism era enorm, iar lipsa de „ cadre“ acută. Tata avea posibilitatea de a urma o carieră strălucită fără prea mari eforturi. Contextul era favorabil şi ofertant, iar calitățile şi aptitudinile lui răspundeau perfect acestor nevoi. Şi ofertele au venit cu nemiluita. In doar cîțiva ani era deja un soi de director economic şi manager al sistemului sanitar din raion, cu extindere spre regiune. I se acordase foarte multă încredere, iar munca lui a dat roade repede,

ceea ce a tras atenţia mai multor şefi din diverse sectoare, care aveau nevoie de oameni pricepuţi şi de încredere. Şi, fireşte, a venit momentul foarte delicat.

— Andrei Ivanovici, e timpul să intraţi în Partid, i-a spus întruna din zile şeful, Ivan Petrovici Kodleţ, un om cu care pînă atunci se înţelesese foarte bine. Uite, s-a interesat de dumneavoastră mai multă lume şi ne-am gîndit să vă propunem un post mai important, pentru că-l meritaţi, a început tovarăşul Kodleţ, cel care lega şi dezlega totul prin zonă. Formalităţile, Andrei Ivanovici, sînt simple. Am vorbit cu tovarăşul Babelinikov de la Chişinău şi el vrea să luaţi în

primire postul de luna viitoare. Nu vă veţi mai ocupa doar de raionul nostru, ci de întreaga regiune. O să primiţi toate indicaţiile. Va fi muncă mai multă, dar, cum vă ştiu, nu vă temeţi dumneavoastră de aşa ceva. Sînteţi tînăr şi veţi face faţă cu cinste. Veţi fi remunerat mult mai bine pentru această muncă şi veţi avea acces şi la o maşină de serviciu, continuă tovarăşul măgulitor. Există însă o mică problemă care trebuie rezolvată urgent. Vă rog să treceţi pe la sediul raional al Partidului să depuneţi o cerere de intrare în Partid. Noi am trimis deja recomandările, aşa că nu va fi decît o formalitate. Nu trebuie să

vă intimidați, Partidul are nevoie de oameni ca dumneavoastră, a rostit Kodleț solemn şi a plecat.

Tatăl meu a rămas descumpănit o vreme. Deodată, oferta foarte generoasă şi orizonul deschis şi plin de promisiuni s-au răsturnat. Ceea ce în prima fază părea o binecuvîntare în cîteva secunde s- a transformat într-un blestem, fiindcă era foarte conştient ce înseamnă un refuz. Nori negri se abăteau asupra unei dimineți care pînă atunci prevestea o zi frumoasă.

A părăsit biroul descumpănit. Din nou, în buna tradiție sovietică: chiar dacă s-a vrut binele, a ieşit, ca de obicei, cum era mai rău. A vorbit cu familia, s-a consultat cu bătrînii comunității şi s-a întors să anunțe decizia luată dinainte de a primi oferta.

Andrei Ivanovici bătu la uşa biroului lui Ivan Petrovici Kodleț. Intră timid şi îi dădu vestea pe care tovarăşul Kodleț se pare că nu era pregătit să o audă.

— Ivan Petrovici, vă mulțumesc pentru încrederea acordată, pentru sprijinul pe care mi l-ați oferit. E o onoare pentru mine, începu tatăl meu timid, cu voce tremurîndă.

— Andrei Ivanovici, nu vă jenați, sînteți omul nostru.
Treceți la treabă şi lăsați mulțumirile, îi tăie tovarăşul
Kodleț vorba.

— Nu, tovarăşe Ivan Petrovici, poate nu m-ați înțeles, dar trebuie să vă spun ceva important. Eu accept cu plăcere slujba pe care mi-o oferiți, sînt dispus să muncesc cu acelaşi devotament şi profesionalism de care am dat dovadă pînă azi, dar există o mică problemă şi voiam să clarificăm situația, continuă tatăl meu să se apropie de subiect.

— Ce problemă poate fi, tovarăşe? întrebă Kodleț nedumerit.

— Problema, Ivan Petrovici, constă în faptul că eu nu pot fi membru de Partid, rosti sec tatăl meu.

— Cum adică, sări nedumerit Kodleț, ce, ai duşmani ai poporului în familie şi nu ştiu eu?

— Nu, Ivan Petrovici, nu e vorba de familie, ci de credința mea. Nu-mi permite credința să fiu membru în Partidul Comunist. Nu-mi permite credința să fac astfel de jurăminte, rosti hotărît tatăl meu. Dar cred că pot să-mi fac bine treaba şi fără a fi membru de partid, dacă acceptă conducerea, fireşte, continuă tatăl meu tot mai hotărît.

— Andrei Ivanovici, ați înnebunit? Despre ce credință vorbim, despre ce convingeri? ridică tonul tovarăşul Kodleț. Aud pentru prima oară aşa ceva. Vi se oferă o ocazie unică, pentru care unii şi-ar vinde mama şi copiii, şi tu vorbeşti despre dracu' ştie ce tîmpenii, începu aproape să țipe Ivan Petrovici, tutuindu-1, altfel foarte principial şi scrupulos cu normele de conduită.

In astfel de cazuri, mai toată nomenclatura sovietică de după perioada stalinistă avea o tipologie foarte stranie. Aceştia ştiau tot mai bine să folosească bunele maniere, să fie uneori chiar foarte amabili şi diplomați, dar, cum apărea o mică problemă care îi deranja, se transformau brusc. Toate atavismele şi apucăturile staliniste ieşeau la suprafață, iar acele „nobile ființe" se transformau în adevărați monştri. Cum de putea aceeaşi ființă să poarte în sine ambele fațete ale umanului şi inumanului e greu de înțeles. Brusc, deveneau fiare şi după aceea din nou puțină pace şi liniște, toate „rămăşițele atavice", colții, blana, ghearele se retrăgeau, iar la suprafață reapărea ființa aceea nobilă şi luminoasă.

Ivan Petrovici Kodleț era unul dintre acei oameni care te puteau surprinde atît cu bunătatea şi delicatețea vorbirii, cît şi cu explozia de ură şi furie pe care le emana în momentele cînd se produceau tulburări ale armoniei lui interioare şi ale liniei partidului. Gestul şi cuvintele tatălui meu aveau să-l înfurie la culme. Monstrul bine ascuns sub chipul nobil ieşise la suprafață.

— Noi avem grijă de oameni ca voi, vă educăm, vă hrănim, vă dăm de lucru, vă ocrotim şi voi iată cum răspundeți! Partidul ți-a oferit această şansă şi tu îți bați joc de el? Cum adică, urla tot mai tare tovarăşul, schimonosindu-se, noi creştem un sectant la sîn şi nu ştim?! Ştim noi ce specii de oameni sînteți voi! Doar aparent vă dați mieluşei, cînd, în realitate, am auzit că faceți tot soiul de orgii, de ritualuri!!! Am auzit, urla tot mai tare tovarăşul Kodleț, că vă sacrificați copiii şi le

beţi sîngele!!! Păi, locul vostru nu e aici!!! Siberia scrie pe tine, să fie clar! continua să urle cu spume la gură Ivan Petrovici, omul care mai devreme părea pîinea lui Dumnezeu. Deci să fie clar, începu să tragă concluzia tovarăşul Kodleţ, ai timp pînă mîine să te gîndeşti. Ori accepţi oferta şi am uitat de această discuţie, ori mîine fac cerere să fii dat afară şi, cît trăiesc eu, nu mai prinzi tu loc de muncă. Ai cuvîntul meu. Nu glumesc. Şi acum, aaafaaarăăă!!! urlă Kodleţ, roşu de furie.

Tatăl meu se ridică de pe scaun şi rosti calm şi ferm:

— Eu am spus ce-am avut de spus. Decizia mea a fost luată de

mult şi nu am pentru ce să-mi schimb părerea. Nu există nimic în lumea asta şi nu aveţi ce să-mi oferiţi ca să-mi pierd credinţa sau să-mi încalc convingerile. La noi, rînduiala e aşa: DA e DA şi NU e NU. Am spus şi rămîn la ce-am spus. Mă bucur că am lucrat cu dumneavoastră şi vă rog să mă iertaţi dacă am greşit cu ceva. Acum mă retrag şi Dumnezeu să vă aibă în pază.

Astea au fost ultimele fraze pe care le-a rostit tatăl meu în ultima întrevedere cu Ivan Petrovici Kodleţ.

Povestea aceasta a rămas în amintirea familiei şi a comunităţii. Prin acest proces au trecut foarte mulţi membri ai ei. Unii au ieşit mai demni, unii mai puţin demni, însă nu-mi amintesc ca cineva să fi ajuns la compromisul de a deveni membru al Partidului Comunist. Au fost totuşi alte compromisuri şi ispite. Tata îmi spunea că asta a fost una dintre luptele care i-au adus o bucurie şi o satisfacţie imense. A fost una dintre marile lui victorii, cu toate că avea să aducă multe probleme pe capul familiei. Au urmat cîţiva ani buni de muncă necalificată, prost plătită, care au împins familia la limita sărăciei. Ne-a salvat însă, ca de obicei, comunitatea.

Acesta era şi secretul sectei mele. Cu cît se retrăgea mai mult, cu atît găsea resurse mai bune, mai eficiente de a rezista şi de a se organiza. Marginalitatea la care era împinsă o punea în situaţia de a găsi resurse inepuizabile în zone total necunoscute, de a descoperi forme şi modalităţi de trai nebănuite nici măcar de temutul regim, care avea impresia că ştie şi controlează tot. Indiferent de situaţie, noi trebuia să ne demonstrăm excepţionalitatea de „popor ales". Secta mea trebuia să dovedească prin vorbe şi fapte că este excepţională. Şi asta facea.

Odată cu anii ’50, comunitatea a început să caute nişe şi pîrghii de salvare. Regula de aur: să fugim în zone periferice necontrolate de putere şi să producem ceva de care toţi au nevoie. Au înţeles foarte repede spre ce sectoare să se îndrepte. Au luat cu asalt diverse bresle, meserii, precum şi producerea şi comercializarea diferitelor produse alimentare. Era o zonă ce permitea mult spaţiu de manevră şi aparţinea unei pieţe gri, pe care statul, cu tot aparatul lui fiscal şi de control, nu putea să o stăpînească. în scurt timp, cu excepţia „comerţului negru", a contrabandei şi a diverselor sectoare productive dubioase, sectanţii au început să construiască şi să controleze adevărate reţele şi bresle pe care

statul nu le luase în stăpînire sau pe care le controla doar parţial.

Unii membri ai comunităţilor începuseră să se specializeze în cultivarea legumelor şi fructelor, pe care le comercializau pe tot cuprinsul URSS şi care, chiar dacă presupun o muncă destul grea, aduc profituri importante. O altă parte au construit făbricuţe, pielării şi adevărate centre de fabricare a hainelor din blană şi din piele, care se bucurau de un succes enorm, chiar la preţuri foarte ridicate pentru acele vremuri. Aceste activităţi economice au creat o autonomie financiară şi economică foarte importantă, dar care presupunea, fireşte, şi un

Sectanţii

anumit grad de risc. Totul depindea în mare măsură de modul de folosire a acestor bani şi a resurselor acumulate.

Paradoxal însă, secta mea, chiar dacă ştia să facă bani chiar şi în comunism, avea un dispreţ profund faţă de acumularea acestora. Bogăţia era damnată, fiindcă punea în pericol salvarea. Poate că tocmai acest dispreţ şi lipsa de interes direct pentru acumularea de valori şi bunuri făceau să poată avea cîştiguri importante fără mari eforturi. Sau fără a face un scop din asta. A face un scop din profituri era un act dispreţuit de comunitate. Ai mei nu citiseră nici Weber şi nici Marx.

Curiozitatea era însă una dintre trăsăturile familiei mele şi ale comunităţii. Eram curioşi să ştim, să aflăm, să încercăm lucruri noi. Şi asta în ciuda faptului că trăiam într-un grup care avea mai degrabă trăsăturile unei comunităţi ultraconservatoare. Cînd începusem, în adolescenţă, să citesc tot mai mult şi să mă irite cam tot ceea ce se întîmpla în comunitatea mea, au apărut şi frămîntările. Aveam o mulţime de întrebări.

Eu întrebam mereu. Cei mai în vîrstă aveau grijă însă să-mi explice de ce nouă ni se întîmplă lucrurile aşa, şi nu altfel. Dacă nu ni se întîmpla ceva rău, motivul era legat de faptul că sîntem „trecuţi prin încercări". E un proces firesc şi tocmai aceste încercări arată calitatea noastră adevărată. Era o bătălie pe care trebuia să o ducem. Răsplata urma să vină. Dacă la noi comunitatea trecea prin diverse perioade grele, represiuni şi prigoniri, totul părea să fie foarte clar pentru ai mei. Aşa ni se întîmplă pentru că noi „sîntem cei aleşi". Noi trebuia să fim lumina pentru cei din jur, care zăceau în întuneric. Noi eram ceea ce a fost poporul lui Israel cîndva pentru canaaniţi şi alte popoare pierdute.

Sentimentul acesta de „a fi ales" este unul pătrunzător.

Această educaţie îţi oferă un soi de cod comportamental care te urmăreşte toată viaţa. Tu nu poţi să fii ca şi cei din jur, pentru că „eşti ales". De fiecare dată cînd spui sau faci ceva, eşti setat în mintea ta, în codul tău moral format în timp, să cîntăreşti, să te controlezi, să măsori. Libertatea ta devine una foarte bine controlată de această putere interioară de „a fi ales". Tu eşti ales să fii cu totul altfel. Iar greşelile produc rupturi interioare dramatice şi profunde, întotdeauna am admirat aproape mistic relativitatea morală şi comportamentală a popoarelor pravoslavnice. în acest sens, ruşii pot fi de o libertate cutremurătoare, fiindcă nici un cod dintre cele pe care le cunoşteam nu funcţionează în cazul lor. La ei, sfinţii şi diavolii se amestecă şi formează un soi de masă vîscoasă, în care nimic nu mai poate fi diferenţiat. Uneori, trecerea de la o stare la alta este atît de radicală, incit, pentru cineva obişnuit cu o ierarhie clară şi exactă, totul pare inimaginabil. Numai aici cred că poți vedea cum omul devine fiară sau porc, iar porcul sau fiara, sfînt. Totul cu o naturaleţe care nouă ne este aproape imposibil de înţeles. E o lume pe care am văzut-o, am admirat-o şi am dispreţuit-o în egală măsură, dar pe care mi-a fost aproape imposibil s-o înţeleg. Bunelul meu avea o vorbă: la pravoslavnici e mai uşor să găseşti un sfînt decît un om cinstit.

Noi însă am fost educaţi altfel. Aveam cu totul alt tip de a înţelege şi a trăi lucrurile. Ştiam că suferinţa vine din faptul că sîntem încercaţi şi aleşi. Mai ştiam şi că lucrurile bune ni se întîmplă nu pentru că noi sîntem buni, ci pentru că sîntem binecuvîntaţi. Iar binecuvîntaţi sînt doar cei buni. Şi trăiam cu această convingere.

Un paradox al comunităţii mele era legat de muncă şi de bunăstare. Discursul oficial şi practica în secta noastră erau de tip puritanist. Munca era privită ca un soi de blestem, dar unul ce trebuie îndeplinit cu respect şi devotament. Munca era un blestem al lui Dumnezeu pentru păcat şi ştiam că „prin sudoarea frunţii" ne vom cîştiga pîinea.

Sectanţii

Noi respectăm blestemul şi încercăm să-l desfacem prin trudă. Nu erau însă apreciate habotnicia, munca excesivă. Două zile pe săptămînă nu lucram, ci celebram.

Bogăţia, la rîndul ei, era dispreţuită. Ba chiar considerată un păcat de moarte, pentru că ştiam că, unde ne e bogăţia, acolo ne e şi inima. Avuţia noastră nu trebuia să fie una materială. Şi dispreţul faţă de lumea materială era aproape biologic. Din tot ce

făceam, de la comportament la haine, de la casă la curte, trebuia să reiasă acest lucru. Totul era sobru, minimalist, îngrijit.

In timp însă, lucrurile aveau să se complice foarte mult. De ce? Pentru că, în ciuda modului în care ne raportam la lumea materială, reuşeam să menţinem un nivel de bunăstare a familiilor şi a comunităţii noastre vizibil mai ridicat. O duceam mai bine decît cei din jur, care-şi propuneau şi chiar îşi făceau un scop din asta. Cum era posibil ca noi, cei care ne declaram fățiș disprețul față de lumea materială, să producem mai multă prosperitate şi bogăţie decît a cei care-şi doreau asta? Iată dilema
care avea să mă frămînte mulți ani mai tîrziu.

De multe ori aveam să discut aceste lucruri cu ai mei şi cu bătrînii comunităţii. Polemizam mult pe aceste subiecte. Eu, ca şi ai mei, eram o fire curioasă. Aveam prea multe întrebări. în mintea mea, lucrurile nu se legau foarte bine. Răspunsul lor cum că acesta este „un efect al binecuvîntării" m-a satisfăcut doar în copilărie. Cînd am început să cresc, nu mă mai mulțumea.

Cum se poate să fim mai înstăriți, chiar dacă avem meserii mai sărăcăcioase? Trăim la marginea societăţii, pierdem enorm de mult timp pentru cu totul alte ocupații, în timp ce vecinii noştri muncesc în disperare. Şi la final rezultatul e atît de diferit. De ce? Cel mai mult mă temeam de falsitate, de un discurs mincinos pe care l-am putea propovădui.

Sectanţii

Sinoadele în colhozuri

Unde este înţeleptul? Unde este cărturarul? Unde este vorbăreţul veacului acestuia? Iudeii, într-adevăr, cer minuni şi grecii caută înţelepciune.
1 Corinteni 1:20, 22

Cînd eram mic îmi plăceau predicile. Dar cărui sectant nu-i plac predicile? Ale noastre sînt ca nişte poveşti fascinante rostite de oratori neîntrecuţi. La predici şi la retorică ne pricepeam de minune. Cînd şi unde le învăţăm nu ştiu, dar nici cînd şi unde am învăţat să merg, să înot sau să merg pe bicicletă nu-mi amintesc.

îmi plăceau cuvîntările unor bătrîni ai comunităţii. Unele erau foarte frumoase. Altele foarte lacrimogene. Cînd am crescut mai mari, învăţaserăm cam toate tehnicile oratorice şi mai toată „coregrafia" predicatorilor noştri şi deveniserăm nişte adolescenţi cinici, care numeau acest gen „lacrimi şi muci", după vorba bunelului meu. De fapt, cam tot ritul slujbelor noastre se reducea la predică şi muzică. Se predica mult şi se cînta la fel de mult. La fiecare slujbă obişnuită aveam cel puţin trei predici. Cum spuneam, nu ştiu cînd şi unde învăţau oamenii să predice, însă brusc cîte unul devenea predicator şi se instala la amvon, ca un căpitan de corabie, şi predica. Comunitatea asculta şi îi acorda tacit o notă care-l legitima sau nu. în general, la amvon ajungeau oameni care deja îşi încercaseră retorica în comunităţi şi în grupuri mai restrînse. Erau cei care aveau girul liderilor comunităţii.

Tatăl meu, care era mai ironic şi avea alergie la un anumit stil de predică, pe care mai tîrziu avea să o boteze „predică americană", avea o vorbă: „Evreii cred în minuni, grecii în înțelepciune, iar noi în retorici şi predici". Cu timpul, acesta avea să fie într-adevăr marele păcat al comunității: oamenii cu o retorică strălucită aveau să o cucerească. Modelul predicatorului perfect avea să omoare în mare parte comunitatea. Iar vorba tatălui meu avea să se adeverească mai ales la finele anilor ’80 şi începutul anilor '90, cînd modelul „predicatorului american" a invadat tot spațiul

postsovietic şi postcomunist.

Cînd am mers pentru prima dată în America şi am auzit cum vorbesc preşedintele şi politicienii lor, în general am avut brusc revelaţia că aceştia nu sînt decît nişte băieţi din secta mea. Toată retorica şi toată coregrafia lor purtau ştampila sectei mele. Mai tîrziu aveam să înţeleg că tot ce ţine de industria lor muzicală nu e decît rezultatul unei secte asemănătoare cu a mea. MTV este cel mai bun produs al şcolii duminicale a sectei mele. De fapt, am înţeles că SUA nu sînt decît un produs statal al sectei mele: convingerea că sîntem aleşi şi avem de salvat lumea, convingerea că cel de lîngă tine e damnat şi tu ai obligaţia de a-l salva, convingerea că statul e un rău necesar împotriva căruia trebuie să lupţi, un Leviatan care trebuie îmblînzit, convingerea că tu şi comunitatea ta nu aveţi nevoie de legi, protecţie şi ajutor din partea statului, pentru că tu ai construit o lume mai bună etc.

Acolo te izbeşte mai ales stilul de viaţă. în SUA am văzut lumea pe care am fi putut s-o construim dacă am fi avut alte condiţii. Noi ne deosebeam însă mult de ei, eram nişte sectanţi marginali, pe cînd ei deveniseră sectanţii majoritari, deveniseră puterea însăşi. Iar acest lucru pentru ai mei era ceva fundamental rău, de aceea bătrînii, cei care au prins anii legionarismului şi stalinismului, ne avertizau să nu ne închinăm idolilor şi mai ales să nu devenim idoli. Cînd vom deveni însăşi puterea, atunci se va sfîrşi totul. In SUA am simţit acest lucru pentru prima dată. Secta mea a devenit puterea. Nu pot să spun că nu era tentantă, dar eu veneam dintr-o altă tradiţie.
Unde apăream noi, apărea şi minoritatea şi afectam orice majoritate, oricît de puternică ar fi fost ea.

Una dintre predicile bunelului suna cam aşa:

— Să nu te temi niciodată cînd ţi se ia, cînd eşti pedepsit pe nedrept, cînd eşti batjocorit pentru ceea ce eşti, pentru credinţa ta. Noi sîntem angajaţi într-o luptă continuă, o luptă pe viaţă şi pe moarte, o luptă a unor lumi mai puternice decît cele care se văd. Să nu te temi niciodată cînd ţi se ia, indiferent ce ţi se ia. Să te temi însă foarte mult cînd ţi se şi dă. Darul poate fi mult mai otrăvit decît suferinţa şi penuria, poate fi un instrument de control mult mai mare şi mai puternic decît represiunea. Nu te teme cînd ţi se ia, ci îngrijorează-te cînd ţi se dă ceva. Gîndeşte-te de „şaptezeci de ori cîte şapte" pînă să accepţi ceva ce ţi se dă. Nu uita că raiul l-am pierdut nu pentru că ni s-a luat ceva, ci pentru că ni s-a dat ceva. Şi am ales greşit. Cel mai important e faptul că uneori trebuie să decidem corect şi mai ales trebuie să ştim cînd să refuzăm. Deseori nu stă în puterile noastre să ne opunem la ceva ce ni se ia, însă e mult mai în puterile noastre să ne opunem şi să refuzăm ceva ce ni se dă.

Acest tip de raţionament stă la baza relaţiei noastre cu diversele forme de putere şi cu tot ce ţine de relaţia cu celălalt. Noi trebuie să dăm, să dăm şi iar să dăm. Nimic din ce avem nu e al nostru. însă trebuie să fim foarte precauţi cu ceea ce primim. Mai tîrziu, acest lucru avea să se răsfrîngă şi în relaţia cu banii, mărfurile şi tot ceea ce ne înconjoară.

Putem spune că acestea erau micile noastre polemici teologice care în anumite momente produceau adevărate concilii ecumenice raionale şi săteşti. Cum apărea o problemă, cum se aduna comunitatea şi începeau polemicile. Se lua Biblia şi cunoscătorii încercau să dea un răspuns coerent, fundamentat în Scripturi, pentru orice problemă în cauză. Şi să nu vă gîndiţi că temele care ne frămîntau erau legate de „natura divină sau umană a Mîntuitorului", de „unde purcede Duhul şi unde sălăşluieşte". Ne preocupau şi temele teologice importante, însă ele au fost şi au rămas marginale.
Exista într-un fel un crez intim pe care-l acceptam tacit şi inconştient cu toţii. Marile probleme teologice ale comunităţii porneau adesea de la relaţia cu puterea şi cu lumea în care trăiam. Teologia noastră ţinea mai degrabă de traiul nostru cotidian. Era însă viaţa noastră şi, pentru noi, orice problemă era o bătălie pe viaţă şi pe moarte.

Să luăm un exemplu banal din anii '50, în plin proces de colectivizare şi de dezvoltare a colhozurilor şi a formelor colective de muncă. Pămînturile au fost colectivizate, s-au deschis multe întreprinderi. O bună parte a comunităţii noastre a lucrat la aceste întreprinderi şi colhozuri, cu toate că mai tîrziu ai noştri au găsit soluţii foarte subtile pentru a se îndepărta de formele de muncă de acest tip. O bună parte a comunităţii lucra însă în aceste colective.

Venea toamna şi începea faimoasa recoltare a tot ce creştea pe mănoasele cîmpii basarabene. La noi creşteau extraordinar de bine viile, dar şi legumele. Mai ales după ce sovieticii au construit sisteme de irigare, cît vedeai cu ochii erau numai cîmpii pe care se cultivau legume, pomi fructiferi şi vii. In această perioadă, cum era de aşteptat în asemenea condiţii, creştea enorm rata furturilor. Iar furtul din bunul obştesc era pedepsit aspru. Şi nu vorbim despre furt în termenii de azi, cînd nu se mai înţelege ce înseamnă furt şi ce înseamnă speculaţie. Atunci furtul era foarte bine gestionat şi reglementat. O găleată de roşii adusă acasă după o zi istovitoare de muncă, pe care tu poate o considerai o răsplată firească, putea să te coste ani de puşcărie. Pedepsele erau foarte aspre şi aproape imposibil de ocolit. în ciuda acestui fapt, oamenii furau, dacă putem să spunem asta. Acest mic furt cotidian era un fapt obişnuit.

Tocmai aici intervine dilema. Primii care au ridicat această problemă au fost - culmea! - reprezentanţii puterii. Dacă nu putem opri acest flagel, trebuie să găsim un mecanism prin care să controlăm şi să negociem acest fenomen. O decizie destul de înţeleaptă, cred eu. După o zi istovitoare de muncă la cîmp e greu să le interzici oamenilor să ia cu ei acasă nişte struguri, nişte fructe sau legume. Şi atunci înalţii demnitari au decis:
„Fiecare colhoznic are voie să ia acasă după o zi de lucru o găleată din ce recoltează". Nici mai mult, nici mai puţin de o găleată. Asta a devenit, practic, o lege nescrisă, pe care începuse să o respecte cu oarecare rigurozitate aproape toată lumea. Şi puterea, şi colhoznicii.

In comunitatea noastră, mult mai atentă la nuanţe şi la „ce ne spune Biblia pe acest subiect", această decizie avea să

creeze o adevărată schismă. Oamenii au tranşat scurt problema.
Indiferent de ceea ce au decis cei din conducerea colhozului, noi trebuie să ştim clar: a lua din bunul public este sau nu este furt? Şi a început o adevărată polemică teologică ce s-a răspîndit în toată regiunea. Seară de seară aveau loc discuţii interminabile şi comentarii pe marginea Bibliei. Ce scrie acolo despre acest lucru? Ce ne învaţă Biblia? Cum rezolvăm această problemă. Oare nu scrie în scripturi: „Să nu legi gura boului

cînd treieră"? Acest verset avea să facă mare carieră mai ales pentru cei care aveau să împărtăşească mai tîrziu „teologia bunăstării" pe care ai mei o disprețuiau visceral.

Şi după luni de dezbateri şi frămîntări comunitatea a decis: noi nu vom lua nimic din ce nu ne aparține. Deci nici un sectant nu va veni cu găleata plină după orele de muncă, întrucît ce e al colhozului, al întreprinderii nu este şi al nostru. Pentru munca noastră sîntem plătiți şi ne asumăm acest lucru.

Acesta avea să fie doar începutul calvarului. Pentru că decizia care avea să aducă pace şi liniște în comunitate printr-o

simplă hotărîre urma să producă valuri în localitățile în care trăiam. De ce? Pentru că decizia noastră de a nu proceda astfel îi punea pe majoritari într-o situație jenantă. Şi mai ales punea în dificultate conducerea colhozului şi înalții prelați ai puterii.

— Cum adică nu vreți să luați şi voi ce vi se oferă? Vreți să spuneți că noi furăm? Adică sînteți mai buni decît noi?

O mare de insulte avea să se abată asupra celor care, în naivitatea şi puritanismul lor, credeau că şi-au rezolvat o problemă. Ei bine, nu.

O problemă rezolvată de sectanți aduce pentru restul populației

multe bătăi de cap şi trezeşte uneori o ură şi o furie inimaginabile. Cum spuneau bătrînii trecuţi prin multe: niciodată o faptă bună nu rămîne nepedepsită.

Toate aceste teme erau discutate aprig în predicile noastre. în comentarii şi în dezbateri. Citeam şi cercetam scripturile ca să vedem ce răspunsuri ne oferă la problemele pe care le aveam. Comunitatea din jurul nostru se schimba cu repeziciune şi noi trebuia să venim cu răspunsuri clare. Ce facem cu radioul? Dar cu televizorul? Acceptăm ca tehnica să intre în casele noastre? Cum şi în ce condiţii? Pînă unde acceptăm şi ce acceptăm? Ce facem cu şcoala şi educaţia? Acceptăm ca tinerii noştri să se uite la filme? Dar ce muzică se poate asculta? Ce haine e decent să se poarte? Cum refuzăm să facem parte din structurile de partid? Ce tip de munci avem voie să facem? Era un şir întreg de întrebări pe care le întorceam pe toate feţele şi le discutam. Şi căutam răspuns doar în Biblie.

Toate acestea erau incluse în predici. Unele înţelepte, altele emoţionante sau deosebite. Predica era însă totul în comunitatea noastră.

Unchiul meu, cel foarte şcolit şi care pe vremuri a fost comunist, dar a şi plătit cu ani de puşcărie rătăcirile lui din tinereţe, a ţinut o dată o predică ce m-a impresionat. Erau deja ultimii ani ai perestroikăi. Eu aveam alte preocupări. Vîntul schimbării începuse să bată şi prin comunitatea noastră. Imperiul era în paragină, iar biserica ieşea din catacombe şi se oficializa. Cucerea stadioanele şi pieţele. Unchiul meu era unul dintre cei care se opuneau noii tendinţe, un adept al tradiţiei noastre radicale de a ne împotrivi şi de a lupta. El mi-a explicat cel mai bine în care Isus Hristos trebuie să cred.

Asta am înţeles eu. Să nu ne îmbuibăm, să nu acceptăm tot ce ni se oferă, să nu adormim, să nu

ne moleşim. Creştinismul e de departe cel mai radical lucru despre care mi-a fost dat să aud şi să citesc. Ce Dumnezeu mai radical putem avea decît unul ce renunță la puterea divină, la puterea nemărginită, pentru a salva şi a fi alături de cei „căzuți în păcat", adică nişte condamnați politici? Se sacrifică, devine unul dintre noi pentru a ne salva, un gest fără precedent în istorie.

Renunță la toate atributele divinității, ale puterii supreme şi coboară printre noi, devine egal cu creatura sa, dar nu pentru a fi alături de dregătorii şi înțelepții vremii, ci pentru a spăla picioarele curvelor, pentru a mîngîia săracii şi pentru a

vindeca bolnavii. Şi ce spune? Că nu aduce pacea, ci războiul, un război care se cîştigă nu cu arme şi violență, ci cu vorba şi fapta. Nu e străin însă de bici. Oriunde apare El, în jur se naşte scandalul religios, politic, social, pentru că el răstoarnă toate regulile puterii, dizolvă cutumele, scandalizează „bunul-simț". în noua lume politică propusă de el nu mai există iudeu, roman sau grec, nu mai există femeie sau bărbat, iar familia trece în plan secund. în templu, loc al puterii religioase, El dă năvală cu biciul, iar bogaților le spune că nu pot intra în „împărăția cerului", noua orînduire politică, şi că trebuie să renunțe la bogății. Şi îşi alege

Sectanţii

ucenici, cei care vor pune bazele unei revoluții unice în istoria lumii, nu oameni din elita vremii, din rîndurile dregătorilor şi cărturarilor, ci nişte amărîți de pescari iudei, pentru a lua în derîdere cum numai El ştie puterea vremii.

Creştinismul oficial s-a deteriorat însă mult. Ce avem noi este o formă anchilozată, moartă, ritualizată. în mare parte avem exact rezultatul a ceea ce detesta Isus. Avem un Isus Hristos cuminte, care nu scandalizează, ci slujeşte puterea, pe bogații şi pe înțelepții vremii. Respectă toate regulile şi cutumele vremii. Iubeşte - culmea! - pînă şi banii, le face chiar reclamă şi se supune la toate protocoalele puterii. Avem un Isus Hristos ultraconservator, cuminte, comod şi care promovează o „teologie a bunăstării".

Nu, acesta nu e Isus Hristos cel din Evanghelii sau pe care ni-l explică Pavel. Nu, Isus Hristos e militant, radical, împotriva cărturarilor şi dregătorilor oricărei forme de putere şi îşi construieşte noua împărăție stînd la masă cu curvele şi păcătoşii, cu săracii şi bolnavii şi ne învață că toți sîntem egali, că trebuie să dăruim şi să ne dăruim, să trăim împreună şi să nu ne mai supunem orbeşte relației stăpîn- sclav. In noua ordine politică trebuie să fim ființe libere. Iar pentru a fi liberi trebuie să fim egali şi să ne eliberăm de orice formă de tiranie şi de dominație, ierarhie, supunere. Acesta este Isus Hristos, cel din Evanghelii. Nu ascultați ce vă spun dregătorii şi cărturarii, care sînt slugi ale noii puteri ce se iveşte şi se instaurează peste cea veche, ci citiți măcar de sărbători Evangheliile şi trăiți nu în litera, ci în spiritul ei.

Iar după predică venea muzica. Insă înainte de cîntări unul dintre pastorii mei preferați spunea un lucru: dacă astăzi Isus ar veni pe pămînt, oare cum îl vom întîmpina? Şi mereu mă gîndeam la asta. Şi cîntam:

Isus Hristos era un bărbat care

călătorea în sus şi-n jos, un bărbat muncitor şi curajos, le zicea bogătanilor: daţi la săraci banii,
şi l-au băgat în mormînt bogătanii.
Isus era bărbat muncitor, făcea tîmplărie
şi discipolii lui numai oameni de omenie,
dar laşul murdar Iuda Iscariotul l-a băgat în mormînt, ticălosul şi idiotul.
S-a dus la poliţişti, s-a dus şi la preoţi,
le-a spus acelaşi lucru la toţi: vindeţi-vă bijuteriile, daţi la săraci banii,
dar l-au băgat în mormînt barosanii.
Cînd venea Isus în oraş, orice muncitor, orice simbriaş credea în vorbele lui,
dar bancherii şi preoţii i-au bătut
în palme cîte un cui
şi l-au băgat în mormînt şnapanii.
Şi oamenilor li s-a tăiat răsuflarea cînd au auzit oroarea.
Toţi se întrebau de ce oare.
Ştiau magnaţii şi soldaţii lor, blestemaţii,
ei l-au pus pe Isus pe cruce, în soare.

Sectanţii

Am scris cîntecul ăsta în Moscova şi New Yorkul ştabilor şi al preoţilor şi al sclavilor.
Dacă Isus ar predica azi, pe cuvînt că l-ar pune iar pe cruce şi l-ar băga în mormînt.

Unchiul Ion şi autonomia muncii

Fiindcă mai lesne este să treacă o cămilă prin urechea acului decît să intre un om bogat în împărăţia lui Dumnezeu.
Luca 18:25

Sectanţii

Noi am fost foarte legaţi de cimitir. în copilărie, cimitirul era parcul şi locul nostru de joacă special. Familia mamei noastre, casa bunicilor şi străbunicilor, era vizavi de cimitir. De el ne leagă o lungă tradiţie de familie şi o mulţime de amintiri şi poveşti. Aici au fost îngropaţi strămoşii noştri, aici am îngropat rude, prieteni şi vecini. Aici am avut de suferit şi am plîns. Aici veneam cu mama să facem curăţenie şi să îngrijim mormintele bunicilor.
De aici luau bunicii lemne de foc în cumplitele ierni ale marii foamete. Da, crucile de lemn din cimitir i-au salvat. Aici creştea vara o iarbă frumoasă pe care ne jucam. Cînd mergeam vara la bunici şi treceam prin cimitir, aveam impresia că trecem printr- un parc de distracţii. Mai tîrziu îmi plăcea să merg şi să citesc inscripţiile de pe morminte. Să văd anii şi să-mi imaginez timpurile acelea. Priveam citatele şi dedicaţiile, unele mai stranii decît altele. Cimitirele satelor şi

ale orăşelelor sînt nişte minuni şi comori universale. Şi sînt cel mai bun loc de odihnă pentru cei vii.

Cel mai pasionat de morminte şi cimitire a fost însă unul dintre fraţii mamei, unchiul Vanea. Cel mai bun om pe care l-am cunoscut. Avea două pasiuni: maşinile şi cimitirele şi tot ce înseamnă moarte. Era un meşter deosebit. Ştia să repare, să construiască sau să meşterească orice. A fost un copil-minune al tehnicii şi un meşter făurar, cum sînt numiţi la noi astfel de oameni cu mîini de aur. Şi cu un suflet aidoma.

Insă cimitirul şi moartea erau speciale pentru el. Era cea mai serioasă treabă. Morţii erau

trataţi de el ca oricare alte persoane, de aceea, cînd vorbea despre ei, aveai impresia că vorbeşte despre singurele persoane încă în viaţă. Gogol, nu altceva.

Pe la 60 de ani a anunţat că e timpul să facă sicrie. Avea şi atelier de tîmplărie şi chiar a practicat o perioadă această meserie. O altă pasiune secundară.

— Maria Vasilevna, te rog să-l iei pe Andrei Ivanovici şi diseară vă aşteptăm la noi, că avem o surpriză.

Aşa începea discuţia cînd unchiul era binedispus. Nimic nu-i strica însă buna dispoziţie vreodată.

— Ce-ai mai pus la cale, Ionică? întreba mama, ştiind că surprizele şi căile fratelui ei mai mic sînt nebănuite.

îl iubea foarte mult pentru că îl crescuse de mic şi avusese grijă de el o bună perioadă, cît bunica fusese bolnavă.

Mama l-a luat pe tata după orele de serviciu şi a plecat „în deal" să vadă surpriza. Ajunse la casa fratelui mai mic, casa copilăriei lor, intră şi nu găsi pe nimeni prin curte. Pe uşă, un bileţel pe care scria cu litere mari: MĂ GĂSIŢI ÎN LEMNĂRIE.

Merg ai mei în lemnărie, atelierul lui, şi acolo văd o imagine care le taie răsuflarea.
Mama spune că s-a speriat de moarte. Căci despre moarte era vorba. Pe masă stăteau doua sicrie noi. în unul stătea fratele ei mai mic, aranjat frumos, dichisit ca un mort adevărat.

— Nu te speria, Maria Vasilevna, n-am murit încă, şopti unchiul meu, fără să deschidă ochii şi fără să se mişte. V-am chemat ca să mă consult cu voi. Cum îmi stă? Totul e bine? Cum vi se pare sicriul? Merge?

— Măi, Ionică, tu vrei să ne bagi în mormînt înainte de timp? Păi, era să-mi stea inima în loc de spaimă...

— Ei, Maria Vasilevna, nu te duci tu aşa repede. Uite, dacă vă place sicriul, vă fac şi vouă săptămîna viitoare cîte unul. Ce zici, Andrei Ivanovici...

Sicriele arătau foarte bine.
Din lemn de nuc, bine lucrate, de culoare maronie, date cu un lac mat, avînd o formă clasică, păreau să provină de la cea mai bună firmă de pompe funebre din Odessa. Ele însă erau făcute de mîna unui om cu un talent deosebit la meşteşuguri şi cu o poftă de viaţă de învia şi morţii cu hohote de rîs şi voie bună.

Spre sfîrşitul vieţii a dat şi el puţin în patima beţiei, păcat de moarte pentru comunitatea noastră. A fost marginalizat o perioadă, deşi cei doi fraţi ai mamei făcuseră poate cele mai importante lucruri pentru secta

lor: el a dat pămîntul pentru prima noastră biserică, iar celălalt frate, Culaie, a reuşit ce nu a reuşit nimeni pînă la el, şi anume să legalizeze actele clădirii la cele mai înalte instanțe sovietice.

Unchiul meu era un om de aur, ajuta pe toată lumea, la el la poartă era coadă ca la Mecca, aşa cum zicea maică-mea, pentru că oamenii aveau mereu nevoie de ajutorul lui. Avea însă două mici slăbiciuni pe care comunitatea nu i le tolera: nu prea respecta mîncarea cuşer, lucru care-l făcea spurcat pe orice evreu sau sectant veterotestamentar. Şi, din cînd în cînd, „servea cîte un păhărel", ceea ce era inadmisibil.

Cînd bea cîteva pahare, bunătatea lui devenea excesivă. Dădea şi ceea ce nu avea. Şi mai ales povestea. Nu avea talentul înnăscut al fratelui cel mare, Culaie, însă avea nişte povestiri din copilărie pe care ni le spunea cu atîta umor, încît noi, copiii, îl rugam mereu să ne mai povestească o dată. Unele le auziserăm de zeci de ori, dar noi tot insistam:

— Mai spune-ne o dată cum ai furat pîinea din cancelarie... Hai, mai spune-ne o dată cum ai furat şi ai mîncat grăunțele de porumb din cămara bunicii...

— Ei mă băteau, dar eu mîncam, mîncam şi tot mîncam...

Aşa se terminau poveştile lui.

Mai toate poveştile din

copilărie ale generației lor erau legate de mîncare. Erau copiii de după război şi de după tragedia foametei. Aceasta se pare că i-a afectat atît de puternic, încît, toată viața lor, toate întîmplările şi evenimentele importante prin care au trecut se învîrteau şi căpătau sens doar în apropierea mîncării.

Deşi îl mai ierta cînd bea cîte un pahar, maică-mea, riguroasă din fire, îşi dădea totuşi seama că în cazul lui „nu merge cu răul, ci cu binişorul".

— Măi, Ionică, ai mîini de aur, eşti un om de aur, cu un suflet de o bunătate cum nu am mai văzut. Dumnezeu te-a binecuvîntat, dar cum poți să ne faci tu una ca asta
şi să bei vin? Pentru atît de puțin vrei tu să-ți pierzi sufletul?

— Maria Vasilevna, începea el lungind cuvintele puțin şi zîmbind, nu dispera. Tu crezi că Dumnezeul nostru se împiedică de-un pahar de vin? Ce am păcătuit eu atît de mult? Uite, toți aceştia care respectă toate legile cu sfințenie şi nu încalcă o iotă din ce scrie la Scripturi crezi că sînt neapărat sfinți? Oi, oi, oi, Maria Vasilevna, numai Dumnezeu ne cunoaşte sufletele, gîndurile, vorbele şi faptele. Uite, îți garantez că eu voi fi primul în Rai. Toți ăştia de predică, de sînt dați de exemplu, de se cred sfinți vor sta la coadă mult în spatele lui Ivan Vasilevici. Eu, dragă
Maria Vasilevna, voi fi în primul rînd în Rai. De asta poți să fii sigură.

— Să dea Dumnezeu să fie aşa, măi, Ionică, că mare păcat de bunătatea ta şi de sufletul tău...

Unchiul era un caz aparte în comunitățile noastre. Insă lucrul cel mai important pe care l-a descoperit el şi l-a practicat era raportul cu munca. După întoarcerea din armată, după lungile dezbateri din comunitățile noastre referitor la putere, pînă unde ne apropiem, cît acceptăm şi ce munci putem face şi ce nu putem face, el a fost cel care a înțeles că pentru a păstra o autonomie cît mai mare trebuie să găseşti resurse proprii,
să ai o economie independentă de cea pe care ți-o oferă statul, puterea. Iar el avea aptitudinile necesare, atît intelectuale, cît şi profesionale, pentru a-şi construi această independență.

Prima direcție pe care a dezvoltat-o au fost meşteşugurile. Avea deja cunoştințe de mecanică destul de avansate, armata sovietică ajutîndu-l în acest sens. Era perioada dezvoltării tehnicii. In jur, toate întreprinderile îşi dezvoltau parcurile auto, colhozurile cumpărau maşini agricole noi, toți visau să aibă o maşină sau o motocicletă. Totul părea să fie motorizat. Iar oamenii care se pricepeau la maşini şi unelte tehnice erau foarte puțini. Se putea trăi destul de bine din această meserie. Şi el a fost printre primii oameni din zonă care au avut maşină particulară: faimosul Jiguli 01, botezat de popor Kopeika.
A făcut bani buni cu mecanica într-o perioadă relativ scurtă.
Fără să lucreze într-o întreprindere sau să fie angajat undeva. Cum am spune astăzi: muncă la negru. Pe atunci, aceste concepte nu existau însă, dar existau altele.

După cum am mai povestit, în comunism a nu munci era o problemă. Accesul la muncă era garantat 100%, iar munca era nu doar o obligație, ci şi controlată prin diverse forme de redistribuție. Nu exista ideea de şomaj sau lipsa locului de muncă. E greu de înțeles astăzi. Nu munca şi locul de muncă erau o problemă, ci nemunca. De ce?

Pentru a începe să devii autonom şi să-ți construieşti micile afaceri economice, era nevoie de două lucruri: timpul liber şi cadrul legal care să te protejeze. Nu puteai să dezvolți ceva serios şi de durată mai lungă dacă trebuia să-ți petreci tot timpul în fabrici sau uzine, opt ore pe zi. Sau să stai undeva într- un birou. Statul comunist însă, spre deosebire de cel actual, nu le permitea cetățenilor lui să nu fie „încadrați în cîmpul muncii".
A nu avea un loc de muncă însemna a intra automat sub incidența Codului Penal. Astăzi, cînd locul de muncă a devenit un privilegiu şi e tot mai greu să prinzi un post cu salariu decent, este de neimaginat acest lucru. Dar da, în țările comuniste exista o lege foarte aspră care trimitea direct în puşcărie pe oricine nu dorea să aibă un loc de muncă.

La începutul anilor '60 apare o lege nouă care pune problema tranşant: cine nu munceşte este condamnat penal şi pedepsit. Pentru prima dată, a nu munci devine o formă de încălcare a legii, o faptă care se pedepseşte penal. Denumirea infractorului va fi *tuneiadeț,* iar fapta, *tuneiadstvo.* Cuvîntul *tuneiadstvo* are o încărcătură foarte grea şi va deveni şi mai semnificativă ținînd cont că legea se va aplica pînă în 1991, cînd această categorie va fi înlocuită de şomer, dar cu o semnificație total diferită. *Tuneiadstvo* e un cuvînt complicat care vine pe filieră religioasă şi e un soi de „a mînca din daruri", „a mînca fără plată". Aici, acest cuvînt avea sensul de leneş şi „trîntor social", „parazit social", cel care trăieşte şi parazitează alți oameni sau grupuri sociale. Acest nou grup social bine identificat şi definit devine în urma unui amplu proces propagandistic unul dintre cele mai urîte şi mai condamnate grupuri sociale din
URSS. Să ajungi în acest grup nu era deloc complicat, ba chiar foarte simplu.

Accesul la forța de muncă, după cum spuneam, era destul de uşor şi în mare parte mecanismul era construit în aşa fel încît instituțiile statului te pregăteau şi te puneau la locul de muncă pentru care aveai aptitudini sau pe care îl considerau necesar. Locul de muncă era predeterminat şi reglementat de reguli simple. Variații şi libertăți mari nu existau, dar nici nu rămîneai fără loc de muncă. Pe diverse sectoare însă, dinamicile erau diferite. Şansa să rămîi fără loc de muncă era aproape de zero. Asta facea parte din logica ideologiei şi sistemului. Contractul social era simplu: tu renunțai la o parte din libertăți şi deveneai loial, iar statul îți garanta un loc stabil şi sigur de muncă.

Dacă la locul de muncă făceai probleme ori apăreau blocaje în relațiile cu superiorii sau, mai grav, intrai în conflicte politice, atunci lucrurile se complicau. Se putea ajunge chiar la situații tragice. De ce? Pentru că, deşi te orientai spre alte sectoare de producție sau îți schimbai locuința, regimul avea puterea să urmărească traiectoria ta în funcție de

gravitatea problemei şi de interesul faţă de o persoană dată. In general, acest control se extindea asupra celor care încălcau grav zonele politice. După anii '60 însă, încălcarea regulilor economice erau pedepsite mai aspru decît cele politice. Regimul putea foarte uşor să creeze o situaţie în care nimeni să nu te mai mai accepte pe un loc de muncă banal şi atunci automat intrai sub incidenţa legii care te învinovăţea de *tuneiatdstvo.* Atunci puşcăria era garantată.

In această zonă de risc maxim şi în acest tip de conflict intrau cu preponderenţă două categorii sociale: bandiţii care nu acceptau să muncească şi sectanţii mei, care-şi construiau o lume paralelă. Să rămînem la „ai mei".

Pe de o parte, ei aveau nevoie de timp liber, nu doreau un loc de muncă „la stat“ pentru a avea timp să-şi construiască micile afaceri în zona gri. Pe de altă parte, a nu avea un loc de muncă te arunca automat în puşcărie. Şi atunci ce făceau ei? Au găsit o soluție ingenioasă printre formulele pe care le oferea statul: munca în zonele cele mai marginale. Ce însemna asta?

Erau un număr imens de locuri de muncă nu foarte bine plătite, dar care ofereau enorm de mult timp liber cu responsabilități minime. De exemplu, munca de paznic. Şi paznic nu la întreprinderi, unde sînt răspunderi mari, ci la grădiniță.

Acolo trebuia să fii prezent doar noaptea, o noapte la trei zile. Douăzeci şi patru de ore erai acolo, unde nu făceai decît să te odihneşti, şi trei zile erai liber. Dacă acest loc de muncă îl împărţeai cu un „frate" din comunitate, atunci aveai o libertate şi mai mare. Dacă nu, te puteai înţelege cu colegul, oferindu-i o parte din venitul tău, şi el te putea înlocui cînd aveai nevoie. Ideea era simplă: principalul lucru era să fii acoperit legal în faţa statului şi să ai timp liber. Acoperire legală şi timp, asta oferea acest tip de loc de muncă. Ba mai mult: aici era o zonă în care regimul sovietic nu mai avea nici un interes şi putere de control. în acest tip de locuri de muncă se refugiau o mare parte dintre sectanţi, disidenţi, artişti şi chiar bandiţi. în anumite perioade circula un întreg folclor conform căruia cei mai deştepţi oameni lucrau atunci la „katiolinaia", faimoasele cazangerii de cartier sau de bloc. Aici era locul lor de refugiu. Puterea, fie ea şi comunistă, nu este interesată de periferie, de margine, şi nici nu are capacitatea să-i controleze pe aceşti marginali ai societăţii.
Poate de aceea aici au apărut cele mai importante fenomene antiputere.

Să revenim la unchiul meu. El a găsit varianta ideală: acoperire legală, timp liber şi organizarea unei forme de muncă alternativă care să aducă resurse suficiente. Care era soluţia lui? Care erau locurile de muncă ce ofereau cel mai mult timp liber, cu obligaţii şi efort minime? Păi, de exemplu, paznic la grădiniţă. Aici nu făceai carieră. Nu făceai avere. Nu cîştigai prestigiu. în schimb, aveai acoperire legală, erai departe de putere, nimeni nu te căuta şi erai în definitiv liber. în cîţiva ani, toate aceste posturi de paznici, fochişti, portari la diverse instituţii publice pe care „lumea" nu le dorea le luaserăm în primire noi.

în paralel însă, noi învăţam meserii şi le făceam cu îndeletnicire şi profesionalism. Aveai nevoie de un meşter bun, te duceai la sectanţi: de la sobari la dulgheri, de la croitori la cojocari, de la depanatori la mecanici, de la electricieni la zidari, totul se găsea în zona noastră. Lumea ştia: sînt ei mai altfel, dar nu beau, nu fură şi fac lucru de calitate. In acest sens eram o specie foarte căutată şi bine remunerată. Probabil că regimul închidea ochii la aceste munci din care ne cîştigam traiul, pentru că noi îndeplineam nişte funcţii pe care statul nu era capabil să le acopere. Mai tîrziu, unii s-au organizat în bresle şi au creat mici cooperative de lucru pe care statul le accepta. Cojocăria,

de exemplu, în Uniunea Sovietică era monopolul unei secte. Cum în URSS toţi aveau nevoie de o blană sau un cojoc bun, meseria de cojocar a devenit foarte căutată şi foarte bănoasă. Monopolul era însă în mîinile noastre. Am îmbrăcat toată Uniunea Sovietică şi, dacă unii nu au murit de frig cînd au căzut beţi în zăpadă, asta ni se datorează şi nouă şi cojoacelor noastre.

Şi unchiul meu Vanea a fost un adevărat creator în acest domeniu. A construit adevărate sectoare economice alternative, care aduceau un venit substanţial familiei şi comunităţii în plin comunism. însă unul dintre cele

mai ample domenii pe care le-a dezvoltat el în această sferă a „muncii alternative" a fost sectorul agricol. Zona noastră se bucura de un potenţial agricol cu tradiţie. Iar mîncarea în ţările comuniste a fost mereu o problemă. De fapt, lipsa ei era marea problemă. Şi atunci unchiul meu a venit în sprijinul „nevoilor oamenilor muncii". Ei vor să mănînce şi nu au ce. Dacă statul nu e capabil să facă acest lucru, să ofere suficientă mîncare, atunci să facem noi asta. Cum? Păi, să facem ce ştim noi mai bine. Să creştem legume. Să dezvoltăm sistemul de sere ca să producem legume multe, bune şi la timp. In cîţiva ani, el a pus pe picioare o adevărată industrie agricolă. Unii se ocupau de construcţia serelor, alţii de cultivat roşiile şi răsadul, alţii de cules, alţii de transport şi alţii de vînzare prin pieţele oraşelor sovietice. în cîţiva ani, comunitatea noastră avea să se transforme într-un adevărat minicolhoz alternativ, care nu avea aproape nici o legătură cu puterea. Statul încasa o mică taxă pentru dreptul de a vinde în pieţele alimentare produse ţărăneşti din surplusul de pe lîngă casă. Comunitatea noastră dezvoltase însă aceste îndeletniciri şi sectoare alternative la scară foarte mare.
Şi veniturile începuseră să fie pe

măsură. Maşina, visul cetăţeanului sovietic, nu mai era de mult un lux pentru noi, ci un banal mijloc de locomoţie.

Nu acesta era însă visul nostru. Toate aceste lucruri s-au întîmplat natural, fără a ni le propune. Doar că puterea a vrut să facă ceva din noi, iar noi nu am acceptat şi am făcut altceva.

Şi a ieşit asta. Interdicţiile puterii ne-au deschis o mulţime de posibilităţi. Ăsta e marele secret al marginalilor. Ei privesc societatea nu din perspectiva ofertelor, a libertăţilor, ci a interdicţiilor. Ei acţionează pornind de la interdicţii. Şi rezultatele sînt extraordinare. Bandiţii ştiu asta cel mai bine.

Spre sfîrşitul vieţii, unchiul meu a revenit la dragostea cea dinţii. Cimitirul. Se ocupa de el, îl îngrijea. Urmărea tot ce se întîmpla acolo. Era sufletul cimitirului.

Intr-o vară, cînd călătoream prin locurile copilăriei, l-am vizitat.

— Ştii cum poţi înţelege, îmi zice el, lumea de azi cel mai bine? Ştii care este locul, epicentrul de unde se poate lua pulsul unei localităţi, al unui oraş sau al unei ţări? Nu, să nu te gîndeşti la ştirile din ziare sau la discuţiile de la televizor. Să nu încerci să mă convingi că trebuie să citesc tratate de politică şi analiză. Ori să ascult intelectuali plicticoşi. O, nu. Mult mai uşor înţelegi vremurile, timpurile în care trăim, actualitatea vorbind cu oamenii simpli, stînd prin gări şi crîşme, prin ganguri şi mahalale. Acolo e pulsul societăţii. Dar, ca să înţelegi şi să cunoşti cu adevărat duhul vremii, trebuie să mergi în cimitir. Acolo vezi faţa adevărată a societăţii în care trăieşti. Morţii şi mormintele lor depun mărturie cel mai bine despre vremurile în care trăim. Ei sînt eroii şi proorocii noştri, cei care ne spun unde şi cum trăim.

Mi-a povestit o mulţime de detalii ameţitoare despre ce se întîmplă în cimitirele din zonă: cum se fac tranzacţii, cum se

Sectanţii

reorganizează aleile, cine şi cum ia prim-planul, cum se reface sistemul de ceremonii, cum se schimbă designul mortuar. Se pare că e mare vînzoleală pe acolo şi sînt mult mai multe schimbări decît îmi imaginam. Dacă e să-l cred pe unchiul meu, concluzia ar fi următoarea: ceea ce credeam că e un spaţiu mort şi conservator devine de fapt un soi de avangardă a schimbărilor şi cheia de lectură a actualităţii...

Unchiului Vanea îi mai plăceau parabolele. Parabola lui preferată era cea a cămilei. Interpretată în felul lui.

Cineva a vrut să ne salveze. Noi i-am spus salvatorul. Alţii mîntuitorul. Ne-a spus condiţiile salvării. Ne-a spus-o în felul lui, deosebit. El ne-a spus de fapt o poveste, o parabolă.

Mii de traducători stau şi tălmăcesc această parabolă. Că nu ar fi cămilă, că ar fi lanţul unei ancore care trece prin urechea unui ac. Că ar fi o greşeală de traducere. Fiindcă mai lesne este să treacă un lanţ de care atîrnă o ancoră prin urechile acului decît să intre un om bogat în împărăţia cerului.

Eu vreau să cred că e vorba totuşi despre cămilă. De ce e nevoie de această exactitate? Eu vreau să cred că salvatorul a vrut să ne spună ceva inexplicabil, ceva incredibil, care să ne uimească pe o mie de ani înainte.

Cămila se uită cu speranţă prin urechile acului. încearcă să nu dispere. Cămila aşteaptă o minune, aşa cum aşteaptă orice credincios. Ancora e undeva la fundul mării, dispărută în neant. Cămila-bogat priveşte în zare şi ştie că poate căra atît de multe în spinare. O avere nemărginită, aşa cum e dorinţa obsesivă a omului pentru bogăţie. Dar dacă n-aş avea această încărcătură imensă în spate? se gîndeşte ea. Dar dacă aş fi mai tînără şi acul ar fi neobişnuit? Poate atunci ar trebui să încerc. Dar dacă? Poate cumva...

Astfel, chinuindu-se cu întrebări inutile, are parte doar de disperare. Nu-mi este dat să trăiesc sub noul cer. Un cer nou şi un pămînt nou îi cheamă doar pe cei care nu au avut ancoră, pe cei care nu au cărat comori, pe cei care au repetat greşeala de traducere, sperînd şi crezînd că vorbele salvatorului vor fi neînţelese şi ne vor uimi pînă la sfîrşitul veacului. Noi sîntem puţinii nebuni care au crezut, au renunţat la toate comorile şi s-au avîntat spre urechile acului neavînd nici cea mai mică îndoială că nu vor trece.

Povestea cămilei a fost ultima poveste spusă de el cînd l-am întîlnit, cu puţin timp înainte să moară. A murit aşa cum a fost toată viaţa. S-a electrocutat ajutînd o familie săracă să-şi

repare gardul. Probabil asta şi-a dorit.

Fiul risipitor al comunității noastre

Care om dintre voi, dacă are o sută de oi, şi pierde pe una din ele, nu lasă pe celelalte nouăzeci şi nouă pe izlaz şi se duce după cea pierdută pînă cînd o găseşte?
Luca 15:4

Sectanţii

Una dintre cele mai frumoase amintiri din copilărie mă leagă de moş Culaie. El era fratele cel mai mare al mamei mele, iar eu l-am cunoscut tîrziu, cînd mă apropiam de vîrsta adolescenței.

Moş Culaie - numele i se trăgea de la bunicul lui, Culachi, şi a devenit apoi Culaie - era un bărbat înalt, mereu vesel, cu faţa lunguiaţă, ochi albaştri, mari şi licăritori şi pleoapele lăsate, ca la un Saint-Bernard. Pleoapele astea blajine erau o moştenire de familie. Erau intr-un fel blazonul nostru, potrivit pentru bunătatea domoală moldovenească, întreruptă rareori de cîte o scurtă izbucnire nervoasă. Supărările la noi erau, cum spunea bunica, „ca ploile de vară: vin repede, trec iute şi-s pline de soare“. Avea un nas ascuțit, imens, care-mi amintea de Gogol. Mama spune că seamănă cu străbunelul nostru legendar, pe care nu aveam să-l văd nici măcar în fotografii. Doar amintirile şi poveştile transmise peste generații au ajuns pînă la noi.

Pe moş Culaie l-am prins încă în plină glorie, deşi intrase oarecum în „declin", pentru că începuse să bea, puțin, dar cu o anumită regularitate. Avea această slăbiciune. Şi, cum era un bun vorbitor şi om umblat prin lume, tovarăşi de pahar avea cu nemiluita. Oamenii voiau să bea cu el numai ca să-l asculte. Era o maşinărie de spus poveşti, de recitat, de explicat orice. Avea o experiență de viață colosală. Cusurul băuturii avea să-l excludă însă din viața comunității. Pentru cei din jur ceea ce făcea se încadra în normele sociale, însă pentru ai mei era un păcat de moarte.

Comunitatea noastră accepta multe lucruri, încerca să schimbe multe în viața oamenilor, să se implice uneori poate chiar prea mult, dar erau lucruri pe care nu le accepta: alcoolul şi apropierea de putere. Iar de cele două păcate moş Culaie se făcuse vinovat din plin.

După cum spuneam, unchiul a fost primul copil al bunicilor mei dinspre familia Manoli. S-a născut puțin după Marea Unire. Bunicul meu, un cizmar bine văzut, şi-a dorit să-l aducă şi pe el în această breaslă din care se putea mînca o pîine cinstită. Nu erau mulți cizmari pe la noi, iar bunelul avea un atelier de cizmărie. Nu era puțin lucru la acea vreme. Familia avea să se mărească, copii născîndu-se an după an, ajungînd pînă la şapte, dintre care doi aveau să piară în perioada marii foamete.

Pe moşul meu nu îl atrăgeau însă meseriile. Era un spirit liber. Avea să devină răzvrătitul familiei şi să plece de acasă foarte devreme. Mai întîi a făcut celebrele „patru clase la români". După cum am mai spus, acestea au fost cel mai bun lucru de la administrația românească, fiindcă în rest nu prea lăsase foarte multe urmă. Ba chiar a lăsat o amintire negativă în rîndul populației, care avea să fie speculată mai tîrziu din plin de administrația sovietică. Dar ce administrație a fost iubită de basarabenii? Cei din Bugeac au iubit şi au respectat administrația de îți era mai mare mila de ea. Ai mei, la rîndul lor, au ignorat cu desăvîrşire orice administrație, care în acea vreme se schimba atît de des, încît lumea inventase tot felul de poveşti pe tema asta:

— Aici, la noi, trebuie să fim mereu ca Burducea, cînd cu steaua, cînd cu crucea! rîdea moşul meu citînd din vorbele bunelului.

Burducea era unul care avea o cuşmă ce putea fi purtată şi pe față, şi pe dos. Ambele părți erau identice, doar că pe o parte avea cusută crucea, iar pe cealaltă steaua. Şi, cum puterea se schimba de cîteva ori pe anotimp, el nu schimba cuşma, ci dar o întorcea pe cealaltă parte. Cam la asta se reducea esența relației noastre cu administrația. Noi ştiam însă bine că nici o schimbare nu era o veste bună. Prețul schimbării era mereu mai mare decît al stabilității, iar pe acesta îl plăteam tot noi, oamenii de rînd. Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor! Noi nu ne bucuram, dar ei se schimbau.

Moşul meu avea să absolve cu brio cele „patru clase la români". Se spune că a fost cel mai bun elev din regiune. Iubea cartea. Citea tot şi reținea tot. Pînă şi în ultima parte a vieții, cînd l-am cunoscut eu, ştia pasaje întregi din tot felul de cărți. Putea recita capitole întregi din Biblie, cita din grecii antici, recita poezii din literatura clasică universală şi ştia pasaje întregi din marii filozofi şi politicieni. Avea o minte enciclopedică. Şi pe toate acestea le făcea cu o jovialitate şi o modestie de copil. Era sever în raționamentele şi argumentele sale. Era şi un foarte bun orator. Cu siguranță ar fi devenit în comunitatea noastră cel mai mare predicator. Te putea ține cu sufletul la gură ore în şir. Nu avea să ajungă însă predicator.

A devenit, în schimb, „oaia neagră" a comunității.

La insistențele învățătorului, bunelul meu a acceptat ca tînărul

Neculaie să-şi continue studiile mai întîi la Bolgrad şi după aceea la Ismail. Aici avea să intre în rîndurile unei grupări socialiste radicale, care urma să-i schimbe viață. A devenit un ilegalist, ajungînd pe mîna Siguranței româneşti şi apoi la închisoare.

In acea vreme, Basarabia dădea cei mai mulți membri mişcărilor ilegaliste din grupările anarhiste, socialiste şi comuniste. Comunitățile evreieşti şi basarabene erau avangarda acestor grupuri. Aveau suficiente motive să se arunce în această luptă nebună.

Despre acele vremuri moşul meu nu mi-a povestit foarte multe, dar eu nu eram încă suficient de matur încît să le înțeleg. Ce ştiu însă e că mulți din gruparea lor au fost împuşcați de legionari, iar el a scăpat pentru că în timpul acelei confruntări directe fusese închis în beciurile Siguranței româneşti.

— Cum bat românii, nu bate nimeni, îl auzeam deseori spunînd.

Probabil a luat multă bătaie de la jandarmii români. Curînd avea să cunoască şi bătaia sovietică.

In acea perioadă tulbure, moşul meu a rupt aproape orice legătură cu familia. Bunelul „l-a tăiat de la suflet". El era un om mai aspru. Nu accepta ca unul „de-al nostru să se înhăiteze cu

comuniştii sau legionarii". De fapt, nu accepta să se „înhăiteze" cu nimeni.

— Nu pentru asta sîntem noi pe lume. Nu să facem politica lor murdară. Noi avem altă menire, spunea bunelul cu patimă.

Legionarii pe de o parte şi comuniştii pe de alta. Pentru ai mei toţi erau o apă şi-un pămînt, cu toate că mulţi dintre prietenii noştri evrei începuseră să fie simpatizanţi pe faţă ai comuniştilor din perioada României Mari. Era şi firesc, ţinînd cont de ceea ce făceau legionarii. Cum îi tratau, cum îi umileau. Se mersese mult prea departe.

Cel mai mare şoc pentru comunitatea de evrei de la noi - cei foarte apropiaţi familiei mele şi care-şi puneau mari speranţe în puterea comunistă, pe care o priveau ca pe salvatoarea de fascism şi legionari - a fost momentul în care s-a încheiat Pactul Ribbentrop-Molotov.

— Deadea Vasea, deadea Vasea, cum e posibil, cum e posibil? se tînguia Zosea, prietenul mai tînăr al bunelului meu, un evreu cu şcoală care dădea lecţii cu ora prin cătunele noastre. Ne-am pus speranţa în ei şi uite ce fac! Cum să dai mîna cu Hitler? Să înţeleg că, dacă înainte ne beleau cu o mînă, acum o să ne bleiască cu două? Ce o să ne facem noi, evreii?

Chiar m-am săturat să fiu evreu... Nu mai vreau să fiu popor ales, să mai aleagă Iahve ăsta şi pe alţii, că ne-a ieşit pe nas!!! De patru mii de ani tot noi, cei aleşi, sîntem primii beliţi. Să vă aleagă şi pe voi sau pe ruşi, că ei sînt destui! se tot tînguia Zosea, cu intonaţia tipică evreilor din Bugeac.

— Lasă, Zosea, nu te plînge, că vin ele şi binecuvîntările. Are şi sinul lui Avraam un preţ. Cit priveşte alegerea noastră, s-o lăsăm moartă. Avem şi aşa destul de multe necazuri pe cap. Numai asta ne mai lipsea, să ne aleagă Iahve pe noi - popor ales! Nu ne prea ţin chingile pentru asta, Zosea. Are şi Dumnezeu măsurile şi umorul lui. Dă fiecăruia cît poate duce. Ce am fi făcut noi în această poveste? Ar muri şi Dumnezeu înainte de vreme dacă ar vedea ce am făcut din poporul ales. Cît despre ruşi, ce să mai zic? Ei se cred aleşi fără să le fi dat nimeni nimic, dar să le mai fi dat şi acest titlu de popor ales... Nu ne-am mai înţelege noi între noi nici în ruseşte, pentru că nu am mai vorbi deloc. Să le lăsăm pe toate aşa, la locul lor, cum le-a rînduit Iahve al nostru cel înţelept, îi ţinea isonul bunicul meu, ce ştia bine vorba evreilor cu care a copilărit.

Războiul a venit aşa cum vin toate războaiele. Pe nesimţite. Şi a pîrjolit tot, lăsînd în urmă mult fum, multă suferinţă şi multă moarte. După marea foamete, în una din zile, la poarta casei bunicului a oprit maşină frumoasă, probabil o Pobeda neagră, din care a coborît moşul meu Culaie. Ţanţoş, îmbrăcat în costum, cu cravată şi o pălărie. Arăta ca un adevărat om de capitală cu o funcţie importantă undeva la centru. Era clar că urcase în ierarhia puterii.

A coborît. Şi-a scos geamantanul de piele, iar din spatele maşinii a ieşit o doamnă tînără, frumoasă, bine îmbrăcată, cu părul împletit în cosiţe mici şi strîns în jurul capului, cum se purta atunci. Şi au intrat în casa bunicilor.

Mama spune că bunicul l-a primit cu multă răceală. Bunica însă a plîns mult. Pe soţia lui o chema Klava şi era o rusoaică de prin părţile Donului. Era, susţine mama, o femeie bine educată şi înţeleaptă şi avea să joace în viaţa ei un rol foarte important. Mama mi-a spus cîndva că în mare parte faptul că s-a căsătorit cu tatăl meu i se datorează ei, acestei femei pe care nu am cunoscut-o niciodată. M-am întîlnit mult mai tîrziu cu unul dintre copiii ei, care locuieşte la Moscova. Dar asta a fost foarte tîrziu, cînd moşul meu deja murise.

Se spune că acea întîlnire nu a durat mult. Au mîncat în familie, au vorbit puţin. Se pare că moş Culaie ajunsese un om important la Odessa. Avea funcţie „de răspundere" în administraţia oraşului şi a regiunii. Nimeni nu ştie foarte clar care era aceea. Eu bănuiesc că avea o funcţie pe linie de partid. Pe-ai mei nu-i interesau situaţia şi banii lui. Pentru bunelul meu, asta însemna că el trădase lumea noastră, alesese o cale străină şi intrase în jocul diavolului. Noi avem o altă menire. Noi nu trebuie să luăm cu asalt această lume, ci „trebuie să ne lepădăm de ea". Bunelul a tranşat scurt situaţia:

— Ai de ales între două lucruri. Dacă ţi-a plăcut în familia noastră, dacă eşti de acord cu

calea noastră, atunci rămîi. Ăştia sîntem noi. Avem o singură cale de urmat. Noi nu acceptăm nici o formă de compromis. Dacă ai ales altă cale, atunci poți pleca. Poți pleca şi te rog să nu te mai întorci decît atunci cînd ai decis să rămîi cu noi şi să mergi pe calea noastră aşa cum şi noi mergem pe calea lui Pavel, care a mers pe calea lui Isus. Nu avem alt drum.

Erau vorbele simple, clare, fără echivoc ale unui sectant cinstit şi curajos din Bugeac.

Moşul meu şi-a îmbrățişat părinții şi frații, a plecat şi nu a mai venit acasă mult timp. Nu am aflat mai nimic de soarta lui multă vreme. Din cînd în cînd,

familia noastră mai afla veşti de la unii cunoscuţi care se mai întîlneau cu el prin Odessa.

— Mare om a ajuns la oraş, se minunau sătenii. Ar trebui să vă mîndriţi cu aşa om, îi tot spuneau noii lideri locali, primari şi şefi de partid, bunicului.

— Nu e un motiv de mîndrie, ci de ruşine. Nu putem decît să ne rugăm pentru sufletul lui, răspundea aspru bunicul meu.

La începutul anilor ’50, încă în plin stalinism, a sosit la noi soţia lui, Klava. Avea deja un copil cu el. îmbrăcată modest, cu un geamantan de lemn, aşa cum se purta pe atunci, a intrat în casa bunicilor şi le-a adus vestea proastă. Moşul meu fusese arestat şi condamnat la zece ani de puşcărie. Nu era foarte clar pentru ce, însă el se pare că scăpase cel mai uşor. Doi dintre colegii lui de birou fuseseră împuşcaţi. A fost un proces cu mult scandal şi răsunet la acea vreme.

— Este o veste bună, a spus bunelul meu. Decît la putere, e mult mai sigur şi cu folos la puşcărie. Puşcăria pe unii îi salvează. Acolo va avea mult timp să se gîndească de ce e pe acest pămînt. Acolo e timp de meditaţie, iar Dumnezeu nu ocoleşte locurile unde se gîndeşte şi se meditează. Dumnezeu ocoleşte doar locurile unde se află puterea şi lumea aceasta nebună. La puşcărie Dumnezeu merge mult mai des decît la partid şi la guvern.

S-a dovedit că bunelul meu avea dreptate. La sfîrşitul anilor '50, moşul meu a fost eliberat după ce şi-a executat o mare parte din pedeapsă. Mai tîrziu avea să fie reabilitat de Hruşciov. Moş Culaie avea să iasă însă din puşcărie cu totul alt om. S-a retras, s-a recăsătorit, căci Klava plecase de mult în Rusia şi- i pierduse urma. Aşa erau vremurile. Dacă unul dintre soţi intra în puşcărie, mai ales din motive politice, cel mai înţelept şi mai precaut era să-ţi pierzi urma. Era un soi de pact tacit între ambele părţi.

El şi-a lăsat hainele scumpe de capitală şi aerul de om important şi a renunţat la carieră. A revenit acasă. Şi-a construit o locuinţă micuţă lîngă cea a bunelului meu, în care avea să trăiască mai tîrziu fratele lui mai mic, şi a revenit la comunitate. Aceasta îşi punea mari speranţe în el. „îl doreau în faţă, căci era un om mare“, îmi spunea mama. El nu a acceptat însă. A rămas tăcut în ultimul rînd din biserică. Nu vorbea des şi niciodată la slujbele oficiale. Lua rar cuvîntul atunci cînd comunitatea rămînea la discuţii. Vorbea rar, dar fascinant. Felul în care folosea citatele din Biblie, modul în care îşi construia retorica impecabilă, imaginile şi argumentele îi impresionau pe oameni. Lumea îl asculta vrăjită. Oamenii doreau mai mult de la el. El vorbea rar însă.

Comunitatea pe care o frecventa, cea a bunicilor din partea mamei, era diferită de cea a tatălui meu, la care aderase şi mama prin căsătorie. Ei erau mai veterotestamentari, mai apropiaţi de ritualurile iudaice clasice. Ai mei erau mai mesianici, mai legaţi de Evanghelii şi scrierile apostolului Pavel. Interpretările pe vechea şi pe noua lege erau un veşnic motiv de conflict între cele două comunităţi. Mîncarea era o altă problemă în relaţia dintre aceste comunităţi. Ei ţineau Sabatul. Noi îl ţineam parţial, doar din respect pentru bunici şi rudele din comunitatea lor. încercam să respectăm o bună parte din regulile lor. Făceam mîncare cuşer ori de cîte ori ne vizitau. Ne înţelegeam bine.
Eram convinşi că se vor salva şi ei.

Pe la începutul anilor '70, moşul meu a luat o decizie. Şi-a propus să construiască o biserică oficială, cu drepturi depline. Pînă atunci, statul acceptase ca toate comunităţile noastre să se întîlnească semiclandestin, în locuri care erau oficial case particulare. Statul înregistrase anumite comunităţi, le oferise un statut juridic, însă situaţia

bisericilor şi a caselor de rugăciune nu era deloc clară din punct de vedere formal. Şi moş Culaie a decis să rezolve această neclaritate.

— Gata, e timpul să avem o biserică oficială. Nu mai putem tolera nedreptatea care ni se aduce, începuse el să vorbească deja ca un politician.

Putea foarte uşor să treacă în această postură. Atavismele ieşeau la iveală.

Comunitatea a decis să meargă pe mîna lui. Avea mare încredere în el. Iar el chiar cunoştea foarte bine puterea. Ştia să deschidă orice uşă şi să abordeze fiecare palier al puterii pe limba lui.

Terenul pentru noua construcție a bisericii l-a oferit fratele lui mai mic. Mezinul familiei, cel care avea un suflet de aur. Nu trebuia să-i ceri nimic. îți dădea totul din proprie inițiativă. Aşa că, în mod firesc, el s-a oferit şi toți au acceptat. Oricum, chiar şi în comunitatea noastră, în care sacrificiul şi ajutorarea sînt la mare cinste, acest gest nu era unul foarte la îndemînă. Era, practic, o parte a terenului din care îți puteai întreține familia.
El a renunțat însă la acest teren. Iar moş Culaie avea să înceapă o lungă bătălie cu birocrația statului comunist.

— Nepoate, îmi explica el cînd lua cîte un pahar de vin,

spre bătrînețe, să ştii de la mine că am deschis cu piciorul uşa prim-secretarului Partidului Comunist al Republicii Moldova. Am ajuns pînă la Moscova, la reprezentantul Cultelor, am vorbit cu şefi ai KGB-ului şi miniştri de Interne. Cu toți am vorbit. Le-am explicat clar. Pe limba lor. Păi, de ce am făcut, tovarăşi, Marea Revoluție din Octombrie? Ca să stea ei în palate sau ca oamenii muncii să fie liberi? Le cunosc eu limba şi slăbiciunile de politruci. Le ştiu eu mai mai bine ca ei. Păi, de ce, tovarăşi, să nu aibă şi aceşti oameni ai muncii dreptul la un loc de întîlnire? Oare aşa ne-a învățat Lenin? Păi, nu a spus

tovarăşul Lenin la cuvîntarea din 1903 că „sectanţii sînt cea mai democrată mişcare religioasă, de la care avem de învăţat'? Păi, Vladimir Ilici i-ar fi lăsat pe drumuri pe aceşti cetăţeni? Prin interdicţii, tovarăşi, vreţi să schimbaţi lumea, să convingeţi proletariatul să adere la construcţia comunismului şi să renunţe la religie? Oare ce înţelegea Marx prin opiul popoarelor? Şi i-am luat cu citate din Lenin şi Marx de i-am înnebunit, nepoate. Semnau tot, numai să scape de mine.

Aşa povestea moşul meu aventurile lui de pe holurile de temut ale puterii. Despre cum a reuşit în cîţiva ani să aibă toate

semnăturile şi actele oficiale pentru a construi prima biserică a unei comunităţi care pînă atunci nici nu visase la aşa ceva. Iar el a reuşit. A fost ultima lui victorie, dar de care, din păcate, s-a mai bucurat doar bunica.

— Aşa şi-a plătit Culaie greşelile din tinereţe, zicea ea.

Cunoaşterea puterii l-a ajutat să cîştige această ultimă bătălie. Cunoaşterea puterii şi curajul specific oamenilor unei astfel de comunităţi. în ultima perioadă începuse însă să bea tot mai des. Comunitatea nu putea tolera acest lucru. A fost marginalizat şi exclus din nou. Era însă iubit şi respectat. Iar cînd se ameţea puţin, începea să vorbească din nou ca la carte, nestăvilit. Cînd am plecat de acasă, am trecut să-l văd. Am povestit. Era binedispus.

— Nepoate, să nu intri în politică. Te atrage, te subjugă, dar macină vieţi. Sînt lucruri mult mai importante în viaţă. O să înţelegi tu curînd care sînt acelea. Eşti băiat deştept şi nu prea mai am eu ce să te învăţ.

Acesta a fost Culaie. Ruşii îi spuneau Nikolai Vasilevici Manoli. Sau pur şi simplu Nikolai Vasilevici. Noi îi spuneam moş Culaie.

Despre ritualurile morții la noi

Unde îți este biruința, moarte? Unde îți este boldul, moarte?
1 Corinteni 15:55

Stalin a murit pe neaşteptate. In general, moartea vine neanunțată, indiferent de statut şi importanță. Ea e cel mai democratic lucru care ni se poate întîmpla pe lumea aceasta şi, mai ales, care se putea întîmpla în acei ani în nemărginita Uniune Sovietică.

Mulți au plîns sincer după moartea lui. Se obişnuiseră cu el, pentru că regimul lui le oferea o stabilitate şi un sens nemaiîntîlnite pînă la el. E foarte greu să judeci astăzi acele vremuri, mai ales fără să ții cont de viața obişnuită a omului simplu, cu necazurile şi bucuriile lui. Alții au plîns de teamă, de spaima care le intrase în oase.
După atîta amar de vreme, se obişnuiseră cu acel regim, sigur, cu teroarea imensă, dar şi cu bucuria, ceva mai puțină, pe care le oferea. învățaseră cum să se comporte cu acest animal feroce, cu acest Leviatan cumplit care poate distruge vieți cu un simplu rînjet, dar care poate să şi mîngîie dacă ştii cum să te porți, cum să te mişti şi cum să şoptești. Peste tot: acasă, la muncă sau la odihnă. îi învățaseră regulile şi începuseră să-l cunoască în nebunia lui. Aceştia plîngeau mai ales de teama schimbării.

Mulți preferau un rău statornic şi cunoscut decît un bine necunoscut şi instabil.
Haosul îi speria, căci acesta poate deveni mai violent decît cea mai cruntă dictatură. Erau foarte puțini cei care se bucurau, mult mai puțini decît am crede astăzi. Şi nici măcar ei nu-şi afişau bucuria, fiindcă învățaseră să-şi controleze emoțiile. Acelea erau vremuri în care oamenii plîngeau mult mai uşor, mult mai autentic, însă lacrimile secaseră şi toți obosiseră să jelească. Moartea lui Stalin a fost ultimul mare bocet care era doar un ritual. Insă unul care mai păstra ceva din taina vechiului bocet mortuar. Erau ultimele lacrimi vărsate pentru oameni de stat, pentru țară şi pentru partid. Apuneau ultimii zei, se îngropau ultimii cezari, se

Sectanţii

închideau ultimele temple. Stalin nu facea încă parte din spectacolul cu care ne vor obişnui mai tîrziu televiziunea şi Hollywoodul. Da, oamenii obosiseră să mai plîngă, dar încă nu învăţaseră să rîdă.

Mai erau în acest cadru şi ai mei, care nici nu se bucurau, nici nu plîngeau. Fiindcă pentru ei, în esenţă, nu se întîmplase nimic semnificativ. A murit un dregător care va lua cu sine o lume, un set de probleme, şi va veni alt dregător, care va aduce cu el o altă lume şi alte probleme. Cezarul va primi mereu ce-i al Cezarului, iar lumea noastră, a sectanţilor, va merge mai departe, îngropînd şi ignorînd detaşată puterea aceasta.

Au urmat cîţiva ani tulburi, în care nu era clar cine ce hram poartă, cine va prelua şi va conduce acest stat imens, cu probleme pe măsură şi cu o populaţie atît de pestriţă. Asta nu era însă problema noastră. Lucrul bun care s-a întîmplat în acei ani e că au început să revină din puşcăriile siberiene - încă nu se ştia pe atunci de faimoasele gulaguri - primii deţinuţi, printre care şi o parte a membrilor comunităţii. Intre ei, şi cei foarte apropiaţi familiei.

Cum am ajuns însă la moarte? Ce era moartea pentru noi?

Moartea este unul dintre lucrurile foarte personale.

Periculos de personale. E un fel de intimitate împinsă dincolo de limita realului, dincolo de limita gîndului şi simţurilor. Moartea este incontrolabilă, ea te controlează pe tine. Pe tine, toată familia şi comunitatea în care apare. Moartea şi felul în care este privită de grup spun cam totul despre acea comunitate.

Fiecare familie sau comunitate are nişte ritualuri specifice pentru a putea face faţă şi pentru a gestiona această intimitate „străşnică". Unele ritualuri vin din negura vremii. Altele sînt mai recente. Toate sînt lucruri stabile, sigure şi nu pot fi schimbate din afara comunităţii. Orice comunitate căreia ceva

extern îi afectează aceste ritualuri ale morții reacționează. Uneori reacționează violent. Ca o mamă care-şi apără copiii. De intimitatea ultimă nu te atingi cu nimic. Nu ai voie să intervii. Iar cînd ceva din exterior sau, mai ales, puterea intervine, atunci comunitatea se apără ca o fiară rănită. Cu disperare, cu toată forță şi pînă la capăt. Orice dregătorie care cunoaşte ce însemnă puterea în deplinătatea sa, care cunoaşte ființa umană (pentru că o putere trebuie să înțeleagă în primul rînd ce înseamnă omul din punct de vedere politic) ştie că se poate atinge de orice, dar nu de moarte. Ea poate să provoace moartea,

dar nu poate gestiona şi nu are voie să se atingă de ceea ce urmează. Mortul şi ritualul morţii scapă puterii şi aparţin doar comunităţii şi familiei.

Legionarii, de exemplu, nu ştiau acest lucru. Stalin şi comuniştii o ştiau însă bine. Chiar dacă ambele regimuri au fost aducătoare de moarte, cei din urmă nu se atingeau de ritualurile noastre mortuare. Ei încercau să intervină doar cînd noi atacam „spaţiul public", spaţiul pe care puterea îl controla şi-l gestiona.

De felul lor, sectanţii nu prea ştiu să se bucure. Nu ştiu să fie fericiţi în sensul cel mai general, popular. Rîd amar şi ironic. Se bucură tragic de viaţă. Sectanţii sînt infinit mai buni la suferinţă şi tragedie decît la bucurie şi veselie. Ei cred într-un singur gen de viaţă: suferinţa şi patima. Sînt fericiţi cînd suferă, se bucură cînd pătimesc. De aceea înmormîntările şi ritualurile de înmormîntare sînt mult mai interesante şi mai captivante pentru ei decît nunţile sau alte evenimente fericite pentru o familie obişnuită, indiferent de pătura socială sau regiune. Pînă şi nunţile, la ei, seamănă cu înmormîntările. Nunta e un soi de pregătire pentru înmormîntare. Moartea şi înmormîntarea sînt de fapt adevărata nuntă. Asta li se trage de la modul în care înţeleg lumea. Iar secolul XX a avut grijă să le ofere un motiv permanent de bucurie şi fericire, fiindcă suferinţa şi necazul le-au fost mereu alături. Nu i-au părăsit nici o clipă. Şi ei s-au bucurat.

Moartea nu e privită de ei ca o tragedie, chiar dacă aduce adeseori multă tristeţe. Ea rămîne însă, oricum, un moment de ruptură dureros, indiferent de felul în care înţelegi lumea.
E dureroasă mai ales pentru cei foarte apropiaţi de răposat. Sînt multe amintiri, multe emoţii, iar moartea unui om drag rupe şi o bucăţică din tine. Simţi asta, chiar dacă uneori înţelegi ceva mai tîrziu. Moartea însă era pentru noi un soi de ultimă barieră de care trece omul pentru a se salva din această lume decăzută. Prin moarte, noi intram într-o lume nouă. Iar cei rămaşi în „această lume" trebuiau să găsească o formă de a-şi jeli morţii sau de a se bucura în felul lor. Iar noi ne bucuram în tristeţea noastră.

Comunitatea avea reguli simple şi exacte, ca în toate domeniile. Multe dintre ritualurile noastre legate de moarte erau de fapt vechi obiceiuri adaptate credinţei şi felului nostru de a ne raporta la lume şi la cei din jur. Moartea era pentru noi în primul rînd un motiv suplimentar de a ne întîlni şi de a medita asupra vieţii, a credinţei, a rostului nostru pe lume. Era un pretext pentru a ne revedea, chiar dacă uneori eram sătui unii de alţii. Practic, ritualul nostru legat de moarte avea multe lucruri în comun cu cel tradiţional, dar era adaptat felului nostru de a fi. Aveam capacitatea de a simplifica şi a reduce totul la esenţe înfricoşătoare.

Revederea în jurul mortului avea pentru noi şi un cu totul alt rost. Aici aveam marea ocazie de a ne îndeplini una dintre misiunile de pe acest pămînt. Aceea de a le spune celorlalţi ce credem noi şi de ce vrem să-i salvăm. Obsesia salvării celuilalt nu ne părăsea nici în astfel de

momente. Ba chiar aş spune că moartea şi înmormîntările deveneau un fel de „moment excepţional" pentru o astfel de misiune. Trebuia să-i salvăm. Era cel mai bun moment pentru ca „ei" să afle acest lucru.

In comunitatea noastră existau oameni care se ocupau de toate. Eram organizaţi într-un fel de mici celule sau mai degrabă mici instituţii: „Fiecare cu darul lui". In cadrul unor astfel de evenimente excepţionale, aveam însă o capacitate de mobilizare totală. Noi eram cam mereu în priză de felul nostru, însă mobilizarea totală era una dintre slăbiciunile noastre speciale. Unii săpau groapa, alţii organizau

evenimentele, alţii erau cu învăţătura şi întreţinerea discuţiilor, alţii responsabili cu partea muzicală, alţii cu pregătirea mîncării. Unii erau chiar responsabili cu „morţii". N- am înţeles niciodată ce înseamnă asta.

Serile semănau mult cu tradiţionalele „priveghiuri", pe care eu, personal, nu le cunosc decît vag şi mai degrabă din poveştile cunoscuţilor din afara comunităţii noastre. Oamenii se strîng. Vin îmbrăcaţi sobru şi curat. Ţinuta e obligatorie. Asta era, practic, uniforma noastră, deci nu făceam decît să ne luăm hainele cu care mergeam la biserică. Patriarhii comunităţii,

Sectanţii

cei mai în vîrstă, erau cheia acestor întîlniri lungi, uneori interminabile. La început se ţineau mici predici, la care ai noştri erau maeştri neîntrecuţi. Cu predicile scurte aveau probleme, pentru că era mai greu să le construieşti. Cu predicile lungi însă aveau un succes care deseori îi surprindea pînă şi pe ei. Uneori, predicile acestea fără sfîrşit erau o adevărată piatră de încercare pentru noi, mai ales pentru cei tineri, care-şi pierdeau repede răbdarea. In astfel de întîlniri, lucrurile erau însă mult mai bine cîntărite şi măsurate. Era un fel de regulă de aur: „Mene, mene, techel, upfarsin". Adică „numărat, numărat, cîntărit şi împărţit", cum era scris şi pe peretele din odaia ospăţului lui Belşaţar, amintită în Cartea lui Daniel, capitolul 5, versetul 25. încă n-am uitat. Dar oare aşa ceva se uită?

Cînd eram mic, cel mai fascinant la aceste evenimente mi se părea întîlnirea cu mortul, care pentru un copil are un efect emoţional puternic. Un amestec de teamă şi mister. Întîlnirea cu mortul are un efect destabilizator în copilărie. Emoţia pe care ţi-o produce mortul devine obsesivă, repetitivă şi te urmăreşte mult timp. Este, poate, prima mare întîlnire care produce astfel de emoţii. Sînt eliberate nişte sentimente şi semne de întrebare
pe care nu le poţi controla, ele devenind greu de suportat.

Părinţii încearcă de obicei să- şi protejeze copiii de întîlnirea cu moartea. In lumea modernă în care am trăit noi şi mai ales în cea în care trăim astăzi, moartea aproape că e scoasă din viaţa copiilor. Moartea adevărată, întîlnirea cu mortul real, nu cea din filme. Eu cred că este o mare greşeală. Moartea nu trebuie exclusă din viaţa copiilor. Ei trebuie să se obişnuiască de mici cu ea. Face parte din viaţa noastră obişnuită. Trebuie să o tratăm ca atare, chiar dacă sîntem nepregătiţi şi neputincioşi în faţa ei. în faţa morţii, toţi sîntem pînă la urmă nepregătiţi, fie că sîntem copii, fie că sîntem maturi. Cei în vîrstă probabil sînt cei mai nepregătiţi. La noi, regula de aur spunea că toţi trebuie să fim pregătiţi de moarte în aceeaşi măsură. Dar cum?

Să revenim la poveste. Mă impresionau mai mult decît mortul povestirile bătrînilor. Deodată descopeream o altă faţă a lor. Acum povesteau lucruri pe care nu le mai auzisem niciodată. Erau poveşti din alte lumi. Erau întîmplări din viaţă. Din viaţa lor şi a mortului. Toate povestirile se legau într-un şir interminabil de fabule cu tîlc. Doar aici aflam istorii pe care nu aveam să le mai aud altundeva. Nici în cărţi, nici în filme nu aveam să regăsesc acele lucruri fascinante. In faţa mortului, poveştile bătrînilor mei erau incredibil de fascinante pentru mine.

Mai cîntam. Ne plăcea să cîntăm. Aveam un repertoriu aparte pentru astfel de seri. Cîntările erau mai languroase, în acorduri minore, mai blînde. Cîntam despre lumea pe care o părăsim pentru a găsi o lume mai bună. Mai dreaptă. Care ne aşteaptă, dar pentru care avem de dus o bătălie. O astfel de lume nu se cucereşte uşor. Toată viaţa noastră era o pregătire şi o luptă continuă pentru a o cuceri.

Doar femeile se tot învîrteau încolo şi-ncoace. Ele aveau mereu ceva de făcut. Aveau de organizat

ceva. Se mai opreau din cînd în cînd din alergat. Mai ascultau cîte o poveste, mai cîntau. Uneori povesteau întîmplările lor, care aveau o cu totul altă textură. După care iar se apucau de umblat încolo şi-ncoace. Erau femeile familiei şi cele care aveau responsabilităţi. Ele făceau lucrurile nevăzute pe care se sprijinea totul. Asta nu aveam însă de unde să ştiu atunci. Cînd eram mic, mă fascinau doar poveştile. Şi doar noaptea tîrziu ne retrăgeam spre case, pentru ca a doua zi s-o luăm de la capăt.

In ultima zi, a înmormîntării, totul căpăta o altă faţă. Se intra în ultima fază de luptă. Inmormîntările noastre aveau ceva din cele pravoslavnice, care impresionau vizual şi muzical. In satele şi oraşele mici de provincie, aceste marşuri funerare le puteţi vedea şi astăzi chiar dacă şi-au pierdut din strălucirea şi puterea de altădată. Diferenţa dintre marşurile noastre funerare şi cele ale pravoslavnicilor, ca să nu mai spun de cele ale laicilor, era imensă. Era ca deosebirea dintre o armată de mercenari adunată la întîmplare şi marşul unei armate profesioniste, adunată din convingere şi dedicată trup şi suflet unei bătălii pe viaţă şi pe moarte. Dacă pentru ei cînta un popă şi un dascăl, mai bine sau mai rău, cu o fanfară de ocazie, la
marşul nostru toată comunitatea cînta, din toţi rărunchii, pentru a zgudui lumea din jur.

Marşurile funerare erau probabil cea mai impresionantă şi mai importantă întîlnire a sectei noastre cu „această lume". Era cea mai impresionată ieşire a noastră în spaţiul public.
O întîlnire directă, în cea mai intimă postură a noastră, cu o lume pe care nu o cunoşteam prea bine şi care nu ne cunoştea deloc. Ieşeam în public într-o postură pe care ne-o permiteam numai în casele şi bisericile noastre. Acum însă, lumea trebuia să ne vadă. Ne afişam aşa cum sîntem. Aveam de trecut o barieră importantă, un examen
dur, pentru că ne dezgoleam în faţa inamicului, fie că se numea lume, biserică majoritară sau stat.

Sectanţii

Prin satele şi orăşelele de provincie din Bugeac, lungi şi prăfuite, pe străzi, în arşiţa soarelui de august sau a viscolului de februarie, sub legionari, stalinişti sau brejnevişti, noi ştiam o singură partitură. Ieşeam cu toţii, mulţi, puţini, şi porneam în marş spre cimitir, cu un cîntec funebru, de luptă, interpretat impecabil pe mai multe voci. De obicei străbăteam aşa kilometri întregi, fiindcă cimitirul era situat, cel puţin după anii '60, undeva la marginea localităţii. Mergeam şi

cîntam.

Şi asta nu era tot. La fiecare colţ de stradă, dar absolut la fiecare colţ, ne opream, iar unul dintre patriarhii noştri rostea o predică adresată de regulă celor care se opreau pe marginea drumului să se uite la noi ca la nebuni. în liniştea zilei se vedea şi se auzea deodată ceea ce nici un ochi de pe aici nu văzuse şi nici o ureche nu auzise. Aşa ceva era greu de imaginat, nemaîntîlnit, din altă lume. Toţi ne priveau uimiţi, descumpăniţi, iritaţi. Iar noi ne vedem de marşul nostru, de predica noastră, de viaţa noastră.

Noi ne vedeam de ale noastre, dar nu şi „ei". Nu toţi îşi vedeau de-ale lor. An de an, epocă de epocă, timp de aproape un secol ne-am văzut de ritualul nostru de îngropare a morţilor. A plecat ţarul, au venit bolşevicii, au plecat ruşii, au venit românii, au plecat legionarii şi fasciştii, au venit staliniştii şi brejneviştii, s- au retras pravoslavnicii şi au venit ateii, am schimbat căruţa pe bicicletă, bicicleta pe motocicletă, am început să mergem cu maşina şi cu trenul, să zburăm cu avioane, noi însă ne vedeam de înmormîntări. De o sută de ani la fel. Cîntam cu aceeaşi convingere şi predicam cu aceeaşi patimă. Toţi ne priveau cu aceeaşi uimire, cu indignare şi dispreţ.

Puterea însă ne privea cu multă îngrijorare. In acest ritual, noi nu mai eram sectanţii retraşi, neştiuţi şi neînţeleşi de nimeni.

In acest marş, noi ne arătam lumii, puterii într-o manieră directă şi radicală. Acum nu mai eram în spaţiul nostru, nu mai eram la margine, eram în spaţiul lor, spaţiul public, al tuturor. Spaţiul tuturor, dar nu şi al nostru. Era, poate, singura dată cînd cuceream atît de vizibil locul pe care-l gestionau doar ei. Cîntam şi ne spuneam povestea, crezul, problemele în lumina zilei, public. Şi toţi erau nevoiţi să ne asculte, să ne vadă. Nimeni nu ne putea ignora. Cu atît mai mult puterea, Cezarul.

Şi nu ne ignorau. Legionarii, după cum am povestit, au fost cei mai duri, fiindcă au reuşit să ridice, cu furie şi ură, toată societatea împotriva noastră. Fiecare om, fiecare cetăţean, mare sau mic, bătrîn sau copil, bărbat sau femeie, era asmuţit asupra noastră. Eram trădătorii, mai răi decît străinii reprezentaţi de evrei. Atunci ni s-a rezervat un loc. Locul nostru era în afara societăţii. Comuniştii însă au fost ceva mai înţelegători. Ei asmuţeau doar parţial societatea asupra noastră, arătînd cu degetul spre noi, ca spre nişte atavisme ale unei lumi vechi. Ne mai închideau din cînd în cînd, ne treceau sistematic prin arestări şi lungi procese, îndreptate mai ales împotriva liderilor noştri. Treceam însă peste aceste încercări uşor, chiar dacă unii se mai poticneau. Ce poţi să le faci unor oameni care se bucură cînd mor? Ce poţi să le faci unor nebuni care nu se tem de moarte?

Multe dintre aceste ritualuri se terminau cu veşnice procese, interogatorii interminabile pentru majoritatea bătrînilor noştri. Uneori se lăsa cu arestări sau amenzi foarte mari. Noi însă ne vedem de morţii noştri, de ritualurile noastre. Şi abia atunci începeam să fim fericiţi. Pentru că aşa eram educaţi: a fi persecutat, a suferi este cea mai mare fericire care i se poate întîmpla unui sectant. Şi ne îngropam morţii la marginea cimitirului, locul pe care ni-l rezervaseră legionarii şi care a rămas şi acum „locul sectanţilor", undeva, departe de majoritate, ascunşi, ca să nu „spurce locul sfînt“.

Astăzi privesc spre vremurile acelea cu o anumită confuzie. S- au schimbat mult lucrurile.

Acum vorbim de alt joc, alţi jucători şi alţi eroi. Despre sectanţi se ştie foarte puţin. Ei nu spun nimic, ceilalţi nu sînt interesaţi de ei. Se ignoră sau se urăsc, în cel mai bun caz. Şi azi ei sînt însă un mister pentru mine.

Sectanţii

Femeile şi şcoala

Căci omul nu-şi cunoaşte nici măcar ceasul, întocmai ca peştii prinşi în mreaja nimicitoare şi ca păsările prinse în laţ.
Eclesiastul 9:12

In comunitatea noastră se vorbea puțin despre femei. Cele din cărțile noastre sfinte erau foarte retrase, modeste, puțin cunoscute. Eroii noştri erau bărbații, marii patriarhi, marii regi ai Iudeii. Eroul nostru era Moise, cel care a adus cele zece porunci de pe Muntele Sinai, cel care a scos poporul ales din robia Egiptului; eroii noştri erau Avraam, Isac şi Iacov. Cîntam lupta neînfricată a lui David cu monstruosul Goliat, proslăveam înțelepciunea lui. Ne minunam de Iacob, cel care s-a luptat cu îngerul. Era impresionantă puterea proorocilor neîmblînziți. Femeile nu erau însă prezente decît foarte discret. în umbra
marilor bărbați. Asta era tradiția noastră veterotestamentară. Nici cea noutestamentară nu era însă diferită, cu toate că începuseră să apară tot mai multe femei demne de atenția noastră, a bărbaților care ne credeam aleşii între aleşi.

In comunitate, această tradiție se păstra. Femeile noastre nu erau prezente în amvon, nu le vedeai în rîndul sfatului bătrînilor care lua deciziile majore. Nu aveau un cuvînt important de spus în marile dezbateri teologice sau în hotărîrile importante. La o primă privire, ele erau absente. Era însă doar o aparență. In realitate aveau un rol foarte puternic, iar dincolo de discursul oficial, erau practic scheletul pe care se construia întreaga noastră comunitate. Fără ele, comunitatea s-ar fi dizolvat ca un cub de zahăr în ceaiul fierbinte.

In familia noastră există un soi de memorie feminină foarte puternică. Amintirile noastre aparțineau femeilor. De fapt, ele s-au ocupat de asta: memoria şi educația noastră, a tuturor, le aparțineau. Ele ne-au educat, ne- au învățat să respectăm regulile şi au cultivat istoria familiei. Bărbații erau mai degrabă autosuficienți, un fel de prezență dominantă. Ei trebuiau să fie şi atît. Din cînd în cînd se mai impuneau prin autoritatea lor. Cele care construiau cu adevărat familia şi țineau strînsă comunitatea erau femeile. Bunica îmi explica mereu rolul femeii, care trebuie să fie cel al „cloştii din curte cu puii ei". Asta înțelegeam mai uşor, fără prea multe explicații.

Eu am avut o poziție privilegiată în acest sens, fiind crescut doar de femei. Mama, bunica, sora sînt cele trei femei care m-au crescut şi au avut grijă de mine pînă cînd am plecat de acasă. Şi după aceea tot ele au fost cele care m-au urmărit cu atenție şi m-au tot îngrijit. Bărbații au fost întotdeauna mai distanți. Prezența lor era foarte diferită de cea a femeilor.
Bărbații, de exemplu, erau total incapabili să discute lucruri intime, personale. Femeile, în schimb, o făceau cu o naturalețe extraordinară.

In comunitate, cum am mai spus, lucrurile erau foarte bine organizate. Organizarea era punctul nostru forte. Toată comunitatea era rînduită ca un stup, în care fiecare-şi cunoştea locul, timpul, obligațiile şi responsabilitățile. Totul erau împărțit pe timpi şi spații exacte. Fiecare avea funcția lui. Fiecare grup ştia ce are de făcut. Iar asta li se datora în cea mai mare parte femeilor. Ele urmăreau îndeaproape totul. Acest tip de organizare dă în timp un anumit mod de funcționare şi un ritm de

viață foarte lejer, aproape mecanic. Rigorile devin cu timpul instituții, regulile devin „legi naturale". Dacă vrei să distrugi sau să înnebunești un om crescut într-o astfel de rigoare organizatorică, scoate-l într-un spațiu în care dispar legile, rigoarea şi rînduiala. Devine ca un peşte pe uscat sau ca o pasăre fără aripi. îşi pierde total orientarea, sensul, scopul.

în acest „stup" al nostru, femeile aveau un rol deosebit. Exista o parte socială care, chiar dacă nu se vedea, era foarte importantă. Organizarea ajutorului social viza în general îngrijirea bătrînilor, a copiilor rămaşi fără părinți sau cu o situație dificilă în familie, a bolnavilor, a familiilor tinere şi a femeilor singure sau a văduvelor, cum spuneau bătrînii, citind din cartea cea bună. Erau categorii bine definite, pe care grupurile de femei şi le împărțeau. Aveau un program de acțiune.

Tradiția familiei mele era legată de ajutorarea bătrînilor şi bolnavilor. în mod special a bătrînilor. Cu asta s-a ocupat străbunica mea, cu asta s-au ocupat ambele bunici, cu asta s-a ocupat mama pînă cînd a ajuns ea cea mai în vîrstă din comunitate, cu asta se ocupă surorile mele. E o tradiție de familie de aproape o sută de ani. Şi nu e vorba doar despre bătrînii

din comunitate, ci şi despre cei din afara ei. Cei din comunitate au însă prioritate, pentru că sînt lîngă noi.

In comunităţile din oraşele mai mari lucrurile sînt mai complicate, însă în satele şi orăşelele mici în care am trăit eu în copilărie şi adolescenţă lucrurile erau destul de clare şi bine organizate. Ştiam foarte bine ziua în care mama nu trebuia să fie deranjată, fiindcă era „ziua de vizitare a bolnavilor şi bătrînilor". Ea avea o zi pe săptămînă pe care şi-o dedica parţial acestei munci voluntare. In acea zi gătea întotdeauna mai mult, pentru a duce mîncare şi celor pe care-i vizita. Pregătea tot soiul de pachete. Nu am ştiut niciodată ce punea acolo, dar cu siguranţă ceva ce avea să-i ajute pe cei în necaz. întotdeauna aceste munci voluntare de ajutorare aveau o mare doză de secret. Nimeni nu trebuia să ştie cum şi cu ce este ajutat celălalt. De ce? Aşa scrie în Scripturi: să nu ştie stînga ce face dreapta. Sau invers. Nu mai reţin.

Cînd eram mic mă lua cu ea, pentru că uneori nu avea cu cine să mă lase. Mie nu-mi plăcea din cale-afară să merg în astfel de vizite. A sta cu bătrîni bolnavi nu e cel mai fericit lucru care i se poate întîmpla unui copil dornic de joacă. Acolo totul se petrecea în linişte, mult prea multă linişte.

Cel mai mult mă deranjau însă mirosurile, pe care eu le suportam destul de greu, fiind un copil foarte sensibil. Bătrînii miros altfel. E un miros greoi, amestecat cu iz de medicamente, transpiraţie, mîncare şi altele care se adună şi fac aerul stătut. In copilărie nu suportam apa sălcie din fîntînile părăsite şi mirosul bătrînilor bolnavi. Mi se umpleau ochii de lacrimi, aveam o senzaţie de vomă.

Mama făcea însă aceste vizite cu o bucurie şi un devotament demne de Maica Tereza, despre care aveam să aflu mult mai tîrziu - iar cînd i-am văzut prima oară poza de bătrînă, adusă puţin de spate, dar cu un zîmbet galeş, mi-am zis în mintea mea că aşa va fi şi mama la bătrîneţe. Şi nu am greşit cu nimic. La bătrîneţe, cînd trecuse de 80 de ani şi avea mari probleme de mişcare şi deplasare, se comporta şi discuta ca şi cum în jurul ei încă mai era multă lume pe care trebuia să o viziteze şi să o salveze. Doar să-i treacă durerea de picioare.

Eu stăteam aşezat frumuşel pe un scaun. Unele bătrîne îmi mai strecurau cîte-o bomboană sau ceva dulce şi mă iscodeau cu diverse întrebări. Mama mă punea să spun poezii. Uneori să cînt. Aveam repertoriul meu, cu care eram obişnuit să mă afişez oriunde, pînă şi la şcoală, unde eram privit cu mult dispreţ. La

bătrîni şi bolnavi se pare că aveam succes. Aici însă nu-mi prea venea mie nici să recit, nici să cînt.

Mama făcea între timp curăţenie prin casă. Avea o dexteritate de invidiat. Era îndrăgostită de farmacie. Nu a apucat să facă şcoala în domeniu, dar a lucrat ca ajutor de farmacist ani de zile. Credinţa ei şi farmacia au fost un amestec fericit. Curăţenia şi ordinea specifice unui spaţiu farmaceutic s-au amestecat cu teologia şi credinţa ei şi totul a fost transferat în viaţa cotidiană şi domestică. Locuinţa, familia trebuiau să fie locuri în care se întîlnea Iahve al nostru cu regulile lui veterotestamentare, cu harul noutestamentar al lui Isus şi cu farmacia. Dumnezeul nostru era un tip foarte farmaceutic. Viaţa noastră trebuia să arate ca o spiţerie de pe vremuri, nu ca una din astea de acum. De la comportament la timp şi ritm, totul trebuia să fie respectat milimetric şi la secundă. De la oale pînă la geamuri, totul trebuia „să fie curat lună". Şi asta făceam cu regularitate, dar mai ales sîmbăta, în prima parte a zilei, cînd toţi ne apucam de spălat geamuri, cratiţe, podele, uşi şi tot ce mai era.

După o curăţenie rapidă prin casele bolnavilor sau ale

bătrînilor, mama îi hrănea atent. Hrana bolnavilor şi a bătrînilor era un alt mare calvar. Eu stăteam pe scăunelul de lîngă fereastră şi-i urmăream. Nu înțelegeam cum ditamai omul mare nu poate ține bine lingura, tremură, nu duce corect la gură şi varsă pe jos mîncarea. Dacă aş fi făcut eu aşa ceva, mama m-ar fi pedepsit, dar pe bătrînii ăia neputincioşi îi ajuta cu grijă, îi hrănea cu o răbdare uneori infernală. Ii spăla. îi aranja ca pe nişte copii mici.

Ştiu că, o dată, un bătrîn a întrebat-o pe mama:

— Maria, tu cîți copii ai?

— Cu cinci am rămas.

— Ei bine, să ştii că acum ai

şapte. Ne ai şi pe noi doi, a zis bătrînul încet, zîmbind şi întorcîndu-se spre mine. Cred că ăsta micu' se descurcă mai bine ca noi şi-ți face mai puține probleme.

— Nu vă faceți probleme, răspundea mama, aranjîndu-i perna sub cap, toți vom ajunge copii bătrîni şi toți vom avea nevoie de sprijin. De asta ne-am născut şi sîntem aici, ca să trăim împreună. Doar aşa ne putem salva.

După care urmau discuțiile şi poveştile. Asta era partea care-mi plăcea. Eu aş fi preferat să trec peste tot şi să ajung direct aici. în definitiv, merita efortul să vin cu mama la bătrînii nesuferiți şi totodată atît de simpatici.
Plăteam prețul mirosului, al enervărilor că nu ştiu să mănînce bine. Plăteam prețul renunțării la joacă doar pentru a-i asculta. Povesteau pe îndelete lucruri care li se întîmplaseră demult. Cum era în tinerețea lor. Cum s-au întîlnit, cum s-au căsătorit. Cum a fost sub țar sau sub români. Cum au prins războiul. Cum li s- a născut primul copil şi cum au cumpărat prima vacă. în poveştile lor, ordinea lucrurilor era foarte stranie. Nu înțelegeam de ce uneori moartea unui om drag, pe care ți-o povesteau, era aproape la fel de puternică în memoria lor ca bucata de zahăr mîncată prin ’43 sau ca felia de pîine

mîncată prin ’46. Povestea cu felia de pîine putea dura şi o oră, căci în jurul acelei bucăţi albe de pîine aburindă, gustoasă, cum numai o dată mănîncă omul, prindea viaţă o lume aparte. Locul, timpul şi toţi ceilalţi eroi erau secundare în această poveste, pentru că felia de pîine era marea protagonistă.

E atît de stranie memoria oamenilor. A bătrînilor este însă un mare mister. înainte de moarte, bătrînii încep să aibă o memorie foarte, foarte diferită de cea a omului în putere, care nu e bîntuit de moarte. Apropierea morţii schimbă total memoria noastră. Oamenii scapă cumva de griji, de scopuri în viaţă, de viitor.
Dispariţia viitorului schimbă practic tot trecutul. In faţa morţii, oamenii încep să-şi amintească numai lucrurile care au contat cu adevărat în viaţă. în faţa morţii, memoria se eliberează, renunţă la balastul inutil, renunţă la grijă şi teamă. Uneori simţi cum îi frămîntă aceste amintiri, cum îi fac să plîngă. Bătrînii plîng mai des decît copiii. Plîng însă altfel şi de multe ori fără lacrimi.

Vreau să vă povestesc despre memoria celui diferit. Despre prima amintire puternică din şcoală, cînd am simţit că sînt altfel şi că aşa voi rămîne. Despre cum am început să simt acest stigmat al diferenţei, pe care am reuşit să-l depăşim doar datorită femeilor din jurul nostru. Doar ele ştiau să ne vindece rănile copilăriei, care rămîn şi vor rămîne mereu deschise.

Intr-una din zile am fost chemat de urgenţă la directoare, după care a urmat un soi de şedinţă la care au fost prezenţi mai mulţi copii din familii sectante. Situaţia era cumva jenantă, pentru că, pe de o parte, mai toţi eram copii eminenţi şi cu o purtare impecabilă. Deci nu prea aveau ce să ne reproşeze din punctul de vedere al comportamentului şi al învăţăturii. Nu puteau nici să ne interzică să fim ceea ce sîntem, să mergem la întîlnirile grupurilor noastre, fiindcă eram încă minori. Doar părinţii noştri puteau decide asupra acestor lucruri.

Intîlnirea avea, evident, drept scop să ne prelucreze. Şi pentru ca efectul să fie mai puternic, se făcea în public, de faţă cu ceilalţi colegi de clasă sau uneori chiar din mai multe clase. Era un procedeu destul de sensibil, pînă te obişnuiai sau pînă căpătai o anumită maturitate. In acest joc însă, rolul cel mai important îl jucau nu profesorii, nu educatorii politici, care, de la caz la caz, erau mai indulgenţi sau mai intoleranţi, ci publicul.
Atitudinea şi starea create de public sînt punctul central în acest tip de spectacol grotesc.
Prin simple gesturi sau fraze, publicul, copii la fel ca tine, poate fi de o cruzime şi o violenţă greu de imaginat. Aceşti copii care nu înţeleg la ce participă pot uneori să devină nişte monstruleţi, creînd o atmosferă şi o presiune psihologică devastatoare. Tot ei pot deveni însă aliaţi şi protectori ca nimeni altul. Le-am trăit pe amîndouă, am simţit pe propria piele sau mai degrabă pe propriul psihic ce înseamnă presiunea sau protecţia colectivă a copiilor şi adolescenţilor, colegi pe care i-am urît sau iubit, de la caz la caz, chiar dacă noi eram educaţi doar

să iubim. Dar cine poate?

— La ce ziar eşti abonat, că tot te dai mare că ai citit toate cărţile din bibliotecă? rostea directoarea înţepată, privind cînd spre mine, cînd spre public.

Eu, alături de alţi cîţiva învinuiţi, stăteam în faţa „colectivului", cu capul puţin plecat de jenă, şi încercam să fiu calm, să-mi stăpînesc emoţiile, dar nu-mi ieşea nicicum.

— Păi, sînt abonat, ca toată clasa, la *Tînărul leninist* şi mai primesc ai mei şi *Moldova Sovietică* şi *Pravda,* pe care le citesc. Cam atît, răspundeam cu vocea puţin tremurîndă de emoţie.

Intr-adevăr, îmi plăcea foarte mult lectura şi mi se dusese vestea că am citit toate cărţile din cele trei biblioteci din localitate. Presa o citeam cu plăcere, trecînd peste primele texte de propagandă, pe care nu le citeam din cauză că nu le înţelegeam.

Am încercat de cîteva ori, dar numi spuneau nimic. Şi am renunţat. In rest, citeam cam tot ce-mi pica în mînă. Iar ora la care venea zilnic poştaşul, pe la cinci după-masă, era una dintre orele mele preferate. Mergeam la poartă. îl aşteptam şi-mi luam ziarele frumos împăturite, încă mirosind a cerneală tipografică. Mă aşezam în faţa casei, dacă era vreme frumoasă, sau pe patul meu din cameră, cînd era frig, şi

le citeam pe îndelete. După ce le răsfoiam pentru a-mi face o imagine de ansamblu, începeam să le citesc pornind de la ultima pagină, pentru că acolo erau scrise lucruri mici, ingenioase, care nu cereau mult efort pentru a le înţelege, dar foarte atractive. După aceea înaintam spre început, pînă ajungeam la prima pagină, care, după cum spuneam, nu prea mă interesa, căci n-o înţelegeam. Acesta era ritualul meu zilnic, cu excepţia weekendurilor. Am început pe la 9-10 ani şi am oprit acest ritual pe la 15 ani, cînd m-am mutat din casa părinţilor şi nu m-am mai abonat la nici un ziar sau revistă. îmi cumpăram de la

chioşc, dar asta e cu totul altă poveste, alt ritual. Treptat însă am început să mă abonez la tot mai multe ziare şi reviste tehnice, sportive şi multe altele, pe care le colecţionam cu multă migală şi din cînd în cînd le mai răsfoiam.

— Poate e timpul să te abonezi şi la nişte reviste speciale, care să vă scoată pe tine şi pe ai tăi din tîmpeniile voastre religioase retrograde, continua tovarăşa directoare, cu vocea ei piţigăiată. Oamenii au zburat deja în cosmos, ştiinţa a atins culmile progresului, s-a demonstrat clar cum e cu evoluţia, iar voi trăiţi încă în Evul Mediu. Nu se poate aşa ceva! Cum e posibil să mai avem azi astfel de elemente printre noi? continua într-un ritm puţin isteric, pe un ton didactic enervant, stimata noastră directoare. O să-ţi recomand să te abonezi la *Bezbojnik* şi la *Nauka i Relighia.* Eşti băiat isteţ şi cu siguranţă o să înţelegi. Probabil că tu de mult ai înţeles, dar din cauza familiei nu poţi accepta acest lucru, continua, împăciuitor, tovarăşa directorare.

Asta însemna că atunci tovarăşa directoare era binedispusă şi nu scotea arsenalul greu ca să ne facă pe toţi cu ou şi cu oţet în faţa şcolii. Era o prelucrare ritualică pe care trebuia să o îndeplinească. Şi o

Sectanţii

facea. Uneori punea însă prea multă patimă şi o şedinţă din asta putea dura mult, devenind un calvar pentru noi. Ne obişnuiserăm însă destul de repede. Copiii au o abilitate incredibilă de a se adapta şi de a învăţa. Au tot soiul de instincte de protecţie. Uneori puteam să mă deconectez după două-trei fraze şi să mă uit în zare, visînd la poveştile mele, recitind cărţi în minte, fără să mai aud şi fără să mai văd nimic. Dădeam automat din cap, răspundeam evaziv şi îmi vedeam de treaba mea, fără să fiu afectat mai deloc. Alteori eram însă profund afectat de aceste ritualuri perverse. Eram totuşi un copil.

— Piotr Dimitrevici, se adresa ea dirigintelui, să aveţi grijă să vă arate mîine-poimîine abonamentul la aceste reviste, ca să fim siguri că s-a abonat elevul dumneavoastră...

Şi m-am abonat. *Bezbojnik* era un soi de revistă de caricaturi, umoristică, pamfletar- antireligioasă. Era însă mult prea directă şi vulgară pentru gustul meu. Mă rog, ce înţelegeam eu atunci. Nu pot spune însă că m-a atras foarte mult. Mai degrabă o priveam superior, îmi confirma spusele celor din comunitate. Cu revista *Nauka i Relighia* treburile erau însă mult mai complicate. Aici nivelul textelor era foarte ridicat, totul avea un aer ştiinţific, încărcat de dezbateri, opinii, îndoieli. Nu mai simţeai agresiunea simplistă şi dogmatică. Totul era subtil şi bine articulat. O apologetică pe invers.

Recunosc că aici am văzut pentru prima dată o dezbatere scrisă articulată, cu opinii bine structurate, cu argumente pro şi contra care aveau o logică şi o stilistică deosebite. Tot aici am descoperit şi argumentele celor care se opun ateismului ştiinţific. Am aflat că sînt atît de mulţi şi atît de diverşi, că au şi ei şcoli şi cercetători. Aici am descoperit texte clasice din diverse domenii despre care altfel n-aş fi avut cum să aflu. Practic, pentru mine această revistă a devenit un soi de mină de aur, deoarece mi s-au pus la îndemînă texte, comentate, fireşte, dar pe care altundeva nu le puteam găsi. Revista, instrumentul ce trebuia să-mi schimbe optica şi punctul de vedere confuz, mi-a devenit de fapt mie unealtă şi muniţie.

Acum dispuneam de idei mult mai clare, puteam să le susţin mult mai argumentat şi aveam o arie tematică mult mai vastă.

Pînă şi în comunitate începusem să fiu privit cu suspiciune, fiindcă mare parte din comunitate se trăgea din Petru, adică din „simpli pescari", nu din Pavel, care a studiat la picioarele lui Gămăliei. Eu însă aveam să devin

un mare admirator al lui Pavel.

Eu am prins o perioadă relativ liniştită. Anii VO-'SO au fost mult mai calmi, deşi în anumite momente existau mici izbucniri mai violente. Cu totul altfel a fost pentru generația părinților - ei au prins anii 'SO-'bO, cînd sectanților le erau rezervate un tratament special şi chiar momente foarte violente.

In anii copilăriei şi adolescenței mele şi a fraților mei mai mari, comunitatea era deja trecută prin atîtea încercări, cu o experiență atît de bogată, încît ştia foarte bine să-şi pregătească copiii şi să răspundă la orice provocare venită din partea puterii şi a regimului comunist.

Cu şcoala însă lucrurile erau destul de clare pentru ai mei.

— Pentru a scăpa de orice teroare a lor, trebuie să fim mai buni decît ei, să nu le dăm nici un motiv prin felul cum învăţăm şi mai ales prin ceea ce facem, îmi repetau mereu ai mei.

Şi învăţam să fim altfel, diferiţi de ei, chiar dacă eram cu toţii nişte copii. Comunitatea, chiar dacă era foarte mică, avea o capacitate incredibilă de a impune un anumit tip de control invizibil, de a se solidariza şi de a fi oricînd alături - chiar dacă n-o vedeai, îi simţeai prezenţa. Poate această prezenţă era deja întipărită în sufletul tău, în minte, şi tu o purtai cu tine ca pe o salvare, ca pe o protecţie sau ca pe un blestem. Uneori, această prezenţă devenea un stigmat pentru un copil, o rană deschisă, însă tocmai ea te făcea să te simţi diferit şi chiar superior.

In clasa întîi eram un copil obişnuit, ca toţi ceilalţi, pînă cînd s-a aflat că ştiu să cînt. Şi nu oricum, ci în limba germană.

— In limba germană?... s-a mirat învăţătoarea mea, Tamara Chirilovna.

Aflase de la un vecin care mă auzise cîntînd la întîlnirile noastre din curte. Şi m-a trecut la tablă, în faţa clasei, şi m-a pus să cînt. Aveam doar şapte ani. Eram destul de timid, cu toate că eram obişnuit să cînt sau să recit în faţa publicului.

A cînta în germană în Uniunea Sovietică a acelor ani nu era deloc un lucru cu care să te mîndreşti, ba din contră, îţi crea anumite probleme, chiar dacă nu mai puteam vorbi despre ura antigermană din anii de după război. Oricum, limba germană era atribuită fasciştilor, cei cu care noi am luptat şi cu care am dus „un război sfînt".

„Hände hoch!", adică „Mîinile sus!", strigau copiii după mine - celebra frază din filmele de război, tipică pentru soldaţii germani...

A vorbi sau a cînta în germană mai însemna, dincolo însuşirea limbii fasciştilor, duşmanii noştri de moarte, a vorbi limba evreilor, a unor străini dubioşi care nu sînt ca noi.

— Ah, deci eşti sectant? Sau pocăit, cum se mai zice... continua învăţătoarea, mai în glumă, mai în serios. Ia să te auzim. Ce ne cînţi? Linişte, copii, să-l ascultăm pe micul sectant.

Şi, timid, cu capul plecat, puţin indecis, începeam să cînt.

— *In meinem Herzen...*

Vocea îmi tremura şi clasa
începea să rîdă în hohote, pentru că totul suna ca din altă lume...

— Linişte, linişte! striga Tamara Chirilovna şi bătea cu „arătătorul" în băncile verzi de lemn.

— *In meinem Herzen, Herzen, Herzen...* continuam eu tot mai decis, cu trilul meu de copil nevinovat.

Nu înțelegeam foarte clar ce mi se întîmplă, însă simțeam profund cum se nasc nişte sentimente care aveau să mă urmărească ani de zile şi pe care nu le voi uita niciodată. Am simțit şi am înțeles că sînt diferit, foarte diferit. Că şi ei, şi eu avem aceeaşi percepție despre acest lucru. Că această diferență o voi duce cu mine, că nu va fi niciodată depăşită, escaladată, schimbată. Că e o povară pe care trebuie să mi-o asum. Că nici eu, nici ei nu sîntem vinovați pentru diferențele dintre noi. Cel mai

puternic sentiment e însă legat de singurătatea minoritarului. Eşti singur în faţa lor, neputincios şi lipsit de protecţie, dar tocmai această neputinţă şi această singurătate îţi dau puterea de a rezista.

Părinţii mei aveau dreptate cînd îmi tot citau din Biblie.

— Luptă lupta cea bună a credinţei, îmi tot repetau şi bunica, şi mama, femeile din familie, care erau mai atente cu lecturile mele.

— Căci vei învinge şi vor veni binecuvîntările! continua cu tonul ei înţelept mama.

Nu prea înţelegeam eu cînd eram mic nici ce e „lupta cea bună“, nici cum vor veni acele

„binecuvîntări" atît timp cît bătăliile mele zilnice se reduceau la tot soiul de mici conflicte cu colegii de şcoală şi cu profesorii.

Aceste binecuvîntări au venit însă. în timp, şi noi, şi profesorii noştri am început să înţelegem că diferenţele dintre noi nu sînt atît de nocive. Ba chiar că unele dintre ele sînt foarte utile „colectivului şcolar" şi în lupta pentru „viitorul luminos" la care noi nu prea doream să participăm. Noi îl abandonaserăm prin pasivitate. Eram indiferenţi faţă de el, pentru că aşa decisese comunitatea noastră. Iar şcoala ne exclusese de la diverse „treburi obşteşti" din cauză că eram nişte „sectanţi retrograzi".

Deodată, profesorii noştri au descoperit că sectanţii au o mulţime de aptitudini pe care puţini copii le au. Cine avea cea mai bună capacitate de organizare şi cui îi puteai acorda cea mai mare încredere, fără să ai mari bătăi de cap? Sectanţii erau numai buni pentru asta. Fireşte, mai erau şi alţi copii buni la astfel de lucruri, dar noi ieşeam în evidenţă. Aceste lucruri erau însă mai puţin importante, cu toate că nu puteau fi ignorate într-un sistem în care se punea mare preţ pe o organizare aproape militară. Iar sectanţii erau pregătiţi şi educaţi în logica războiului.

Locul fruntaş pe care nu ni-l putea lua aproape nimeni am descoperit că era în domeniul artistic, în care şcolile sovietice erau prinse an de an, sărbătoare de sărbătoare, competiţie de competiţie. In educaţia sovietică existau nenumărate competiţii artistice, iar fiecare şcoală, de la cel mai mic sat pînă la cel mai mare oraş, trebuia să aibă cor, grup vocal-instrumental sau diverse grupuri muzicale şi artistice. Iar aici noi eram de neîntrecut, pentru că muzica făcea parte natural din viaţa noastră. Aproape toţi ştiam să cîntăm cel puţin la un instrument. De foarte mici ştiam să descifrăm, fără mari dificultăţi, partiturile muzicale. Aproape în fiecare casă exista cel puţin un instrument în casă. Iar a cînta din gură şi a cînta în cor era ca fluierătura pentru un copil de la ţară. Nouă aceste lucruri ne erau la îndemînă, le făceam fără nici un efort. Şi atunci, din oile negre, am devenit pentru şcoală un soi de salvatori şi „cei care rezolvă totul" în acest domeniu.

Cum se apropiau diverse festivităţi şi concursuri, cum veneau profesorii şi ne luau.
Ştiau că atît timp cît au sectanţi nu mai e nevoie să se chinuie să înveţe alţi copii, să facă nenumărate repetiţii interminabile. Pe sectanţi îi aduni, le dai partitura şi în cîteva zile pot să-ţi cînte orice.

Şi cîntam ce ne dădeau. La cor era puţin mai greu, pentru că nu- 1 puteau face doar din sectanţi, nu eram atît de mulţi. Şi aici trebuia să-i suportăm pe colegii pentru care corul era ceva nou şi deseori un chin. Ne plictiseam, ne enervam.

Profesorul de muzică, Piotr Dimitrevici, ne aşeza strategic pe voci astfel încît să fim noi liderii.

— Fiţi atenţi, urmăriţi-mi mîinile şi luaţi-vă după ei! dădea indicaţii preţioase profesorul, care dirija corul, înţelegîndu-se foarte clar cine-s aceşti „ei".

La grupurile vocal- instrumentale, lucrurile erau simple. Aici eram între noi. Nu aveam decît foarte rar intruşi printre noi. Nici profesorii nu voiau să se complice, ştiind că e suficient să ne pună grămadă şi să ne dea sarcini clare şi partituri, iar în rest făceam noi totul perfect.

Dacă alte comunităţi ca ale noastre erau specialiste în instrumente de suflat, noi eram cei mai buni la instrumente cu coarde şi clape. Treceam cu uşurinţă de la chitară la mandolină, de la mandolină la contrabas, de la contrabas la bandură sau balalaici de tot felul. Pian, baian, acordeon sau orgă, era o plăcere să le mînuim. Dacă se nimerea să ne placă şi muzica pe care o aveam de interpretat,

totul devenea o desfătare.

Singura problemă care apărea în această situaţie era să nu ne suprapunem cu programul comunităţii, căci aici intram în conflict direct. Cum orarul era pînă la amiază sau cu prelungire pînă spre seară, iar comunitatea noastră îşi organiza timpul de întîlniri seara şi în zilele de weekend, totul mergea într-o relativă armonie...

Ne strîngeam, ne cunoşteam, ştiam prea bine cine ce aptitudini are, astfel că nu pierdeam prea mult timp şi exersam. învăţam destul de repede partiturile, repetam şi executam comanda ca nişte lăutari profesionişti. Profesorii erau încîntaţi că scapă de bătaia de cap şi mai ales că au un produs cu care se pot mîndri şi care poate concura cu şcolile bune, „facînd cinste colectivului şi şcolii noastre".

— Premiuuuul intimi se acordă grupului vocal- instrumental al şcoliiiiiii „Grigori Ivanovici Kotovskiii!!!" striga şefa juriului raional, o promiţătoare tînără şefă de la Comitetul Central Raional al Partidului Comunist.

Noi ieşeam ca nişte muzicanţi de clasă, mai cîntam un cîntecel vesel, făceam plecăciunile necesare pe scenă, luam premiul şi ne retrăgeam în culise, unde auzeam cîrcotelile concurenţilor care ne cunoşteau...

— Iar au luat sectanţii premiu, cu balalaicile şi garmoşca lor... se auzea printre culise.

Aşa era. Era cumva nedrept. Ce vină aveau copiii din alte şcoli? De ce aşa o concurenţă neloială? Noi eram totuşi aproape profesionişti, cîntam de la şase ani, aveam în spate sute de ore de repetiţii, pe cînd ei erau nişte începători, unii chiar talentaţi. De unde să ştie cei de la Comitetul Central ce hram purtam noi?

In astfel de momente, cînd priveam lumea cumva de sus, cu o superioritate a celui diferit, chiar dacă minoritar şi fragil, cînd mă impuneam în faţa majorităţii, pe care în sinea mea o

compătimeam, pentru că aşa fusesem educat, îmi aminteam totuşi de acel moment cînd, singur în faţa clasei, neputincios şi fără să fiu apărat de nimeni, cîntam într-o limbă ostilă tuturor: *In meinem Herzen, Herzen, Herzen...* Acele sentimente stranii aveau să mă bîntuie multă vreme, acel hău care se căsca între noi avea să fie un spaţiu prin care aveam să mă lupt să trec toată viaţa, în diverse forme...

Eram doar un copil de sectant...

Despre viaţa de zi cu zi

Luaţi seama, dar, la felul cum ascultaţi; căci celui ce are i se va da; dar celui ce n-are i se va lua şi ce i se pare că are.
Luca 8:18

M-am născut într-o iarnă. Mama îmi povesteşte că era o iarnă grea şi că am venit pe lume în miez de noapte. Evenimentul a fost mai deosebit pentru familia mea, nu pentru că aş fi fost eu altfel decît ceilalți frați sau pentru că m-aş fi născut în condiții mai speciale decît alți copii de la maternitatea din raion, ci pentru că înaintea mea mama pierduse un copil la naştere. Din cauza acestui eveniment tragic, ai mei aşteptau naşterea mea cu multe emoții şi teamă.

De fapt, m-am născut între doi morți. Şi fratele dinaintea mea, şi sora de după mine au murit la naştere. Sincer să fiu,

nici nu ştiu prea multe despre aceste momente de cumpănă din familia mea, pentru că niciodată nu s-a vorbit despre ele. A fost o tăcere totală. Am aflat pur întîmplător, mult mai tîrziu, de la frații mei mai mari. Şi de la ei am aflat însă doar cîteva frînturi. Părinții nu mi-au spus nimic. Iar eu nu am nici azi curajul să o întreb pe mama despre aceste lucruri. Mă tem că ar fi prea greu pentru ea să-şi amintească, deşi cu siguranță mi-ar spune lucruri înțelepte. Ea ştie de minune să facă asta. Eu nu am curaj însă. Şi atunci las totul aşa, nelămurit. Poate că asta mă face să mă simt mai special şi atunci mă tem, în egoismul meu, ca nu care cumva

să stric acest sentiment.

Faptul că am reuşit să supravieţuiesc între doi morţi mi-a dat o aură specială. Ai mei m-au tratat altfel, ca pe un copil deosebit, care a venit la bătrîneţe şi care avea să joace în familie rolul mezinului şi al fiului celui mai iubit şi mai protejat. îmi dau seama că eram tratat altfel, chiar şi azi, cînd am trecut de mult de prima tinereţe.

Cum decurge viaţa unui copil într-o familie de sectanţi? Probabil ca în orice familie. Datele problemei rămîn în mare aceleaşi, cu deosebirile şi specificul fiecărei familii. Aş putea povesti doar cum am trăit eu în familia mea, lucrurile obişnuite pe care le-am observat şi la alte familii din comunitate şi ce mi s-a părut diferit faţă de cei din afara sectei noastre...

Primul lucru pe care mi-l amintesc este legat de un anumit tip de ordine şi de un sistem aproape ritualic de organizare. Toate activităţile, tot programul erau şi încă mai sînt construite în jurul acţiunilor colective ale comunităţii şi bisericii noastre. Totul se construia după o anumită ordine şi importanţă a lucrurilor: mai întîi, orele de slujbă, după care evenimentele ce ţin de comunitate, care erau destul de multe, după care veneau activităţile importante pentru familie şi abia apoi lucrurile legate de viaţa socială şi economică. Pe ultimele locuri erau problemele legate de relaţia cu statul şi, undeva la urmă, cele legate de viaţa de zi cu zi.

Totul curgea cu o exactitate matematică. în fiecare duminică aveam două slujbe religioase de cîte două ore. Una dimineaţa şi una după-masă. în cursul săptămînii aveam slujbe joia şi sîmbăta. Erau slujbe de seară de cîte o oră. După care urma un şir de întîlniri ordonate pe grupuri, categorii de vîrstă, interese: cor, orchestră, studiu duminical, studiu biblic, grup de ajutor pentru bătrîni şi multe altele pe care un copil din alte comunităţi nici nu şi le poate imagina. Toate acestea făceau parte din nucleul central care dădea ritmul comunităţii. De la ele nu se putea lipsi. Sub nici o formă. Aceste rigori ne dădeau putere.

Mai era şi ritmul familiei, care avea un alt tip de metronom. Şi aici totul era exact, dar adaptat puţin nevoilor fiecăruia şi specificului familiei din care proveneai, păturii sociale din care făceai parte. In linii mari însă, ele aveau rigori generale comune. Toată lumea se trezea pînă la ora şapte dimineaţa. Micul dejun, compus de obicei din ceai, pîine cu unt şi miere sau ouă, lapte şi alte gusătri simple, avea loc într- un interval exact de timp. Toţi mîncau în acest interval de maximum 30 de minute. Nu se prea faceau excepţii. Masa se punea şi se strîngea la oră fixă, indiferent dacă eram sau nu alături de părinţi. Era problema fiecăruia în parte să se încadreze în timp. Pe măsură ce creşteam, fiecare era învăţat să participe activ la punerea şi strîngerea mesei. Cu cît familiile erau mai mari, cu atît aceste mese organizate funcţionau mai bine. Două lucruri erau extrem de importante: respectarea timpului de masă şi distribuţia funcţiilor şi obligaţiilor.

In cursul zilei, programul şcolar varia, şi atunci prînzul îl luam în funcţie de orele de şcoală. Masa însă nu trebuia să

fie amînată mai mult de două ore şi nu mai tîrziu de ora trei. Vesela şi masa nu aveau voie sub nici o formă să rămînă nespălate şi nestrînse. Erau reguli care în timp deveniseră automatisme: toți ne ştiam termenele şi rolurile în acest „aparat" de familie.

După masă fiecare îşi gestiona timpul cum credea de cuviință, însă fără să-şi ignore pregătirea pentru şcoală. Nu eram verificați zilnic, dar din cînd în cînd eram controlați ca să vadă ai mei cum ne descurcăm la şcoală. Cînd creşteau, frații mai mari preluau această activitate de control şi verificare pentru cei mai mici. Aveam totuşi o libertate destul de mare la acest capitol. Ni se

oferea destul de multă încredere şi asta apăsa greu pe umerii noştri atunci cînd dădeam greş sau făceam boacăne mari. în funcție de modul cum ne gestionam timpul, pierdeam sau cîştigam din încredere şi libertate. Acesta era în mare jocul în care ne implicau ai mei. Am apreciat întotdeauna la ei acest tip de abordare şi negociere.

Jocurile nu erau interzise, însă acum îmi dau seama că erau destul de atent supravegheate: cu cine ne jucam, ce influență aveau aceste relații asupra noastră, ce făceam, cum făceam etc. Teoria părinților mei era simplă. Se baza pe pilda semănătorului din Luca (8): „Semănătorul a ieşit să-şi semene sămînța. Pe cînd semăna el, o parte din sămînță a căzut lingă drum: a fost călcată în picioare şi au mîncat-o păsările cerului. O altă parte a căzut pe stîncă; şi, cum a răsărit, s-a uscat, pentru că n-avea umezeală.
O altă parte a căzut în mijlocul spinilor: spinii au crescut împreună cu ea şi au înecat-o.
O altă parte a căzut pe pămînt bun şi a crescut şi a făcut rod însutit. După ce a spus aceste lucruri, Isus a strigat: «Cine are urechi de auzit să audă»". Mama repeta şi ea ca Isus: „Cine are urechi de auzit să audă!". Explicația ei era la fel de simpă: nu contează ce fel de sămînță eşti, totul e să cazi pe pămînt
bun, pentru că toate semințele au putere să dea viață. Solul bun şi fertil, precum şi stînca şi spinii simbolizau pentru ea formele pe care putea să le ia anturajul. Şi avea grijă de asta.

Seara era mai animată, pentru că atunci se întîmplau multe lucruri legate de relația noastră cu comunitatea: biserica, întîlniri pe grupuri, cor, orchestră şi multe altele. Practic, din şapte seri, cel puțin cinci erau dedicate comunității. De la cină nu avea voie să lipsească nimeni, mîncam obligatoriu împreună şi la oră exactă.

Sîmbetele şi duminicile aveau un regim puțin diferit, pentru că erau zile dedicate mai mult
comunității şi familiei. Nu sărbătoream decît parțial sabatul şi mîncarea cuşer nu era obligatorie la noi. Noi eram urmaşii lui Pavel. Cum o altă ramură a familiei şi unii apropiați țineau această tradiție cu multă rigoare, noi încercam să păstrăm cît de cît această tradiție evreiească. Nu se lucra aproape niciodată sîmbăta după-amiază, iar toate activitățile erau personale, legate de familie şi de pregătirea de duminică. încercam să gătim cît mai aproape de bucătăria cuşer, chiar dacă tatăl meu nu era un mare admirator al mielului, de exemplu, şi al excesului de fierturi. Zicea:
— Mîncarea asta cuşer e ca la
cantină, nu are nici un gust.
Parcă e mîncare pentru copii.
Prea multe fierturi, prea multe crupe.

Şi avea dreptate, pentru că bucătăria sovietică de stat, cea de cantină, era un produs sută la sută cuşer. Cînd Stalin a decis să creeze o bucătărie sovietică pentru omul nou, s-a gîndit că ea trebuie să fie simplă, sănătoasă şi să conțină toate caloriile necesare „omului muncii". Şi mai trebuia să nu fie prea picantă şi să nu aibă ingrediente care-i trezesc tot soiul de fiori revoltați sau plăceri proletarului. Ea trebuia să fie ca „mîncarea copiilor", care hrăneşte tot şi linişteşte. Şi produsul comandat a venit, pentru că cei mai buni medici nutriționişti ai URSS-ului erau un grup de medici evrei bătrîni. Ei au înțeles că Stalin vrea mîncare cuşer, adică ce ştim noi mai bine să facem: multe crupe, multe fierturi, multă carne de vită, peşte, găină etc. Cantinele sovietice erau raiul gastronomic pentru evrei şi diverşi sectanți care se alimentau cuşer. Aşa că dacă vreți mîncare sovietică de cantină, azi, la peste 25 de ani de la dispariția Uniunii Sovietice, mergeți la New York în micile restaurante ieftine evreieşti şi o găsiți în forma ei pură, ca în anii '70. Asta e o altă poveste fascinantă.
Duminica se derula după un

alt ritm. Aveam libertate totală să facem ce vrem, cu condiția să fim prezenți la întîlnirile obligatorii. Care erau multe. Biserica de la 10 la 12, masa de familie de la 13 la 14, repetiția de la cor de la 16 la 17, slujba de seară de la 17 la 19, studiul biblic sau repetiția instrumentală de la 19.30 la 20.30. Cred că nu am uitat nimic. Doar acestea erau obligatorii, în „rest", timpul ne aparținea. Vă imaginați? încercați.

Tatăl meu, care era unul dintre liderii comunității, a contribuit mult la impunerea acestui ritm şi s-a ocupat de organizarea comunității încă din anii '50. Avea totuşi un puternic simț al umorului. Cînd

Sectanţii

programul unora dintre noi începea să fie prea încărcat, iar unii deveneau prea habotnici, ne spunea scurt:

— Haideți, plecați pe la casele voastre, să-L mai lăsăm şi pe Dumnezeu să se odihnească, fiindcă s-a săturat şi El de voi...

Acum, privind în urmă, ținînd cont de ritmul în care ne consumăm timpul azi, e greu de înțeles acel mod de a-l împărți. Astăzi avem altă viteză, alt mod de fragmentare a vremii şi mai ales alt tip de muncă. Avem o cu totul altă înțelegere a ceea ce înseamnă comunitate. Atunci însă munca, timpul acordat job- ului obligatoriu, timpul acordat statului şi lumii, cel puțin pentru

noi, sectanții, era mult mai mic. Satul în epoca industrială şi mai ales în perioada comunistă ne oferea enorm de mult timp liber. Pe acesta îl gestionam după nevoile şi placul nostru. Timpul liber pe care ni-l oferea puterea inconştientă sau neputincioasă ne dădea posibilitatea să facem mai multe lucruri în paralel şi mai ales în propria familie şi comunitate. Acest timp era unul dintre cele mai prețioase lucruri de care dispuneam şi pe care aveam să-l pierdem definitiv după anii '90, odată cu apariția regimului liberal al tranziției. Acesta avea să fie un alt contract social.
Timpul prelungit pe care-1
acordam comunității şi familiei era mai degrabă forma noastră cea mai puternică de a ne proteja. De ce? Pentru că doar aşa ne puteam îndepărta de putere, de Leviatan, dar şi de „lume", puterea de care ne temeam cel mai mult. Retragerea, distanța erau cele mai bune forme de protecție şi de control al propriei noastre comunități. Noi voiam să controlăm timpul. Cine controlează timpul controlează aproape tot. De aceea nu ne temeam de puşcării, pentru că acolo era o formă de control al spațiului şi doar parțial al timpului. Sectanții şi bandiții ştiu bine asta. Puterea controlează spațiul care e mereu secundar în

Sectanţii

raport cu timpul. Iar acesta din urmă era în mîinile noastre, în favoarea noastră. Noi ştiam acest secret.

Controlul timpului şi îndepărtarea de tot ce e în jurul nostru implicau şi un grad de risc enorm. Mai ales pentru menirea pe care ne-o asumam, anume aceea de a salva această lume. Şi nu doar atît. Această distanță era de multe ori periculoasă.

O îndepărtare prea mare crea o atracție de multe ori fatală mai ales pentru noi, tinerii, care eram protejați cu mult prea multă rigoare. Exista o ruptură, o îndepărtare aproape radicală față de „această lume", însă şi o atracție deseori irezistibilă. Cine poate face față ispitelor nemărginite pe care ți le scoate în cale lumea cu toată splendoarea ei?

„Timpul lung" de care dispuneam şi pe care-l foloseam şi-l dedicam în mare parte comunității noastre ne permitea un lucru extraordinar. Ne dădea posibilitatea să ne construim o lume a noastră, cu educația şi regulile noastre, cu instituțiile şi munca noastră. în definitiv, doar aşa ne organizam o lume paralelă, cu toate că aceasta era mai degrabă marginală.

Marele nostru secret era următorul: să ne construim o lume, o împărăție care să nu depindă şi să nu aibă nevoie de această lume decăzută. Noi trăiam şi ne comportam ca şi cum lingă noi nu exista nici un stat şi nici un fel de lume. Ba da, exista doar una pe care trebuia să o salvăm şi să o aducem în lumea noastră. In rest, ea putea să dispară. Iar dacă statul şi lumea ar fi dispărut într-o zi, noi nu le- am fi simți lipsa. Nici n-am fi observat, pentru că noi nu aveam nimic în comun cu ea. Nimic nu ne unea şi nimic nu ne făcea dependenți de ea. Am fi plîns poate din cauza neputinței noastre şi a milei pentru cei pe care nu am fi reuşit să-i salvăm.

Sectanţii

Despre fizgarmonie şi cum am învăţat să cîntăm

Poporul a scos strigăte şi preoţii au sunat din trîmbiţe. Cînd a auzit poporul sunetul trîmbiţei, a strigat tare şi zidul s-a prăbuşit; poporul s- a suit în cetate, fiecare drept înainte. Au pus mînape cetate...
Iosua 6:20

De cînd mă ştiu am avut în casă o „fizgarmonie". E un instrument muzical mai ciudat. Nu e nici pian, nici orgă. Sau e un amestec din amîndouă. Cînţi ca la pian, are acelaşi tip de claviatură, dar sunetul nu e produs de coarde metalice lovite de ciocănele, ci de aerul ce umflă un burduf intern care îl direcţionează spre nişte ancii metalice care scot sunetele. Pentru a elibera aerul e nevoie să apeşi cu picioarele pe nişte pedale instalate jos. E un soi de acordeon mare orizontal fix.

Istoria acestui instrument seamănă oarecum cu istoria familiei mele. Se spune că ar fi fost inventat prin secolul al XIX- lea de un francez, dar germanii au fost cei care l-au preluat şi l- au răspîndit în lume. Aşa a ajuns în Rusia ţaristă, prin intermediul coloniştilor germani de pe teritoriul ei, din Ucraina şi din Basarabia, unde a devenit cel mai îndrăgit instrument. Poate şi pentru că le amintea de muzica de orgă, cu care erau familiarizaţi. Nimeni din regiunea noastră nu s-a mai ataşat şi nu a mai preluat însă

acest instrument. Evreii săraci cîntau la vioară. Ruşii săraci, la balalaică sau „garmoşkă".
Lăutarii ţigani şi moldoveni, la tot soiul de instrumente de suflat, cu coarde şi la tobe. Evreii bogaţi şi ruşii căpătuiţi, la pian.

Ai mei, familia şi întreaga comunitate, aveau să se îndrăgostească *de fizgarmonie.* De ce? Nu ştiu. Poate pentru că aveam o veche prietenie, de generaţii, cu familiile coloniştilor nemţi, poate că a fost o întîmplare sau poate că nu îşi permiteau un pian şi au decis să ia o *fizgarmonie.* Pînă la urmă, ultima variantă pare cea mai plauzibilă. Cert este că acest instrument a ajuns în sînul
familiei noastre la începutul anilor '50, în plin stalinism.

Tata s-a decis să înveţe muzică după ce s-a întors din armată. Stalin încă traia. Cîţiva ani a mers aproape săptămînal la un profesor de muzică, unde a învăţat mai întîi teoria muzicală, apoi să cînte la cîteva instrumente muzicale. A început cu cele cu coarde, mandolină şi chitară în special, şi a continuat cu pianul. In acea perioadă, săptămînal, tata şi cîţiva prieteni de familie din comunitate străbăteau zeci de kilometri pentru a ajunge la profesorul Feldman din Bolgrad să înveţe muzică. Ai mei aveau deja în cap un program foarte amplu, pe care-l numeau „cucerirea cerului". O mină de „amărîţi" uitaţi la marginea geografiei îşi propuneau să ducă o mare bătălie. Iar dacă la un banal război nu te poţi duce fără muzică, fără fanfară, fără orchestră, cum poţi să duci o bătălie a lumilor fără aceasta? Şi aşa au învăţat muzică în acele vremuri în care asta însemna doar marşurile cororilor oficiale, sunetele ciocanelor industriale şi sirenele fabricilor şi uzinelor.

Fizgarmonia a sosit în casa noastră într-o toamnă. Era anul 1953, rămas în memoria colectivă drept cel în care a murit Stalin. Pentru noi însă a fost anul în care fizgarmonia intra în familia noastră şi, odată cu ea, muzica. Tata o cumpărase de la un evreu din Odessa. Instrumentul aparţinuse probabil unei oarecare familii M. Rauşi, căci acest nume e inscripţionat pe o placă de metal prinsă ca un blazon pe frumoasa noastră fizgarmonie.
Nu am demontat-o niciodată, era parte din instrument.

I s-a pregătit imediat o cameră specială. Avea să devină camera de muzică, în care se afla doar ea, regina noastră muzicală, şi în care fie învăţam muzică, fie ne adunam cu prietenii şi membrii comunităţii pentru a cînta. Tata juca rolul maestrului de ceremonii, pentru că la început el ştia poate cel mai bine să acompanieze grupurile vocale formate ad-hoc. Mai tîrziu, cînd sora mea a început să cînte mult mai bine, i-a cedat cu modestie locul. De atunci, pentru mult timp, această funcţie a fost a surorii mele. Recent am observat că fiica ei a înlocuit-o; ea cîntă şi mai bine. Se pare că în toate există o ordine şi pentru toate există un timp. Pînă înainte de moartea sa, tata era cel care dădea tonul sau indica începutul.

Să revenim la instrument, căci despre el era vorba. *Fizgarmonia* noastră e de o frumuseţe aparte. Este de un vişiniu întunecat.
E dată cu lac mat, care a protejat- o foarte bine în cei peste 120 de ani pe care îi are. Are diverse uzoare sculptate în lemn, peste care tronează suportul în formă de harfa, sculptat şi el în lemn, pe care se aşezau partiturile, caietele noastre şi cărţile samizdat. Cărţile tipărite cu partituri sau muzică au apărut abia în anii '80. Pe capetele laterale ale fizgarmoniei ies în evidenţă emblemele aurii ale unor mici harfe pictate pe un negru mat, sub fiecare fiind scris *Karn.* Probabil marca ei. Mai tîrziu aveam să aflu că este numele unei companii din Canada, din localitatea Woodstock, înfiinţată în 1867 de Dennis W. Karn - D.W. Karn Piano & Organ Company.
Fizgarmonia avea un sertăraş
unde se puneau caietele de cîntări şi partiturile. Pedalele de jos erau acoperite cu o ţesătură fină care amintea de un covoraş persan, cu o frunză în centru, care, acum îmi dau seama, trebuia să fie de arţar. înainte credeam că era de palmier, ceva exotic. între timp, de la atîta cîntat, ţesătura s-a ros, dar imprimeul încă se mai observă.
Pe fiecare pedală era de asemenea inscripţionat numele firmei,
Karn. Mica noastră regină mai avea tot soiul de butoane de lemn care modificau sunetul şi pentru a căror utilizare era nevoie de multă dexteritate în timp ce cîntai. în general, la acele butoane nu umblam decît înainte de a începe efectiv să cîntăm. Ii făceam un soi de acordaj înainte de serile muzicale mai speciale. Cînd eram mici, acest acordaj se făcea destul de des, pentru că umblam la ele în permanenţă, cu sau fără scop, de cele mai multe ori fără. Erau foarte atractive. Evident, tata ne mustra pentru aceste iniţiative. Cîteodată o încuia chiar: fizgarmonia avea un capac care se trăgea peste clape şi se încuia cu o mică cheie. Asta se întîmpla însă foarte rar.

La început e foarte greu să cînţi la ea. E greu să te obişnuieşti să pedalezi aproape încontinuu şi, în acelaşi timp, să cînţi cu ambele mîini la claviatură. Mai mulţi prieteni care ştiau să cînte la pian erau blocaţi de acest proces. Se învaţă însă şi pînă la urmă te obişnuieşti. Noi, cei care am crescut de mici cu ea în casă, nu am simţit această greutate.

Fizgarmonia a intrat destul de repede în viaţa familiei noastre şi în scurt timp a devenit un fel de instrument emblematic al întregii comunităţi. După „nemţii ruşi", care au iubit fizgarmonia foarte mult, sectanţii au fost cei care l-au readus la lumină. Cu timpul însă, aceste instrumente au devenit tot mai rare şi oamenii au început să-şi permită piane, iar din anii '80 au început să-şi procure instrumente electronice. Treptat, draga noastră fizgarmonie a fost scoasă de pe scenă. Astăzi, bătrîna doamnă a comunităţii este o relicvă a vechilor familii de „sectanţi", iar noi sîntem, probabil, ultima generaţie care o mai folosim - şi asta doar la întîlnirile de familie şi cu prietenii. O ascultăm cum sună, ca pe o ultimă mărturie a unei lumi apuse. Este muzica nostalgiei, a memoriei unor vremuri de aur pe care nu mai vrem şi nu

mai putem să le trăim.

Muzica a avut un rol fundamental în comunitatea noastră. Mai întîi au fost tata şi cei cîțiva prieteni cu care a învățat muzică. După acea primă etapă, au încropit un grup muzical. Şi-au făcut un repertoriu. Cu timpul, au început scrie „cărți de cîntări" pe care le copiau de mînă în cît mai multe exemplare. Mai tîrziu aveau să le pună pe toate pe partituri. După anii '60, corurile noastre începuseră să cînte după partituri.

Acesta a fost doar începutul. Ei au înțeles că pentru bătălia pe care trebuiau să o ducă şi pentru ambiția lor de a „lua cu asalt cerul", cum spunea bătrînul pastor al comunității, era nevoie de ceva mult mai ambițios. Aşa cum de mici învățam literele, să citim, să comentăm Biblia sau să socotim, tot aşa trebuia să ştim să cîntăm. Şi nu oricum, ci după

note, după partituri. Astfel au pus pe picioare în cîțiva ani o adevărată şcoală de muzică. Cum începeam să citim şi eram capabili să ținem în mînă un instrument, eram înrolați la şcoala muzicală. Asta era munca noastră, de cel puțin două ori pe săptămînă, timp de cîteva ore.

O muncă deloc uşoară, istovitoare la început, dar care avea un final pe măsura prețului plătit. Să ştii să cînți la un instrument, să ştii să descifrezi partiturile muzicale sînt printre cele mai mari plăceri pe care le poate avea omul. Abilitatea de a cînta la un instrument îți oferă poate una dintre cele mai mistice puteri asupra celuilalt. Iar a cînta împreună cu alții nu mai este numai putere. E mult mai mult. Marile bătălii se duc nu numai cu săbii şi cuvinte, ci mai ales pe ritmuri muzicale. Aceasta este cea mai teribilă armă, cel mai bun liant al unei armate. Orchestre fără armate sînt multe, însă armate fără orchestră nu există sau, dacă există, sînt condamnate să fie nimicite de primul sunet hotărît al unei bune orchestre din tabăra duşmană.

Distinsul nostru profesor de muzică, cel care ne-a luat în primire şi care avea să devină pedagogul nostru şi al generațiilor viitoare de copii, a fost moş Ion, unul dintre cei mai buni prieteni ai tatălui meu.

E greu să explici astăzi un astfel de fenomen. Este greu pînă şi pentru mine, care am trecut prin asta, să cred că astfel de lucruri s- au întîmplat şi se pot întîmpla. Depun însă mărturie că e adevărat. Povestesc ce am văzut, am trăit şi am cunoscut. Un simplu om, copil de ţăran, cu cîteva clase în şcoala românească şi alte cîteva în şcoala sovietică, dar cu foarte multă pasiune pentru muzică, a ajuns să fie unul dintre cei mai buni profesori pe care i-am întîlnit pe parcursul vieţii mele, hoinărind de la Vladivostok la Lisabona, prin diverse şcoli şi universităţi. Iar eroul nostru era în viaţa de zi cu zi, n-o să vă vină să credeţi, fierar.

Da, acest om, de dimineaţă pînă seara, lucra într-o simplă şi banală fierărie a unei întreprinderi comuniste amărîte. Acolo îl vedeai zilnic cum încinge metalul pe jar, cum îl loveşte cu barosul, cum îndoaie fierul în toate formele posibile şi imposibile. Aţi văzut aşa ceva, dacă nu în realitate, măcar în filme sau în fotografiile vechi. Fierăria nu e cea mai uşoară dintre meserii. Insă moş Ion o făcea cu plăcere şi devotament. Dădea cu barosul şi cînta. Cînd treceam întîmplător pe la el, discutam despre viaţă şi muzică. Ii plăcea să povestească ce muzică nouă a mai descoperit. Discutam despre compoziţii muzicale, despre chei muzicale, ritm, tact, tonuri şi semitonuri, diezi şi bemoli - tot ce pot vorbi nişte oameni pasionaţi de muzică ce au trecut prin şcoala lui moş Ion.

Seara, acest om care lupta toată ziua cu barosul, nicovala şi focul venea să ne înveţe muzică, să ne spună că nimic nu e mai important în muzică decît ritmul şi tactul, să ne înveţe despre solfegii şi chei muzicale şi despre tainele diverselor instrumente. Toate aceste elemente muzicale destul de complicate pentru mintea unui copil erau presărate cu poveşti fermecătoare din viaţă sau din Biblie. Povestea atît de
frumos, încît nu ne mai dădeam duşi acasă.

— V-aţi gîndit vreodată de ce toţi cei şapte îngeri din Apocalipsa lui Ioan îşi începeau acţiunea cu sunetul trîmbiţei? ne întreba moş Ion.

Şi continua cu poveşti uimitoare despre luptele cereşti, sfîrşitul lumii, victorii şi înfrîngeri cum nici în *Stăpînul inelelor* nu găseşti. De fapt, cînd am văzut *Stăpînul inelelor* mi s-a părut o copie palidă a poveştilor spuse de pedagogul nostru. El însă cu siguranţă nu a citit J.R.R. Tolkien, iar pentru noi cinematografia şi televizorul erau lucruri aproape total necunoscute.

— Voi ştiţi cum a fost cucerit Ierihonul? După 40 de ani de pribegie prin pustiu, copiii lui Israel au început să se pregătească să treacă Iordanul spre Ţara Făgăduinţei dată de Dumnezeu. Iosua, succesorul marelui Moise, cel care ne-a scos din robia Egiptului, a trimis iscoade să afle ce e cu cetatea de dincolo de rîu. Nu era o cetate oarecare, ci însuşi Ierihonul, „oraşul palmierilor", cel mai vechi din lume. Cum să cucereşti aşa ceva cu o armată obosită, flămîndă şi descumpănită? Dar iată că apele Iordanului s-au dat la o parte, copiii lui Israel au trecut pe uscat dincolo şi timp de şapte zile şi şapte nopţi ce au
făcut? S-au luptat? Cu ce arme au luptat ei? Au luptat, dar au dus o altfel de bătălie. Timp de şapte zile încontinuu au înconjurat zidurile înalte de la Ierihon, suflînd în şapte trîmbiţe. „înconjuraţi cetatea, voi toţi bărbaţii de război, dînd ocol cetăţii o dată. Aşa să faci şase zile. Şapte preoţi să poarte înaintea chivotului şapte trîmbiţe de corn de berbec; în ziua a şaptea, să înconjuraţi cetatea de şapte ori, şi preoţii să sune din trîmbiţe. Cînd vor suna lung din cornul de berbec şi cînd veţi auzi sunetul trîmbiţei, tot poporul să scoată mari strigăte. Atunci zidul cetăţii se va prăbuşi, şi poporul să se suie, fiecare drept înainte."

Şi în a şaptea zi măreaţa cetate a Ierihonului s-a prăbuşit în sunetele trîmbiţelor, povestea cu un talent nemaipomenit omul care avea să ne marcheze definitiv viețile, indiferent de ce s-a ales mai tîrziu de noi.

Zidurile 'nalte de la Ierihon, Ierihon, Ierihon,
Zidurile 'nalte de la Ierihon Nu se vor zidi din nou.

începeam noi să cîntăm, de parcă în fața noastră stătea o cetate de necucerit, cu o armată colosală, pe care trebuia să o învingem printr-un singur strigăt şi printr-o singură cîntare.

Zidurile 'nalte de la Ierihon,

Ierihon, Ierihon,
Zidurile 'nalte de la Ierihon Nu se vor zidi din nou.

Moş Ion ne mai învăţa puţină muzică şi iar povestea lucruri fascinante. Noi stăteam nemişcaţi şi visam şi ne minunam. Priveam spre mandolinele, chitările şi acordeoanele noastre, dar nu mai vedeam instrumente banale, ci arme şi armuri cu care vom da mari bătălii. Iar partiturile nesuferite care ne chinuiau copilăria se transformau brusc în cărţi din care izvorau puteri magice. Şi eram convinşi că acea poveste este despre noi. Şi noi aveam să dărîmăm ceva ce nu se va mai zidi niciodată.

Astfel, acest simplu fierar ne- a învăţat şi ne-a insuflat convingerea fermă că muzica şi credinţa noastră pot dărîma din temelii orice zid al Ierihonului şi că noi sîntem cei meniţi să dărîmăm aceste ziduri care ne înconjurau peste tot şi care aveau să fie tot mai multe.

Zidurile 'nalte de la Ierihon, Ierihon, Ierihon,
Zidurile 'nalte de la Ierihon Nu se vor zidi din nou.

Despre icoane şi film

Să nu vă faceți idoli, să nu vă ridicați nici chip cioplit, nici stîlp de aducere aminte; să nu puneți în țara voastră nici o piatră împodobită cu chipuri, ca să vă închinați înaintea ei; căci Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru.
Leviticul 26:1

Am avut norocul să fiu ultimul copil al familiei. Nu ştiu dacă asta e o mare şansă, însă cu siguranţă am fost cel mai răsfăţat. Pentru ei eram cel mic, cel care trebuie protejat, ajutat, iar cei mari făceau tot posibilul să simt acest lucru. Chiar şi cînd mă pedepseau.

In acea perioadă, familia mea era deja destul de stabilă din punct de vedere economic, iar ritualurile zilnice căpătaseră o rigoare foarte clară pentru toţi. Mă născusem într-o lume în care totul părea să funcţioneze perfect şi doar eu mai stricam din cînd în cînd cîte ceva din această perfecţiune şi armonie. Aveau însă grijă cei mai mari să repare repede aceste stricăciuni.

In fiecare dimineaţă, chiar şi duminicile, eram trezit pe la ora şapte. In rest, totul se petrecea într-o viteză destul de bine organizată: spălat, micul dejun constînd în ceai şi ceva pe lîngă, după care fiecare dintre cei cinci copii pleca spre şcoala sau munca

lui. La început, eu eram preluat de unul dintre fraţi şi dus la grădiniţă, unde-mi petreceam toată ziua. Grădiniţa mea era un vechi conac boieresc pe care sovieticii, după ce îi deportaseră pe foştii proprietari, l-au transformat în grădiniţă pentru copii.

De obicei, fraţii mei mă luau de la grădiniţă printre ultimii. Întîrziau mereu. Aveau grijile lor şi eu eram pentru ei un mic chin. O obligaţie. Mă luau şi mergeam în baltă, acolo unde primăvara se revărsa Prutul, iar vara pînă toamna tîrziu copiii mai mari băteau mingea. Era un loc perfect pentru fotbal. Ai mei erau foarte buni jucători de fotbal şi lideri incontestabili ai echipelor. Fără ei nu începea nici un meci. Doar eu le încurcam socotelile. Cînd ajungeam în baltă, ai mei mă plasau imediat lîngă cei mici sau lîngă cei care nu ieşeau din vorba lor. Aşa era structurată fiecare gaşcă. Vecinul îmi aminteşte şi azi:

— Cîtă bătaie am mai mîncat din cauza ta, măi, Barsic. Eu, ca să nu plîngi cît fraţii tăi jucau fotbal, întorceam bicicleta cu roţile în sus. Şi îţi arătam cum să învîrţi roata. Tu învîrteai, rîdeai şi te veseleai. Noi ne vedeam de fotbal. Şi nu trecea mult pînă-ţi prindeai mîna în spiţele roţii. Şi bătaia cine o mînca? Eu, că pe mine mă puneau ai tăi să am

grijă...

Era o zi în care totul arăta altfel. La ora cinci, în mod obişnuit eram preluat de unul dintre fraţii mei mai mari şi adus acasă sau în baltă la joacă. Venea însă miercurea şi începea una dintre marile noastre aventuri. Miercurea, la ora cinci după- masă, începeau filmele pentru copii de la cinematograful aflat la două străzi mai jos de grădiniţa mea. Iar fraţii mei erau mari amatori de film, aşa cum erau la acea vreme mai toţi copiii. Aşa că eram luat în fiecare miercuri, fără excepţie, cu cîteva minute înainte de ora cinci, ora oficială de „eliberare" a copiilor de la grădiniţă. Doar aşa puteam

ajunge la cinematograf, unde, cu doar cinci copeici, vedeam faimoasele filme cu „indieni şi mexicani" care-l aveau în rolul principal pe curajosul Gojko Mitic \

Aici am văzut cele mai fascinante filme. Stăteam în braţele fraţilor mei şi priveam vrăjit cum Winnetou luptă cu „mexicanii". Aşa îi numeam noi pe albii colonialişti americani, care voiau să le ia aurul şi pădurea „indienilor" noştri neînfricaţi. în acea perioadă a apărut moda jocului de-a „indienii şi mexicanii" prin curţi, însă mai nimeni nu voia să fie „mexican". Toţi ne visam „indieni". Iar în fiecare an înainte de Revelion, cînd şcoala organiza un bal mascat obligatoriu, în care fiecare se costuma în ceva neobişnuit, eu insistam să am costumul lui Winnetou. Pentru acest costum strîngeam tot anul pene de la curcanii de prin vecini.

Şi în fiecare miercuri fraţii mei mă luau de la grădiniţă şi mă duceau să văd aceste minuni cu doar cinci copeici. Intram repede în cinematograful de la Casa de Cultură, un cinematograf mare, cu un aparat de proiecţe care se întrerupea cel puţin o dată la un film, moment în care copiii scoteau toate sunetele posibile şi mai ales fluierau incredibil de tare. Cinematograful avea nişte scaune rabatabile din lemn presat, vopsite în vişiniu, foarte comode. Aici intram pe furiş să vedem minunea. Insă această minune conspirativă, pentru noi şi mai ales pentru mine, avea un preţ: trebuia să promit solemn că nu voi spune nimic acasă. Minunea trebuia să fie secretul nostru. Părinţii nu trebuiau să afle în nici un caz acest „secret straşnic".

De ce acest element aparent nevinovat este atît de important pentru un copil de sectant? Povestit astăzi, pare o banalitate. Ba chiar un abuz. Astăzi, cînd copiii nu sînt opriţi de la nimic, cînd au acces la toate gadgeturile şi la toate imaginile posibile şi imposibile din lume, iar orice

refuz trimite mai degrabă la o lume arhaică şi inumană, interdicţia de a merge la cinema pare de neimaginat. Asta o poate spune însă doar cineva care urmează regulile unei majorităţi confortabile, cu nişte legi valabile doar pentru ea. Noi eram însă crescuţi şi educaţi tocmai să gîndim, să trăim şi să ne conducem după nişte legi şi reguli care erau împotriva majorităţii. Trebuia să nu „iubim lumea şi lucrurile acestei lumi“. Eram învăţaţi de mici să boicotăm tot ce ţine de regulile şi traiul majorităţii. Lumea noastră şi regulile ei trebuiau să fie radical diferite de lumea aceasta. Noi nu trebuia să „aparţinem

acestei lumi“. Dacă cu lumea Cezarului, statul, învăţaserăm foarte repede să ne descurcăm şi am reuşit să găsim soluţii pentru a ieşi din fascinaţia sau teama faţă de ea, cu „această lume", cu ispitele şi atracţia ei, situaţia era mult mai complicată. Şi comunitatea mea ştia foarte bine asta.

E foarte greu de imaginat astăzi, cînd aproape nici o formă de interdicţie nu mai funcţionează, o societate puritană, care renunţa şi se delimita de marele val de consum de orice fel. E foarte greu de înţeles ce fel de tehnici de control şi restricţii poţi concepe pentru un copil sau un adolescent, pentru o familie sau o comunitate, prin care să îi poţi proteja de tot ce vine din afară. Pentru că şi în acele vremuri, ale unui comunism destul de puţin ofertant, spre noi veneau totuşi valuri, valuri de oferte. Şi noi trebuia să facem faţă acestor tentaţii. Dar cum?

Am fost crescuţi şi educaţi să ne controlăm şi să refuzăm multe lucruri. Foarte multe lucruri. In familiile noastre nu au intrat decît foarte tîrziu radiourile, şi acelea puse doar pe posturile de radio occidentale de ştiri şi religioase. Muzică? Tot ce nu era muzică clasică sau „muzica noastră" era etichetat, fireşte, drept „muzică necreştină", care trebuia să se oprească la poarta casei noastre, la intrarea în aparatul nostru. Vă imaginaţi o copilărie şi o adolescenţă fără jazz, blues, rock-n-roll, rock şi tot ce reprezentat lumea muzicală a anilor '60-'70? Sunetul nu poate fi oprit însă aşa uşor, iar interdicţiile dau uneori dependenţe puternice. Iată marea ruptură ce se crea involuntar între noi.

Eram educaţi să cunoaştem muzica de foarte bună calitate, să o interpretăm, să cîntăm în cor sau la instrumente, să descifrăm partituri, dar moral eram instruiţi că există o muzică care nu trebuie ascultată. Ea suna însă dumnezeieşte. O auzeai şi o simţeai. Te atrăgea şi te rupea. Şi toate acestea produceau nişte frămîntări morale cumplite, pentru că nu ştiai cum să rezolvi asemenea dilemă. începeai însă încet, încet să fii mult mai ataşat, dureros de ataşat de acea muzică pe care colegii tăi de generaţie au ascultat-o fără să aibă aceeaşi dilemă. Rămîneai foarte ataşat de această nouă muzică ce facea o rană profundă în sufletul tău, pentru că începeai să joci pe mai multe planuri.

Sectanţii

De televiziunea şi cinematografia care se dezvoltau în ritm alert în acea perioadă ce să mai vorbesc... în familiile noastre un obiect precum televizorul era strict interzis.

Acest aparat care devenise obligatoriu pentru familiile moderne, un soi de obiect de cult în jurul căruia se strîngeau seară de seară şi duminică de duminică familia şi prietenii, pentru noi era un soi de idol al vremurilor noastre. Prin intermediul lui se revărsa asupra noastră „lumea cu poftele ei“. El era cel care perverteşte minţi şi suflete şi de aceea trebuia respins, aruncat, damnat cu fermitate. Dar cine poate rezista în faţa acestui monstru?

Comunitatea noastră a rezistat ani de zile, zeci de ani cu dîrzenie şi stoicism, chiar dacă mulţi dintre noi mai trăgeam cu ochiul prin vecini şi nu scăpăm anumite emisiuni. Cultul televizorului, devenit obligatoriu după anii '60 pentru mai toate familiile, lipsea cu desăvîrşire din ale noastre. Nu a existat niciodată.

In acest timp, noi ne umpleam timpul cu ritualurile noastre. Diferite. De aceea şi eram altfel. Atracţia fatală şi dilema morală ne sfîşiau şi ne rodeau pe dinăuntru. Ne-a şi întărit însă. Şi nici după atîţia ani, după ce am văzut tot ce se putea vedea, această sfîşiere interioară nu a dispărut, chiar dacă odată cu vîrsta anumite sensibilităţi şi emoţii se mai atenuează. Televizorul a devenit mai tîrziu doar un soi de abuz,

un exces pervertit de puritanismul nostru specific.

Aceasta era „lumea" cu care aveam să ducem marea luptă, „lupta cea dreaptă". Statul, regimul, comunismul, cezarul erau deja pentru noi duşmani îmblînziţi, uşor de controlat. Lumea, acea lume de lingă noi, era însă o fiară care nu se lăsa îmblînzită, nu se lăsa controlată, ademenită, cucerită. Era lumea marilor tentaţii, mult mai puternică decît tine şi în faţa căreia puteai să rezişti numai organizat, numai în grup, numai cu reguli severe, numai contrapunîndu-i permanent o lume a ta, mai puternică şi neînfricată. Tu voiai să o salvezi, iar ea voia să te cucerească.

Marea bătălie se ducea cu această lume. Şi aveam să înţelegem asta mai ales după căderea comunismului, cînd ea a început să-şi arate splendoarea tentaţiilor la o scară nemaivăzută. Cînd nu-ţi mai interzicea nimic, ci doar îţi oferea. îţi oferea înmiit pentru fiecare mică atenţie acordată, pentru fiecare centimetru cedat. Era asemenea cîmpiilor mănoase ale Canaanului: plină de ispite şi tentaţii, unde curgeau lapte şi miere.

Au început lungile polemici teologice despre ce acceptăm şi ce nu acceptăm în comunitate, în viaţa noastră, în familiile noastre.

Şi au venit mulţi prooroci mincinoşi, mulţi predicatori cu mare har, învăţători cu experienţă occidentală, şi ne-au adus din roadele noilor învăţături. Şi am aflat brusc că Dumnezeu vorbeşte şi prin intermediul televizorului şi prin filme şi prin show-uri de tot felul. Treptat, toate acestea au devenit parte a vieţii noastre, ne-au umplut văzul, auzul şi sufletul. Iar Dumnezeul lor, care părea să fie şi al nostru, a vorbit prin toate.

A vorbit chiar şi prin televizor, de s-a ales praful din noi. Din nişte radicali marginali care se aflau în conflict cu tot ce înseamnă putere şi lume am ajuns nişte majoritari, cuminţi, docili, supuşi şi buni consumatori şi promotori a ceea ce se numeşte azi mainstream.

Asta a fost cea mai grea luptă pe care am dus-o. Şi pe care în definitiv am pierdut-o, cred eu astăzi, spre deosebire de celelalte bătălii, pe care aparent le-am cîştigat. A mai existat însă o luptă pe care o duceam cu regularitate, chiar dacă nu atît de intens ca aceea cu „lumea". Era lupta cu religia majoritară. La noi, ca în toată regiunea, religia majoritară era cea pravoslavnică.

Prima dată am văzut o icoană la vecini. Vara ne jucam mult în curţile vecinilor. Cel mai bun prieten al meu, coleg de şcoală, locuia lîngă mine şi petreceam împreună foarte mult timp în grădină, harmanul din spatele casei, şi ogradă.

Bunica lui avea grijă de noi cit timp ai noştri erau la munci, iar fraţii mai mari erau ocupaţi cu diverse treburi. Intr-o zi am intrat în camera frumos amenajată a bătrînei şi m-am speriat groaznic. Pentru că am văzut ceva ce nu mai văzusem niciodată.

Am văzut o imagine stranie, cu o mamă ce ţinea un copil în braţe. O imagine cu o ramă metalică aurită şi dantelată. Mai era un ştergar mare, alb, prins deasupra, în ungherul întunecat al camerei, cu nişte fire de busuioc la capăt. în acel ungher întunecat, imaginea aceasta stranie era luminată de o luminare aprinsă şi de o candelă metalică. Chipurile celor doi parcă prindeau viaţă în lumina care pîlpîia leneş. Această imagine, înconjurată şi de un miros straniu şi necunoscut, a avut asupra mea un impact teribil. Era ceva foarte neobişnuit, nemaiîntîlnit. Atmosfera din jurul acestui omagiu avea asupra mea un efect care mă înfricoşa. Multă vreme imaginea avea să mă urmărească obsesiv. Acei ochi mă priveau deseori de undeva din întuneric, apărînd şi dispărînd parcă pe sub pîlpîitul flăcării luminării. Aveam să aflu mai tîrziu ce e aceea icoană şi că pravoslavnicii se
închină la ea, încâlcind una dintre cele zece porunci ale lui Moise. îngrozitor.

Acesta a fost primul contact cu mediul pravoslavnic. Nu-l cunoşteam, deşi toţi cei din jur erau majoritari pravoslavnici. Oamenii îmi erau apropiaţi, însă religia lor îmi era total străină. Iar ei niciodată nu mi-au spus nimic despre credinţa lor.

Ai mei aveau o relaţie destul de clară cu ei. Pravoslavnicii au fost şi vor rămîne în conştiinţa noastră ca nişte creştini păgînizaţi, care nu au nimic în comun cu creştinismul. Cu ei trebuie să avem o singură relaţie: să-i salvăm şi să-i aducem înapoi la creştinism. Am aflat mai tîrziu că şi ei aveau cam aceeaşi părere despre noi. Acest lucru va rămîne mereu la fel, chiar şi în încercarea aparentă de ecumenism afişată de diverse grupări. E o imagine falsă. în adîncul inimii şi în momentele lor de sinceritate, cele două grupări se resping fundamental. Ambele vor să se salveze reciproc, dincolo de orice limită. Ei aveau însă puterea majorităţii, de care noi nu dispuneam. Noi însă aveam puterea educaţiei şi organizării, de care ei nu dispuneau.

După întîlnirea cu icoana care m-a speriat de moarte, un alt lucru care m-a surprins a fost un anumit tip de educaţie teologică. Am colindat în lung şi-n lat ţările pravoslavnice, am cunoscut oameni foarte diferiţi, am locuit în casele lor, am stat la masa tuturor păturilor sociale, însă atîta incompetenţă teologică cîtă am descoperit în mediul pravoslavnic nu am văzut nicăieri. Aici lipseşte un minim de educaţie religioasă. Oamenii nu sînt obişnuiţi cu lectura elemenară a Evangheliilor, ca să nu mai zic de lectura sistematică a Bibliei sau de obişnuinţa interpretării ei. De predici şi alte rigori teologice, cu care orice copil sectant este obişnuit de mic, nici nu mai vorbesc.

Mi-am dat seama că între lumile noastre este un abis greu de trecut. Nu am înţeles

niciodată această credinţă şi toate ritualurile ei, care erau într-o limbă mistică total străină de mine. Nu am înţeles niciodată ierarhiile acestei instituţii. Nu am priceput niciodată riturile şi relaţiile dintre enoriaşi şi preoţi, dintre enoriaşi şi biserică. Nu am înţeles niciodată tipul lor de organizare comunitară, care mi se părea complet haotică. Nu am înţeles niciodată dacă ei chiar cred şi înţeleg în ce cred şi de ce. Nu am înţeles niciodată lipsa totală de rigori etice şi morale în viaţa lor de zi cu zi. Nu spun că nu le aveau, însă le aveau într-o variantă foarte confuză şi aleatorie. Ceea ce pentru noi erau nişte imperative morale,

aplicabile fiecărui gest şi fiecărei fapte, la ei căpăta o flexibilitate care nouă ne apărea înspăimîntătoare.

Am citit toate cărţile care miau căzut în mînă despre pravoslavnici pentru a-i înţelege. Am ajuns să ştiu mult mai multe despre ei decît specialiştii şi liderii lor. Nu m-a ajutat însă foarte mult. Uneori nu e suficient să ai doar informaţii. Educaţia mea era mult prea puternică pentru a ceda în faţa lunecosului lor bizantinism, pe cît de înfricoşător, pe atît de atractiv uneori. Mai tîrziu aveam să devin ceva mai „flexibil" în relaţia cu ei. Mai tîrziu au început chiar să- mi placă, am apreciat uşurinţa cu care tratează „problemele grave", „marile probleme morale". Am iubit pravoslavnici români jucăuşi, plutind pe suprafaţă graţios, pravoslavnici ruşi, negînd radical sau aruncîndu-se în adîncurile învolburate cum numai ei ştiu. Insă totul e flexibil pînă se rupe.

Nu i-am înţeles niciodată, chiar dacă, pe rînd, am vrut să-i salvez, i-am disprețuit şi i-am iubit. Acum sînt mai înţelegător şi doar din cînd în cînd invidios. De ce invidios? Pentru că atunci cînd facem în viaţă aceleaşi mici gesturi, fapte, prostii nevinovate sau vinovate am impresia că ei dorm noaptea liniştiţi, pe cînd eu mă frămînt fără încetare,

Sectanţii

ajungînd la insomnii. Poate e o altă neînțelegere de-a mea. Cu siguranță însă educația sectantă nu te părăsește niciodată. Dar niciodată...

Despre păsări şi joc

Davidjuca din răsputeri înaintea Domnului şi era încins cu efodul de in subțire.
2 Samuel 6:14

Cînd eram mic aveam în spatele casei un cîrd de curci şi

curcani. La noi, fiecare creştea animale pe lingă casă. Erau vaci, porci, foarte multe oi şi păsări. Noi nu aveam animale din cauză că treburile alor mei nu le lăsau timp pentru aşa ceva. Ai mei nu erau legați de pământ. Creşteam însă păsări, pentru că ele erau una dintre sursele noastre de carne. Familia mea consuma cu predilecție mîncare cuşer, cu toate că tata avea o slăbiciune pentru carnea de porc. Noi ne mai permiteam din cînd în cînd să mîncăm carne de porc, dar o altă parte a familiei - nu. Ea respecta foarte sever legile veterotestamentare, destul de clare în ceea ce priveşte mîncarea. Aşa că eram şi noi

foarte restrictivi, din respect faţă de cealaltă parte a familiei, dinspre mamă. Ne obişnuiserăm uşor şi o făceam cu naturalețe.

Pentru mine însă, curcile şi curcanii erau nişte animale mai speciale. De ce? Pentru că, atunci cînd eram mic, eu trebuia să am grijă de ele. în spatele casei noastre era o moară veche cu o curte mare şi un nuc imens în mijlocul ei, la umbra căruia ne făceam noi veacul. Aici ne jucam toată vara. Mai erau şi două cisterne de metal pe jumătate îngropate în pămînt, pe care ne cățăram şi stăteam întinşi ore în şir. Vara se înfierbîntau de la arşiță şi atunci stăteam doar sub nuc, la umbră, dar cum se lăsa

seara le escaladam şi ne încălzeam de la metalul încins. Stăteam pe ele ca nişte şopîrle pe pietre sau pe pămîntul fierbinte.

Eu aveam însă o misiune: trebuia să am grijă de „bibii“, puii mici de curcă, de o prostie îngrozitoare. Numai măgarii puteau fi mai încăpăţînaţi decît puii de curcă. Dacă nu voiau să intre în curte sau să iasă, nu avea sens să te chinui. Nu intrau sau nu ieşeau şi basta.

Cînd bibiii erau foarte mici, trebuia să-i prind pe rînd şi să-i dau mamei ca să le bage pe gît nişte boabe de piper negru. Cînd eram mic şi nu voiam să mănînc, mama mă ameninţa zîmbind:

— Dacă nu mănînci, o să te îndop ca pe bibii.

Şi eu îmi imaginam exact scena, pe care o şi vedeam executată de mama. Iei puiul de curcă, îl ţii strîns cu ambele mîini, îl apeşi atent, dar sigur cu două degete din spatele craniului spre cioc, în aşa fel încît să deschidă pliscul, iar cu cealaltă mînă, repede şi îndemînatic, îi bagi un bob de piper negru direct în beregată, în aşa fel încît să fie nevoit să-l înghită pe loc. Te uiţi cum îşi dă ochii peste cap de parcă se îneacă şi înghite în gol de multe ori, pînă cînd bobul destul de mare se duce pe gît. Se duce, alunecă uşor pe gîtul lung, pînă dispare undeva în pîntece. După aceea îi dai drumul şi puiul

aleargă bezmetic cîteva secunde bune, pînă-şi revine. Da, iar dacă vreți cumva să creşteți curci, să ştiți că picioarele acestor pui plăpînzi se freacă cu spirt ca să crească şi să treacă peste toate bolile. De ce? Habar n-am, dar aşa era tradiția la mine în familie în ceea ce priveşte creşterea curcilor. Aş putea să fiu un bun crescător de curci şi curcani.

Cînd auzeam amenințarea că o să fiu hrănit ca bibiii, îmi venea imediat pofta de mîncare. Nu mă imaginam stînd în brațele mamei şi trecînd prin această procedură nu foarte simplă. Mă temeam că o să mă înec. Şi mîncam tot.

Aceste păsări aveau însă cîteva obiceiuri stranii. Vara nu

aveam decît o grijă, în afara programului obligatoriu: aceea de a le urmări să nu plece departe de casă sau de curtea morii. Stăteam la umbra nucului sau pe „ţisternele" din curte şi le supravegheam. începusem să le învăţ toate obiceiurile. De cele mai multe ori citeam ceva. Mereu aveam o carte la mine. Dar le urmăream cu atenţie şi simţ de răspundere. Din două în două pagini aruncam cîte un ochi la ele.

Tot urmărindu-le, am observat că sînt momente în care se strîng grămadă şi încep să scoată sunete ciudate. La curci, nu femelele fac spectacol de obicei, ci curcanii. Ele nu au nici

anvergura, nici penele, nici mărgelele necesare, nimic. E însă un moment în care ele fac spectacolul şi gălăgia cea mai mare. Se adună în grup şi încep să scoată nişte sunete stranii. îşi lasă capul ascuţit pe o parte şi se uită cu un ochi spre cer. Pentru că la curci ochii sînt plasaţi de o parte şi de alta a capului, cum sînt la noi urechile. Stau aşa minute în şir, scoţînd nişte cîrîituri foarte lungi. Privesc undeva sus, sus de tot.

Din cercetările pe care le-am făcut cînd eram copil, vă pot spune cu exactitate cînd fac acest spectacol zgomotos. Atunci cînd pe cer apar anumite păsări călătoare, dar mai ales de pradă.

Nu am citit tratate despre comportamentul curcilor, însă vă pot spune că, dacă încep să facă aşa, trebuie să priviţi spre cer. Acolo, sus de tot, veţi vedea nişte păsări, şi nu orice fel de păsări. Bunelul meu îmi spunea cînd eram foarte mic că animalele îşi amintesc uneori ce-au fost.

— Animalele au fost domesticite. Din cînd în cînd, ele îşi mai amintesc ce-au fost cîndva. îşi amintesc cum au fost lăsate de Dumnezeu pînă să ne întîlnească pe noi, oamenii.

Unele îşi amintesc că au zburat şi vor să zboare. Altele, că au fost cîndva animale de pradă şi vor să vîneze, nu să mănînce din mîna stăpînului. Altele îşi amintesc că au fost libere şi vor libertate. Animalele domestice sînt un lucru trist, asta trebuie să ştim. Doar noi ne bucurăm de ele, pe cînd ele suferă că nu mai sînt ce- au fost. Au fost dresate, domesticite. Li s-a schimbat natura dată de Dumnezeu, pentru că şi omul se joacă de-a Dumnezeu şi vrea să-l imite. El creează, noi domesticim. Şi oamenii sînt la fel. Au fost altceva şi au fost „domesticiţi". Păcatul le-a luat libertatea şi au uitat ce-au fost. Noi sîntem pe acest pămînt ca să le amintim ce- au fost şi ce sînt în adîncul sufletului. Noi trebuie să le readucem libertatea. Trebuie să-i ajutăm să-şi cîştige libertatea şi salvarea. De asta sîntem aici. Noi sîntem cei de pe cer, cei care zboară liber în înalturi. Ei, cei căzuţi, sînt ca aceste curci domesticite şi neputincioase, care mai ştiu doar să cîrîie din cînd în cînd.

Asta era lecţia bunicului, care de obicei putea să facă din orice exemplu o poveste cu morală. Ai noştri erau maeştri în a spune astfel de poveşti.

Mai exista un moment fascinant. Acela în care curcanii intrau în scenă. Atunci se înfoaie brusc şi devin ţanţoşi. Aripile se duc spre pămînt, penele se ridică, pieptul se umflă puternic, iar coada se transformă într-un imens evantai deschis. Mărgelele

din jurul gîtului se înroşesc şi se umflă, mucul de pe nas se face roşu ca para focului şi curge în jos ca o trompă subțire de elefant, iar curcanul începe un dans nebun. Şi, din cînd în cînd, întinde brusc gîtul în față şi scoate un soi de chiot de luptă: clu-clu-clu-cluuuuu...

Copiii ştiau că în astfel de momente e bine să te fereşti din calea lor, pentru că devin violenți şi te pot ciupi, pot sări pe tine. Ştiau însă şi că răspund la strigăte şi fluierături. Tu fluieri, strigi, scoți sunete stridente, iar curcanul repetă după tine acest clu-clu-clu-clu-clu, întinzîndu-şi gîtul puternic, ca tenorii de la opera din Odessa. Spectacolul era fascinant.

Curcanilor le plac cel mai mult nunțile din sudul Basarabiei, care, ca spectacol, întrec pînă şi show-ul lor. Toamna, odată cu startul sezonului de nunți, începe şi spectacolul curcanilor. Recunosc că şi mie spectacolul nunților basarabene îmi plăcea la nebunie, chiar dacă eram total străin de ele. Mă aşezam pe scăunelul din fața porții sau pe gardul de la moara de lîngă casă şi urmăream cum se derulează totul.

In Bugeac şi în tot sudul Basarabiei, nunțile durează două zile. Cel puțin aşa era în anii '70. Mai întîi trece vornicelul, eroul pe care se construieşte nunta adevărată. O nuntă adevărată în Bugeac nu poate avea loc fără el. Pot lipsi părinții, naşii, finul, nenumărații cumetri. Pot lipsi chiar mirele şi mireasa. Un singur om nu poate lipsi însă: vornicelul.

Nu vă pot oferi teorii antropologice sau elemente de folclor, pentru că nu ştiu. Nu am studiat problema, iar sectanții sînt foarte departe de aceste obiceiuri „lumeşti". Vă pot spune însă ce-am văzut şi ce-am înțeles atunci cu mintea mea de copil. Acest personaj e cel mai important şi trebuie să aibă cîteva calități esențiale. Trebuie să poată să bea neîncetat cu toată lumea două zile, fără să se îmbete. Dar cu absolut toată lumea. In treacăt fie spus, la noi în localitate erau pe atunci vreo 8.000 de suflete, din care beau serios cel puțin jumătate. Fireşte că nu putea bea cu toți, dar cu cîteva sute bune tot trebuia să cinstească un pahar de vin. Existau şi astfel de oameni. Doar în Grecia Antică, în Bugeac şi în sudul Basarabiei poți întîlni asemenea eroi.

Sectanţii

Acest protagonist al nunților basarabene mai trebuia să ştie să danseze şi să chiuie. Nu are sudul prea multe lucruri cu care să se laude. Nu sînt buni gospodari, cum sînt cei din nord. Nu sînt aşa mîndri şi falnici cum se cred nordiştii. Sudiştii sînt

oameni mai modeşti, dar plini de viață. Dacă vrei însă o nuntă şi o înmormîntare pe cinste, atunci vino în sud. Cum ştiu ăştia să bea, să chiuie, să bocească şi mai ales să joace nu ştie nimeni. Numai caucazienii le pot face față. Unde au învățat, cînd au învățat şi de unde li se trage, nimeni nu ştie, nici măcar ei. Ştiu însă să facă foarte bine toate aceste lucruri.

Aici, în sud, femeile sînt cu bocitul şi cu înmormîntările. Ele sînt vioara întîi. Cînd vine vorba însă de nunți, se schimbă rolurile. Aici bărbații sînt în centru.

^

întotdeauna m-am întrebat ce-o fi însemnînd chiotul de

luptă pe care-l tot strigă vitejeşte la chefuri şi nunţi. „Unde joacă moldovenii, acolo pământul geme, hui-ui-ui-ui-ui-uiiii...“ Cum adică geme pământul? mă întrebam eu. Ei bine, dacă vreţi să vedeţi ce înseamnă a geme şi mai ales cum o face pământul, atunci mergeţi la o nuntă din sudul Basarabiei. Pământul nu doar geme, ci se cutremură din temelii, mai rău ca în Apocalipsa lui Ioan. Da, geme şi trosneşte din toate încheieturile. Ce pot face bărbaţii aceştia cu mîinile, dar mai ales cu picioarele este de neimaginat.

In după-amiezile toride de vară sau toamna devreme, cînd începe culesul, cînd viile ruginesc, vinul musteşte, teascurile storc, butoaiele se spală, iar în beciuri dă în clocot alcoolul, în stradă iese eroul satului, vornicelul. Este cel care începe marea bătălie, nunta satului. Cu un buchet de flori în piept, înfăşurat ca un erou medieval într-un ştergar moldovenesc alb brodat cu trandafiri roşii cu frunze verzi, pe care-l poartă ca pe un scut, cu o carafa de vin roşu în mînă - numită de noi „grafin" -, pe care-
0 ţine ca pe un buzdugan, porneşte la bătălie. Prima şi ultima bătălie. Pe viaţă şi pe moarte. Şi nici porţile iadului nu-
1 vor opri din bătălia sfîntă pe care o are de dus. I se aud
chiotele de luptă din toate cele patru capete ale satului: hui-ui- ui-ui-ui-uiiii...

Şi doar curcanii mei îl acompaniază ca nişte bezmetici: clu-clu-clu-clu-cluuuu... Şi-l urmează îndeaproape. Uneori devin părtaşi şi ei la nuntă, căci nimeni nu-i mai poate opri. Doar „diavorul", cum îi mai spune, în sud, vornicelului, joacă în mijlocul drumului indiferent de vreme, de condiţii şi de ceea ce se întîmplă în jur. Chiuie şi rîde de nebunia curcanilor mei, care fac o horă splendidă în jurul lui. Merge acompaniat de mica lui armată de lăutari, compusă în special dintr- o vioară, un clarinet, un acordeon şi, fireşte, nelipsita tobă, inima orchestrei şi a jocului. Lăutarii cîntă, curcanii fac ca toate fiarele, diavorul chiuie din toţi rărunchii, joacă apăsat şi din cînd în cînd scoate buzduganul pentru a-i cinsti pe trecători şi pe cei la porţile cărora se opreşte pentru a-i invita la nuntă.

După care începe un du-te- vino prin tot satul. Hai după naşi, hai după mireasă, hai după socri, hai după fini, cumetri şi tot aşa. In sus, în jos, în deal, în vale, prin sat, cu tot alaiul şi cu vornicul în frunte, maestrul nostru de ceremonii, care conduce nunta şi nuntaşii ca pe o armată gata de ultima bătălie. Marea bătălie se dă în cortul amenajat în fundul curţii sau în

„harmanur mirelui, unde se strîng de obicei cîteva sute de meseni şi luptă pînă a doua zi, cînd pleacă de la bătălie mulţumiţi. Pentru că de fiecare dată învinge. Bătălia lor, a mesenilor, a ostaşilor simpli, s-a terminat, nu însă şi a conducătorului oştirii, care are şi în ziua următoare de dus cîteva bătălii mai mici, dar serioase. Şi le duce.

De ce mi-am amintit toate aceste lucruri? Nici nu ştiu ce să vă spun. Poate pentru că noi, sectanţii, nu participam la aceste manifestări. Eu le-am privit mereu doar din faţa porţii sau de peste gardul de la moară. Această lume exista în jurul meu, dar eu

nu făceam parte din ea. Nici ei din lumea mea. Ne uitam unii la alții ca la niște ființe din alte lumi. Ne mai intersectam, dar nu făceam parte din aceeaşi lume. Eram în universuri paralele. Şi totuşi trăiam în acelaşi univers. Era un univers pe care îl urmăream cu pasiunea celui din afară, atras, dar ținut în frîu de propria lume, care avea alte rigori, principii şi lupte. Avea alți eroi. Dar diavorul, vornicelul, mi- a rămas adînc imprimat în memorie.

De acest lucru mi-am dat seama mult mai tîrziu, cînd, într- o zi, m-a sunat unul dintre cei mai buni prieteni din copilărie. Un moldovean pe jumătate

găgăuz cu care am copilărit. Familiile noastre erau foarte apropiate. Mama a lucrat mulți ani la farmacie împreună cu mama prietenului meu. Şi acest prieten mă anunța că sînt invitat la o întîlnire la şcoala unde am învățat şi eu o bună parte din copilărie. Plecasem de mult prea mult timp de-acolo. Nu prea mai țineam legătura cu nimeni. Doar cu cîțiva prieteni, cu care mă vedeam o dată la cîțiva ani.

Invitația am primit-o cu reținere, cu o anumită temere. Mă tem să trezesc anumite amintiri şi mai ales să revăd ceva ce mai păstrez doar în memorie. Cum e să-ți revezi prietenii de copilărie după 30 de ani?

Profesorii? Banca? Şcoala?
Uneori preferi să nu mai vezi, să nu mai revezi, ci să rămîi cu acele amintiri frumoase.

Nu am rezistat însă ispitei, am mers şi am revăzut totul. Copiii pe care i-am părăsit cu mulți ani în urmă erau acum oameni mari. Unii erau deja îmbătrîniți de timp, munci şi griji. Ce m-a surprins foarte mult este că pe băieți i-am recunoscut fără mari probleme, însă dintre fete, devenite între timp femei şi mame, nu am recunoscut-o aproape pe nici una. Nu înțeleg de ce. S-au schimbat ele atît de mult? S-au schimbat mai mult decît bărbații? Sau mintea mea este structurată aşa şi reține doar

anumite lucruri? Ei însă susţineau la unison că doar eu nu m-am schimbat deloc. Probabil, pentru ei, sînt acelaşi, dar eu ştiu că m-am schimbat mult. Poate prea mult. Oricum, nu mai sînt copilul nevinovat din curtea morii care avea grijă de curci şi se uita peste gard, în aşteptarea nunţii.

De fapt, de aici au început amintirile mele cu jocul, curcile şi vornicelul. Ne-am aşezat la masă după ceremoniile de la şcoală. Am mîncat, am băut ceva şi am discutat mult. Şi brusc am auzit muzică „populară". Iar oamenii aceia munciţi, îmbătrîniţi înainte de vreme, foştii copii pe care-i ştiam eu, au

sărit ca arşi şi au început să joace o horă cum nu am văzut nici în filme, nici pe cele mai mari scene ale lumii. Vă rog să nu-mi spuneți despre kitschul *Lord of the dance.* Aceia chiar nu ştiu să joace. Poate ştiu să danseze, dar nu să joace. La noi se zice joc, nu dans. Hora se joacă, nu se dansează. Te chem la joc, nu la dans. Dansează străinii şi burghezia de la oraş. Oamenii normali şi simpli joacă.

Colegii mei, pe care nu-i văzusem niciodată jucînd, deveniseră brusc nişte virtuozi. Zburau, săreau, picioarele băteau un ritm amețitor, mîinile se mişcau în față şi-n spate. Hora se învîrtea într-un ritm nebun. Nu

mai văzusem aşa ceva decît în copilărie, la nunțile satului şi mai ales la jocul vornicelului. în copilărie credeam, ba chiar eram convins că ştiu să joace aşa doar cîțiva din sat, care aveau acest talent şi erau cumva specializați. Nici prin cap nu mi-ar fi trecut că toți sau aproape toți pot face asta. Pe unii dintre foştii mei colegi nu numai că nu-i bănuiam şi nu-i credeam capabili să joace, dar nici măcar nu credeam că se pot ține bine pe picioare, darămite să facă ce făceau.

Şi brusc am văzut minunea. Copil de sectant fiind, cred că m- aş fi minunat mai puțin dacă aş fi văzut a doua venire a lui Hristos decît să văd cum joacă foştii mei

colegi. De unde au ieşit? Unde au învăţat? Cînd? Nimeni n-a putut să-mi răspundă. A fost ca o revelaţie pentru ei, dar şi pentru mine. Aşa cum a spus Hristos ologului din naştere „scoală şi mergi", şi acela a început să meargă de parcă toată viaţa ar fi mers, la fel şi foştii mei colegi s- au ridicat şi au jucat ca şi cum ar fi supt dansul la sînul mamei. Se pare că în Bugeac şi în sudul Basarabiei băutul, chiuitul şi jocul nu se învaţă, ci vin de la sine, ca mersul şi vorbitul. Nu ştii cînd le înveţi. Ele sînt şi vin peste tine ca un dat natural. Aici, să bei, să chiui şi să joci este o anomalie. Să ştii e ceva natural. Deci eu eram anomalia. Odată şi odată ar trebui să încerc şi eu, cine ştie?

Cînd eram mic, aceste nunţi erau un soi de indicator al vieţii satului. în anii 'GO-VO s-a întîmplat un fenomen foarte straniu. în ciuda proiectului comunist oficial, care lupta serios pentru urbanizarea accelerată, la scară mare, satele moldoveneşti au cunoscut o înflorire fără precedent. Nivelul de bunăstare a atins cote pe care nu le cunoscuse vreodată. Tipul de muncă şi organizare oferea un ritm aparte şi suficient timp liber. Satele, cel puţin cele din Basarabia, au înregistrat un nivel de dezvoltare a infrastructurii destul de ridicat pentru acele vremuri şi acel context: de la drumuri la şcoli şi spitale, de la cluburi şi cinematografe la magazine, biblioteci şi librării.
Da, în anii '70 existau în fiecare sat o baie publică, o bibliotecă şi o librărie. Repet, librărie, de unde puteai cumpăra cărţi din tot spaţiul sovietic. Cele mai speciale se comandau direct sau prin sistem de abonament. în drum spre şcoală eu aveam acces la o baie, o librărie, trei biblioteci, un spital, trei stadioane, un cinematograf şi o Casă de Cultură unde luam lecţii de muzică.

Numărul locuitorilor crescuse destul de mult. în ciuda acestei tendinţe spre modernizare, acces la informaţie şi tehnică, localităţile rurale şi colhozurile fiind destul de bine dotate tehnic, satul moldovenesc din perioada sovietică mai degrabă s-a conservat. în loc să se dizolve, cum era de aşteptat, el s-a păstrat. Ceea ce trebuia să fie o modernizare accelerată şi dizolvarea ruralului în favoarea urbanizării a avut un efect pervers: o conservare mai degrabă, chiar dacă au fost şi anumite mutaţii interesante.
Ceea ce nu au reuşit însă comuniştii în anii ’60-'80 a reuşit aşa-zisa „democraţie liberală" în ultimii 15-20 de ani. Acum, satele din sud, altădată de o vioiciune exagerată, au început să
arate ca nişte cimitire. Infrastructura se năruie, pămînturile sînt în paragină sau fărîmiţate în mici parcele care pot oferi cel mult hrană pentru subzistenţă. Lipsa locurilor de muncă, emigraţia masivă, natalitatea scăzută, distrugerea aproape totală a bibliotecilor, a librăriilor, a caselor de cultură, a stadioanelor şi a cinematografelor. Librăriile de altădată s-au transformat în magazine second-hand sau în crîşme. Baia nu mai funcţionează de mult.

E o tristeţe cumplită. Un bun prieten dă o descriere foarte exactă a acestei situaţii: „Patru lucruri au rămas stăpîne în sat:

Deznădejdea, Alcoolul, Dumnezeu şi Moartea. Deznădejdea e trăirea la nesfîrşit a trecutului, Alcoolul e pentru prezent, Dumnezeu e speranţa unui viitor, iar Moartea joacă, de nevoie, rolul realistului". In satele şi orăşelele noastre de provincie s-a pierdut, cred eu, cel mai de preţ lucru: speranţa.
A murit nădejdea şi a rămas doar moartea să bîntuie pe uliţe.

Şi am auzit că e pe cale să moară şi ultimul vornicel, diavorul satului. Am auzit că nunţile şi-au schimbat total forma şi conţinutul. Privind însă spre foştii mei colegi cum joacă, parcă mi-a mai trecut din disperarea care mă cuprinsese.

Poate că toamna ar fi bine ca din cînd în cînd să revedem jocul nebun al vornicelului străbătînd cele patru zări, cu „grafinul" de vin în mînă şi chiuind războinic în mijlocul uliţei. Cu siguranţă însă cînd chiotul vornicelului va amuţi e semn că a murit satul. Dar ce e veşnic în lumea asta? Nici măcar veşnicia. Aceste sate nici măcar noi nu am putut să le salvăm, dacă or fi avut vreodată nevoie de salvarea noastră. Cine ştie...

Poate că totuşi nu e încă totul pierdut. Sînt conştient că, mai devreme sau mai tîrziu, această lume va dispărea. Poate că ar merita însă o moarte mai frumoasă, cu bocete cum numai

în sud poţi auzi...

Epilog

în ultimii ani, de cînd a murit tata, îmi petrec vacanţele de vară la Sulina. Aici locuieşte ultimul lui bun prieten din copilărie şi adolescenţă, cu care a străbătut în lung şi-n lat Bugeacul, satele şi orăşelele prăfuite din sudul

Basarabiei şi Ucrainei, visînd fericiţi că vor salva lumea.
O lume foarte potrivnică lor. Vin aici pentru că de la el am de recuperat foarte mult. Sînt lucruri din trecutul familiei mele pe care nu le ştiu şi nu le înţeleg. Poveştile lui sună ca acelea din *Un veac de singurătate* sau *Războiul sfîrşitului lumii*.

Drumul spre Sulina este pentru mine mereu unul purificator. Ca un fan al sudului, ca om care am fost crescut în Bugeac, recunosc că drumul Bucureşti-Tulcea este unul dintre cele mai frumoase din ţară.
E adevărat că în ultimii ani au apărut prea multe mori de vînt care rup orizontul, îţi bruiază

atenția și melancolia. Cu timpul însă, probabil vor deveni și ele parte din peisaj. Ne obișnuim cu toate.

Cînd pornești de acasă, faci calculul în așa fel încît să ajungi la „raketa“ sovietică, o altă nostalgie vie, făcînd traseul Tulcea-Sulina în doar două ore.

La început ai probleme cu parcarea, pentru că nu știi regulile jocului. Ca peste tot la noi: ce e oficial merge prost și greu, ce e neoficial - repede și bine. Dacă încerci să parchezi în spațiile din port ale primăriei, nu ai unde să plătești, iar plata se face undeva departe. Foarte complicat. Nu ai timp. Cu zona neoficială sînt mai multe variante rapide și nu foarte scumpe. în acest context, regula mea de aur e una rabinică: cu cît ocolești mai mult, cu atît ajungi mai repede.

Drumul de la Tulcea la Sulina este frumos, dar destul de aglomerat. Călătorești cu oameni care merg la odihnă, pescari amatori sau profesioniști și mulți localnici, care fac acest drum cu regularitate. Senzația puternică este cea de autenticitate. Nimeni nu vrea să te mintă că lucrurile sînt altfel decît sînt de fapt: se transpiră, miroase, percepi toate nuanțele și asculți problemele unor oameni reali, vii. Nu știu de cînd n-ați mai mers cu trenul la clasa II-a între orășele de provincie. Revelația unui astfel de drum e că începi brusc să simți și să gîndești cu toată ființa ta. încep să cadă cenușa și rugina de pe creierul de proletar de birou cu toate prejudecățile și obsesiile lui.

Sulina e din altă lume. Despre peisaj nu vă spun nimic. Nu sînt un mare fan al naturii, dar poate că așa mă mint eu, vrînd să-mi ascund anumite apucături burgheze pe care probabil le am din plin. Toți știm că Delta e foarte frumoasă. Ce îmi place cel mai mult la capitolul „peisaj" este locul în care se unește Delta cu Marea Neagră: se deschide orizontul, privirea nu are în ce să se proptească. Noroc de farul care veghează undeva în apropiere și te ajută să-ți odihnești ochii în timp ce cauți în zare, inconștient, un loc de sprijin.

Sulina e o lume *vintage* într-o stare profundă de degradare. Și asta la toate nivelurile: de la clădiri la infrastructură și de la localuri la oameni. Dacă ai însă ochi să vezi și urechi să asculți, nimic nu se compară cu starea de bine extraordinară pe care ți-o poate da Sulina. Un soi de melancolie și nostalgie nu se știe pentru ce. O lume dispărută, dar nemuzeificată și încă vie. Poate pentru că e în contratimp cu tot ce se întîmplă în cultura actuală occidentală, urbană, economică și socială? Acolo s-a oprit timpul, iar lipsa formelor agresive de comerț și turism și mai ales lipsa infrastructurii de acest tip parcă ne scoate din modul nostru de a gîndi și de a acționa, devenit deja aproape natural: economic, mercantil, monetar, marketizat. Nu dispar, firește. Dar toate acestea devin marginale, nu te mai agresează și au un efect cathartic asupra ta.

Te poți caza la oameni simpli ai locului și poți trăi în aproximativ aceleași condiții ca ei. Poți mînca pește toată ziua. Poți discuta cu niște oameni destul de diferiți față de mediul urban din care provii, indiferent de unde ești. Lipovenii bătrîni au niște bărbi mult mai frumoase decît cele ale hipsterilor noștri tineri. Și sînt mult mai interesanți.

Nu vreau să idealizez nimic.

E o experiență personală, subiectivă și intimă. Cu siguranță, în cîțiva ani va veni tăvălugul turismului, al infrastructurii și totul va intra în cursul firesc al „civilizației turistice și comerciale". Cine ne mai poate salva de asta? Nimeni nu știe. Cît mai avem însă locuri, oaze de acest fel, e bine să le vizităm. Nu ca niște turiști, ci mai degrabă ca niște exploratori. Cine știe ce putem găsi acolo? Cine știe ce putem găsi în noi?

Eu stau la *Dedea Saşa,* ultimul supraviețuitor al generației de

sectanți a tatălui meu, care a emigrat în anii '60, pentru că o parte a familiei rămăsese în România după anexarea Basarabiei de către URSS. A făcut cîțiva ani de Canal şi după aceea s-a retras în Bărăgan, pentru ca în final să se aşeze aici, undeva departe de lume şi uitat de toți.

Unchiul Saşa sau dedea Saşa, cum îi spun eu, se potriveşte foarte bine cu peisajul şi lumea de aici. Un om dintr-o altă lume, dintr-o altă realitate, cu poveşti de viață de neimaginat, doar aici îşi poate găsi refugiul, pentru că oricum nimeni nu mai crede şi nu mai speră în nimic. Se pare însă că doar aici credința în ceva radical diferit capătă cu adevărat sens.

Eu îl întreb şi el povesteşte liniştit, pe îndelete, cu multe amănunte picante ceva ce s-a întîmplat foarte demult. Din cînd în cînd lăcrimează cu o tristețe luminoasă şi zîmbitoare. Barba lui mare şi albă, pălăria de pai puțin trasă pe ochi îmi aduc aminte de ştrumfii din poveştile nordice. Numai că aici e soare, e multă lumină pînă şi noaptea.

Fiecare poveste se termină cu un soi de stranie trimitere la viața lor, la acele timpuri de odinioară...

— Tatăl tău a murit fericit. Noi toți am murit şi vom muri fericiți pentru că am trăit şi am văzut raiul pe care voi probabil

nu-l veți mai avea şi nu-l veți înțelege niciodată...

De obicei cam aşa se termină poveştile lui. Se ridică, mă binecuvîntează în buna tradiție a pocăiților şi pleacă la culcare.

E tîrziu. Luna şi stelele de pe cer încă luminează puternic. Te întinzi în pat şi încerci să adormi, dar nu poți. Te gîndeşti, te frămîntă poveştile auzite. Vrei să înțelegi şi nu poți. Oare ce-a vrut să spună? Oare ce-au trăit oamenii ăştia atunci de sînt atît de fericiți şi astăzi?

Şi adormi fără să ai un răspuns...

Mulțumiri

Le mulțumesc celor care m-au ajutat să bat cu piciorul satele şi orăşelele din Bugeac, Transnistria şi sudul Ucrainei. Sînt recunoscător comunităților pentru discuțiile, interviurile acordate, precum şi pentru jurnalele de familie puse la dispoziție. Le respect anonimatul pe care l-au dorit.

Le mulțumesc prietenilor care m-au ajutat la redactarea textului: Gabriela Coman, Oana Gruenwald, Iulia Popovici,
Corina Tulbure.

Le mulțumesc traducătorilor şi prietenilor: Vladimir Bulat,
Dan Sociu, Vitalie Sprinceană, Lucian-Zeev Herscovici.

Le mulțumesc redactorului Adrian Botez şi prietenilor care mi-au prelucrat unele imagini deteriorate: Corina Banc şi Eugen Coşorean. Ii mulțumesc şi prietenului Şerban Mestecăneanu pentru fotografia mea de pe copertă.

Le mulțumesc lui Mari Blaj şi familiilor Ciortuz, Mănăstireanu şi Podoleanu pentru încurajare.

Nu în ultimul rînd, mulțumiri lui Saşa şi Simonei pentru linişte şi înțelegere.

Evaluaţi această carte
★ ★ ★ ★ ★
Scrieţi o recenzie Partajaţi
Mai multe de Vasile Ernu >
882 din 882